

1975

644

האנציקלופדיה

50

9

1975

მზე პირს იბახს

სსსრ

220

განმცემის მისამართი წელი

1973

9

საქართველო

1975

თბილისი

საქ. კვ. ც.-ის გამომცემლობა

ლიტერატურულ-მეცნიერული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი

შ ი ნ ა ა რ ს ი

12. ედუარდ მენაბდე. თავისუფალი ვიეტნამი 30 წლისაა

ვიეტნამელი პოეტები

7. პიუ ჩანი, ნებუნ კინგ-ჩი, სო სუან-ხიმენგი, ჭუ სი-ონგი. ლექსები. თარგმნა შუ რ მ ა ნ ჯ გ უ ბ ე რ ი ა მ

პროზა, პოეზია

10. ჯანო ჯანელიძე. „მალაღი ციცაღლი, კეთილი ციცაღლი“. ლექსები.

13. მადია კახიძე. ლექსები

17. გივი გუმბაშვი. ფუძის ანგელოზი. მოთხრობა

47. დალილა გედიანიძე. ლექსები

49. ბესიკ ხარაბაშვი. ორი ორიენტირი. ლექსი

52. ბალა ზალვაშვილი. ლექსები

54. თენგიზ კეკელიძე. მოთხრობები

59. ვანო ჩხიკვაძე. ლექსები

62. ცისანა მელიქიძე. გული. ლექსი

63. დალი ცაავა. ლექსები

65. ზოთა ზაღაპკორია. მზის თვალი. (ნაწევები რთ-მანიდან).

95. სოსო ვინაბაშვი. მოთხრობები.

104. სერგი ბილაია. მე და ჩემი პროფესორი (წიგნი II), დასასრული

ნარკვევი

122. გიორგი ცილაძე. პარტიზანული ჩხორი

წერილები

132. ნოდარ ჩხიძე. ახალი სახელი ქართულ მწერალ-ბავშვ

138. ალექსი ვინაბაშვი. „მეფისტაქოსნის ლექსი-კიდან“

140. მტია კახკორია. „მეფისტიკა და მებადა მე“...

147. მადია ქართველიშვილი. რევოლუციის მგონება-რი მომდევნო თავისუფლების ჯანსუღიდან

ხელოვნება

150. ნატალია ორლოვსკაია. იბერიკი XVII საუკუნის ინგლისურ პიესაში

სკორტი

155. არჩილ გოგელიძე. ნონა და ნანა

159. სატირა და იუმორი

მთავარი რედაქტორი
ჯანსუღ ხარაბაშვი

სარედაქციო კოლეგია:

ვახუშტა ამირეჯიბი,

გვარამა გვარამაშვილი,

გივი გვარამაშვილი,

რინოზა გორდუნიანი,

გიორგი გუგულია,

ნოდარ დუმბაძე,

მერაბ ელიშვიტაშვილი,

ედუარდ მენაბდე,

მტია კახკორია,

(პასუხისმგებელი მდივანი),

ნუგზარ წერეთელი,

ტარიელ შანტური,

რაზო ვაიშვილი.

ელეარე მენაბლა

თავისუფალი ვიკინაში 30 წლისაა

მას, ვინც ოდნავ მაინც იცნობს ისტორიულ წარსულს, არც სისხლი და არც ოფლი არ უკვირს, ისტორიის ქსოვილი ამ ორ ფერშია შეღებილი. რომელიღაც მეცნიერმა გამოიანგარიშა, რომ კაცობრიობამ თავისი არსებობის უკანასკნელი 5.500 წლის მანძილზე 14.500 ომი გადაიტანა, რომელთა მსვლელობაში დაიღუპა იმდენი ადამიანი, რამდენიც ღოღეს ჩვენ პლანეტაზე ცხოვრობს.

მაგრამ ვკითხოთ: ამ ათასობით ომიდან რამდენი შემორჩა ადამიანის მეხსიერებას? სარგონისა და რაზმის, ჰანიბალისა და ალექსანდრე მაკედონელის ლაშქრობები; ასწლიანი ოცდაათწლიანი, შვიდწლიანი ომები; ბრძოლები ესპანეთსა თუ ავსტრიის მეშვეობით; იულიუს კეისარის, კროველისა თუ ნაპოლეონის სახელებთან დაკავშირებული სისხლისღვრა... მაგრამ ომიც არის და ომიც. იყო ომი ამერიკის დამოუკიდებლობისათვის, ფრანგთა რევოლუციური ომები, იყო 1812 წლის სამამულო და, ბოლოს, დიდი და გვირგვინით აღსავსე გაშთავისუფლებელი ომი საბჭოთა ხალხისა... მაგრამ ყოველივე ეს აყო გვიანტების შებრძოლებანი, სადაც პატარა ხალხები ან არ ჩანდნენ, ან მხოლოდ მერყეობდნენ როგორც თამაშობდნენ.

ასე იყო დადგენილი ისტორიის მიერ: დიდი ხალხი დიდ ომს აწარმოებდა, ხოლო პატარა — პატარას. მაგრამ XX საუკუნეში დაირღვა ეს „ტრადიცია“: გამოჩნდა შედარებით პატარა ხალხი, რომელმაც არა მარტო აწარმოა დიდი ომი, არამედ მოიგო კიდევ იგი, ამიტომ ვიეტნამელი ხალხის 30-წლიანი ომი დაუვიწყარი იქნება ისტორიაში, როგორც ეროვნული გათავისუფლებისათვის წარმოებული ბრძოლის ერთ-ერთი უბრწყინველესი ნიმუში.

ვიეტნამის დემოკრატიული რესპუბლიკა 30 წლისაა — ეს იმას ნიშნავს, რომ სამი ათეული წლის წინ ვიეტნამელმა ხალხმა თავისუფლება

მოიპოვა, რაც სიმშვიდის მოპოვებას არ ნიშნავდა. ჩავუფიქრდეთ ასეთ ციფრებს: ამ უკანასკნელი 30 წლიდან ვიეტნამელები 29 წლისა და მთვის განმავლობაში იბრძოდნენ! ჯერ ინგლისელები და გომინდანელები (აღარაფერს ვამბობთ იმაზე, რომ მანამდე სამეკდრო-სასიცოცხლო შერკინებას იაბონელებთან ჰქონდა ადგილი), შემდეგ ფრანგები და ამერიკელები.

...მტრები იღვებოდნენ, მარცხდებოდნენ და ტოვებდნენ ბრძოლის ველს. მხოლოდ ვიეტნამელებს არ ჰქონდათ უფლება დაღლილყვნენ და ტანჯვა-გაჭირვებას გასცლოდნენ: მაშინ, როდესაც შორით მოსული მტარვალი უკან მობრუნდებოდა, ვიეტნამელები საკუთარ სახლში იბრძოდნენ და უკან დასახევი გზა არ გააჩნდათ.

ამან შვა მასობრივი გვირობა და თავდადება, ამან გადააქცია პატარა ერის დიდი ტანჯვა მსოფლიო პრობლემად, ბოლო წლებში მსოფლიოში აღარ არსებობდა არც ერთი სახელმწიფო, მთავრობა, მტრ-ნაგებლად მნიშვნელობანი პარტია თუ საზოგადოებრივი ჯგუფი, რომელსაც შეეძლო თავი დაეღწია ამ პრობლემისაგან. როგორია თქვენი დამოკიდებულება ვიეტნამელი ხალხის ბრძოლისადმი? — ვინც ამ პასუხობდა ამ კითხვაზე, ფაქტობრივად კარგავდა პოლიტიკურ პერსპექტივას, უმწეო და უმოქმედო ძალად იქცეოდა. ამ ბრძოლამ გაიშა მსოფლიო ორ ბანაკად: ვიეტნამის სამართლიანი საქმის მომხრენი და მისი მოწინააღმდეგენი — საშუალო გზა არ არსებობდა.

ამავე დროს ეს იყო მეტად თავისებური განხეთქილება: წყალგამყოფი აქ არც სახელმწიფოთა და არც სოციალურ სისტემათა შორის არსებულ საზღვრებს ემთხვეოდა. თუ ვიეტნამელი ხალხის მხარდამხარ ერთსულოვნად იდგა მთელი შემშვიდრებული სოციალისტური ბანაკი, მოწინააღმდეგეთა რიგებში ამგვარი ერთსულოვნება როდის შეინიშნებოდა: აქ ზოგი

ბრძოლა, ზოგი ექვობდა, ზოგიც აშკარად გამობატავდა უკმაყოფილებას. გაჩნდა ბზარი თვით კაპიტალისტური საზოგადოებაში, განსაკუთრებით ეს იგრძნობოდა კაპიტალისტური სამყაროს უძლიერეს და უმდიდრეს სახელმწიფოში — ამერიკის შეერთებულ შტატებში. ლეისის საფარი იტალიის ქუჩაში „რინაშიტას“ 16 მისის ნომერში წერდა: „ვიეტნამში აართვა შეერთებულ შტატებს „ქალწულობა“, ე. ი. გამოიწვია იმ დიადი მიზეზის უმრავლესობის კრახი, რომელიც ესოდენ ძვირფასი იყვნენ ამერიკელებისათვის და რომელთადაც დაკავშირებული იყო მათი მთავრობებისა და ქვეყნის მოქმედება და მიზნება“.

ამას აღიარებენ თვით ამერიკაშიც. 1975 წლის 29 აპრილს გაზეთ „ნიუ-იორკ დელი ნიუსის“ ფურცლებზე ჯ. უიგბარტი და ფ. ჯეკმენი აღნიშნავენ: „უკანასკნელ სიტუაცს შეერთებულ შტატებზე ვიეტნამის ზემოქმედების შესახებ იტყვის ისტორია. მაგრამ ზიანი, რომელიც ამ თანამედროვე 30-წლიანმა ომმა ქვეყნის სოციალურ საფუძვლებსა და ინსტიტუტებს მიაყენა, უკვე ახლა იგრძნობა ამერიკელთა ყოველდღიურ ცხოვრებაში. საერთო გაუხეშება, ცვლილებანი მასში, რასაც ოდესღაც მორალს უწოდებდნენ, მეტიც — ბირდაპირი უნდობლობა მთავრობისადმი... მაგრამ ნამდვილი ზიანი უფრო ღრმა იყო. ომმა ვიეტნამში დატოვა მრავალი ნიაბი, რომელიც არ გაქრება რამდენიმე თაობის სიცოცხლის მანძილზე“.

ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა უდიდესი დანაჯლის განცადაც ამ ომში: მოკლული იყო მათი 56.000 ჯარისკაცი (ორჯერ მეტი, ვიდრე კორეაში 1950-53 წლების ომის დროს), დაჭრილთა რიცხვმა თითქმის 300 ათასს მიაღწია. ამას გარდა, ვიეტნამის ავანტიურის უძირო კასრში, გადაყრილი აღმოჩნდა 150 მილიარდი დოლარი (ერთ სულ მოსახლეზე გაანგარიშებით — 750 დოლარი ყოველ ამერიკელზე, ძუძუმწოვარა ბავშვების ჩათვლით). თუმცა თვით ამერიკელებს არ სჯერათ ამ ციფრისა. ასე, მაგალითად, ბულეტენ „სტატისტიკალ გისტრატ“-ის განგარიშებით ვიეტნამის ომმა შეათქმა 350 მილიარდი დოლარი, ხოლო თუ გავითვალისწინებთ მომავალში გადასადგულ სამხედრო პენსიებსა და სამხედრო ვალდების პროცენტებს, საერთო მანძარჯები, როგორც ჩანს, ერთ ტრილიონს მიაღწევს.

დაღუპულნი, დაჭრილნი, მგლოვიარე ოჯახები, დაკარგული თანხები, ჩაძირული ხიზალდები, ჩამოგდებული თვითმფირინავეები — ყოველივე ამის დათვლა-განგარიშება შესაძლებელია. მაგრამ ვინ გააზრდის და აწონის ამერიკის მორალური მარცხს?

ამერიკული გაზეთი „ნიუ-იორკ ტაიმსი“ საზნარეთ ვიეტნამის მარიონეტული მთავრობის დამხობის წინადადით წერდა: „როდესაც სყო-

ლაში ესწავლობდით 30-წლიან ომს, მისი მნიშვნელობა და წარმოშობა სრულიად გაუმგებელი ჩვენთვის. ასე ხანგრძლივად აიზო, დანავროვი ევროპის ცენტრი რელიგიური მოსაზრებისა და დინასტიური მტრობის გამო — ეს გვეჩვენებოდა XVII საუკუნის წარმოუდგენელ სიგეველად.“

და აი ახლა, XX საუკუნის ბოლის, ჩვენ ვამთავრებთ თითქმის 30-წლიან ომს... ბრალი ამ ომისათვის და იმ წარმოუდგენელი ტანჯვისათვის, რაც მან მოიტანა, მისწვენს. წილად ედება შეერთებულ შტატებს. განა ჩვენი მოსწავლენი გაიგებენ ამას მომავლში? ან განა ჩვენ თვითონ შეგვიძლია გავიგოთ ყოველივე ეს?

ბურჟუაზიული ამერიკის გარკვეულ წრეებში ცდილობენ თავი აარიდონ მათთვის არასასიამოვნო სიტყვებს: „მარცხი“, „დამარცხება“, „უკანდახევა“... უფრო ხშირად ლაპარაკობენ „ომზე, რომელიც ამერიკამ ვერ მოიგო“. მაგრამ ესეც ხომ დამარცხების შელამაზებული აღიარებაა?

თუმცა ისიც უნდა ითქვას, რომ ვიეტნამის გამარჯვება მხოლოდ ოფიციალური ამერიკის (და არა ამერიკელი ხალხის) დამარცხებას ნიშნავს, რადგანაც მილიონობით ამერიკელი თვითონ იბრძოდა შორეული გიბრული ხალხის დამოუკიდებლობასა და თავისუფლებისათვის. ათეულ და ასეულ ათასობით ახალგაზრდა, რომელიც მოდიოდა თეთრ სახლსა და კაპიტალიზმთან, — განა ისინი გმირები არ იყვნენ? აბო-ბოქრებულ ახალგაზრდებისა და სტუდენტების ტალღამ მთელ კაპიტალისტურ სამყაროს გადაუარა. ვიეტნამი თავისუფლების, დამოუკიდებლობის, გმირობისა და თავდადების სიმბოლოდ იქცა.

ვიეტნამის დემოკრატიული რესპუბლიკის პრემიერ-მინისტრი ფამ ვან დონგი მიმდინარე წლის საპირველმისო შეკრებაზე ჰანოიში ამბობდა: „ჩვენი ხალხის გამარჯვება გამათავისუფლებელ ანტიიმპერიალისტურ ომში ერთეული ხსნისათვის, რომელმაც უდიდესი აღმავლობას 1975 წლის 30 აპრილს დაიდ გამარჯვებაში მიაღწია, დარჩება ისტორიაში როგორც გმირული მამაცობა, რომელიც ყოველთვის გაამხნევეს ყველა ხალხს, რომლისთვისაც ძვირფასია სამართლიანობა, დამოუკიდებლობა და თავისუფლება.“

პირველი მაისის დღისა და ჩვენი ხალხის დიადი გამარჯვების გამო ჩვენ მხურვალედ მივესალმებით და გულწრფელად გუმადლით ჩვენ ძმებსა და მეგობრებს ყველა კონტინენტზე, ყველას, ვინც ასე თავდადებულად გვეხმარებოდა და მხარს გვიჭერდა ჩვენ სამართლიან და წარმატებულ ბრძოლაში. ჩვენ მშვიდობიანად და მეგობრულად მივესალმებით შეერთებულ შტატების ხალხს.“

ვიეტნამელი ხალხის გამარჯვებას არაერთ-გზის მიესალმნენ საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიისა და საბჭოთა მთავრობის ხელმძღვანელები, პირადად სკვპ ცენტრალური კომიტეტის გენერალური მდივანი ლ. ი. ბრეჟნევი.

ჯერ კიდევ პარტიის XXIV ყრილობაზე ამხანაგმა ლ. ი. ბრეჟნევმა აღნიშნა, რომ თანამედროვე ეპოქის ერთ-ერთ დამახასიათებელ ნიშანს წარმოადგენს ეროვნულ-გამათავისუფლებელი ბრძოლის შერწყმა ბრძოლასთან სოციალური გათავისუფლებისათვის. ეს იმას ნიშნავს, რომ ჩვენ ეპოქაში სოციალიზმი და ეროვნული დამოუკიდებლობა მჭიდროდ არის დაკავშირებული ერთმანეთთან, რაც ბრწყინვალედ ჩანს ვიეტნამის მაგალითზე.

მაგრამ, როგორც უკვე ითქვა, საპირველმა ისოდ მიღწეული გამარჯვება სამხრეთ ვიეტნამში მოულოდნელად როდი მოვიდა. ეს იყო გრძელი და მძიმე გზის უკანასკნელი ეტაპი. მიემართოთ რამდენიმე ცდურს. ინდოჩინეთზე ჩამოგდებული ბომბების წონა 7.800.000 ტონას აღემატება. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ ამ ნახევარუკუნეზე მეტხანს უფრო მოსახლეზე (მოხეტეების, ქალებისა და ძუნძუწოვარა ბავშვების ჩათვლით) მოდიოდა 150 კილოგრამიანი ბომბი!

ყოველივე ამის შემდეგ მხოლოდ სამხრეთ ვიეტნამში არის 650.000 ქვეყნი. 880 000 ობოლი ბავშვი და 180 ათასზე მეტი ინვალიდი; 10 მილიონზე მეტი ადამიანი აყრილი იყო საცხოვრებელი ადგილიდან და 1965 წლიდან ხან ერთ პროვინციას მიაწყდებოდა, ხან მეორეს.

ასეთია XX საუკუნის „ცივილიზებული“ ბაზაროსობის შემადარწუნებელი შედეგი!

ყველა ეს მსხვერპლი ვიეტნამელმა ხალხმა გაიღო დიდი საქმისათვის ბრძოლაში. არჩევანი კი გან 1945 წლის 2 სექტემბერს გააკეთა.

აღნიშნული თარიღი ბრძოლის დასაწყისი როდი იყო. მრავალი წლით ადრე ვიეტნამელმა ხალხმა ინდოჩინეთის კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით გაშალა ბრძოლა დამოუკიდებლობისა და სოციალური პროგრესისათვის.

ჯერ კიდევ 1940-1941 წლებში ვიეტნამელი კომუნისტების ხელმძღვანელობით დაიწყო აჯანყებანი ბაკშონში, დოლიონგსა და სამხრეთ ვიეტნამის ზოგიერთ რაიონში. ასე უპასუხა ვიეტნამელმა ხალხმა ვიშის მთავრობისა (საფრანგეთი) და იაპონელი მილიტარისტების შეთანხმებას, რომლის მიხედვითაც მთელი ძალაუფლება ინდოჩინეთში ფაქტიურად იაპონელი ოკუპანტების ხელში გადადგოდა.

ანტიიპონური მოპირაობა დღითიდღე იკრებდა ძალას და ფართოვდებოდა. საჭირო გახდა შექმნილიყო ერთიანი ხელმძღვანელი ცენტრი და 1941 წლის მაისში ასეთი ცენტრიც დაარსდა. ეს იყო ლეგენდარული ვიეტნამი

(ვიეტნამის დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის ლიგა), რომელმაც შემოიკრიბა თავის გარშემო მებრძოლი შეიარაღებული რაზმები, მთელს ქვეყანაში შექმნა საყრდენი ბაზები და გეგმა-ზომიერად და თანმიმდევრულად წარმართა ბრძოლა იაპონელი ოკუპანტების წინააღმდეგ. 1944 წლის 22 დეკემბერს კაობანგის პროვინციაში მთელი რიგი პარტიზანული რაზმების, სახალხო ლაშქრისა და თავდაცვის ჯგუფების გაერთიანების საფუძველზე შეიქმნა ვიეტნამის გამათავისუფლებელი არმიის პირველი ნაწილი.

სულ მალე ნათელი გახდა, რომ იაპონელი ოკუპანტები ვერაფერს გახდებინან სახალხო არმიასთან. სრული მარცხის თავიდან აცილების მიზნით 1945 წლის 9 მარტს უკახოლმა დამპყრობლებმა გამოაცხადეს ვიეტნამის „სრული დამოუკიდებლობა“ იაპონელთა „მფარველობის“ ქვეშ. მაგრამ ამ მანევრმა ვერ მოატყუა ვიეტნამელი ხალხი. სამი დღეც კი არ იყო გასული ამ ფიქტურ დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ, რომ ბაკინის პროვინციის სოფელ ტიშონში ინდოჩინეთის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის გადართვებულმა სხდომამ მიიღო ვადაწყვეტილება საყოველთაო აჯანყებისათვის მზადების შესახებ, ხოლო იმავე წლის 15-20 აპრილს მოწვევით იყო სამხედრო-რევოლუციური კონფერენცია, რომელმაც აჯანყების კონკრეტული გეგმა შეიმუშავა და გააერთიანა თავისუფლებისათვის მებრძოლთა მთელი შეიარაღებული ძალები ვიეტნამის ერთიან გამათავისუფლებელ არმიად, რომელსაც შემდგომში ვიეტნამის სახალხო არმია ეწოდა.

1945 წლის 4 ივნისს ჩრდილოეთ ვიეტნამის პროვინციაში ოფიციალურად შეიქმნა გათავისუფლებული რაიონი, რომლის ცენტრიც სოფელ ტანჩაოში მდებარეობდა. ტანჩაოს გათავისუფლებული რაიონის შექმნის სულ მალე მოჰყვა კიდევ ერთი ამგვარი რაიონის ჩამოყალიბება ბატონ მდამოგებში. ამრიგად, 1945 წლისათვის გათავისუფლებული ტერიტორია იმდენად გაიზარდა, რომ იგი მოიცავდა არა მარტო ჩრდილოეთ ვიეტნამის მნიშვნელოვან ნაწილს, არამედ ცენტრალური და სამხრეთ ვიეტნამის ვრცელ რაიონებს.

ვიეტნამის გათავისუფლების პროცესი კიდევ უფრო დაჩქარდა მის შემდეგ, რაც 1945 წლის აგვისტოში, ფაშისტური გერმანიის დამარცხების შემდეგ, მოკავშირეებთან მიღწეული შეთანხმების საფუძველზე საბჭოთა არმია შეტევაზე გადავიდა. მანჭურაში და განადგურა კვანტუნის არმია. ეს მოასწავებდა მილიტარისტული იაპონიის სრულ განადგურებას და როგორც მოსალოდნელი იყო, გამოიწვია ერ-

ელშარდ მენაბდე
თავისუფალი მობრძანნი 30 წლისაა

ოვენულ-გამათვისუფლებელი ბრძოლის ახალი აღმავლობა ინდოჩინეთში.

ამის შემდეგ მოვლენები, შეაძლება ითქვას, ელვისებური სისწრაფით ვითარდებოდა: 11 აგვისტოს აჯანყების ალი მოედო კუანგზაის პროვინციას, ხოლო ბატოს რაიონის რევოლუციურმა ძალებმა შეუტეს უძველეს დედაქალაქ პიუეს; 12 აგვისტოს სახალხო ხელისუფლება დამყარდა პატინის პროვინციაში და ა.შ.

1945 წლის 13-15 აგვისტოს შედგა ინდოჩინეთის კომპარტიის კონფერენცია, რომელმაც მიიღო გადაწყვეტილება საყოველთაო აჯანყების დაწყების შესახებ. ამ ღონისთი შეიქმნა აჯანყების სპეციალური კომიტეტი ვო ნგუენ ზიანის მეთაურობით, ამ კომიტეტის მიერ გაცემული ბრძანების საფუძველზე დაიწყო საყოველთაო აჯანყება. 16-17 აგვისტოს სოფელ ტანზაოში ჩატარებულმა სრულიად ვიეტნამის ეროვნულმა კონგრესმა მოიწონა აჯანყების კომიტეტის ბრძანება საყოველთაო აჯანყების შესახებ და შექმნა ეროვნული გათავისუფლების კომიტეტი, რომელსაც სათავეში ჩაუდგა ზო ში მინი და რომელიც ვიეტნამის დროებითი მთავრობის როლს ასრულებდა.

სულ რამდენიმე დღეში მივიღო ძალაუფლება გადავიდა ხალხის ხელში: 19 აგვისტოს სახალხო-გამათვისუფლებელი არმიის ნაწილები შევიდა პანოში, 23 აგვისტოს — პიუეში, 25 აგვისტოს — სიგონში. იმავე დღეს იმპერატორმა ბო დაიმ ხელი მოაწერა ტახტიდან გადადგომის აქტს. აგვისტოს რევოლუცია ბრწყინვალე გამარჯვებით დაგვირგვინდა.

1945 წლის 2 სექტემბერს პანოის ყველაზე დიდ ბაღინის მოედანზე 500 ათასი ადამიანის წინაშე ზო ში მინმა გამოაცხადა ვიეტნამის დემოკრატიული რესპუბლიკის შექმნა და წაიკითხა ვიეტნამის დამოუკიდებლობის დეკლარაცია.

ამიერიდან ვიეტნამი თავისუფალი უნდა გამხდარიყო არა მარტო უცხოელა დამპყრობლებისაგან, არამედ ჩაგვრის ყოველგვარი ფორმებისაგან. მის წინაშე სოციალურ-გეოგრაფიულ გარდაქმნათა ბრწყინვალე პერსპექტივა იხსნებოდა, იქნებოდა პირველი სოციალისტური სახელმწიფო სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიაში.

მაგრამ იმპერიალიზმმა იოლად როდი დათმო პოზიციები. ბაღინის მოედანზე წაიკითხულმა დეკლარაციამ ეროვნულ-გამათვისუფლებელი

ბრძოლის მხოლოდ პირველი ეტაპი იყო თავრება აუწყა ვიეტნამელ ხალხს. შემდგომში ისტორიამ დაგვანახა, მთავარი ბოლოები წინ იყო. ამა მაშინ, როდესაც მთელი მსოფლიო აღფრთოვანების არსებულ ვითარებაში ზეიმობდა „დგრძის სახელმწიფოებზე“ გამარჯვებას, ვინ იფიქრებდა, რომ ერთ-ერთი პატარა ხალხი შორეულ აზიაში მსოფლიო იმპერიალისტური ძალების აგრესიის მსხვერპლი გახდებოდა? მაგრამ ეს ასე მოხდა.

ბრძოლა გავრცელდა კიდევ 30 წელს დამიდინარე წლის 30 აპრილს დაისვა უკანასკნელი წერტილი ამ არსებული შერკინების ისტორიაში.

წლებიანდელი სექტემბერი ვიეტნამის დემოკრატიული რესპუბლიკის არსებობის ისტორიაში პირველი მშვიდობიანი სექტემბერია. დადგა დრო, როდესაც უკვე არავითარი დაბრკოლება არ არსებობს ვიეტნამის გაერთიანების გზაზე, როდესაც თავისუფლებამ ერთხელ და სამუდამოდ დაისადგურა ვიეტნამის ტანჯულ მიწა-წყალზე...

საქართველოს ხალხმა კარგად იცის თავისუფლების ფასი. მან კარგად იცის, თუ რა არის დაუნდობელი გარეშე მტერი, მას ესმის ქვეყნის თავისუფლებისათვის გაღებული მსხვერპლის ფასი, ვინ არ მოსულა ცეცხლითა და მახვილით ჩვენ ტანჯულ მიწა-წყალზე? რომელები და სპარსები, არაბები და თურქები, მონღოლები და ლეკები. ვინ მოთვლის, რამდენი ქართველი დაცა ბრძოლის ველზე და რამდენმა ქართველმა დედამ ჩაიცვა წაგები.

სულ ახლახანს ჩვენმა ხალხმა გამარჯვების პარკში მიწას მიაბარა ოცდაათი წლის წინ დაღუპული შვილი. მისი სახელი უცნობია, მაგრამ ყველამ ვიცით, რომ იგი დაცა არა მარტო საკუთარი მხარის, არამედ მთელი მსოფლიოსათვის ბრძოლაში. და გარკვეული გაგებით შეიძლება ითქვას, რომ ამ მსხვერპლის გარეშე ვერ იდღესასწაულებდა დღეს გამარჯვებას ვიეტნამელი ხალხი, პანოის დღევანდელი დღესასწაული შეუძლებელი იქნებოდა დიდ სამამულო ომში საბჭოთა ხალხის გამარჯვების გარეშე.

ქართველი ხალხი, სხვა საბჭოთა ხალხებთან და მთელ პროგრესულ კაცობრიობასთან ერთად ზეიმობს დღეს ვიეტნამის მიწაზე მშვიდობის და სოციალიზმის გამარჯვების დღეს.

პირველი

მედი ხელისგულზე

ადამიანი ერთხელ იბადება.
ერთი გვყავს მშობელი ჩვენ.

ჩვენ სამგზის ვიხსენით ჩვენი სიქადული,
ძვირფასი მამულის ბჭე.

ჩვენ სამგზის აღეშრეთ მამული ნაცრიდან,
გავსხენით ახალი გზები, —

არა ფენიქსითა, არამედ კაციითა,
არა ოცნებებით, არამედ მხრებით.

თენდება. ტატნობზე მზე არი წითელი,
ხალისი იღვიძებს გულში,

უღრანით ბუბუნი მოისმის ტყისმჭრელის,
და ქარხნით სიმღერა მუშის,

წელამდე შიშველი დგას იგი ღუმელთან,
სინათლის ჩინჩხვარი სცვივა,

ხანაც გლეხიკაცი დაჩნდება უეცრად,
მინდორში რომ თიბავს თივას.

ჩვენია მამული! სალამი მშრომელთ,
საქმეს რომ უდგახარ კაცურს,

შენ, გულით მართალო და დაუცხრომელო,
შენ ყოვლისშემძლეო, დასტურ!

ქებათა-ქება აღმა მიმავალს

მალე იმასაც ხომ დავინახავთ,
თუ ვინ აცოცდებდა იქ,

სულ უფრო ძნელია, ძნელია სავალი,
და თავბრუ ესხვეს მას,

წაიფორხილა, დაეცა, ადგა
მგზავრი და თავისას იქმს.

ვისაც მიზანი აქვს, კიდევ გაირჯება,
კიდევ გაიტყვას თავს.

სო სუან-ხომონგი

ცოცხალი ჰადრაკი

გვიანი გუშაგი... ქალია, კაცია, —
ფარდაზე წვანან და აღარ ეძინებათ;

თეთრი ფიგურები გაერთნენ თითქო,
აღარ ამჩნევენ დედოფლის მანევრს,

ადგა მამაკაცი, აანთო სანთელი:
— იქნებ ერთი ხელი ჰადრაკი ინებოთ?

შავების დედოფალს ჯარი შეეწია
და თეთრი ეტლები დაამხო მალე.

აგერა — ფიგურა, აგერა — დაფა,
კაცმა დააწყო შავების ჯარი,

მარჯვდ მძეძალენ შავები კიდევ,
აწი ამაოა გვიანი სმაური:

თეთრი მეთრების მფლობელი — ქალია,
დარჩენ ერთი-ერთზე, პირისპირ მდგარი.

თეთრების ბანაკში ატყდა რია-რია, —
შამათს ვერ გაურბის მათი მტაური!

იწყებენ იდუმალ შეტევას, კვეთებას,
აქ ყოველგვარი ფუჭია რჩევა,

გათავდა. მორჩა. დასრულდა ომი.
წააგო ქალმა და ჩუმად ფიქრობს:

თეთრია. შავია. შავია. თეთრია.
მიდიან, დგებიან. მიდიან ნელა.

აწი გამკლავებას არა აქვს აზრი,
თორემ დედოფალი ტყვედა ჰყავს თვითონ.

პირველი, მეორე. მერვე. მეთორმეტე.
გაქანდა შავი პაიკი ისევ.

რა სიხარულია ნახვა მეგობრების —
ტბები, მთები, იარე სწრაფად!

ცხენებმა ლაგამს დაუწყეს კვნიტა,
შავებმა ზურგი დაცალეს მყისვე.

ხოლო თუ ანაზდად გეწვია სევდა —
აგერა — ფარდაგი, აგერა — დაფა!

დაწრებილი მდინარე

როსმე მთის წყარო რაკრაკებდა ამ
ადგილებში,
ხოლო ამჯერად სიმინდი ხარობს,

ჩემს უნებურად მომეხვია წყნარი ფიქრები:
აქ რაღა უნდა სახლსა და ყანობს?

სიჩუმე არის და წყვეტილი ისმის ყიყინი,
მე მეჩვენება, ვიღაცა წყაროს

მოადგა თითქო და მებორნეს გასძახის
ბუნდად
და შემოგარენს წყვდიადი ფარავს.

თარგმან მუჰამად ჯაზუზურიამ

პიესა

ენგურჰესის ძალოვანი კვანძის გამჭოლი ბრი-
გადის წევრებს — ზურაბ ქორაიას, რეზო
ცაბავას, კახა კვარაცხელიას, ვაჟა აბესაძეს,
ვახილ ვარიშვილს.

კაცნო კეთილნო,
კაცნო გამრჯენო,
მას იმეით, რაიც დაგიტესიათ,
იყოს კურთხეულ თქვენი მარჯვენა —
პიმნს გიმღეროან, ვარდებს გესვრიან.

ეს მწვერვალები ცად რომ აზიდა,
თქვენი ტოტია,
თქვენი ფესვია,
გაოცებულნი გვჭერეტენ ამ გზიდან —
პიმნს გიმღეროან, ვარდებს გესვრიან.

ეს სვლა მზისფერი, პო, სვლა კი არა,
თვით რუსთაველის ფრთა და ლექსია,

ეპოქამ პირმშოდ რომ აღიარა —
პიმნს გიმღეროან, ვარდებს გესვრიან.

ცუდის ძაგება და კარგის ქება
ოღითვე კაცურ კაცის წესია,
თქვენზე სიმღერაც ისწავლეს მთებმა —
პიმნს გიმღეროან, ვარდებს გესვრიან.

ზეცა კოლხური ისე კამკამებს.
თითქოსდა ქალწულს ღილი შეხსნია,
ეს სიყვარული, ღმერთო, მაკმარე —
პიმნს გიმღეროან, ვარდებს გესვრიან.

ვარ დატვირთული ცისარტყელებით
და შვიდი ფერი სულში ბრიალებს,
ცისარტყელებმა შემოსეს ფრთებით
და მიმუშებენ წარსულ იარებს.

ამომივსია სულის ნაპრალი
ცისარტყელების შვიდივე ფერით,
ცისარტყელების მიდგას ლამაზარი
და, ვით ფარვანა, გარს უვული ფრენით.

მოგეხსენება, მამულო ჩემო,
მამების ვალი, შვილების ვალი,
ცისარტყელები ჩემს ზეცას ჩემობს,
ცისარტყელების ჭრიალებს კარი.

ცისარტყელების გავიდე ხიდი,
ცისარტყელების ფერები მმოსავს,
ცისარტყელებით ავჩეხე ბინდი, —
მეტი რა უნდა მოთხოვო მგოსანს;

მეტი რა უნდა მოთხოვო პოეტს,
სულში მამულის ბრწყინავს ნათელი,
ცისარტყელების სიმღერით მოველ,
ცისარტყელების ფერით დაგთვერი.

აღმსრულებია ყველა ლამაზი
სიზმრები ყრმობის და ოცნებები,
ბრწყინავს ენგური, როგორც აღმასი,
ადიდებული მზით და ცრემლებით.

არის სიმღერა შვიდნაირ ფერთა,
ალუბლის რტოზე წევს ცისარტყელა,
პაწია ტოტმა ვით შესძლო ნეტავ
შვიდივე ფერის ერთად დატევა.

ჩემი კერპია მამულის მზეი,
დროშა, კალამი, ბარი, წერაქვი,
ავსებული ვარ შეიდფერი მზერით
და ცისარტყელა ხალხმა შემარქვა.

ტვირთი

1974 წელს საუკეთესო მძღოლად აღიარე-
ბულს — გივი ემხვარს.

მხოლოდ და მხოლოდ შენი იმედით,
შენი მძღავრი და მაღალი მხრებით,
ათიათასგზის ნატყვიარ მეკრდით
ყალიშთან ენგურს პირისპირ ვხედდები.

მეც ვზიდე ტვირთი წარსულ კაემნის,
მეც მჭონდა გზები არგამართლების,
ამირანივით მთიდან დავეშვი
და ზღვისკენ მიმაქვს დიდი ნათელი.

ჩემი ღმერთია იმედი, რწმენა,
ჩემი ხატია მზე — საქართველო,
ცისარტყელების მკლავებზე ვწევარ, —
კურთხეულ იყავ, დღეო ნათელი!

ცისარტყელების მკლავებზე ვწევარ
და მესაცხმრება დღე ხვალინდელი,
უბერავს ქარი, ვით ბედისწერა
და კოლხურ ცაზე ღრუბელს მიდენის.

ავსებული ვარ საოცარ ხილვით,
ვარსკვლავთ მძივები ყელზე მეფსკვნება
და ცისკრის ისე ცაცხვებს სხივი,
როგორც სანთელი წმინდა ფრესკებთან.

და მესმანება და მესიზმრება
მკათათვის მთვარე — თასივით სავსე
და კოლხის გოგო, წაბლისფერთმება,
გადაწოლილი ენგურის მკლავზე.

ძალადი კვანძის მშენებლობის ინჟინერი — რენადი დგებუაძეს.

მე მთებშივით ბევრჯერ მბარდნეს,
ვით მდინარე, წლები დიან.
რაც დღეისთვის გვიჩანს ადრე,
ხვალ იქნება იგი გვიან.

ჩანს ენგური წყნარი, წმინდა,
გარდასულა ჟამი დღეის,
წინ თეთნულდის კვარი მიდგას,
როგორც ჩანგი — ქარი მღერის.

ქარი მღერის, ძილგამტყდარი,
ერეკება ღრუბლებს ჩემსკენ.

და ენგური ვერცხლის ტანით
ბრწყინავს მთვარის ანარეკლზე.

ბრწყინავს უცხო რამ იერით
და სფინქსივით იწვევს მაღლით,
მე ოცნებით წამიერით
ფრთხილად ვთოკავ მთვარის აღვირს;

ფრთხილად ვთოკავ ვერცხლის აღვირს,
ენგური კი მორჩილ-მორჩილ
მიდის, მისდევს ჩრდილი დაღლილს,
ისე, როგორც ოჩო-კონი.

ლურჯი კოლხეთი იწყება
ლეგენდებად და მითად,
ჩემი ენგური მიწყურება:
„ერთი სიმღერა მითხარ!“

მთებს თეთრი ნისლი ებურვის,
იქეთ იწიე, ხრამო!..
შემომკიჟინებს ენგური, —
შენც ჩემი სისხლის ხარო.

ხმა მომაწვდინე, ჯვარზენო,
დაგითვლი ოქროს ხალებს,

დაბადებულს სამზეოდ,
სიზმართა ჩემთა მხარეც.

ხმა მომაწვდინე, ხმა შენი,
უკვდავებას რომ ტოლობს,
მეც შენი ძვლით ვარ ნაშენი,
ჩემო სისხლო და ტომო.

ლურჯი კოლხეთი იწყება
ლეგენდებად და მითად,
ჩემი ენგური მიწყურება:
„ერთი სიმღერა მითხარ!“..

...და თეთრი ქორი ზეცას ასკდება

ჩემი ბავშვობის ლურჯი ოცნება
ჩამოატარეს რწევით ტივებმა,
ვისაც კურცხალი ერთი მოწყდება,
მას ერთი ცოდო ეპატიება.

ერთი სიმღერა მაინც წამომცდა
და თეთრი ქორი ზეცას ასკდება,
მოჰგავს ენგური დაჭრილ ამორძალს,
ხმაღს რომ აელვებს უკანასკნელად.

არწივი

მე სულთმოზრდავი არწივის მართვე
შავი კლდის პირას პირველმა ვნახე, —
იწვა ზვიადი, ჩუმი და მკაცრი,
უბრიალებდა თვალები საცრის.
შემომხედავდა დროდადრო რისხვით
და ცალი ფრთიდან სდიოდა სისხლი.
იწვა, სიკვდილთან ბედავდა შებმას
და კვლავ სიკვდილში ეძებდა შევებას.
ამაღამ ღამეს შავ კლდეზე ვათევე
დავეძმობილე მომაკვდავ მართვეს:
არ მივცემ ყორნებს საჯიჯგნად არწივს,
არც ქარს გავატან —
ფრთებს ცისკენ გაწვდილს...

... დილით გავთხარე ზეაფში საფლავი,
წავილე მართვე და შიგ ჩავფალი.
— მარტო ასეთი სიკვდილი რად ღირს, —
ვთქვი და ამაყად მოვწიე ალვირს.
მთელ დღეს ვთელავდი
მდელოებს ნაწვიმს
და შევნატროდი
მეომარ არწივს

იეზი

გუშინ სიხარულმა
დამამუნჯა,
რწმენით გამანათა
მარტოსული.
იები შემომხედა
ბლუჯა-ბლუჯა,
ხევში სიბ ლოდებზე
ამოსული.
ვიწამე ზღაპარი
სინამდვილედ,
იმედით ავივსე,
მარტოსული.
მას შემდეგ
ცხოვრებას მიაღვილებს
იები —
სიბ ლოდებზე ამოსული.

მით უფრო...

რაც უფრო მეტი გადის
დრო და ხანი,
მით უფრო მეტი გვრჩება
მოსახნავი;
რაც უფრო უსიერი
ჯაფრი გვტანჯავს,
მით უფრო
მეტი გვმართებს
წვა და გარჯა,
რაც უფრო ბევრჯერ
მოგცელილვარ,
მით უფრო შენი მიწის
მლოცველი ვარ;
რაც უფრო მეტი სვართქლა
შემიკონავეს,
მით უფრო ვხდები
შენი მონა.
რაც უფრო იზრდებიან
ტირიფები,
მით უფრო
გვიმრავლდება ტკივილები!

გპრიკაცი

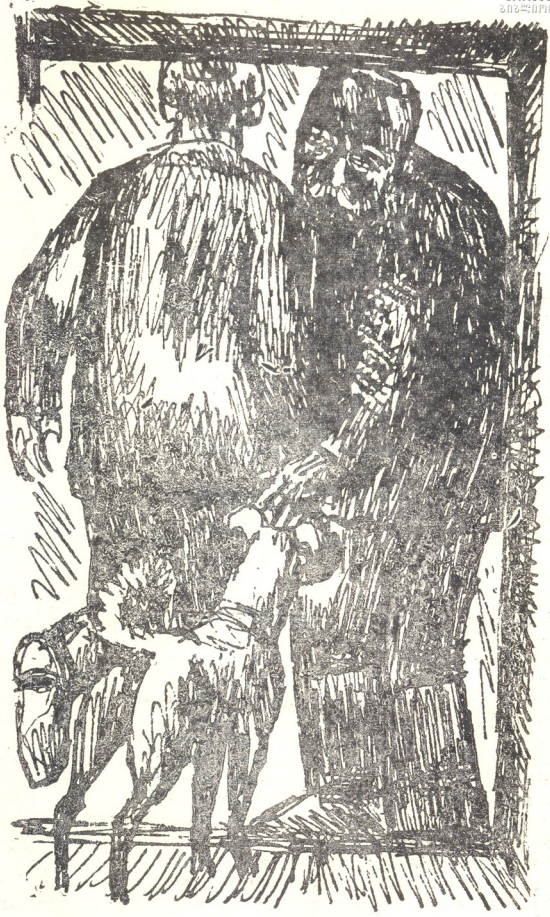
მას ხასიათი ჰქონია მტკიცე, —
თურმე უბელოდ
ხედნიდა კვიცებს...
და, გუშინ გამრჯე,
ფიცხი და ხელი —
ახლა ვსოში
გამოყავთ ხელით.
ყოველ წვრილმანზე
ბუზდუნებს, ღვლავეს,
მისი ჯაჯღანი
მობეზრდა ყველას...
და ფიცხ ბერიკაცს,
ნაჯაფარს, დალილს,
ჩამჭრალ თვალბში
შეპყურებს ძაღლი.

ახლა საცაა ღელე დაქანდება,
ხეობი მწვანე კაბებს გასახლავენ,
რტოებს გაჰკიდებენ
საქანელად

ჩიტები, იმ სახლიდან
ამ სახლამდე.
საცაა შეღერდება ალუბლები,
მწვანით მოირთვება
დამრეცები,
წაფალ, სამი თვის დაუბრებულ
მინდვრებს ქორივით დავეცემი.
წაფალ, ცას ირაოს
შემოვაფლებ,
ფესვებს დავუკოცნი
წაბლს და მუხას,
ფეხით გადავზომავე შემოგარენს,
მუხლებს წაქცევამდე
არ ჩავმუხლავე!
ფშაეის ღელესავით ავდიდდები,
წყაროს დავაკვდები დახარბებით,
ღარიბი — თვალიერწამ
გაემდიდრდები,
მინდვრის ჭრელა-ჭრულა
ნაქარგებით!
ცაცხვის სურნელებით
გავბრუვდები.
ორთავ მუსლს მოვუყრი
კავკასიონს, —
სახლში არასოდეს დავბრუნდები —
რაგინდ მდევრები
დამასიონ!

ფუპის ანგელოზი

— მოდი კაცო, მოდი, ნულარ იგ-
ვანებ!

— მოვდივარ, მაგრამ გული კი აქა
მჩნება, — ჩაილაპარაკა ჩაჩატრმა,
გზაზე გამოსული კიდეც ერთხელ მიბ-
რუნდა, ეზო კარგად მოათვლიერა,
მერე სახლს გაუშტერა თვალი და
მონუსხულივით გაჩერდა. არავინ
იცის, რას ფიქრობდა, მის გულში რა
ნაღველი დღუდბა... თავჩაღუნული გა-
ნაბრუნდა, ხმა აღარავისთვის გაუცია,
ავიდა მანქანაში და სულ უკან დაჯდა.

— რა ქნას, არ ეთმობა სახლ-კა-
რი! — ჩაილაპარაკა შოფერმა.

— სახლ-კარი, თორემ მე შენ გეტ-
ყვი, სრა-სასახლე გვრჩება! — უპასუ-
ხა შოფერს ჩაჩატრის უფროსმა შვილ-
მა, რომელიც მამას უცდიდა. იგი შო-
ფრის გვერდით მოკალათდა და თქვა:—
წავედი!

ბები „კოლხოზნიკი“ რაზრახით
დავორდა ქვიან შარაზე, მერე მაყუჩი-
დან სქელი ბოლქვები გამოყარა და
სვლას უმცბა. მანქანაში მსხდომთ არ
შეუმჩნევიათ, ძაღლი როგორ გამოე-
დევნათ...

ბობრა მთელი მონდომებით მიხ-
ტოდა და, რაც დრო გადიოდა, სულ
უფრო გრძელდებოდა მანძილი მანქა-
ნასა და მას შორის. დაბლა, ქალაში
რომ გაივაცეს, მანქანამ სვლას უკლო,
წყალში ნელა გავიდა და, როგორც კი

გაღმა გაიმინდვრა, კვლავ მთელი სის-
წრაფით გაუდგა აბალახებულ გზას.

ბობრა მდინარესთან შეჩერდა და
ცხადად მიხვდა, რომ მანქანას ფეხდა-
ფეხ ვერ მიჰყვებოდა. იმასაც მიხვდა,
რომ იგი აღარავის სჭირდებოდა. გული
დასწყდა, ამდენი ხნის პატრონები რომ
ადვილად შეელიგნენ! ერთი უბრალოდ
მაინც შეგუბკმანებულყვენენ, ამ საცო-
დავ ძაღლს რაღა ვუყვითო.

დასხდნენ და წავიდნენ.

სად წავიდნენ, ღმერთმა იცის. მობ-
რუნდებიან თუ არა, ესეც ღმერთმა
იცის.

ძაღლი ზედ მდინარის პირას ჩაყუ-
ნცდა და უკვე შორს მიმქოლოვ მან-
ქანას თვალი გააყოლა. იგი თანდათან
უფრო პატარავდებოდა. ბოლოს სერს
მიეფარა და მისი ჩქამიც მიწყდა. ბობ-
რამ წყალს ორიოდვეჯერ ამოჰკრა ენა,
მერე გაბრუნდა და სოფლის გზას მო-
წყენილი დაადგა. სხვა დროს, ალბათ,
შინ სირბილით ავარდებოდა, მაგრამ
ახლა ისე მოუღუნებელი მიიზღაზნე-
ბოდა, თითქმის კეტით უცემიათო.

ნელ-ნელა შეიარა აღმართი. შევიდა
ეზოში და კარგამოკეტელ სახლს
რომ შეხვდა, სევდით აევსო გული.
დანამდვილებით არაფერი ესმოდა, რა
მოხდა, მაგრამ, გუმანით კი გრძნობ-
და, რომ ამიერიდან სულ მარტო უნდა
ყოფილიყო.

საჩინში ზედ კარის წინ მოიკუნტა, უძლურად მილულა თვალები და უმაღვე ფიქრებში გაირინდა. სად წავიდნენ ის საამური და ტკბილად მოსაგონარი დღეები? ბობრას ძლიერებისა და აღზევების დრო? ლხინითა და მხიარულობით აღსავსე წლები?... ეს სახლი, ეს ეზო-მარე, სავსე იყო ხალხით, კაბიანებით, შარვლიანებით, დიდებით, პატარებით... პირველად ჯერ ერთი ქალიშვილი გაისტუმრეს ლხინითა და მხიარულობით, მერე — მეორე, მესამე... ბოლოს ვიღაც ქალი მოიყვანეს. მაშინაც ლხინი და მხიარულობა გააჩაღეს, დაიკლა ცხვრები და უშობელი, გაჩნდა სახრავ-სათქვლეფი. იყო დაკვრა, სიმღერა, ცეკვა... მერე გაჩნდნენ ბალები, ერთს მეორე მოჰყვა, მეორეს — მესამე, მეოთხე... ერთმანეთის თანმიმდევრობით აიღგეს ფეხი პატარებმა, თანდათან გამოცუცუნდნენ საჩინში, მერე ეზოში...

ბობრას ძალიან უყვარდა ბალები, სულ მათთან უნდოდა ყოფნა, ღოკვით ელოლიავენბოდა, სიყვარულით შესწკმუტუნებდა...

მისი ცნობიერების მოწმენდილ ცაზე შავი ღრუბლები პირველად მაშინ გამოჩნდა, როცა ამ ოჯახის შვილი, გოგიას რომ ეძახდნენ, თავის ცოლშვილიანად სადღაც გადაიკარგა. მერე მას სხვებიც მიჰყვნენ და შინ მარტო მოხუცებიღა დარჩნენ: ჩაჩაური და მისი ცოლი...

საქონლიდან ჯერ კვიციანი ფაშატი გაქრა სადღაც, მერე ცხვრები; ამით უღელი ხარი მიჰყვა. შინ მარტო ერთი მეწველი ძროხაღა დაიტოვეს ბებრებმა. მერე ესეც სადღაც გაქრა, შემდეგ ქათმები და ინდაურები გაიკრიფნენ ერთბაშად, ამით ბებრუცუნა გაჰყვა და მერე ჩაჩაურიღა დარჩა ბობრას სალაფავის ჩამსვრელი.

საშინელი მოწყენილობა და ერთფეროვნება გაბატონდა სახლსა და ეზო-მარეში. ჩამოღდა დიდი შემოდგომის უფერული დღეები, ხან წვიმიანი, ხან ქარიანი. ბოლოს თოვლჰყავიანი

ამინდებიც დიჭირა. გათენდნენ და დანისლული და მოშავებდებოდა დღე და პირველად ჩაჩაური აჩქამდებოდა; აუვარდებოდა ხმამალაი ხველა, გამოაღებდა კარს, გამოვიდოდა გარეთ და კრუღვით გახედავდა თქორიან დილას. მერე გამოიჩანდა ჩალხანას, ხელვარცხლას და მყისვე მიხტებოდა გუმანით ბობრა, რაც ელოდა; ჩაჩაური გეჯაში თბილ წყალს ჩაასხამდა, მერე გაუტრელ ქერის ფქვილს ჩაჰყრიდა და ჯოხით გათქვეფდა.

შუადღისას ჩაიცვამდა გადმობრუნებულ ტყავს, დაიხურავდა ბეწვიანსა და გეება წოწლოკინა ქუდს, გაიყრიდა ქაშარიზი გაღესილ ცუღს და ნელა გაუღებოდა ტყის გზას.

ბობრას მარტოს რა გააძლებინებდა, თვითონაც მგელქემად აედევნებოდა პატრონს.

ჩაჩაური მოიმარჯვებდა ცუღს და ჩეხდა ხმელ ჩინჩხვრებს. ბობრა მის შორიახლოს დასუნსულებდა, დაირბენდა ბუჩქებს, ხეებქვეშ გაქნილ ბოლიკებს და ხან კურდღლის ნაკვალევს წააწყდებოდა, ხან მგლის სუნი დასძმარავდა გუღს.

კარგა ხანს ისმოდა ცუღის ხმა მღუმარებით მოცუღს ტყეში. მერე დაგრებდა წნელებს ჩაჩაური. შეჰკონავდა წვრილად დაჩეხილ შემას, მოიკიდებდა გუღურას და ნელა დაუყვებოდა სახლის გზას.

შემას ბერიკაცი საჩინში დაჰყრიდა, დაჰდებოდა იქვე დაბალ სკამზე და იჯდა ღალამებამდის ხმაგაჰმენდილი და გულზელდაკრეფილი. ღალამებისას შევიდოდა შინ, შეაწყობდა ბუხარში კუნძებს, დააგზობდა ცეცხლს და მიწვებოდა აულაგებელ ლოგინზე. ჩამოდგებოდა გრძელი და კურუმში ღამე და გადაუღებელი წვიმის შრიალში ნაღვლიანად გაჰკიოდნენ ბუები, ხანაც მგლის ჯოგი აჰმუვლდებოდა სოფლის სანახებში და საჩინიდან უყვლდა ბობრა ნადირს.

და აი, რა უხეირო დღე გათენდა: სოფლის სამარისებურ დუმილში ავის-

მომასწავებლად გაისმა მანქანის შორეული გრიალი. მერე ეს ხმა თანდათან მოახლოვდა და ბენზინისა და კვამლის მყარალი სუნი მოიყოლა. ხოლასავით ერთიბეწო მანქანა ზედ ეზოს გასასვლელთან შედგა. მანქანიდან გოგა გადმოვიდა, გააღო ეზოს კარი და დოსტორივე შინისკენ გამოეშურა.

კინადამ შეიშალა სიხარულისაგან ბობრა: გახედა თუ არა, უმაღვე იცნო ახალგაზრდა პატრონი. ისარივით მოსწყდა ადგილიდან და წკმუტუნით მიფარდა. მოძალებული სიხარულით აღმუვლებული განიერ მკერდზე შეეტოტა, მაგრამ მან გულდრძოლ მოიშორა და სახლისაკენ გასწია. ბობრას არ სწყყნია არც დაკვილება, არც მუჭლუჯნი. პირიქით, რაღაც ძალა გაუჭდა გულ-გვაშში და ზამბარასავით ისროდა აღმა-დაღმა.

გოგა შინ შევიდა და ავარდნილმა ძაღლმა ახლა კარზე აფხაჭუნა ტოტები. წკმუტუნისა და წკაფწკაფში ვარკვევით ესმოდა მამა-შვილის საუბარი:

„გამარჯობა, მამავ!“

„მათ გაგიმარჯოს ღმერთმა! მოხვე მშვიდობითა!“

„მოვე, მამ! დამხვდი მშვიდობითა!“

„ეჰ, ჩემს ყოფნასაც თუ ყოფნა ჰქვია...“ ამოიხზრა ჩაჩაურმა.

„შენს წასაყვანად მოვე, მამავ!“

კარზე ხანს სდუმდა მამა-შვილი. მათი პასუხის მოლოდინში დაუდგრომლად ცმუკავდა ბობრა, კუდს გამალეობით იჩენდა და კარს ატოტებულ წკმუტუნებდა.

„პა, მამავ, — ასძახდა გოგა, — არ წამოხოლა, კაცო! მა რაღას უნდა ედგე აქ! მთელ სოფელში მარტო შენ ერთიილა ხყუდიხარ და რა გაძლებინებს! არ მოგწყინდა მარტოს ყოფნა, არ მოგიინდა ცოლ-შვილი, არ მოგწყურდაა შვილიშვილების სიყვარული...“

„ეჰ, როგორ არ მაძინდა!“

„აღე წამო!“

ამის მეტი აღარაფერი თქმულა და

მოლოდინში უფრო დაიძაბა ბობრა. მერე კარი გაიღო და ჯერ ჩაჩაურმა გადმოალაჯა, მერე გოგა გადმოვიდა, კარი გადარაზა და წინ წასულ მამას ნელი ნაბიჯით გაჰყვა.

უფრო ავარდა და დავარდა ბობრა. სიხარულისაგან აღადრ იცოდა, რას შვებოდა: ხან შეჰყვებდა, ხან ზტოდა, ღარბოდა, ფეხებში გაუგორდ-გამოუგორდებოდა გასასვლელისაკენ მიმავალ მამა-შვილს.

გზაზე გასული ჩაჩაური შედგა, ნელა გამოხედა სახლს. დიდხანს უყურა თვალცრემლიანმა. მერე შეიღმა დაატანა ძალა...

ნელა გაახილა თვალები ბობრამ, წამოდგა, ჯერ გაიხმორა, მერე გაიბერტყა და საჩიხიდან უხალისოდ ჩავიდა ეზოში. საშუადღეოდან გადახრილიყო ძალადაშრეტილი მზე ცივ ქარს ღრუბლები დაერეკნა და ერთმანეთში დაქსაქსულებს ზანტად წიაგელებდა. ერთიანად სდუმდა იქაურობა. ამ სიჩუმეში მარტო ქარის ნაღვლიანი ქშუილი ისმოდა. ბობრამ ხახლს ირგვლივ შემოუბრა, თათებით ბოსლის კარს მიაწვა და ადვილად შეაღო. უმაღ ცხვარ-საქონლის დაგუდული სუნი იფნოხა და ნუგეშმოგვრილივით გამხნევებულმა მიმოიხედა. იქაურობა შემოირბინა და იმედინად დასუნა ბაგებს, ზღაგებს... ჯერაც ხარებისა და ძროხების სუნი უდიოდა ხაძირებზე წნელებით ჩაბმულ გირკლებს. ისინი ენით შემოლოკა ბობრამ, მერე საბატკნეს შემოუბრინა, ბოლოს სახბორეს გახედა და ისევ ვარეთ გავიდა. გვერდი აუარა ბაქს და მთელი ეზო მგლური ძუნძულით შემოირბინა. შინ რომ აღადრ დაუდგა გულო, გზაზე გავიდა და მთელი სიცხადით წარმოუდგა, როგორ აუღდა მანქანაში ჩაჩაური, როგორ აჰყვა მას გოგა... მანქანა ჯერ ნელა დაგორდა დაღმართზე, მერე თანდათან უმატა სვლას და ბოლოს გრიალითა

გრიმ ბუთხუნი
ფემის ანბილონი

და კვამლის ბოლქვების ფრქვევით დატოვა დაცარიელებული სოფელი.

ისევ ძუნძულით ჩაუდგა გზას ბობრა. თითქოს ახლაც მანქანას მისდევს და არც მისი გასწრება უნდა, არც ჩამორჩენაო, ერთნაირი ნაბიჯით იმოკლებს გზას. ჩავიდა ჭალაში და ნაღვლიანად გახედა გზას, მერე იმ სერს, რომლის იქითაც გადაეფარა მანქანა და სადღაც წაყვანა ჩაჩაური და გოგა.

წელან ხომ არ გატობა წყალი, ახლა მიუზღუფერებლივ შევიარდა შიგ. გიჟმაჟმა ტალღებმა მქისედ დაჰკრეს ბობრას, დაღმა წაიღეს, სახსრებზე სალტებევიით შემოუჭირეს და გულგვამი გაუციეს. ბობრამ მარჯვედ გასცურა მდინარე, გაღმა გასულმა მთლად გაწუწა ქვა-კენჭები, წამით შეჩერდა, გაიბერტყა და გოჭივით გაზუნზულული ძუნძულით გაუდგა გზას. რატომღაც ეგონა: როგორც კი სერს გადახედავდა, მყისვე დაინახავდა თავის პატრონებს, მაგრამ არსად არ ჩანდნენ ისინი. გულდამძიმებული იდგა და სვედიანად გასცქეროდა ფერნაკლულ სივრცეში ჩანთქმულ გზას. ამას იქით ფეხიკ არასოდეს გადაუდგამს ბობრას. ამის შემდეგ სრულიად ახალი სამყარო იწყებოდა მისთვის...

ჩირგვის ძირში მოწყენით ჩაყუნცულს სველ ტანზე ავად უტრიდა ცივი ქარი და მის აცახცახებულ კუნთებს თითქოს ყინულის არტახებით ბოჭავდა. ჯერ კი დააპირა გზის გაგრძელება, მაგრამ უმაღვე გადაიფიქრა. იქ არაფერი არ ესაქმებოდა, არც ვინმე გულშემატკივარი ეგულებოდა. პატრონები? ვინ იცის სად, ქვეყნის რომელ კუთხე-კუნჭულში იქნებოდნენ ისინი. კვლავ მობრუნდა და ლაჭებში კუდამოძუტებული ნელა გაუდგა სოფლის გზას. წყლის პირას შეჩერდა. ლაღად მოგორავდნენ ქვებზე ლილისფერი ზვირთები. გზის გასწვრივ ჩამდოვრებულ ტბორებში კანთიელად მოჩანდნენ ქვები და კენჭები. კამკამა მდინარის შემხედვარეს წყლის დაღევა

მოსწაღდა. ნაპირში შეტობა და დაწყო ფეხულმა ხარბად ამოჰკრა ენა, მაგრამ ძალიან ცივი იყო და ცოტა მოსვა. მერე ააღირა თავი და სწრაფად გატობა. კვლავ მედგრად დაჰკრეს. ყინულოვით ცივმა ტალღებმა და კინაღამ სახსრები გაუშემეს. გაღმა გასული კვლავ გაიბერტყა, მერე ყინვამ აიძულა ერბინათანდათან გათბა და სველი ტანი დასუსხულოვით დაუბუჟდა. შეუწელებელი ძუნძულით ავარდა სოფელში და შინ რომ მივიდა, საჩეხში დაყუნცდა და გადმოარაზულ კარს შეჰკმევლა. სველს გაუძლისმა სიცივემ დაუარა. ეზოში მიტრიალდ-მოტრიალდა და ბოსელს შეაფარა თავი. კარი თუმცა ღია იყო, საქონლის სუნი ჯერ ისევ იდგა. ზღავები და სანერწყული გამოგვალულოვით გამომშრალიყო, მაგრამ სუნი, საქონლის სასიამოვნო სუნი ისე მძაფრად სცემდა, თითქოს ეხლა სამ გაურეკიათო. მერედა, როგორ უყვარდა ისინი — კიტრივით დამრგვლებული ზორბა წითელი ხარები, ფერცხლებამოჩენილი და ცურდატენილი ძროხები, გვერდებდალასტულო მოზვრები, კინქოსავით ტანდაგლუვებული ხბორები და უშობლები... ხანდახან, მათი სიყვარული რომ წამოთვლიდა, ალერსიანი ყეფით გაუქროლ-გამოუქროლებდა, მაგრამ როდი უფრთხოდნენ ისინი, საჩხერლად არ ემეტებოდათ ხარებს, არც ცხენებს დაუწილავთ იდესმე.

ბობრა ბავაში ჩახტა, აჩოლგებულ ჯოყარი ბოლოში მიხვეტა, თევრი გაიკეთა და დაგორგლილი ჩაწვა. საამურ სითბოში გაირინდა და ძილბურანში გაიპარა. ესისზრა: თბილი ზაფხულის მზიანი დღე იდგა. უკლებლივ დაბრუნებულიყვენ ჯალაბნი. სადღეობოდ იმოსებოდნენ ქალ-ძალნი. ცხენკეთილობით თავს იწონებდნენ ვეკაცნი, ფეხად არ ეტეოდნენ ჭრელი ტანსაცმლით მორთული ბალები. ჩაჩაური იდგა და გუგუნა ხმით აჩქარებდა ხიზანს:

„ლუდი ხბოს ტიკებში ჩაასხით!“

„ქალები თავის ტაბიანად ჩააწყვეთ
ხურჩინებში!“

„სვილის წინწანაქარი დაგვჭირდება
საყველაწმინდოდ, არც ეგ დაივიწყოთ!“

„აბა, მზადა ხართ ყველანი? ღმერთო, ჩვენო გამჩენ-დამრჩენო, მთის ხატ-ანგელოზებო, ჯვარპატიოსანო, თქვენი კეთილი თოლი დაგვადევნეთ, ხიფათფათერაჲი აგვაშორეთ, დალოცვილნო!“

ბალები წინ დაისვეს ქალ-რძალთ, პირველად მათ დაქუსლეს ცხენები. მერე დავერცხლილ აბჯარასხმული ვაჟაკები მიჰყვნენ და ლამაზად დარახტულ ცხენებს თვითონაც თავმომწონედ აედევნა, მაგრამ მათს ნაბიჯზე სიარული ვერ შეძლო, უკან ჩამორჩა და შინვე მიბრუნდა.

წამდაუწუმ გაღვიძებას იყო ჩვეული, მაგრამ ახლა გვიან გაახლა თვალი. უძალვე წამოიწია და ბნელში მომოხედა. კარგად გამოშრალიყო. ბურღოში სასიამოვნოდ გამოშუშულს სიცივე აღარ სჩველტდა. ბაგიდან მსუბუქად გადმოხტა, ბოსელში ნეგრობისა შერცხვა. უკუნი ღამე დასწოლოდა მთელს არემარეს. ღრუბლებს ცა ერთიანად დაესუღრათ, ქარი კი გუშინდელივით ავად ღმუღდა.

ბობრამ მყისვე სახლს მიაშურა, საჩხში აფარდა და კარის წინ აიტუხა. კვლავ კოჭაში იჯდა რაზა და ამით მიხვდა, რომ პატრონი უკან აღარ დაბრუნებულყო. იქვე დაწვა და გზისკენ დაიწყო ყურება. აფსუს, რა სიზმარი ნახა! ცხადი მაინც ყოფილიყო! ახ, ხალხი, ხალხი!.. სად არის ხალხი!.. მერე რა ლაშაზები იყვნენ ყველანი, რა ლაშათიანად მორთულ-მოკაზმულნი, როგორ უხდებოდა ჩაჩაურს თავგზიანობა!

ვერ მოითმინა ბობრამ. ისევ წამოდა, ყასილად დაიყვდა და ძუნძულით ჩავიდა ძირს, სახლს ირგვლივ შემოუარა, ყვეფით აიკლო შემოგარენი და ღამესა და ნადირთ აღუწყა, რომ კვლავ ვიღაც იყო სოფელში, კვლავ სადღაც ღვრიდა კერის ნაცარი.

ეხო რომ შემოირბინა, მერე გზაზე გავიდა და ზემოუბანში აძუნძულდა. იქაც რამდენჯერმე დაიყვდა, მაგრამ პასუხი არსადიდან მიუღია. საოცარია, სად წავიდა ამდენი ხალხი? ერთი მყეფარი მაინც არსად დარჩა? ერთი მაინც რომ ვინმე ჰყავდეს ხმის გამცემი, მარტო ერთი... მაშინ კიდეც რა უჭირდა, თავისას შესჩივლებდა, დარდს გაიქარწყლებდა.

ზევითაც ვერავინ ნახა, არამც თუ ძე-ხოციელი, თავის მოჯიშეც კი. მთელი სოფელი შემოირბინა. არ დაუტოვებია არც ერთი კუთხე-კუნჭული, მაგრამ სულდგმულიც კი ვერსად ნახა, ყველგან გამოკეტილი კარი, ყველგან დაცარიელებული ბოსლები, ფარეხები... გულდაწყვეტილი ისევ შინ დაბრუნდა.

შემოდგომისა და ზამთრის გრძელ ღამეებში იცოდნენ უბნის ძაღლებმა, რამდენიმე ხნით თავს ერთად მოიყრიდნენ, დიდი ბოტიას ბელადობით დაგალავდებოდნენ და სოფლისთავეში გაწალიკდებოდნენ მგლების შესახვედრად. სახლებში ადამიანებს ეძინათ, ბოსლებში ძროხები და ხარები იცოხნებოდნენ, ფარეხებში — ცხვრები, თვითონ კი მათს უშიშროებას სდარაჯობდნენ. ფინით სუნი ასლიოდათ მყეფრებს, მათი შიშით მგლები სოფელში ჩამოსვლას ველარ ჰბედავდნენ.

ერთხელ, როცა ღაფლუვით ამცნეს ტყესა და ღამეს თავიანთი ძლევაშოსლება, ერთმანეთში გახადეს ჩხუბი. პირველად ჯერ იმათ აშალეს ბეწვი, ვისაც ძალა ერჩოდა და კბილიც უჭირიდა. თვითონ ბობრა მშვიდად იდგა, სხვებს აუგს უძრაზავდა. ხვადებმა სულ დაასისხლიანეს ერთურთი. მარტო ძუენი განაპირებულებიყვნენ უვნებლად. დაყუნცულნი თვითონაც ღელავდნენ და თავიანთ ახლობლებს ალომებდნენ.

ბობრა ამშვიდებდა ერთმანეთს და-

გივი გაუთხუზი
ფუძის ანგალოზი

რეულ თვისტომით: დაწყნარდით, რა დღეში ხართ, რას ერჩით ერთერთს, ხალხნი არა ხართო?

ვინ იყო მომსმენი!

დიდმა ბოტიამ ყველა დაიჩოლბოტა. ვისაც კბილი გაჰყრა, ყველას სისხლი აღინა, თვითონ კი ტყავიც არსად გააწვრია. ისე ფიცხად და მარჯვედ ტრიალებდა, ისე ყოჩაღად იგერიებდა მოქიშპეთ, გაოცდნენ ძუენი! მაშინ შეაჩქვეს დიდი. იმ დღიდან უწოდეს დიდი ბოტია. ბობრასთან ერთი ძუენა მიცუტუტულდა და ყურში გამაქეხებლად ჩაუფუჩუნა: რატო შენ კი არ გაერევი მარაქაში, უშნოო, ლაჩარო!

ბობრამ ავად შეუღრინა, თვალნიც მუქარით დაუბრიალა.

„აბა, ვინლა დამჩა, შენა?“ — მოუბრუნდა დიდი ბოტია ბობრას.

„მე შენ არას გერჩი, ბოტია, თავი დამანებე!“

„უნდა გავიგოთ, ჩვენ ორში რომელია ძლიერი!“

„ძალა მგლებთან უნდა სინჯო, უკლოვ!“

როცა თვისტომში ყველას ეაჯობებ, მაშინ მგლებზე უფრო იმედინად მივალ!“

„ჰაი შეგიტყუა კაცობა! მოდი მაშ, მოდი!“

ბობრამაც აშალა ბალანი. გაახენა ლაშნი და ზავთიანი ღრენა აღმოხდა. უმაღლე შედგა დიდი ბოტია. რაღაც ცუდი სუნი უდიოდა ბობრას და შიშით ზარავდა, მაგრამ მას შეჰყურებდა მთელი ჯოგი და უკან აღარ დაიხია.

სღუმენენ ბობრას შეუბოვრობითა და დიდი ბოტიას სილამჩრით გაოცებულნი ძუენი. თვალებს არ უჯერებდნენ დამარცხებული ზვადნი. წუთი წუთზე იძაბებოდა. დიდ ბოტიას ამკარად შეეტყო, ბობრასთან ბრძოლა აღარ ეწყადა, მაგრამ ძაღლებისა რცხვენოდდა, რომელნიც გაოცებულნი მისჩერებოდნენ. ბოლოს შიშს აჯობა თავმოყვარეობამ, დიდი ბოტია ვეფხვეური ნახტომით დააცხრა მეტოქეს.

იმ საღამოს ბარელი ნათესავეები

ესტუმრნენ ჩაჩაურს. გახანჯულმა მასპინძელმა ფარეხიდან ერთი კაი დიდი ჭედლა გამოათრია, გაუსვა ხანჯალი და თავმოჭრილი ტანი ფართხალით გაგორდა ბორტზე...

როცა სტუმრები მოდიოდნენ, მაშინ იყო ბობრას დღეობაც. საკლავის თავ-ფეხს, ფილტვებს, ელენთას და ზოგიერთ შიგნეულს სულ მას მიჰყვებოდა ხოლმე პატრონი.

იმ საღამოსაც კარგად გაიღეშა ბობრა, თავ-ფეხი და შიგნეული რომ მიირთვა, მერე ამას ბორტზე დაქცეული სისხლიც დააყოლა და ჯანზე მოსული გაერია თვისტომში. ჰოდა, შეჰყრა თუ არა დიდმა ბოტიამ კამარა, მოზიდული ისარივით მოწყდა ადგილიდან ბობრაც. პაერშივე ეძგერნენ ერთმანეთს, კბილის ჩასმაც პირველმა დაასწრო და ჩალოჯილი რომ დაახეთქა, მთელი სიმძიმით დაასკდა ზემოდან და აღარც აუშვა. ეს კი არა, ტოტაც არ გააქენინა. გაოცების წკმუტუნი აღმოხდათ ძუთა, სიხარულისაგან აყმუყლდნენ ზვადნი, ბობრამ ყველას გული მოფხანა.

კვეხნა არც ლეკვობისას იცოდა. არც მერე, ყველგან სიმართლეს ამბობდა: დიდ ბოტიას ან იმიტომ მოერიო, რომ იგი სხვებთან ბრძოლით იყო დაღლილი, ან კიდევ... იმ საღამოს ხორცნაჭამს ძალა მოსჭარბდა. დიდ ბოტიას კი იქნებ წყალში გაქნილი ქატოც არ ჰქონდა შეთქვლეფილი. ასე იყო თუ ისე, ის დღე, მას აქვთ ბობრასთვის ხმა ავად აღარაგის გაუცია.

ეჰ, ნეტავი იმ დღეს!

სოფელში ძუნძულით დაღლილი ბობრა ისევ უკან დაბრუნდა, ავიდა საჩინში და ზედ კარის წინ დაწვა. რა სკობია ახლა ბოსელში ყოფნას, თბილ ბაგაში წოლას, მაგრამ ამდენი ნებელობის უფლება თავისთვის არასოდეს მიუცია. კარგად იცის თავისი მოვალეობა: სახლი და ეზო-მარე გარეშენისაგან დაიცვას, ღობეს აქვთ არავინ გააჰქანოს. იგი მუდამ თავგანწირუ-

ლობითა და ალალი შრომით იმსახუ-
რებდა პატრონის ლუქმას. არც ახლა
უნდა არამი! აქედან კარგად ჩანს წინა
ეზო, გზიდან შემოსასვლელი კარი და
ქიანვევლაც კი ვერ შემოგპარება შიგ-
ნით. ბოსელში რომ იწვევს, მაშინ კი...

წამოდგა და ყასიდად დაიყეფა. დაე
გავიგოს ყველამ: ქურდებმა, მგლებმა,
ავმა სულელებმა, რომ სოფელში კვლავ
არის ხალხი, სადაც ხალხია, იქ სი-
ცოცხლე იფურჩქნება, იქ კერა თბი-
ლია, იქ აკვნები ირწყევა, იქ საქონელი
მრავლდება, დოვლათი იქმნება და
ყველაფერს ამას ძაღლები იცავენ.

განთიადისას კვლავ ჩაეძინა. ჩაეძი-
ნა კი არა, უბრალოდ, თვალი მოატყუა
და მაშინვე ესიზმრა: საჩიხზე ჩაჩაური
გდმოდგა და დაიძახა. ბობრა უმაღლე
მასთან გაჩნდა კულის ქიკინით. ჩაჩა-
ურს ცხვრის დუმიანი ბარკალი და
მხარი ეჭირა. ბობრას ახალი და გემრი-
ელი ხორცის დანახვაზე ნერწყვი მოს-
დის, ადგილზე ვერ ისვენებს დანემსი-
ლივით ცმუჟავს.

„რას შვრები, კაცი!“ ეძახის
ცოლი.

„რაო, ქალო!“ უბასუხებს კაცი.

„რაზე მღუპავ, მაგისთანა ხორცს
საძაღლედ იმეტებ?“

„ბობრაზე ხორცი კი არა, თაფლში
გარეული ქონიც ალალია! აჰა, ბობ-
რაე!“

ბობრა ხარბად ილუქმება. შლეგია-
ნით გლეჯს თეთრსა და მსუყვე დუ-
მას, წითელსა და გემრიელ ხორცს
ყლაპავს, ყლაპავს... მთელ-მთელსა
ყლაპავს. რაც შეუძლია ჭამს, მაგრამ
ვერა და ვერ ძღება. კუჭი ისევ ცარი-
ელი აქვს, შიმშილი კვლავ უწინდებუ-
რად აწუხებს. ეს რა გაუმაძღრობა
შეეყარა, ასე რამ დააქიმითა, რომ
ჭამს, ჭამს და ვითომც არაფერი?!
მთლად გამოხრა ძვლები, ბოლოს ისი-
ნიც დაკენიტა, მაგრამ შიმშილი...

სახლს შესცქერის: აღარსად ჩაჩაუ-
რი, აღარც მისი დედაკაცი, აღარც
საიმე საჭმელი. ღონდება ბობრა, იყე-

ფება, პატრონს უხმობს, მაგრამ სად
არის იგი...

მშვიერსა და შეციებულს ელეიძება.
ქარი უკვე ჩამდგარა, ცა მოწმენდილა,
გაყინული მზე იცინის, მაგრამ სიოთბოს
კი ვეღარ უგზავნის ქვეყანას... ბობრა
ადგა, გაიზმორა, ძირს ჩავიდა და გზას
გახედა. რატომაც ეგონა, ჩაჩაური
ფეხით მოედინებოდა, მაგრამ გზაზე
არავინ ჩანდა. ძუნძულით დაუყვა
დაღმართს, ჩავიდა მდინარემდის, და-
ყუწცდა წყლის ნაპირას და დიდხანს
იყურა გაღმა. იქიდან რომ აღარავინ
გამოჩნდა, ადგა და ისევ უკან დაბრუნ-
და. ნელა ავიდა სოფელში, მივიდა
შინ და სახლს ირგვლივ შემოუსუნსუ-
ლა. ცოტახანს იყეფა და მერე ახლა
ბოსელში შევიდა. რა ჭამოს ახლა ბობ-
რამ, რით ამოიხნოროს მუცელი, რომ
მუხლი მოიმაგროს, ჯანზე მოვიდეს?
არ არის... არსად არაფერი არ არის!
ავიდა ისევ საჩიხში და კედლის ძირში
მიგდებულ ცარიელ გეჯას დახედა.
უკანასკნელად გუშინ დილით მოლოკი
იგი. პატრონმა ხრილი ჩაუსვარა და
ისე გულმოდგინედ მოასუფთავა, კინა-
ლამ გამკეთებელი გამოაჩინა.

ახლა სუნიც კი აღარ უღიოდა გე-
ჯას სალაფავისა.

ეზოდან გავიდა და ტყის გზას შეუ-
ყვა. ვინ იცის, ამ გზით რამდენჯერ
დასდევნებია პატრონს. ახლა კი მარ-
ტო მიდის... ბუჩქნარი ძუნძულით გაი-
არა, გაურბინა ფოთლებჩამოცვენილ
ხეებს და ხმელ ნეშოზე ასუნსულდა.
რა ჭქნან მგლებმა: მათ არც ჩამსვრელი
ჰყავთ, არც ვისიმე იმედი აქვთ. დაწან-
წალებენ და შოულობენ საჭმელს... რა-
იმე საკბილოს განა ბობრა კი ვერ წა-
აწყდება? ერთგან თეთრად გაფენილი
მაქალო დაინახა და მაშინვე იქ მიიბრ-
ნინა. ჩაკბიძა, მყავე იყო, მაგრამ ამა-
ზე როდი დაიწუნა. დაუარა და სულ
მთელ-მთელი ყლაპა. კარგად რომ ამო-
ივსო გვერდები, შინისაკენ დაუყვა

დღამართს. ვითომ კარგად არის გამა-
ლარი, ვითომ სავსე აქვს კუჭი, მაგრამ
მინც შია. ახ, საღ არის ეხლა ერთი
პატარა ხორცის ნაგლეჯი! თუნდაც
მთლად გამოხრული ძვალი...

შინ მისულს კარი ისევ ჩარახული
დაუხვდა. ბობრა ისევ საჩიხში დაწვა
და გზაზე დაიწყო ყურება. გუშინდ-
ლამდის როგორ ციოდა, ღღეს კი რა
თბილი ღღე გათენდა. თბილიო, ითქ-
მის, თორემ ზამთრის პირის მზეს რა
ძალა აქვს. გვიან ამოდის, მალე ჩადის
და, რაც ხანი ანათებს, მაშინაც ვერ
ათბობს... აი, ეხლა ამ ეზოში უნდა
დაკვიკვიებდნენ ინდაურები, დაბაჯბა-
ჯებდნენ ღედლები, გარეთ გამოშვებუ-
ლი საქონელი იცოხნებოდეს, კაცი და
ქალი ჩქამობდეს, ბალები ქრიამუ-
ლობდნენ.

მთელი ღღე მოწყენილი იწვა და
მხოლოდ წარსულის მოგონებით
ტკებოდა. ცხადად იხსენებდა ტანჯ-
ვითა და სიამოვნებით განვლილ ღღე-
ებს, მგლებთან და დათვებთან შებმის
ცხარე წუთებს... ჯერ ისევ ლეკვი
წაგვარეს დედას — ცხერის ვეება
ნაგაზს და აქ მოიყვანეს. თავის დროზე
შრატი, დო, ხორცი და სალაფავი არ
აკლდა და მალე გაიზარდა, უშველებე-
ლი ტანი შეყარა. დიდ ბოტიას არა-
ფერში ჩამოუვარდებოდა, ბავშვებს
ძროხებში დასდევდა, ჩაჩაურს — ცხეა-
რში. ზამთრობით მუდამ შინ იყო. ავის
მზრახველს ეზოში არავის აჭაჭანებდა,
კეთილსა და ბოროტს იერზე სცნობ-
და. ხალხს შორიდანვე უყეფდა და
აფრთხილებდა: შიგნით ნუ შემოხვალთ,
ჩემს პატრონს გზიდან დაუძახეთო; ავი-
სმზრახველებს კი უცბადვე გაენთებოდა
და მაშინვე ქვეშ დაიდებდა, მაგრამ არ
ჩაჯენჯავდა კი. ეგრე დაჰყეფდა ზევი-
დან, შიშით გულს უხეთქდა.

ჩავიდა მზე, ბინდი მოეფინა გარე-
მოს, მაგრამ ჩაჩაური არც ახლა გამო-
ჩენილა. ძნელი ყოფილა უპატრონობა,
ძნელი! უძალლობაც ძნელი იქნება
კაცისათვის, მაგრამ უპატრონობა —
მთლად უარესი. როცა ვინმე გეგუ-

ლება შინ, არავისი გეშინია. განდევ
არაფერს გაუმეგდნენ, კაცი მინც მი-
დია, მინც კმაყოფილი ხარ, მაგრამ
როცა მარტო ხარ!...

ვარსკვლავები აკაშკაშდნენ, მერე
მთვარემაც ამოიხედა და ბობრამ მას
შეუყეფა: მშვიდობა შენს ამოსვლა-
სო — ყეფით უთხრა, თან ეზოში გაი-
არ-გამოიარა, სახლს უკან გავიდა, შა-
ვად გასუდრულ ტყესა და დაღუმე-
ბულ გარემოს გახედა. ცის დასავალზე
შავმა ღრუბელმა ამოყო თავი და და-
ღუმებულ გარემოს გადმოხედა. აქაო-
და ქვეყანას სძინავსო, მერე მზრებეც
ამოყო, ბოლოს თავისი უზარმაზარი
სხეულიც ამოაჩინა და თანდათან
მალა ამოვიდა. მერე მას თანამოძმე-
ნიც ამოჰყვნენ და მთელი ცა სანამ არ
დააბნელეს, მანამ არაფერი გაუგია
ბობრას. როცა მთვარის შუქიც ჩაქრა
და ცისქვეშეთი კუპრივით შავს წყვდი-
აღში გაეხვია, მაშინდა მიტვია ბობრა,
რომ შეიძლებოდა კვლავ გააფრებუ-
ლიყო. გუნება გაუფუჭდა. ძალღური
გუშანიტ წინასწარ იგრძნო, რომ ცუდი
ამინდები იყო მოსალოდნელი, მაგრამ
იწვიმებდა თუ არა, ეს ვეღარ იაზ-
რა. იწვა კარის წინ და ჭიზხლად ადგე-
ნებდა თვალს გარემოს. ყურიც მაჯვი-
ლად ეჭირა. არავითარი ჩქამი არსაი-
დან არ ესმოდა. შუალამე რომ მოახ-
ლოვდა, პირველი ფიქრები წამოვიდ-
ნენ ფარფატით. თოვამ თანდათან იმა-
ტა და, როცა გარემო გადათეთრდა,
როცა დათოვლილმა მიწამ თავისე-
ბური შუქი აუშვა, მაშინ კი წამოღვა
ბობრა, ჩავიდა ძირს და თოვლში გა-
იბრინ-გამოიბრინა. მისი ნაფეხურები
მკაფიოდ დაჰჩნდა მიწას, მაგრამ ისი-
ნი ბობრას არც შეუშინევია. მუდამ
სიხარულით ხვდებოდა ხოლმე პირველ
თოვს. ვანსაკუთრებით ის ღამეები
გაიხსენა, როცა პატრონები შინ ჰყავ-
და, როცა ფანჯრებიდან ლამპრის ოქ-
როსფერი სინათლე გამოკრთოდა სიბ-
ნელეში და ამ ყვითელი ზოლის გას-
წვრივ კარგად მოჩანდა, როგორ მო-
ფარფატებდნენ ნარნარა და ხატულა

ფანტელები. ზოგი ბობრას თბილ ბალანში დნებოდა, ზოგი კიდევ ინარჩუნებდა თავის ფორმას. გარეთ სირბილით რომ გულს იჭერებდა, ისევ ავარდებოდა საჩიხში, გაიბერტყებოდა და კმაყოფილი მიწვებოდა თავის ადგილას. თან მოვალეობის მოხდის მიზნით დაიყვებოდა და სოფლას კარს საქურდნელად მომდგარ მგლებსა და მელებს თამამად ამცნობდა თავის სიფხიზლეს.

ახლაც ასე მოიქცა. სირბილით კარგად იჭერა გული, მერე ავიდა საჩიხში, გაიბერტყა და ზედ კარის წინ დაწვა, თანაც ცოტა ხანს იყვდა. ყველაფერი ჩვეულებრივ უწინდებურად ხდებოდა: იყო ღამეც, თოვაც, მაგრამ არ კრთოდა ფანჯრებიდან ლამპრის შუქი, არ მოჩანდა მის ალმაცერად გაწოლილ ზოლზე მოფარფატე ფიფქები და არ ჩქამობდნენ შინ ადამიანები. ცუდად დაიწყო ეს ზამთარი ბობრასათვის, ძალიან ცუდად!

ცუდად დამთავრდა შემოდგომა და ცუდადვე დაიწყო ზამთარიც. მაგრამ ამერიკელი ჰქონდა გაზაფხულისა. მის მეხსიერებაში დრო არასოდეს არეულა. თავისი ჟამი რომ მოუქამია, გასულა ზამთარი და დამდგარა გაზაფხული — ბუნების გაღვიძებისა და აყვავების ხანა, სიცოცხლის განახლებისა და გაღამაზების დრო.

ასევე იქნებოდა ახლაც, მაგრამ ხალხი, ხალხი!.. სულამც არაფერი მოსულა ამ ქვეყნად, სულამც აღარაფერი დამდგარა, თუ ადამიანის თესლივით არ იზოგინებს, თუ ძეხორციელი არ გაჰჰკანდება დედამიწაზე. ფიქრებში გარინდულს ძილი მოერია, ფრთხილი, კურდღლისებური ძილი. ესიზმრა: თოვლის სქელ საბანს დაუფარავს დედამიწა. თეთრად დაქუთულ ხეებს ღირს დაუხრიათ ტოტები. საღამო ხანია, გარეთ ჩაჩაური ხმიანობს:

„აბა, გამოდით და გამაიყვანეთ ქორა ხარი!“

„საუფეარი რო დავიცალდება?“

„დავაცალდეს, მაგის ფეხზე გა-

ზაფხულზევე ჩავაყენებ ერთ კარგად ულადს!“

„მაშინ შეინდა დავკლათ, ის უფრო ხორციანია!“

„არა, ქორაი გამაიყვანეთ! რას უგავს ი ცალი რქა, როკოვით ძირსა აქვს დახრილი, უშნო შესახედავია. განა მარტო კაცს უნდა სილამაზე, საქონელსაც! ხარი რქებითა შევნიხ. არ გავიგონიათ, ხარი რქითა, ქალი თმოთა?“

„ეგრე კი არა: ხარი რქითა, ქალი ქმრითა!“ უსწორებს ცოლი.

„შენ როგორც გინდა, ისე სთქვი.“

„ვაუციკას დაუუძახოთ, მამაგ, გვიშველის!“

ბოსლიდან ნელა გამოჰყავთ დათოკილი ქორა. ჩაჩაური მას მდუმარედ უახლოვდება, ცალ რქასა და ღრუნზე ნელა ჰკიდებს ხელს, მერე უცბად მოუვრებს კისერს და წაბარგანებული ქორა მორჩილად წვება გახვეტილ თოვლზე.

ბობრას ყოველი კუნთი ვერხვის ფოთოლივით უთრთის, მერე სიმივით ეჭიმება და დგება უკანასკნელი წუთები. ჩაჩაურმა გრძელი და ბრტყელი პირა ხანჯალი იშისვლა, ხარს თავი უკან გადაუწია და ყელზე წვერით დააბჯინა, თან დაილოცა:

„ღმერთო შენ შეგვეწიე, ღმერთო გვიშველე და გვიხიომწე...“

ანთებული თვალებით მისჩერებია ბობრა კაცებს, ხარს... ჩაჩაური აწევდა ხანჯალს და თქრიალით მოშხეფავს სისხლი, ვარდისფრად იღებება თეთრი თოვლი. მის სუნზე ბობრა ბოყირობს, მაგრამ კაცების შიშით ნაბიჯიც ვერ წაუდგამს წინ.

ხარმა ფეხები გაიქნია და გაფართხალდა, თანაც სკორე გაუვიდა... ბობრას მოთმინება ეკარგება, რაც იქნება იქნება, მივა და შესვლეს თბილ სისხლს, მაგრამ ჩაჩაურის მჟეჟარე ხმა თავზარსა სცემს:

გივი ბუთხუზი

ფაშის ანგაღობი

„გადი იქით, შე მგლის კერძო!“
დამფრთხალი ბობრა გარბის და
სასლის კედელს ეფარება.

ჩაჩაური ამბობს:

„ე ჰედოლებიც უნდა დავხოცოთ!“

„ეს არ გვეყოფა?“ ეუბნება შვილი.

„ხორცი მუღარალი უნდა იყოს,
გოგავ! ხან მტერი მოვა, ხან მოყვარე,
ყველას დახვედრა უნდა. მთის კაცს
თუ ხორცი უღვევრად არა აქვ, რა სი-
ცოცხლეა მისი სიცოცხლე!“

ბობრა ნელ-ნელა გადის წინ, სათო-
ნის გვერდით ჩერდება და შორიდან
აღევნებს თვალს ბინდში აბორიალე-
ბულ ლანდებს.

ლუმს ჯერ ტყავი გახადეს, მერე
გამოშინეს, გააფეხოეს, ასო ასო
აქუწეს და შინ შეიტანეს. გარეთ მარ-
ტო ფეხები, თავი, კული და ფაშეფუში
დარჩა. სისხლის სუნზე უბნის ძაღლე-
ბი დაჯოგებულან და აგერ, ღობის პი-
რში მომდგარან, მაგრამ რომელი შემო-
ბედავს ბობრას შიშით. ბობრა მაინც
უყუფეს, თან წილკერძს დააცხრება და
გაშმაგებული ჭამს... ჭამს, მაგრამ ვერ
ძლება. კარზე მომდგარი და სუნით გაა-
ვებული ძაღლები ერთმანეთს უყუფენ,
ჰკბენენ, შურთ ბობრას ბედი, გარედან
უყურებენ, მაგრამ ვერც ერთი ვერ
ბედავს მისი შიშით შიგნით შემოს-
ვლას. ბობრა კი ჭამს, ჭამს... მაინც ვერ
ძლება. დახრა, დაამტვრია და დაჭამა
თავ-ფეხი, მერე ჯიგარსა და ფაშე-
ფუშს მიჰყო პირი, მაგრამ...

გვიან ღამით გაეღვიძა. თბილი ღა-
მე იყო და კვლავ ხევარიელად ბარდ-
ნიდა. დაამტკნარა და ოდნავ გასაგონი
ყმუილი წასკდა. მერე ძირს ჩავიდა,
რათა გაეგო, თოვლი დიდი იყო თუ
არა. მკერდამდის შემომდგარი ძლივს
გაარღვია, მერე უკან გამობრუნდა, სა-
ჩხისში გაიბერტყა და გაიარ-გამოიარა.
ფეხებზე თოვლი დაადნა და ბეწვი
წყლით გაეჟღინთა, მაგრამ ასეთ რამეს
ნაჩვევი იყო ბობრა, თუმცა მაშინ კუ-
ჭი უფრო მაძღრისად ჰქონდა, სიცივეს
იმდენად ვერ გრძნობდა. ახლა...

ცოტა ხანს იყუფა და დაყრუბულ

გარემოს ამცნო თავისი არსებობა. მაშინ
მიანთა სიცოცხლე. მერე დადუნდა და
ფიქრებში გაირინდა. ძნელია მარტო-
ობა, თანაც, თუ ნუგეშისმცემელიც
არსად გეგულება და მომავლის იმე-
დიც არა გაქვს, მაშინ ხომ გაუძლისიც
არის.

აფსუს, რა კაი სიზმარი ნახა! თუნ-
დაც ერთი წუთით, ცხადად მაინც და-
ანახა ხორცი. რაც უნდა ყოფილიყო,
ახლა საქონლის თავ-ფეხს კი არა, გახ-
რეკილ კენჩასაც არ დაიწუნებდა.
ჟინს მაინც მოიკლავდა, ცოტაოდენ
ძალას მაინც მოიკრებდა, თორემ
მგლის ჯოგი რომ შემოვიდეს სოფელ-
ში, რა პასუხი გასცეს მშვიერმა? ყუფა-
ზე დაეტყობა თავის უსუსურობა. თი-
ნაც, პატრონი რომ შინ არ ეგულებოდა,
ძველებურ ფოლადს ველარ გაირეცს
ხმაში. კაცის იმედი მაინც ატულ სხვადა!
გაჰირდება—გამოვა, ასძრახდება, გა-
მოეჭომაგება და მაშინ ავაზის ძალა და
სისწრაფე შეემატება ბობრას.

შუალამის აქეთ სულ თეთრად გა-
ათენა ბობრამ. რიყრაცისას უკვე გა-
დაიღო. ღრუბლები დაწყდა და მთებ-
ზე შორეული მზის ციაგი ჩამოიღვარა.
მტრედისფერ ნათელში კაფიეთად გა-
მოჩნდნენ თოვლიანი ქედები. გაღმა
სერებს გახედა ბობრამ. თეთრად
ბრწყინავდა ველები, ოდნავ რუხი ფე-
რი გარეოდა ტყეს. რა დიდებული სა-
ნახავი ყოფილა დათოვლილი ტყე!
ვინ მოთვლის, რამდენი წელია, რაც
ბობრა ამ ეზო-მარეში ბრუნავს, ერთ-
ხელ და ორჯელ ხომ არ გაუხედნიდა
გაღმა, მაგრამ ეს მშვენება ამის მეტად
ვერ შეუნიშნავს. ეს დიდებულებმა
ამის მეტად ვერ უგრძენია. შვად მო-
ჩანდა დათოვლილი მიწიდან აზიდული
ხეთა ძირები, რუხი ფერი დაჰკრავდა
განზე გაბარჯლულ ტოტებს, ვარჯებზე
კი თოვლი იდო, თითქოს ჩადრი გადა-
უხებრავთო.

ბობრა საჩხის ნაპირზე მიდგა და
ტყეს მონუსხულმა გაუშტერა თვალი.
თანაც ყურები ცქციტა. სრული დუმი-
ლი მეფობდა ირგვლივ. ბობრას ძალი-

ან კარგი სმენა ჰქონდა, მაგრამ ოდნავი ჩქამიც არაფრისა ესმოდა. ამ დიდ მღუმარებაში იყო მთელი სიბრძნე, რასაც კიდევ უფრო საგრძნობსა და ცხადად შესაცნობს ხდიდა დათოვლილი ტყე, რომელიც მანდილოსანი ქალბატონივით მედიდურად გამოიყურებოდა.

წლის ყოველ დროს აქვს თავისებური მშვენიერება. გაზაფხული კეკლუცია, კისკისა, მაგრამ ბრძნულისა არაფერი სცხია. ზაფხულს ცეცხლებრ შემწველი მზე აღინჯებს, შემოდგომას ფერები ალამაზებს, მაგრამ მაინც ხმაურიანია იგი, ზამთარი... აი რა დიდებული ყოფილა იგი! წყალს მაინც რამ ჩაუწყვიტა ხმა, წყალს! მისი გიჟმაჟი ზვირთებისა ოდნავი ჩქამიც კი არ ისმის. ირგვლივ სასტიკი მღუმარებაა და აი სიბრძნეც მისი! ამ მღუმარებაში დიდებულად გამომზირალი ტყე, თითქმის გვონია, რალაცას იტყვის, ბრძნულს, თავისებურად დიდებულს, მშვენიერს, მაგრამ როგორც მთელი დათოვლილი გარემო, იგიც სდუმს. სდუმს და უფრო ძლიერდება იმედი, რომ იგი რალაცას იტყვის, კარგი ყოფილა ლოდინი, კარგის მოლოდინი! ამ მოლოდინში გაღებული დრო მოკლეა, მსუბუქი, იოლი...

გაქვავებულივით დიდხანს იდგა ბობრა. გასცქეროდა გარემოს და თითქმის სულგანებული ტკებოდა ამ სიჩუმით. ვერც კი შენიშნა, მთებზე დაჯოგებული ღრუბლების ქულებიდან როგორ ამოლივლივდა მზე, როგორ გადმოხედა თეთრად დაღუმებულ გარემოს და როგორ ვაათბო გაყინული ჰერი.

პირველი ჩქამი, რამაც გაბზარა ეს უკიდევანო მღუმარება, თოვლზე დაეცემულმა წვეთებმა გამოიღეს, მაგრამ ესეც იმდენად უმნიშვნელო იყო, რომ მას, ალბათ, ბობრას მეტი ვერაფერი მოისმენდა. ბობრამ მყისვე მალა აიხედა. კრამიტებიდან კანტიკუნტად ცვიოდა წვეთები, ეცემოდა თოვლზე,

სჭირდა მას და ძლივს გასაგონად ისმოდა: „შიკ“, „შიკ“, „შიკ“...

ბობრამ თავის ნაკვალევს გახედა, კვლავ ჩავიდა ძირს, გავიდა გზაზე და გაიხედა-გამოიხედა. შიმშილი აწუხებდა და გაიფიქრა, რომ გასულიყო ტყეში და პანტით ან მაქალოთი მაინც ამოეყორა მუტელი. ხორცსა და სალათაზე დაჩვეული გუშინ და წუხელ მაქალომ ამაწვირა, განა სულ მაგით არ იდგამენ სულს ღორები, დათვები, მგლები!

სოფლიდან რაც უფრო შორს მიდიოდა, მით უფრო მატულობდა თოვლის სისქე. უჭირდა სვლა და ხტუნვა ხტუნვით მიიკვლევდა გზას. ძლივს მიაღწია ტყემდის, მაგრამ ისე გამოელოა არაქათი, შეჩერდა და ფეხის გადადგამაც ვეღარ შეძლო. თოვლი დაედნა, მეკრდსა და ფეხებზე დასველდა. სისველე ძალიან ეჩოთიერებოდა. წყალში რომ გატოპავდა, დადგებოდა და მანამ იბერტყებოდა, სანამ უკანასკნელ წვეთს არ გაივლებინებდა. ახლა...

ტყეში შესულმა ირგვლივ მიმოიხედა, მაგრამ ის მაქალო ვეღარ იპოვნა, სადაც წინათ დანაყრდა. მერე დადმა დაეშვა, პანტის ძირში შეჩერდა და თოვლი თათებით გადაადრა, მიწა დააჩინა და მყისვე მწიფე პანტის სუნმა წაუღიტინა ცხვირში. უფრო გახედა, ქექა თოვლი, ქექა და რამდენიმე კიდევ აღმოაჩინა. მაქალოსავით მაქვე როდი იყო იგი, ტბილი ეჩვენა და მაღიანად მიეხარბა. პანტას, ისე როგორც მაქალოს, ხორცისა და სალათაფეხის მაწვირობა როდი ჰქონდა, მაგრამ მაინც კარგად გამოძო. უკან დაბრუნებისას თავის ნაკვალევს გაადევნა თვალს. არ იცოდა, რა მნიშვნელობა ჰქონდა ამ ნაკვალევს. არ შეიძლება ამ ზამთარს აქეთ ან მეტყვევებს არ ჩამოეველო, ან მონადირეს და ძაღლის ნაკვალევს რომ დახედავდა, უსათუოდ იგულისხმებდა, რომ სოფელში

გივი გუთხუჩი
ფაქის ანგაღოჯი

კვლავ ვილაც ცხოვრობს, კვლავ ვილაცას უღვივის კერა.

ეზოს შესასვლელს რომ დაუბირდაპირდა, დაღმა სოფელს გახედა და ახლა ქვევით ჩაკვალა თოვლი. კარგა შორს რომ ჩავიდა, გახედა იმ ქალას, სადაც ლურჯად მოჩანდა მდინარე. მაგრამ ახლა იგი ხმაურით როდი მიდიოდა — ტბორივით სდუმდა.

ბობრა ისევ მობრუნდა, ავიდა საჩიხში, გაიბერტყა და დაწვა. წუთით თავის ფეხებზე დაიხედა, ზემოდან ჩამოყონილი თოვლის ნაღნობი წვეთებად ჩასდიოდა ბეწვებზე, იღვენთებოდა ძირს და ასველებდა იატაკს.

მთელი ის დღე თავის წარსულზე ფიქრში დააღამა. ვინ მოთვლის, რამდენჯერ შეუქია პატრონს, რამდენჯერ მიუღია მისგან ხორცი და ხინკლის წვენი ახელილი სალაფავი. ჩაჩაურს ძალიან მოსწონდა ერთგულების, შემცდარი გუჟანისა და უტყუარი ალღოს გამო. ბობრა სულ თან დაჰყვებოდა ცხვარში, ნახირში, შეშახე... ერთხელ, ნახირში ყოფნისას, მარწყვა ძროხა საქონელს ჩამორჩა და ეკლიან ჯაგებში შეძვრა. კარგად იყო მოჩინული და აბა ბობრამ რა იცოდა, რომ მას მუცელი სტკიოდა. უბრალოდ შეპყვა და აყეფდა, მაგრამ მარწყვა არ შეეძუა. იყეფებოდა ხმამაღლა, პატრონის გასაგონად, მაგრამ რატომღაც არ მოდიოდა იგი. იყეფებოდა და სჯეროდა, რომ აღრე თუ გვიან, მოაკითხავდა ჩაჩაური. შინ რომ მივიდოდა და მარწყვას მოისაკლისებდა, მაშინ მაინც წამოვიდოდა და ჩქამზე მოავგნებდა.

რაკი მწყემსმა თავის დროზე არ უგდო ყური, გაჩუმდა და მარწყვას გვერდით დაუწვა. სდუმდა ძროხა და არც იცოხნებოდა. არც კუდს აქნევდა. მერე და მერე გაბმული ზმუილი წასცა და უკანა ფეხები გაწეა გაჩაჩხა ბობრა წამოდგა და მყისვე უკანიდან მოუარა.

ზმუოდა ძროხა. მერე კუდქვეშ რაღაც თეთრად გამოჩნდა და თანდათან გარეთ გამოიბურთა. ბოლოს გასკდა,

ძირს ზარწყალი გადმოიღვრა და ხბოს თოთო ფეხები გამოჩნდა. ტყეში ლისაგან შეწუხებული ძროხა ზმუოდა და თანდათან ჩნდებოდა ხბო. რაკი წინა ფეხებამდის გამოჩნდა, მერე ერთბაშად მოსწყდა, ძირს ბარტყუნით დაეცა. მყისვე მოტრიალდა მარწყვა და სიყვარულიანი ზმუილით დაუწყო ლოკვა ახლადშობილს. ხბო ძალზე პატარა იყო, მაგრამ ლამაზი, საყვარელი. ბობრამ წკმუტუნიც კი გააბა და თვითონაც ასალოკად მიეტანა, მაგრამ მარწყვამ წაუტია და ახლოსაც არ გააკარა. რამდენადაც უფრო შრებოდა ლობრისაგან, იმდენად უფრო კოხტა მოჩანდა ხბო. პატარა და ლამაზი დრუნჩი, ქლიავის სიმსხი ცქვიტი თვალები, დაბლა დაშვებული პანტურა ყურები და რბილი, ძალზე რბილი ჩლიქები.

გახარებული ბობრა დედა-შვილს კუდის ქიცივით ირგვლივ ურბენდა და წკმუტუნებდა.

ცოტა ხნის შემდეგ ხბომ ზეზე წამოიწია, მუხლების კანკალით ძლივს გაიმართა, მაგრამ ისევ ჩაიკეცა და მშობლის ფეხებთან მიიქცა.

მარწყვა მას მზრუნველად მოერიდა, ახლა მეორე მხარეს მიუდგა და სულ ერთიანად გალოკა.

ხბომ მეორედ სცადა, კიდევ გაიმართა მუხლებში, იბარბაცა, იბარბაცა და ისევ წაიქცა. დედა წუთითაც არ ეხსნებოდა შვილს და გაშმაგებული ლოკავდა.

მესამე ცდაზე ხბო უფრო აღვილად წამოდგა, მუხლების კანკალით მიბარბაცდა დედის ცურთან და ძუძუებში დაბურჩინა.

დედა ახლა უფრო მოხერხებულად გაჩერდა და შვილი კუდის ძირსა და ლაქებში გამოლოკა.

ახლადშობილმა ძლივს მოახერხა ძუძუს ჩაღება... ოთხივე გამოწოვა და გამაძლარი დედას თვითონ დაეხსნა.

ბობრამ ძროხა ყეფით გააგდო ჯაგებიდან და გეზი შინისაკენ ააღებინა. მიდიოდა მარწყვა, თან ახლადშობილი

მისდევდა და საშოდან წამოსული ბუ-
ღე ფეხებში მისთრევდა, ჩამოღვრი-
ლი ლორწოთი ეთხვებოდა ფეხები,
კუდი...

ველკეთილზე რომ გავიდნენ, მაშინ
კომოსწყდა ბუღე მარწყვას. იგი მა-
შინვე მობრუნდა, მაგრამ ნურას უკა-
ცრავად! მას ღრენით წინ გადაეღობა
ბობრა და შეუყვება. ძროხამ წაუტია,
მაგრამ ბობრა როდი მოერიდა: შეუ-
პოვრად ეძგერა, კბილებით ოდნავ და-
უგავა ღრუნჩი და კვლავ წინ გაიგდო.

გზად ლაშდაფჩენილი მგელი შე-
მოხვდათ. მგელმა კამარა შეჰკრა და
ის იყო ხბოს უნდა დასცემოდა, რომ
ბობრა მყისვე წინ აღუდგა. შეშინებუ-
ლი დედა სოფლის გზას ნელი სირბი-
ლით გაუდგა და თან შვილიც გაიყო-
ლა. მგელი ბობრას ჩამოეცალა და
ხბოსკენ გაბრუნდა. მაგრამ ბობრამ
მოასწრო და მგელს ფეხში სწვდა. გა-
ცოფებული ტყუთრი მყისვე შემობ-
რუნდა. ბობრა შეშინდა, ყელში არ
სცემოდა, პირი მყისვე გაუშვა და
კვლავ შეუპოვრად შეება. მაგრამ
მგელს, როგორც ეტყობოდა, მისი ჟა-
რ არ ჰქონდა, ისევე დედა-შვილისაკენ
გაბრუნდა და ბობრამ კვლავ მოასწ-
რო... მაგრამ ამჯერად ფეხში კი ველა-
რა სწვდა, კუდილა დასტაცა და მგელი
შეაფერხა. მან კვლავ გაიწია და ბობ-
რას კუდის ნაწყვეტილა შერჩა პირში.
მგელს, ალბათ, ძალიან ეძწარა, გააფთ-
რებული შემობრუნდა, მაგრამ ბობრა
ვანზე გახტა. იმ სატიალემ მიინც მოას-
წრო კბილის გაკვრა და მხართან ისე
ღრმად გასვრა, თითქოს სამართებელი
გაუკრავთო.

ბობრა მას ყვეფით გამოენთო, მოკ-
ლე მანძილზევე წამოეწია და კვლავ
ფეხში სწვდა. ახლა კი შეიბნენ გააფთ-
რებულნი და თავგანწირულნი. ბობრას
ყელზე ჩანგალი არ ეკეთა და ალბათ,
არც კარგი დღე დაადგებოდა, თუ
რომ ამ ღროს პატრონის ომახიან ძა-
ხილს არ გაემხნევებინოს.

მაშინ კი იკადრა მგელმა თავის და-
ნებება და ტყისკენ მოუსვა. პირიდან

გაგაღებინა მას ბობრამ ხბოც, ძრო-
ხაც. ახლოს მოსულმა ჩაჩაურმა და-
სისხლიანბულ ძაღლს რომ დაჰკვლია,
აღტაცებულმა წამოიძახა:

„ა-ჩავ ბობრავ! ვინა თქო შენი
ძაღლობა, შე მაღლიანი! ძაღლი კი
არა, შენც კაცი ხარ, ადამიანი!“

ბობრა გახარებული ურბენდა პატ-
რონს ირგვლივ. ჭრილობა ჯერ არ
სტკიოდა, მარტო უბუჟოდა და კელტ-
კელტად გადმოსდიოდა სისხლი.

რა ძალიან უჭრით მგლებს კბილი!
ერთი უბრალოდ გაჰკრა, ერთი უბრა-
ლოდ და მყისვე დააღებინა ჭრილობას
პირი. ჩაჩაური რომ არ გამოჩენილი-
ყო, არ უნდა ლაპარაკი, კაი დღე არ
დაადგებოდა, მაგრამ ღროზე მოუსწ-
რო პატრონმა. რა ზავთი აქვს ადამი-
ანს! როგორც კი კაცის ყვირილი გაის-
მა, მყისვე გაიძურწა მგელი. ამით ბობ-
რაც ხმ გადარჩა, ხბო-ძროხაც.

ძაღლებს ჭრილობები მაღე უშუშ-
დებათ. ბობრასაც მაღე მოურჩა ნაკ-
ბილარი, მაგრამ ნიშნად ვერაფერა
დაეტყო. შრაში ბალანმა გადაუარა,
მგელს კი სამუდამოდ დაემჩნა ნიშანი.
იქნებ ახლაც კუდმოგლეჯილი დაძრ-
წის და ავად შეჰყამუის ქვეყანას?

ის დღე სამამურ ფიქრებში დააღამა
ბობრამ. ჩურჩხელებივით ჩამოეყინა
სახურავებს ლოლოებით და შეწყდა
წვეთების ღაპა-ღუპი. ხეებს თოვლი
დასცვივდათ და შავ-რუხად გამოაჩინა
ტყემ პირი. აფსუს, დილას რა ლამაზი
იყო, რა დიდებული! როგორ შევენოდა
თოვლი და მღუმარება!

ბინდი წამოეპარა გარემოს. ხეო-
ბებში უფრო ჩახშირდა სიბნელე, მარ-
ტო მთის მწვერვალებზედა შემორჩა
დაისის ქარვისფერი ციავი. ამ ღროს
იცოდა ჩაჩაურმა, დასჭრიდა შეშას და
თვითონვე შეუტანდა ცოლს შინ. მე-
რე მიუდგებოდა გოდრით თივის ზეი-
ნებს, დასცემდა ფიწალს და კელფ-
კელფად ჩასტენიდა გოდორში. დატ-

გვიჩი ბაშხუჩი
ფუძის ანგალოჩი

რიალებოდა პაერში თივის საამური სურნელი. წამოიკიდებოდა გოდორს და შეუტანდა გემრიელ ვახშამს ძროხებს, ცხენს, ხარებს, ცხვრებს. ეპ... სად არიან ახლა ისინი? თანდათანობით გაიკრიფნენ აქედან, ბოლოს სულ დაიკალა მათგან აქაურობა და ჩაჩაურიც წავიდა სადღაც.

ბობრამ უეცრად ყურები სცქვიტა. საიდანაც აღამიანის ხმა მოესმა და გული უტყნაურად შეეკუმშა. კინალამ წამოფარდა და ყუფით გაიჭრა გზაზე. მაგრამ ჯერ კარგად მიაყურადა, მიაყურადა და იცნო: ეს ჩაჩაურის ხმა არ იყო, არც გოგასი. ვიღაც უტყნონი მოდიოდნენ ზევიდან თავქვე და თავისთვის მოლაპარაკობდნენ. მაინც გაუხარდა ბობრას, სიხარულმა ზეზე წამოაყენა. რამდენი ხანია, აღამიანის ჩქამი არ გაუგონია, კაცის ხმა ისე მოენატრა, აღარ იცის, სიხარულისაგან რა ქნას. გავარდეს და წინ მიეგებოს, ვაი თუ... საჩიხიდან კარგად გაათვლიერა ზემო ველი. ბინდი იყო, მაგრამ მშვენიერად გააჩნია, ვიღაც უტყნონი მოდიოდნენ. ორივე თოფებით იყო შეიარაღებული და მხრებზე გამოშვებული შვლები ეკიდათ. თოფების დანახვაზე შედგა ბობრა. ხალხს დანატრებულს ეწადა ყუფით მიჰგებებოდა წინ, მაგრამ თოფებისა შეეშინდა. იქვე ჩაწვა და ყურდაცქვეტილმა მიაყურადა. ის ერთი უყვებოდა მეორეს:

— აი ესეც შენი ქეაოაშა. დაცარიელებულა კი!

— რამ დაცარიელა, აი ძაღლის ნაკვალევი!

— ძაღლისა იქნება? ვინ იცის!

— კი, ძაღლისა! მგლისა და მელიის ნაკვალევში არ შემეშლება.

— არა, ისე არ დაიცლებოდა, ერთი ვინმე მაინც არ დარჩენილიყო.

— იმ ერთს რაღა აძლებინებს აქა მარტოსა?

— ეგრეც ხომ შეიძლება მომხდარიყო: ყველანი წავიდნენ და მარტო ძაღლი დარჩა შინა...

— შეიძლება, არც ეგ არის საყვედრო.

— იცი რა სოფელი იყო?... აფსუსი! აი ესლა რო აქ ვინმე ჰაჭანებდეს, მოვიდოდა, ავეძრახებოდა და შენ გგონია, შინ გავვიშვებოდა? გადავიდებოდა წინა, მიგვაბრუნებდა და ნახე ქეიფი! ძალიან პურმარილიანი ხალხი იყო. ყველა შეძლებულად ცხოვრობდა. ცოტა ომის დროს გაუჭირდათ, მაგრამ ისევ მალე მოიღვეს სული! გასაბჭოებამდის აქ გავიზარდე, აქ ველექი სოფელს მენახებოდა. იოტისოდენა წყენინება არავისი მახსოვს, ყველა კარგად მექცეოდა, რა მადლიანი ხალხი იყო... მერე კურსებზე გამგზავნა პარტიის რაიკომმა. რომ დავამთავრე, თავმჯდომარედ აქ გამომიშვეს... რა ბიჭობა იზრდებოდა, რა ბიჭობა! ომში წავიდნენ ყველანი, შინ თითოთოროლადა დაბრუნდა, მაგრამ ომის შემდეგ ისეთი თაობა წამოვიდა, ისეთი!... ამათ სიძეობას ძალიან ბევრი შენატროდა, მდიდარი ხალხი იყო, სინდის-ნამუსიანი, გამტანი, შემნახავი...

შვლის ხორცის სუნმა დაბნოდა ბობრა, კინალამ ცნობიერება წაერთვა, მაგრამ თოფების შიშით ცთუნებას ვაუძლო და არც ხმა ამოუღია, არც ფეხი გაუწივრებია. ის ერთი გულნაკლულად განაგრძობდა:

— მთის სოფლებიდან ყველიერობა მარტო აქა შემორჩა. იყო მუდამ დღე დაკვრა, ცეკვა, ჭიდაობა, ქეიფი, დროსტარება... მერე ჩავიდოდნენ დაბლა ქალაში და შიგ შუა წყალში დაიჭიდებოდა ორი კარგა ვაჟკაცი.

— წყალში რათა?

— წესი იყო ეგეთი! მერე როგორ, მთლად შიშვლები!..

— არა სციოდათ?

— იმათ რა შეაცივებდათ!... ოჰ, რა ბიჭობა მახსოვს ამათი, კაცო! ახლა გოგოები უნდა გენახა, და! ქალის უნახავს გაგზიდნენ. თვალადნი, ტანადნი, სათნონი, კეთილშობილნი... ეპ, ჩვენი ბრალი! მთის სოფლები უნდა დაგვეცვა.

— რა იქნენ, სად წავიდნენ?
— ზოგი გორში, ზოგი რუსთავეს, თბილისს, მცხეთას, კასპში...
— თუკი წასვლა უნდოდათ, თქვენ როგორ გააჩერებდით?
— მთის კაცს საქონლის სიყვარული ძვალ-რბილში აქვს გამჯდარი. ვაწერეთ და ვაწერეთ გადასახადები, ვაწერეთ და ვაწერეთ! აღარ შერჩათ მღვდანი და ბარად გაიქცნენ...
— თუ არ ეკუთვნოდათ, რად აწერდით?
— რაიკომის მდივნად ერთი ვილაყ ურჯულო კაცი მოგვივიდა და იმან ძალიან დაგვიღონა მთიელები. ფიქრობდა, გადასახადებით გაეკოტრებინა და აეძულებინა ბარად ჩასახლებულიყვნენ, მაგრამ გაჯავრდნენ და რაიონში არც ერთი აღარ გაჩერდა, სხვადსხვა ქალაქებში დაიქსაქსნენ... კაციშვილმა არ ჰკითხა: რათ მიდიხართ, რა გვიბრთ, რა გეწუხებთო. გაგიგონია? იმათი ბედით არავინ დაინტერესებულა. ცოტა კი არ დააკლდა სახელმწიფოს ამათი წასვლით. რასაც უნენ მთავრობას ხორცს, ერბოსა და მატყლს აბარებდნენ... მუდამ წელს ორმაგად, სამმაგად ასრულებდნენ გემებს...
— სად ჰქონდათ ამდენი?
— დიდი ძალი ცხვარ-ძროხა ჰყავდათ! ა ე ზევით სულ ქათამი და საძოვარი მთებია! ესლა ცდებდა ტყუილად, დარჩა ოხრად ყველაფერი! მართო საზაფხულო საძოვრებად იყენებენ კახელები, ეგ არის და ეგ... მშრომელი ხალხი ძალიან იყო. ძალიან რო მეტი აღარ შეიძლება. მიმაგრებაში სულ აქეთ მგზავნიდნენ რაიკომიდან, ძალის დატანება რამეზე დამჭირდებოდა თუ რა! არაფერი გეტყინოს! ყველაზე აღრე ჩემი ზონა აბარებდა ყოველგვარ გადასახადს... ვისთანაც უნდა მივსულიყავი, ისე მიმიღებდნენ, როგორც გულის ნათესავს. უმაღლესი დატრიალებდნენ და მზად იყო ხაჭოერბო, ხინკალი, ყაურმა, ხაშლამა... კაი კაი აწულის წინწანაქარი. არაყი სხვაგანაც

დამიღვენია, მაგრამ ამათ რო იცოდნენ, ტყუილია!
— ღვინო არ ექნებოდათ...
— ჰქონდათ. ბარიდან მოჰქონდათ, მატყლითა და ყველით იძენდნენ...
— კაი ხალხი ყოფილა. ესლა იმათი დაბრუნება აღარ შეიძლება?
— აღარა მგონია! ვინ გამოიჩენს მაგდენ მარიფათს... აღარა მგონია, ბარიდან ესლა აქ ვინმე დაბრუნდეს. თუმცა რატო არა, შეიძლება, მაგრამ ამ საქმეს დიდი თაოსნობა უნდა.
— წყალი და ჰაერი კარგი კი იქნება, არა?
— უკეთესი აღარ შეიძლება! ქვემოთ რომ ჩავიდნენ და მათი ხმაც მისუსტდა, ბობრამ მაშინ კი წამოიწია და დაიყვდა.
— ბიჭოს, ეტყობა, კიდევ ვილაც არის აქ! — თქვა ერთმა.
— რა ვიცი...
— მივბრუნებულიყავით? ისე ვარ დაღლილი, ზეზე ძლივს ვდგევარ.
— ეჰ. არა, ვიაროთ, შინ ამ სალამოს მიგველიან და, რომ არ მივიდეთ, შეშინდებიან.
ბობრას მეტი აღარაფერი გაუგონია. თუმცა, რაც გაიგონა, განა ეს კი ესმოდა. ისე, უბრალოდ ეყურებოდა, მეტი არაფერი. მიწყდა ყოველგვარი ნმაური და კვლავ სიჩუმე დასადგურდა. მერე მთვარეც ამოცურდა და ქარვისფერ შუქში გაახვია მთელი მიდამო. ბობრამ წუთით მას გაუშტერა თვალი. იგი კარგად იყო გავსილი და ბურთივით მრგვალს ალაგ-ალაგ რაღაც ლაქები ემჩნეოდა, ოქროსფრად ბრდღვიალებდა და ლამაზი საყურებელი იყო.
სიცივემ ერთბაშად მოუჭირა და საჩიხში გაიარ-გამოიარა. რამდენი ასეთი მთვარიანი ღამე ახსოვს! ჩაჩაურთან სამასლაათოდ მოსული მეზობლები გვიანობამდის ხან ძველ ამბებს ჰყვებოდნენ, ხანაც კაფიაობდნენ. მა

გივი ბუთხაი
ფაშის ანბანით

შინაც ასე, როგორც ახლა, პირბადრი მთვარე დაჰკაშკაშებდა თეთრად გადა-
ლესილ გარემოს, არე-მარეს ნახ შუქში
ხევედა და ზღაპარს უამბობდა დაბლა
ქვეყანას, გრძელ ზამთრის ზღაპარს —
ბებერ ყინვასა და ობოლ ვოგოზე,
დედინაცვალმა რომ გააგდო წყლის
მოსატანად.

გადახრილი სახლის ჩრდილი თან-
დათან დამოკლდა, მერე გადმოიხარა
და საჩიხის ჭერქვეშ შემოიფინა. ამით
მიხვდა ბობრა, რომ მთვარე ზედ სა-
შუაღლეოდან დანათოდა ქვეყანას,
ყინვა თანდათან ძლიერდებოდა. ხან-
დახან ყრუ, იღუმალი ტკაცუნი ისმოდა
სახურავებიდან, ხეტა რტოებიდან.

ბობრა კვლავ კარის წინ მოიგორგ-
ლა და აცახცახებული საამურ ფიქრე-
ბში გაირინდა. ეს უკვე მერამდენე
ზამთარს ესწრება, აღარც კი ახსოვს.
მაგრამ ის კი კარგად იცის, რომ ჯერ
ასე არასოდეს სცივბია. წარსულ წლე-
ბში კუჭი მაგრად ჰქონდა. ხან ხინკ-
ლის წვენს უსხამდნენ გეჯაში, ხან
ხორცისას. ტვინიანი და გემრიელი
ძვლები ზომ თავზე საყრელად ჰქონ-
და. ამიტომ ვერას აკლებდა სიცივეც.
გულიც ისეთი მაგარი ჰქონდა, თუნ-
დაც ცხენიან კაცს შეებმებოდა. გაქა-
ნებული შეატებოდა, ეძგერებოდა
მხარბეჭში და მყისვე ძირს დასცემდა.
ზოგჯერ ისეთ გულზე დადგებოდა,
დათვთან შებმას ინატრებდა. მკლები
ზომ არაფრად მიაჩნდა. თუმცა ერთ-
ხელ იწვნია მისი კბილის სიმწარე, მაგ-
რამ ეს მარცხი იმას დააბრალა, მაშინ
ჯერ მთლად ახალგაზრდა რომ იყო. ჯა-
ნი და გამოცდილება რომ აკლდა. მერე,
როცა დასრულდა და დავაყვაცდა, რო-
ცა ხმა კარგად დაუბოხდა, ზავით და
ზარი მიემატა, მკლები სულაც არაფ-
რად მიაჩნდა. ერთხელ მეზობელ სო-
ფელში სტუმრად წასულ პატრონს თან
ახლდნ. მასპინძლის ეზოში შესვლის-
თანვე დამხედური გოზია გამოხტა,
მაგრამ ბობრამ სულაც არაფრად ჩა-
აგდო მისი წკავწკავი. თუმცა ისიც
ვაყვაციობაზე სდებდა თავს, იყინე-

ბოდა, მაგრამ ბობრამ რომ სულაც
არაფრად შეისადარა, მყისვე
თავის უმწეობა და გატრუნდა. მთელი
სოფლის ბაღლები მოგროვდნენ ბობ-
რას სანახავად. ახლოს მისვლას და
ქვის სროლას კი ვერც ერთი ვერ ბე-
დავდა.

„რა ძაღლია, ბიჭო!“

„ნეტავი ჩვენი იყოს!“

„რამ გაზარდა ამსიდიდე!“

„ალბათ, ჯიში აქვს ეგეთი!“

„ჰმევაზეც არის! ალბათ, სუ კარგ-
სა და ბევრს აჭმევენ!“

„არა მგონია... რასაც ჩვენი ტოტია
ჰამს... მაგრამ ზომ იცით, რა არის. ის
ე მავასთან რას მივა!“

ის დღე იქ დაალამეს.

შუალამისას მთვრალი გამოვიდა ჩა-
ჩაუტი და ძაღლი მოიკითხა. მოწყე-
ნილმა ბობრამ გაიგონა თუ არა პატ-
რონის ხმა, უმაღვე გული აღდგონდ-
გოლდა, სისხლმა ძარღვებში შხუილით
დაუარა და რაღაც ძალამ ისარივით
წამოაგდო ადგილიდან შეხტა და
წკმუტუნით შეითამაშა.

„აქა ხარ? შენ გენაცვალე, შენა!
ჩემო ერთგულო... მაიტათ, ძაღლს რამ
მიჭმით, მოვკალ დღევანდელა დღე
შემშლითა“.

„გამაიტა რამა, ქალო!“ შეუძახა
მასპინძელმა ცოლს.

დაცვივდა და დაცვივდა ქონიანი
ძვლები ბობრას წინ. რამდენიმეს ლე-
შიც კარგა ბლომად ეკრა. ბობრამ ჯერ
ხორცი მიირთვა, მერე ძვლები ჩაახრა-
მუნა და, როცა მთვრალეებმა ეზოში
ლაყობით გული იჯერეს, მერეღა გა-
უდგნენ სახლის გზას ბობრა და ჩა-
ჩაუტი.

იმ დღეს ქარი ამოვარდა და თოვ-
ლის ნახუჭი ველებზე გააჯირითა. მე-
რე და მერე კიდევ უფრო მომძლავრ-
და და თეთრი სვეტები შეუყენა ცას.
ქარი დაჭრილი აფთარივით ღმუოდა
და დაუნდობელი მუქარით ზარავდა
ქვეყანას. ბინდისასღა ჩადგა. მასპინძ-
ლები წასვლას უშლიდნენ ჩაჩაურს.
მაგრამ სტუმარმა არ ქნა. შავ შუალა-

მისას შეუპოვრად გაუდგნენ გზას ძალ-
ლი და კაცი. მაგრამ სად იყო გზა! რა
გზობა ეთქმოდა ნაქარით გადაღესილ
გორებს. მაინც ჯიუტად მიჰყვალავდნენ
თოვლს. კარგად ახსოვს ბობრას: ხან
სულ მოშინვლებულ მიწაზე გაივილიდ-
ნენ, ხანაც ქარისაგან გამკერვებულ
თოვლზე შედგებოდნენ. ზოგან ძალიან
ღრმად უტყდებოდათ არხილი. მყუდ-
რო, ბნელი და ვარსკვლავიანი ღამე
იყო. ჯერ არ ეყვილათ მამლებს. არც
ძაღლების ღავლავი ისმოდა სადმე.
ერთიანად ჩაბნელებულ სერებზე მარ-
ტო კაცი და ძაღლი მიიკვლევდა გზას.
ერთგან, ხევში რომ ჩადიოდნენ, უც-
ბად—ხლუპ და ნამქერში ჩაიკარგა ჩაჩა-
ური. შეცბუნებულმა ბობრამ იმ ადგი-
ლას მიიბრინა, თოვლზე ფრთხილად
შედგა და სუნსულით ჩახედა შავად
პირდაღებულ ღრმულს, რომელშიც
წელან ჩაჩაური ჩაინთქა. პატრონის
კარგად ნაცნობ სუნთან ერთად არყის
მყარლმა სუნმაც შეიჩქრია ცხვირში.
დადგა და ჯერ ყეფით აიკლო იქაურო-
ბა, ეგებ სადმე ახლო ძე კაცისა დაჭა-
წანებდეს და მოგვხედოსო, მაგრამ რომ
არავინ გამოეხმაურა, ცას გულსაკლა-
ვად შეჰყმუვლა. მერე შინისაკენ მო-
კურცხლა. უტყუარი გუმანით მიიკვ-
ლევდა გზას. აღლოთი გრძნობდა, სად
იყო საშიში გასავლელი და სად შეიძ-
ლებოდა მშვიდობიანად გაღწევა. სო-
ფელი თურმე იქვე სადღაც ყოფილი-
ყო და მიახლოვებულს უმაღვე ასჩქა-
მდნენ მოძმენი. ყეფითა და ქოთქოთით
შევიარდა ეზოში. ფანჯრებიდან ღამპის
შუქი აღარ გამოკრთოდა წყვილიაღში.
ჩასძინებოდა ჯალაბს. თათებით ააფხა-
ჭუნა კარი და თან ავისიმომასწავებლად
აყეფდა. უმაღვე ადგანდვარდა შინა-
მო: აინთო ღამპარი, აჩქამდა ხალხი,
გარეთ გამოცვივდნენ ჩაჩაურის ვაყე-
ბი. ბობრა ისევ უკანვე გაბრუნდა,
ყეფით ავიარდა სოფლის თავში და
უკან ქეშიკნი რომ ვერსად შენიშნა,
კვლავ დაეშვა დაღმართზე, მივიარდა
შინ და ახლა საზარლად აყმუვლდა.
კვლავ გამოცვივდნენ ჩაჩაურის ვაყე-

ბი. ერთხანს ჩუმად რაღაც ითათბი-
რეს, მერე ჩაიციეს, შეიარაღდნენ
აანთეს მაშხალები და ბნელში გაძურ-
წულ ძაღლს გამოუდგნენ.
ბობრას არ შეეძლო მათს ფეხზე
ევლო. სირბილითა და ყეფით აუდგა
აღმართს, გადაიარა სერი და დაღ-
მართს რომ ჩაუდგა, უმაღვე მგლის
სუნი იკრა. სუნმა ავად შეზარა ძარ-
ღებში და ყოველი კუნთი მჭისეღ აუ-
თიმთიმია. ცოტა ხნის შემდეგ ბნელში
კარგად გაისახინა მთელი ჯოგი. მგლე-
ბი შავად ირეოდნენ იქ, სადაც თოვლ-
მა უყო პური ჩაჩაურს. გაფთორდა
ბობრა. მთლად დაავიწყდა, რომ სული
ტკბილი იყო და სიფრთხილე მართებ-
და. მამაცური ყეფით შეუპოვრად ჩა-
ექრა ჯოგს და იმდენი უყეფა, ახლო
მანძილზე მიიტყუა ისინი. მერე უკუ-
იქცა და სერზე რომ ავიდა, სწორედ იმ
ღროს გადმოაშუქეს მაშხალებმა. უც-
ბად დიდი გული მოეცა ბობრას. თვი-
თონაც უკან მიბრუნდა და დაღმა დაშ-
ვებული ჯოგს ახლა კი თამამად გამო-
ენთო. დაფრთხნენ და ღელე-წარაფებ-
ში დაიქსაქსნენ ტყიურნი. ბობრას
მათთვის სად ეცალა. მაშინვე იმ ად-
გილას მივიარდა, სადაც საყვარელი
პატრონი ეგულებოდა. მდევრებიც
ოდნავ მოგვიანებით დაადგნენ თავს.
შვილებმა მამას უყვილეს და თოვლის
ღრანტიდან ჩაჩაურის საპასუხო ჩქამი
რომ გაიგონეს, ფრთხილად ჩამტერი-
ეს თოვლი. აქეთ-იქით კარგად ჩაქე-
ლეს და გათოშილი მამა ძლივს ამოიყ-
ვანეს.
რაც ბობრა მაშინ აქეს და ლოცეს...
„ძაღლი კი არა, ღმერთია, ღმერ-
თი!“
„შენამც იხარებ, ძაღლო!“
„შენამც შავვრჩები დიდხანსა!“
მასაქეთ მთლად შეიცვალა ბობრა.
რაღაც ზეგარდმო მაღლით შეიმოსა,
ძაღაც შეემატა, სისწრაფეც: ტანშიც
სიმსუბუქე იგრძნო, გულიც თითქოს

ვიკი ზუთუხუი
ფშმის ანგალოზი

სრულიად ახალი ჩაედგა: უფრო დიდი, უფრო ძლიერი. ადამიანი რომ იხსნა, ამან გააქეთილშობილა და აღამაღლა. მადლი სხვაც ბევრი უქნია, მაგრამ არც ერთხელ ისე არ წასდგომია, როგორც ახლა — არც ერთხელ ასე არ ამალღებულა. სიკეთე მრავალგვარია, მაგრამ ადამიანისადმი გაწეული სიკეთე თითქოს თავათაც გაადამიანებს, მადლითა და უხილავი ძალით გმოსავს.

ახლაც იმ მოგონებით გამხვივებული წამოდგა. თითქოს აღარც შიშობილს გრძნობდა, აღარც დაძაბულებას. საჩიხში გაგვიღო-გამოვიღოს თითქოს ეჩვენებოდა, რომ ნელიად მოლივლივე რბილ ღრუბლებზე დააბოტებდა მსუბუქად. ამ დროს რაღაც იღუშალი ხმა მოესმა, მიაყურა და ათასნაირად დარხეულ ბეგრებში ჯერ ტაშფანდურის ჩქამი გააჩიო, მერე მოეჩვენა: ჩაჩაურის უფროსი შვილის შვილები, და-ძმანი — გოგოთურ და გაგალა ცეკვადნენ მთიულურს. ფანდურს თავათ ჩაჩაური უკრავდა, სხვანი — შვილები და ქალ-რძალნი მწყობრად აყოლებდნენ ტაშს. შუკოსავით კოჭურში ამოდიოდა მოკლეჩოხიანი გოგოთური, მსუბუქად დარონინებდა გრძელკაბიანი გაგალა, იგი ზოგჯერ ანცად გაეშუშებოდა ძმას.

ბობრა ერთიანად გალალდა და ეს ყველაფერი ცხადი ეგონა, მაგრამ ამ დროს სადღაც მგლები ყმუმილი გაისმა და უმაღვე მიწაზე დაეშვა ბობრა, კვლავ იმ ჩვეულებრივ უპატრონო ძალად იქცა, რომელიც უნუგეშოდ გასწირეს და ბედის ანაბარა დატოვეს. აფსუსს, რა კაი გუნებაზე იყო! რა დროს დაუფრთხეს შვება და ნეტარება! ფუი დაგშუბოთ და დავმათრახოთ!..

ბობრა საჩიხის კიბესთან მიდგა და გარემო მოათვალიერა. ცის დასავალს, მუხლჩაჩრილი მთვარის ქვემოთ, მრუშე ღრუბელი ამობობლდა... ქარვის შუქით გაბრწყინებული თანდათან იზრდებოდა, ნელ-ნელა მოიწევდა აღმა და შავად ქუფრავდა მიდამოს. ბოლოს მთვარესაც აეფარა და ერთიანად და-

სურდა ღამის პირბადრი. დღეღამეობა ვეება ჩრდილი დაეცა ველებსა და ველებს. მერე ეს ჩრდილი იზარდა, იზარდა და სულ ერთიანად შავად მოაქცია მთელი ცისქვეშეთი. ერთბაშად დათბა, ჩამყუდროვდა არემარე...

აღვიღზე მოკრუნჩხულს მალე ჩაეძინა. ვინ იცის, რამდენ ხანს იწვა. თვალი რომ გაახილა, უკვე კარგად იყო გათენებული. ხვადრიელად ბარდნიდა, ხეები თითქმის სულ აღარ ჩანდნენ. თოვლი საჩიხის დირეს შემოსწვდომოდა. კვლავ ისე ძალუშად მოცვიოდა ფანტელები, თითქოს მთელი ცა ძირს ჩამოქცევას ღამობსო. სამუერი იყო ფიფქების ცქერა. დახოცილი თეთრი პელებივით მოცვიოდნენ ძირს.

მთელი დღე გადაუღებლად თოვდა. შებინდებისას გადაიკარა და ჯერ ვარსკვლავებმა იჩინეს თავი, მერე მთვარემაც ამოანათა. ამოანათა და ცვილისფერი ნათელი მოჰფინა თეთრად ჩაძინებულ მთებსა და ხეობებს, მინდვრებსა და ველებს. გაუგონარი ყინვები დაიჭირა. არაქათგამოცლილმა ბობრამ ერთხანს კი იტუსტუსა საჩიხში, მერე ჰკრა კარს თათი, მაგრამ ვერ შეაღო. ბოლოს წკმუტუნით შეეტოტა, რაზას კბილით გაღმოსწია, ჭრილით შეაღო და უმაღვე თავვის გულისამრევი სუნი ეცა ბობრას. ადამიანთა სამური სუნი თან გაჰყოლოდა სადღაც გახიზნულ ჯალაბს, ახლა მის წილ მღრღნელთა უამური სუნი დაგუბებულიყო. სევდამოწოლილმა ირგვლივ მიმოიხედა. მუდამ მხიარული, ხმაურიანი და ხალხმრავალი ახსოვს ეს სახლი. ზღუბრულზე გადმოიხედავს კი ვერასოდეს ვერ ჰვდევდა. კართან კუდაქიცინებულს რამდენჯერ დაუნახავს: ბუხრიდან კერაპირაში გაღმოსდგამდნენ ქვებს. ჩაჩაური გრძელ ხონჩას დაიდგამდა წინ, დაიჭერდა ქაფქირს და ამოჰქონდა და ამოჰქონდა ოხშივარავარდნილი ხინკალი, თან ბუბუნა ხმით ღაღადებდა: ღმერთო ულხინე ჩვენს მიცვალებულებს, ალღად მიაგებე სუ-

ლეთის მკვიდრთ ეს ნუგბარი; იმათ
ხელთამც იქნება, თუ რამ გაგვექმე-
რება...

კისკასად დაცქრიალებდნენ ამოდ
მოკაზმული რძალ-მუღნი, მიჰქონდ-
მოჰქონდათ ერბოიანი ჯამფილები, არ-
ყიანი ხელადები. დაჟიენობდნენ ლა-
ზათიანად მორთული ბალები, ხოლო
ტაბლასთან წყნარად ისხდნენ ბოიგა-
რის ვაჟები.

საღლა არიან ისინი? ვაგლახ!

ბობრა კრძალვით მივიდა ბუხარ-
თან, რომლის წინ გაქუტული საწმისი
ეფინა. იქვე ეყუდა კეცი, ხოლო მის
გვერდით მიდგმულ როდინს ჯერ კიდევ
უდიოდა ნივრისა და ნივზის სუნი.
მერე საწოლზე გაშლილ ლოგინს და-
სუნა. მისგანაც უკვე ვასულიყო ად-
მიანთა სუნი...ტახტზე მორიდებით
ავიდა, შეებლოტა კედელს და თახჩას
შესუნა. ერთი ძირმომწვარი ხმაიდის
ნატეხი მორჩენოდა ჩაჩაურს, ვინ
იცის, როდინდელი. ახლა მას წაავლო
პირი, გადმოიღო ძირს და რამდენიმე
ხნის მშვიერმა ულუმელად გადასანსლა.
თუმცა ცოტა იყო, მაგრამ ყაირათი
მისცა. კუდის ქიციინითა და გულისგა-
მწვრილებელი წკპუტუნით მოირბინა
მთელი დარბაზი. ჩასუნა საერბოე გო-
ზაურებს, სარძევე ტაგნებს, სახორცე
კასრებს... სულ ამოცარიელებულნი და
ამომშრალნი იყვნენ ისინი და ყველა-
ფერს თავგის სუნი უდიოდა. რა იქნა
ის ხალხი, სად წავიდა? კიდევ მოვლენ,
თუ აღარა? ეს ზამთარი რომ როგორ-
მე გაათრიოს... აქ აღარავინ იბადება
და თვითონ რაღა უნდა? სადაც ხალხი,
თვითონაც იქ, მაგრამ სად იპოვნოს
თავისი საყვარელი პატრონები, რო-
გორ მიაგნოს მათ? ხალხი ხალხია,
მაგრამ სხვას ვერავის შეეთვისება.
ისინი უყვარს, ვისთანაც გაიზარდა,
ვის ცხვარ-ძროხასაც სდარაჯობდა,
ვისზედაც ამაგი აქვს.

ბობრას შინ გული აღარ დაუდგა.
ჯერ ერთი, არ იყო აღამიანთა ჭერქვეშ
ყოფნას ჩვეული, მეორეც... იღუმალი
სევდით გული უფრო დაეხუთა და

დაეგმანა, თანაც, გაუძლისი რამ იყო
სოროს ბინადართა სუნი. ისევ გარეთ
გავიდა. სიცივითა და შიმშილით ჯერ
არავინ მომეკდარა, ბობრას რაღა
ღმერთი გაუწყრება? ცოტაც მოითო-
ნოს, ცოტაც და მერე... უცბად იცის გა-
ზაფხულმა მთაში მოსვლა. გვიან, მაგ-
რამ უცბად! ერთბაშად ჩამოვა მთიდან
ზვავები, დაწყლიანდება თოვლი და
ღვართქაფად ქცეული ღრიალით გა-
ქანდება ხევებში. მთელი ღამე გაისმის
დაღმა მიმავალთა წანწყარი, კურკუ-
რი, ჩხრიალი და ღრიალი. მიწა ჯერ
ალაგ-ალაგ დააჩენს პირს, მერე თან-
დათან აჭროლდება ველები, ამოიწვე-
რება ბალახი, ამოყელყელავდებიან ენ-
ძელები, იები... მიწას თბილი სურნე-
ლი აუვა, გამოიკოკრება ჩირთი და გა-
ვა საქონელი საძოვარზე.

ის ღამეც გაჰირვებით გაათენა.
მთელი ცა მოწმენიდილი იყო და მზემ
მხიარულად გადმოხედა ქვეყანას. ბობ-
რამ კვლავ თვალი გაუშტერა გაღმა
ტყეს, რომელიც უწინდელი სიმშვიდი-
თა და დიდებულებითვე გამოიყურე-
ბოდა. საოცრად ღამაზად სდუმდა იგი
და ამ ღუმელში იყო რაღაც იღუმალი
მოლოდინი, მედიდური სიბრძნე. თვა-
ლი წამითაც არ მოშორდებოდა მას და
ბობრაც იდგა საჩიხში და უცქეროდა
ტყეს.

ერთფეროვნებასა და გულისმომწ-
ველელ სევდა-მწუხარებაში ვიდოდნენ
ღლები. ბობრა თანდათან ილეოდა,
პატარავდებოდა. არსად არ იყო ნამცე-
ცი საკმელი და ყლუბი სასმელი. სანამ
თოვლი პატარა იყო, ტყეში გადიოდა
და ხეებქვეშ პოულობდა პანტა-მაყა-
ლოს. მაგრამ რაც ბარაქიანად დადო,
ფეხი ევალარსად გადგა. ერთთავად შინ
იყო და მხოლოდ წარსულის მოგონე-
ბით ტკებოდა. აფსუს, რა კაი ქარი
უქროდა ერთ დროს! ის ჯანი მაინც
მისცა ახლა! სხვებისაგან ხომ კაის მე-
ტი არაფერი ესმოდა, თვითონაც მოა-
წონდა თავი, როცა წყლის სმის დროს

გივი ბუთხუჩი
ფშმის ანგალოზი

საკუთარ ლანდს დაინახავდა ტბორში. შიმშილმა ძალიან დარია ხელი, შიმშილმა და უკაცურობამ. დაე, თუნდაც ლუკმა არა ჰქონოდა, ოღონდ ჩაჩაური ჰყოლოდა გვერდით. როგორ უყვარდა, როგორ უხაროდა მასთან ყოფნა. ყველგან თან დასდევდა — ცხვარში, გუთანზე, მკაში, სათიბზე... ახსოვს: ერთხელ ჩაჩაურმა ხილაბანდი მოიხვია, გრდემლ-კვერი მოიმარჯვა და ცელი ჯერ გამოწვიბა, მერე გააქასურა და ბალახს მოუსვა. ცელმა ერთიანად მოლოკა და მოაშიშვლა ველი. მოთიბულმა ბალახმა ჰაერში საამო სურნელი აუშვა.

ჩაჩაურმა შუადღემდის თიბა, მერე დაისვენა. მდგნალქვეშ გაფენილ ახალუხზე დაჯდა, ქოთნით წამოღებული დომბალა ჰკამა, მერე გულზე მიდო თავი და ნებიერი ფშვინვა ამოუშვა.

ბობრაც იქვე წამოწვა და ენაგად-მოგდჭრელი აქასქასებული მიარცდა პატრონს. დაღლილ-დაქანცულ ჩაჩაურს არხინად სძინავს, ბობრა კი მზრუნველი თვალთ მისჩერებია და იმასაც კი ხედვს, როგორ უღუთქავს ყელის ძარღვი, როგორ აცოცდება ყურზე ჰიან-ჰველა და როგორ დაღოდავს ცხვირზე აბეზარი ბუზი. უცბად რაღაც ჩუმი შრიალი მოესმა უმაღლე თავი წამოსწია და ყურები ცქეცია. ხმაური მეტად აღარ გაუგონია, მაგრამ რაღაც უცნაური სუნი კი ეცა. მცირე ხნით მიმწყდარი ხმაური კვლავ გაიგორდა. ეს იყო ჩუმი, ძლივსასაგონი ჩქამი. და ბობრა ალღოთი მიხვდა, რომ ნამჯაზე რაღაც მოხოხავდა. თავი წამოსწია, წინა ფეხებზე წამოდგა და ყურებდაც-ქვეტილმა ახლა თვალები დააცეცა. წუთიც და ნათიბიდან თავი გამოყო ასპიტმა, მერე თანდათან გამოიკლანა და ნამჯაზე ნელა გასრიალდა.

მის დანახვაზე ბობრა ზე წამოვარდა, წელში მშვილიდევით აიწურა, ბალანი აუშვა და ლაშდაფჩენილს რაღაც უცნაური ღრენა აღმოხდა. საერთოდ, იშვიათად ხვდებოდა გველებს. ყოველთვის ზიზღის ქრუანტელი უვლი-

და მათს დანახვაზე, ყოველთვის ლაჩრულად გაურბოდა მათ... არ ემდგომოდა მგლის, დათვის, ეს უცნაური მძრომი კი, რომელსაც თავისა და მთარახივით გრძელი ტანის გარდა სხვა არაფერი გააჩნდა, მთელი არსებით ზარავდა.

გველმა ჩაჩაურისკენ გაუხვია და დოსტორივ მისკენ გასრიალდა. გრძელი ტანი ადამიანის ახლოს რომ ნიკლაკნა, ერთხანს უძრავად იყო ნამჯაზე თავწადებული, მერე ნელნელა აიყალყა, ენა რამდენჯერმე გადმოასავსავა და მძინარე კაცს ზემოდან დააცქერდა. ჩაჩაური გულადმა არხენინად გაჰიმულა, პირლია ხვრინავს, მტკავლის სიმალღეზე შემდგარი გველი კი მტრულად დასჩერებია და აჰა, საცაა...

წელში აწურული და ბალანშლილი ბობრა მონუხსტულივით დგას, გველს უცქერის და ზიზღით ლაშდაფჩენილი ველარც ღრენას ახერხებს, ველარც ყიფას. ყოველი კუნთი დაჰიმული სიმივით უთრთის და ვერ მოუხერხებია, რა ქნას.

გველმა თავი ოდნავ უკან გადახარა. ბობრამ ეუშმანით იგრძნო, რომ იგი ახლა დასაცემად ემზადებოდა. ყოველი წამის დაყოვნება პატრონის დაღუპვას აჩქარებდა. ღმერთმა იცის, ადგილიდან რა ძალამ მოსწყვიტა ბობრა. მოზიდული ისარივით გაეარდა, გველს დაეცა, სწრაფად ჩაჯენჯა, პირიდანაც სწრაფადვე გააგდო და ამის შემდეგლა აღავლავდა.

ძაღლის ყეფაზე ჩაჩაურს გაეღვიძა, მაშინვე წამოჯდა და თვალები მოიფშვინა. მერე გვერდით მიიხედა და სულგაცხებული გველი რომ დაინახა, ყმაწვილივით სწრაფად წამოხტა და უკან დაიხია. ცელის ტარით გადააბრუნ-გადმოაბრუნა იგი, თავი მთლად გაუქვეყა, შორს გადაავდო და ბობრას მადლიერების შუქით გაბრწყინებულ თვალები მიანათა...

„ღმერთო ისე ნუ მამკლავ, აქ ძაღლის სიკეთე არ გადამახდევინო!“ შვებით აღმოხდა ჩაჩაურს და ბობრას

თავზე ხელი გადაუსვა, მოფერებდა და ალერსზე ერთობ ძვირმა ძალს გულქარქლად მიესიყვარულა და ღმერთს მისი სიკეთე შესთხოვა.

ბობრა მაშინაც აღივსო მადლმოსილებით, სიხარულისა და სიამოვნებისაგან გული საამურად აუფოფინდა, ყოველგვარი ბოღმა და ვარამი მოეშვა... რომ დადიოდა, თითქოს ველარც კი გრძნობდა, თუ მიწას ფეხს აკარებდა...

ნეტა იმ დღეს!

ნეტა ახლაც აქ ჰყავდეს პატრონი, მას ცხადად უყურებდეს, მისი ომახიანი ხმა ესმოდეს...

შე ჩავიდა, ბინდმა შავად დასუღრა ყველაფერი და ცაში ვარსკვლავები აუჩიქოდნენ. ბობრა ზედ კარის წინ მიწვა. ცივა. არ ეძინება. რა დააძინებს, მთელი დღე ისე დაღამდა, ხმა არ ამოუღია, არც ფეხი სადმე გაუდგამს, შიმშილმა ზომ ლამის... თანაც ისე უჭერს, ყინვა ქვეს ხეთქავს. ბობრას დრო უღავს ისეთი, მარტო წარსულის მოგონებებითაა უნდა ტკებოდეს, მრავალფეროვანი და მდიდარი წარსულის მოგონებებით... და აი, ფიქრებში გარინდულს ეჩვენება... თვალწინ ცხადივით უდგას: ნაიალალარი ცხენები მორეკეს ჩაჩურის ვაჟებმა. მერე გამოიტანეს მოვერცხლილი დარახტულობა და დაკაშმეს საფერხეები. ეზოში ფერად-ფერადი და ჭრილა-ჭრულა ტანსაცმლით მორთული ბაღლები ირევინ, მამა-ბიძათ გარს უვლიან და ხატობას წასვლა უხარიათ. წუთიც და გამოდიან ჩაცმულ-დახურული რძალ-მუღნი. ხმაღალა გადაძახილ-გადმოძახილი, სიცილ-კისკისი და არაყნასავთა ყიყინა გაისმის. ცხენებს ჭრელ ზურჯინებს ჰკიდებენ. ზოგის თვალში ტიკები და ქაღალდ-პურ-ნაზუქები აწყვია. ზოგისაში ხატის კარს დასაკლავი ბატენები ჩაუსხამთ. ცხენებზე სხდებიან ტურფად დამოსილი ქალ-რძალნი, ბაღლებს წინ და უკან ისვამენ და ამ დროს გამოდის შექეფებული ჩაჩური.

„აბა როგორ არი საქმე!“ გაისმინ მისი გუგუნა ხმა.

„მზადა ვართ, მამავ!“ — ეუბნება უფროსი შვილი და მოხუცს დარახტულ იაბოს მიჰგვრის.

„ხუ არა გვაეწიყნებარა...“

ერთმანეთს მდუმარედ შესცქერიან ყველანი. მერე ჩაჩური შებრუნდება შინ და ვერცხლის თასებს გამოიტანს.

„ეგენი რალად გინდა, მამავ!“

„ჩვენს სალოცავს უნდა შავწირო, ხიზნის კარგად ყოფნა შეგსთხოვო, საქართველო შეგახვეწო!“ და ნელა ჩამოივლის კიბეს. ბოლო საფეხებზე ლურსმანამძვრალი ფიცარი აუყირავდება და წაბორძიკებული ჩაჩური ხელებით გაფორთხდება ბალახზე. შვრილიშვილებს სიცილი წასკდებათ, მაგრამ ბაღლებს მამები წარბშეკვრით დაუბღვერენ და „სუუთო“, მრისხანედ დაისისინებენ.

გულმოსული წამოდგება მოხუცი და მთელ გულისჯავრს ცოლზე იყრის:

„რა დაბღურევით დამდგარხარ და ბლეტავ თოლებსა!“

„უიშე, რა გინდა, კაცო!“

„ღიაცო ხარ, ნამდვალი ღიაცო!“ მეზობლებს ესმით ჩაჩურის მკექარე ხმა. ყველანი გასუსული შესცქერიან უფროსებს.

„ახა ვაგლახ მე!.. რა ეცა ამ კაცსა, თქვენი ჭირიმი!“

„შახე ცხენს, ღროითა, შენ ვიცადოთ?!“

უფროსი შვილი შავ ცხენს მიჰგვრის შევებით მოსილ ღედას და მდუმარედ დაუჭერს უზნავს.

„თქვენ წადით, მე არ მინდა ცხენი!“ ხელი ჩაიქნია ჩაჩურმა.

გაოცებულნი სდუმან ყველანი. მერე უფროსი შვილი შეჰკადრებს:

„ჩვენთან იარე, მამავ-ბატონო, წინ შენ უნდა გაგვიძღვე!“

„ფეხით უნდა ავიდე-მეთქი, გააგეთ! ეგრე მაქვს შათქმული!“

ივანი ბაშთაშვილი
ფშაქის ანგელოზი

„მაშ არც ერთი არ გავდგამი ფეხს აქედან!“ ბუზღუნებს უმცროსი.

ჩაჩაური მდუმარედ გადის ეზოდან, ქვეითად გაუღდება გზას, მერე ველარ მოუთმენს გული და უკან მოიხედავს. როცა დაინახავს, რომ ფეხს არაღინ იცვლის ეზოდან, ისევ მობრუნდება, წაართმევს ალვირს შვილს, გადაჯდება საფერხეზე და ზვიადად გაუძღვება ჯალაბს.

ევენების ჟღარუნით რიგრიგობით გადიან ცხენოსნები. ამო ქევქევით გაუღდება გზას და ბობრაც თან გაჰყვება. ცოტა ხნის შემდეგ ისევ მომხიარულდებიან ყველანი, აქა-იქ ლაღად აჩქამდებიან, უფროსი შვილი ლომისურს წამოღებებს, ბანს აძლევენ სხვები და გუგუნა ხმებში ჩაჩაურის მბღღვიწვარე ბგერებიც გაერევა...

ჩრახს!.. იჭექა რალაცამ და სახლის კედლები დაიძრა. მჭექარე ხმამ ბობრა სულის სიღრმემდე შესძრა, შიშმა გველნაკბენივით წამოაგდო და ერთი ნახტომით საჩიხიდან გავარდა. მაგრამ ერთიანად თოვლში ჩაიფლა, კინალამ შივ ჩაიმაჩხა, სულშეგუბებული ძლივს მობრუნდა და ისევ საჩიხს შეაფარა თავი. იქვე გაიბერტყა და შეშინებულმა ირგვლივ მიმოიხედა. კედლები ისევ ისე იდგა. კარი კვლავ ღია იყო. ასეთი მჭექარე ხმა ჯერ არ გაუგონია. რა იყო, რამ იგრილა?.. უმაღვე მთვარით განათებულ ცას ახედა. მოწმენდილი იყო, თანაც შუა ზამთარი და ამ დროს ცა არ დაიქუხებდა. მაშ რა იყო, მოეჩვენა, თუ?.. სადღაც ვინმემ თუ ისროლა თოფი. მაგრამ ჭექა ისეთი ძლიერი იყო, თოფის ხმა რაა მასთან. თანაც, ამ დაცარიელებულ სოფელში, ამ შუადამისას, ვინ მოვიდა?

ბობრა შინ შევიდა და მთელი ოთახი ძირითძირობამდის მიმოიარა. ყველაფერი ისევ ისე იყო. ოღონდ თავის სუნი გაიშვიათებულიყო, ისე აღარ უხუთავდა გულს, როგორც მაშინ, ჩაჩაურის წასვლის შემდეგ პირველად რომ შემოვიდა. საოცარია, რა

იყო... დიდხანს იდგა შინ და აქეთ-იქით თვალებს აცეცებდა. ძველგვარად სდუმდა ირგვლივ ყოველივეს. ისევ გარეთ გავიდა და კვლავ კარის წინ დაწვა. ციოდა, მთელი ტანით ძაგძაგებდა. გააფთრებული ყინვა მწარედ კბენდა... რამდენი ხანია, აღარაფერი უჭამია ბობრას. შიმშილ-სიცივე ერთნაირად აწუხებს. ნეტა ბევრილა იქნება დარჩენილი გაზაფხულამდის?... ვინ იცის! აი, გაზაფხულამდის რომ როგორმე გააწევდეს, მერე რალაცით გაიტანდა თავს. ივლიდა, იწანწალებდა და სადღაც რალაცას იპოვნიდა.. ან არწივის ნანადირევს გადაეყრებოდა, ან ფოცხვერის მონარჩენით გავიდოდა იოლას. ახლა სად წავიდეს, ამ დიდ თოვლში სად რა მოიძიოს?...

კარგად რომ გატყდა ღამე, მაშინღა ჩაედინა, მაგრამ ისიც არ იყო ძილი. ბურანი თუ იყო მარტო. ცხადივით გრძნობდა ყველაფერს. ასევე დაათენდა. კარგად რომ მოთბა, მაშინღა წაიღო ძილმა. საღამოს ხანსღა გაახილა თვალი. წამოდგა, გაიბერტყა და წკმუტუნით გაიარ-გამოიარა. ამ დროს მოესმა წვეთების ტკაპატკუბი. მყისვე შეიხედა შინ. მთელი იატაკი მონავრებულიყო. ჭერიდან რამდენიმე ადგილას წვეთავდა წყალი. ეს ავად ენიშნა ბობრას: რაც თავი ასვოს, არასოდეს უნახავს, სახლის ჭერიდან ამდენი წყალი ჩამოქცეულიყოს. მხოლოდ სახურავიდან დიოდა წვიმისა თუ თოვლის წყალი, მაგრამ შინ...

მარჯვენა კუთხეში თავებს ამოეფუთებინათ იატაკი. კარგა მოზრდილი ხვრელი გაეკეთებინათ და იქიდან ახლა მღრღნელების წრუწუნის ისმოდა. ბობრამ ჭერივს გახედა და ყურდაცმევტილი გაენახა. ცოტა ხნის შემდეგ კარგა მოზრდილი ვირთხა ამოძვრა. ცოტაზე რომ გამობობლდა, შეჩერდა და ბობრას გაუშტერა თვალი. მერე, ეტყობა, არ შეეპუა და გაბედულად წამოვიდა იატაკის შუა ადგილისაკენ. ტბორის ნაპირთან გაჩერდა და ცოტა წყალი მოსვა. ბობრა სწრაფად მოსწყდა აღ-

გიოს და ვირთხას დასცა პირი დასცა და ზიზღისაგან იქვე დააგდო. იგი უკვე მკვდარი იყო და ცალ ფეხს ოდნავდა იქნევდა. ბობრამ კვლავ დასუნა, მაგრამ შესაქმელად ვერ ისულგულა. თუმცა ძალიან შიოდა, მაგრამ არ მოუდიოდა ჯიშად თავგებისა და ვირთხების ჭამა. სიამოვნებით გამოძიარა ფოცხვერისა და მგლის ნასუფრალები, არწივის ნაწიწკნზე, მაგრამ ამას... ვირთხას ოდნავ წაავლო პირი, გარეთ გაიტანა, საჩიხში დააგდო. კვლავ შევიდა შინ და ისევ იმ ხვრელს გაუშტერა თვალი. ჰაი დედასა! სად არის პატრონი! აბა ერთი, ჩაჩაური იყოს აქ, თუ ესე ჩამოვიდოდა წყალი ჭერიდან, თუ ესე მომრავლდებოდა თავე-ვირთხანი... გაუჟაცურებულ სახლში მავნენი დაბინავდებოდა. აღამიანებთან ერთად ფუძის ანგელოზებიც მიდიან და ცარიელ ჭერ-კედლებს მავნენი დაეპატრონებოდა.

საიდანაც კვლავ მოისმა ჩახანი — გუშინ თუ გუშინწინ ამ სახლში რომ დაიჭექა, იმის მსგავსი ხმა. მაგრამ ეს უფრო შორეული იყო და ოდნავ ჩავლდული. საინტერესოა, რა ხდება სოფელში? ეს რა ხმები ისმის, რა არის? ბობრამ დიდხანს იფიქრა, იფიქრა, მაგრამ ვერაფერს მიხვდა. ამ დროს კვლავ ამოცოცდა ხვრელიდან ვირთხა. მასაც ელვასავით დაეცა და სულგაცხებული გარეთ გაიტანა. რამდენი ხანია შიმშილობს და, მაღლობა ღმერთს, უწინდელი სისწრაფე კვლავ შერჩენია. თვითონ არის სწრაფი, თუ ეს ვირთხები არიან ზანტნი? სანამ მუხლი უჭრის, სულ გაათავებს ამით ქოქს. ჭამით კი... ისე არ დაიმცირებს თავს, ამათი ლეშით წაიბილწოს პირი და გულმუცელი. რა ბობრას საქმეა ეს! მერე რა, რომ ში? ვაჟკაცურად მოკვდება და თავს კი არ შეირცხვენს, ატების კერძი კატებსზე უნდა დარეკონ!

მზე ჩავიდა და სოფელს მთათა ჩრდილი გადმოეფარა. წვეთები მაინც დაძაღუპით ჩამოდიოდნენ სახურავი-

დან, ჭერიდან კი უფრო მოხშირებით წვეთავდა. ბობრა ძველებურად აღარ გრძნობდა სიცივეს. ალბათ, გატყდა ზამთარი და გაზაფხული სიზმარივით შეუმჩნევლად შემოდის მთაში. ზამთარი გატყდა თუ ბობრა შეეჩვია ყინვებს?

ეზოში თოვლმა შესამჩნევად დაიწია. ბობრა ნელა ჩაჰყვა კიბის საფეხურებს და თოვლში შესულმა ერთბაშად იგრძნო სისველე. ფეხები უფრო მყარად დააბჯინა რაღაცას. მერე თოვლი შეჭამა და საჩიხშივე ავიდა.

არემარე ერთბაშად მოიცვა ბინდმა და ჭალიდან ახლად გაღვიძებული წყლის ყრუ შხივავიცი მოისმა. ეს უკვე გაზაფხულის დასაწყისი იყო და გახარებულ ბობრას თვალწინ წარმოუდგა აჭროლებული ახლები, ერთიანად გამშრალი მზვარეები, მიწის თბილ სურნელში მთვლემარე ყვავილები და გაჩირთული ბუჩქები...

დიდხანს იდგა კიბესთან და ხან ვარსკვლავებით აფორეჯებულ ცას გასცქეროდა, ხან გაღმა მთებს და ჭალიდან საამურ ჩქამს ისმენდა. ღორღიან რიყეზე ამაყად ფეხდგმული ზვირთების დუღუნში ბობრას რაღაცა სხვა ბგერებიც მოესმა. მიაყურადა, მიაყურადა და ძველი, კარგად ნაცნობი სუნი იყნოსა თუ არა, მყისვე ავად აეშალა ბალანი. სიბნელეს კარგად გახედდა და შორიდანვე დაინახა სოფლისაკენ ძუნძულით მომავალი მგელი. იგი ეზოს შესასვლელს რომ გაუსწორდა, შეჩერდა და სახლს გამოხედა. ტანში თუმცა ცივმა ქრუანტელმა დაუარა, მაგრამ ბობრასაც არ უცვლია ნირი. ამაყად მოიღერა ყელი და მგელს ვაჟკაცურად გაუსწორა თვალი. დიდხანს ზვერეს ერთურთი. ბობრას ეწადა დაყვება, უნდოდა ჩამხტარიყო ძირს და მამაცურად მიჰგებებოდა ტყიურს, მაგრამ რის იმედით! თურმე შენს უკან რომ აღამიანი არ დგას,

გივი ბუთხუჩი
ფუძის ანგელოზი

ველარც მუხლი გიჭრის, ველარც გული გერჩის. მართალია, შიმშილმა ძალა დაუშრიტა, თვალთა ელვარება ჩაუქრო, ხმაც გაუბზარა, მაგრამ მეტი არ უნდოდა, დაე ყოფილიყო ასეთი, ოღონდ ახლა შინ ჩაჩაური ეგულებოდეს.

ბობრამ სირცხვილით ხმა ვერ ამოიღო, რათა მგელს არ შეეტყო მისი ძაბუნი. მარტო კბილები დაკრიჭა და ავად დაიღრინა. მაგრამ ტყუილი ამას როდი შეეძება, უშიშრად შემოვიდა ეზოში და დოსტორიც წამოვიდა ბობრასკენ. მოდიოდა ნელა, მაგრამ თამამად, გულუშიშრად. მოდიოდა და თან მოსდევდა რალაც იღუშალი ძალა, ზავით, ზარი.

ბობრას წუთით თვალთ დაუბნელდა, ყოველგვარი შეგრძნება დაკარგა და რალაც უსასრულობის ბუჩქნაში ჩაინთქა. მაგრამ როგორც კი ჯიქურ მოეჭრა ტყუილი, მყისვე მოეგო გონს, კვლავ დაუბრუნდა ამქვეყნიურ სინამდვილეს და ხმაჩახლეჩილმა შეჰყეფა. ამითაც არ შეფერხებულა მომზედური. ბობრამ ნელა დაიხია უკან, უკუ-სვლითვე შევიდა შინ და ზედ ზღურბლთან გაჩერდა.

თამამად მიმავალი მგელიც გაჩერდა. პირისპირ შედგნენ და სულ ახლო მანძილიდან ზვერეს ერთურთი. ლამაზი და ამაყი იყო იგი. თვალებიდან ძლიერების ცეცხლს აკვესებდა და რძესავით თეთრი, ბასრი კბილები უელავდა. ბობრას შეეხარბა მისი შნო და ლაზათი, უმაღლესი თავისი უმწეობა იგრძნო.

მგელს შეეძლო, აქვე მოეხრჩო იგი და კაი გვარიანი ვახშამიც გაემართა, მაგრამ შინ შეყოლას ვერ ჰგედავდა. ალბათ, კაცი თუ ეგულებოდა. ამაში არ მოატყუებდა გუჟანი. როგორც ჩანს, მთლად ვერ განდევნეს ადამიანის სუნი თავგებმა. კვლავ შემორჩა საწოლსა და კერაპირაში ჩაჩაურის ომახი და ამან შეუბოროტა მუხლი ტყუილს.

ბობრა თანდათან უფრო გამხნევდა, მგელმა კი უკან დაიხია და ღირესთან

მიდგა. უნდოდა გარეთ გაეტყუებინა ამ სახლის ერთადერთი სულიერი მატერიალური ძალა მის ნებას არ აჰყვებოდა. დიდხანს უყურებდნენ ერთურთს. ერთ-ერთი გულმა დასთხოვა ბობრას, მისთვის ჩვეული ნახტომით დასცემოდა მგელს, მაგრამ ისევ გადაიფიქრა. არა და ისე გამომწვევად ედგა, ისე მაცდურად უკრეჭდა კბილებს, ისე შესაზიზღი თავხედურობით იცქირებოდა, რომ მოთმინების ძაფი გაუწყდა ბობრას, მაგრამ გახტომა და შეჭიდება ახლა არასგზით არ ეგებოდა.

მგელმა რაღაც გარეთ ვერ გაიტყუა, მოკლე კამარა შეჰყრა, მაგრამ ბობრამ უკან დაიხია და ზღურბლთან დამხტარ ტყუილს მთელი ხმით შეჰყეფა. ხმა რალაც უსაშველოდ დიდი გამოუვიდა, თოფის ქუხილივით ძლიერი და გამაყრუებელი. ბობრა მიხვდა, რომ კედლები მატებდნენ ხმას, ცარიელი კედლები. უფრო თამამად აყეფდა და ახლა კი იკადრა ტყუილმა უკან დახევა, მერე პირი იბრუნა და ძუნძულით გაუდგა გზას. წავიდა, მაგრამ ბობრას როდი განელებია შიში. მერე და მერე უფრო იგრძნო გულის კანკალი. წელან არ ეცალა შიშისათვის. ყოველი კუნთი უთრთოდა და ცნობაწავგრილი აღარაფერზე ფიქრობდა. ახლა, როცა მოიცალა და დამშვიდებული დაფიქრდა, მთელი სიცხადით გაისიგრძეგანა წელანდელი საფრთხე და გული როგორღაც უცნაურად შეეკუმშა. ელდანაკრავივით იქვე ჩაიკეცა. რაზე შეჰყევებოდა შინ, რაზე... კიდევ კარგი, ვერ გაბედა.

მთელი ღამე ატრიალებდა და ალიონს ისე შეხვდა, წუთითაც არ მოუხუჭავს თვალი. ბოლოს და ბოლოს, რა მოხდა, ისეთი რა დაეცა, რომ ასე დაჩაჩანაკდა? მგლებს ერთხელ და ორჯერ ხომ არ შეებმია, მათი კბილის სიმწარეც არა ერთხელ უწყნევია, მაშინ არ მოსთავებია ისე ხელი, როგორც ახლა. ეჰ, ალბათ, სხვა რამის ბრალიც არის. შიმშილი, შიმშილი და უპატრონობა! ახლა რომ ჩაჩაურის ხმა გაავრინა, აწყმეტუნებული წამოვარდებოდა,

მეჭრებოდა სანატრელ პატრონს და სულ ერთიანად დაასველებდა ლოკ- ეით, ფეხებში გაუგორდ-გამოუგორდებოდა, ტანზე შეეცოტებოდა, მისი არც დაკრული ეტკინებოდა, არც წყრომა ეწყინებოდა. არა და არ მოეშვებოდა, არა და არა!

შუადღისას უფრო ძალუმაღ ახვი- ვლდა წყალ-ჭალა, მისი ხმით გაზაფ- ხული ამობოქრდა. ჰერიდანაც უფრო ბლომად ჩამოჩხრიხლდა წყალი. სანამ ფიცრის შორისებში იყო გასასვლელი, მანამ გადიოდა ძირს. მერე იატაკი გა- ჯირჯვდა, ეტყობა, იატაკქვეშეთიც ამოივსო და ახლა ზემოდან დატბორ- და თოვლის ნაღნობი. ტბორმა იარა, იარა და გადალახა ზღურბლი, ცივად შეუღდა ბობრას და თან შემორის სუნი შეანჩქრია. მან უცბად წამოიწია, გა- ზუნზლული ბალანი უხალისოდ გაი- ბერტყა და ძირს ჩავიდა. ჩაპატარავე- ბულ თოვლქვეშ წყლები დაღმა მიქა- ნავდა. ბობრას ესიამოვნა, რომ ფეხები დამბალ მიწას დაანაბრა. თათებით თოვლი გაღაძრა და ზემოდან წამო- სულ მღვრიე ნაკადს ამოჰკრა ენა. წყალს ღონიერი მიწის გემო და სუნი მოჰქონდა. კარგა ხანსა სვა ბობრამ. აშკარად იგრძნო, რომ თვითონაც რა- ლაც უხილავი ძალით აღივსო. აღმათ, ამიტომ არიან მგლები ძლიერნი, რომ დღემუდამ მიწის წვესსა სვამენ. ბობ- რამ კი პირველად ახლა იგება. აღრე დო, შრატჩი, ხორცი და სალაფავი არ აკლდა და აბა რას იკადრებდა მზით გამდნარ თოვლის ღვარს, რომელიც გამალეებით მორბოდა და თან მოჰქონდა ნემოს ნაუური და მიწის ნარეცხი.

სახლს უკან პირშითში გავიდა და გამშრალ მიწას დასუწა. ნაკართოფი- ლარს უკვე წაშრობოდა პირი და გამა- ბრუებელი ოხშივარი ასდიოდა. თათე- ბით გაღაძრა ნაბარი და მიწის თბილი სუნიტ დატკბა, მერე კარტოფილის სუნი იკრა, უფრო გაშმაგდა და ცოტა ხნის შემდეგ ერთი კაი მოზრდილი გო- ზი ამოაგდო. აქამდის მოხარშულის ნაფცქვენი თუ უგემნია. უმ კარტო-

ფილს კი პირველად ახლა ჰამდა და ძალზე გემრიელი ეჩვენებოდა. ჰამდა მთელი ყინით, მთელი მადით. დიდი ხნის გაუტოკებელ ყბებში ყველაზე საუკეთესო ხორცის გემოზე იღვებო- და მიწის ეს ნაყოფი და უხვად დაძ- რულ ნერწყვში ათქვეფილი მამებლად და მაცოცხლებლად გადადიოდა გვაში.

დიდი ხნის ჩაცვენილი ფერდები კარგად რომ ამოივსო, უკვე საღამო იყო და გრილი სიო დაქროდა ველებ- ზე. ბობრა შინ რომ ჩავიდა, მთელი დარბაზი ერთიანად დატბორილა და- ხვდა. ახლა ბოსელში შევიდა. წყალი იქაც შევარდნილიყო და ტბორში მხო- ლოდ ბაგებოდა მოჩანდა. ახლა რომ პატრონი აქ იყოს, აიღებდა ბარს და მთებიდან მოვარდნილ ღვართაფს ჰა- ლეებისკენ მისცემდა გზას. სახურავსაც ჩამოხვეტდა.

ბობრამ სახლს გახედა, მაგარპ სადღა ჰქონდა სახურავი: ჩატეხილი საყუე და ჩალეწილი კავ-კრამიტი კელდების ლაბიერზე ბრტყლად იყო გასწორებული. ისევ სახლს უკან ავიდა და ნაკარტოფილარში მშრალზე დაწვა. მაგრამ რაკი შორს იყო სახლიდან, ასე ეგონა, ეს პატრონის ლალატს ნიშნავ- და და ისევ საჩიხში დაბრუნდა. მერე შევიდა შინ და საწოლზე მოკალათდა. ხალიჩას კიდევ უდიოდა ადამიანის სუნი. თავგის სუნისაგან კი მთლად დაცლილიყო სახლი, ოღონდ ახლა შემორის მყრალი სუნი იდგა.

დილით აღრე ჩახტა საწოლიდან, ნელა გატოპა ტბორი და გარეთ გასუ- ლმა მთელი ეზო მოირბინა, რამდენ- ჭერმე კიდევ დაიყუფა და კვლავ ნა- კარტოფილარში ასუნსულდა. კარგა ხანს ირბინა და ლაძრა მიწა, მაგრამ კარტოფილი ვეღარსად იპოვნა. მერე მშრალ ადგილზე დაწვა. მთელი დღე ექ დააღამა. ბინდისას მუცელში რა- ლაც წვა აუვარდა და სიცხე მისცა.

გივი ბუთხუჩი
ფშმის ანგალოზი

ბობრა ადგა და შინ შესული კვლავ საწოლზე მოკალათდა. მუცლის ტკივილი თანდათან უმწვავდებოდა, მაგრამ კრიკამეკრული ჯიუტად ითმენდა და ერთხელაც არ ამოუღია ხმა. მთელი ღამე თეთრად გაათენა. დილით აღარ გადმოსულა საწოლიდან. შუადღისას კი ჩავიდა ძირს და ეამა გრილი წყალი. მერე ზედ კარის წინ ტბორში ჩაწვა და დიდხანს ებრძოდა გულგვამში გამდგარ გენიას. ვერ მიმხვდარიყო, რა დაემართა, რა აწუხებდა... მთელი იმხელა ზამთარი გადაიტანა, გაზაფხულდა და აი, რა დროს აუვარდა გაუძლისი სატკივარი. ამ სიკეთის დროს კი არ გაფშვიკოს ფეხები და!.. მაგრამ ტყუილად ეშინია, ამდენი დავიდარაბის გადამტანს რა მოჰკლავს!

მთელი ღამე ილაოს მსგავსი სენი უბურღავდა გულ-გვამს და დილას სატკივარმონელებული შეხვდა. თბილი და მყუდრო ამინდი იდგა. ნელა ჩავიდა ძირს და მთელი ეზო შემოიარა ახლომახლო ხსენებაც კი არასდ იყო თოვლისა. რამდენი ხანია, სოფელში არ გაუვლია. გზაზე გავიდა, მაგრამ იმის მაგიერ, სოფელი შემოერბინა, დაბლა ქალაში ჩავიდა. ნაპირები გადმოელეკნა წყალს და ყვითლად ამღვრეული მდინარე ზათქითა და ღრიალით გარბოდა. ბობრამ იმედის თვალით გახედა გაღმა მხარეს, სადაც უკანასკნელად გაუჩინარდნენ მისი პატრონები და იქითკენ დიდხანს იყურა. დაყუენცული იდგა და ავალწინ ეხატებოდა ის უცნობი მხარე, სადაც ხალხი მრავლად არის, სადაც საქმელს ბლომად იძლევიან. დიდხანს იყურა გაღმა და მერე უკან დაბრუნდა. მუხლი ძველებურად ველარ უჭირდა. ზამთარს, უძრობას და შიმშილს მისთვის ძალა წაერთმია. შინ რომ მივიდა, ნაკარტოფილარში გადავიდა. კარგა ხანსა ღაღრა მიწა. ცოტაოდენი კარტოფილი ძლივს იპოვნა. მერე ტყეში ავიდა. ახლა თოვლისაგან დატკეპნილ ნეშოზე ისუნსულა, მერე თათებით გაქეჩა, რამდენიმე ადგილას რაღაც იპოვნა,

შეჰამა და ხევში ჩასული აქაფებულ წყალს დაეწავა.

სალამოს შინ დაბრუნდა და კიბის ძირში მშრალ ადგილზე მიწვა.

თანდათან უფრო თბილი ამინდები დაიჭირა. თითქმის სრულებით აღარ ციოდა. ჰაერში ნედლი მიწის თბილი სურნელი იდგა...

ის ღამე მოგონებებში გაათენა, დილით ცოტა მოატყუა თვალს და, როცა კარგა მოდღვედა, ადგა, გაიბერტყა და ისევ სოფლის გზას დაადგა. ჩავიდა ქალაში და მდინარის პირას შეჩერდა. ახლაც ისევ დიდი მოდიოდა იგი. ნაპირებზე გადმოსული, ლეგად ქეჩოაყრილ ქალას ღრიალით იკლებდა. სადღა აქვს ახლა ბობრას იმის ძალა, მის მძლავრ ზვირთებს შეეებროლოს? შემოდგომაზე, როცა პატარა მოდიოდა, მაშინ უჭირდა გასვლა-გამოსვლა და... რაც იქნება-იქნება, გასცურავს! თუ გააღწია გაღმა, ხომ კარგი, თუ არა და, წყალსაც წაუღია. მობეზრდა მარტოობა, შიმშილი... წავა, მოძებნის პატრონებს!

ბობრა ნაპირზე ფრთხილად შევიდა. ყინულებით ცივი იყო წყალი. იდგა და თვალს ადევნებდა ზვირთებს, მერე გაბედა და შეერია. მძლავრად დაჰკრეს ტალღებმა და ჭვევით წაადეს, მაგრამ დროზე მოუსვა. დიდხანს ებრძოდა ტალღებს და ცურვაცურვით მიილტვოდა ნაპირისაკენ. მთლად გაილუმბა. ყველაზე უფრო ძალიან შრამებად დაჩნეული მგელთა ნაკბილარები აეწვა. თითქმის გულის ხეთვაც იგრძნო და სუნთქვაც უფრო გაუჭირდა. ბეწვზე დაეკიდა ბობრას ბედი. ველარ უწევდა შესაფერ წინააღმდეგობას ძალუმად აბობოქრებულ ტალღებს, ყოველ წუთს რომ შთანთქმას უქადდნენ. მერე კი მინებდა და ღინებას გეზად დაუყვია. ასე უფრო შეღავათი იგრძნო და რის ვაივაგლახით გააღწია გაღმა. ჯერ ასეთი ცივი და მოდიდებული წყალი არასოდეს გაუცურია ბობრას.

გაიბერტყა და ბალანაბრძვეული

გაუდგა გზას. აი, ამ შემოდგომაზე აქამდის კი მოვიდა და მეტი ვეღარ გაბედა. ამის იქით სრულიად უცნობი სამყარო იწყებოდა ბობრასათვის. აი ის ასკილი, რომლის ირგვლივაც შემოდგომის ცივ და ქარიან ღღეს იტუსტუსა. ახლაც აქ შეჩერდა და დიდხანს იყურა ქვევით. არსად არავინ არ ჰაჰანებდა. თბილოდა და ნაზამთარი მიწა ალაგ-ალაგ მწვანე ქათბით შემოსილიყო. ზოგან ყვავილებსაც აეჭრებოდნა ბუჩქის ძირები. ბობრამ გაუბედავად განაგრძო გზა. ერთგან ცხვრები სძოვდნენ. დაინახა თუ არა ისინი, წკმუტუნითა და კუდის ქიცი-ნით მიუახლოვდა, მაგრამ დაფრთხნენ და ველში ჩაილაღნენ.

— ჰეი, ჰეი! — იკივლა მწყემსმა და ჯოხმომარჯვებული გამოჩნდა.

მის დანახვაზე შეშინდა და ჯაგებს შეეფარა.

— მგელი, ბიჭებო! — გაისმა მწყემსის ძახილი.

საშინელი განსაცდელი დაუდგა ბობრას: ვაი თუ თოფი ჰქონდეთ და მგლის გონებაზე სული გააფრთხობინონ. წარაფში შევარდა და ღელე-ღელე დაეშვა დაღმა. დიდხანს ესმოდა მწყემსების ყვირილი. ეტყობათ. თვალიდან დაეკარგათ და დევნაც შეწყვიტეს.

ახ, როგორ უნდოდა, ცხვრებისთვის დაერბინა და წკმუტუნით მოესიყვარულებინა. რამდენი ზანია, აღარ უნახავს ისინი და მოენატრა, ძალიან მოენატრა! რა მიაჩნებინებდათ, განა რამეს ერჩოდა?

ქალის პირმზითში პატარა სოფელი შენიშნა. მალულად მიუახლოვდა და დიდხანსა ზეერა. ერთგან, ეზოში, ბავშვები თამაშობდნენ. სულ კარგები იყვნენ ყველანი, არც ერთი კი არ ჰგავდა ჩაჩაურის ნაშვირს. მათთან მისვლა და მოსიყვარულებაც მოუენდა, მაგრამ... ნელ-ნელა მიუახლოვდა, ნელ-ნელა, და მათგან შორიასლოს დაყუენცდა. აღამიანთაგან ყველაზე უფრო უენებლები ესენია. ცოტა მოზრდილე-

ბი ქვასროლიები არიან, ესენი კი ახლა რომ ჩადგეს მათს წრეში და ყველას წკმუტუნით დაურბინოს, რა ბედნიერი იქნებოდა! დიდხანს ითმინა, ბოლოს კი გავიდა ჯაგებიდან და აშკარად გამოეცხადა. პატარები ჯერ უხმოდ მიაჩერდნენ, მერე ერთმა შეშინებულმა წამოიძახა:

— ცოფიანი ძაღლი!

ყველანი გაიქცნენ და სახლის კედლის მიღმა გაუჩინარდნენ. აღგილზე მარტო ერთი, სულ ყელაზე პატარა გოგო დარჩა. ბობრა მის შორიასლოს დაყუენცდა, ახლოს მისვლა კი ვერ გაბედა, არ შევაშინოთ, და სიყვარულიანი თვალებით მიაჩერდა. სახლ წინიდან კი დიდებისა და პატარების ხმები მოისმოდა:

— ცოფიანი ძაღლი, ცოფიანი!

— აბა სად არი, სადა!

— ავერ, იქითა!

ბობრა არხეინად უქქეროდა პატარას. რა იცოდა, რას ამბობდნენ მასზე და რა განსაცდელი მოელოდა. შეშინდა წამოვარდა, როცა სახლ წინიდან თოფიანი კაცი გამოჩნდა. იმ წამსვე ღობეს გადაეგლო და ბუჩქებს ამოფარებულმა მოკურცხლა. თოფმა გამაყრუებლად იქუხა და ტყვიამ მზოლოდ ზურგზე გაკენწლა. დაღმართზე თავ-პირის მტკრევით დაშვებული მერარესაც მოელოდა, მაგრამ გადიოდა წამები და...

— ეგ ცოფიანი არ იქნებოდა, თორემ ე ბალს დასცოფავდა. — ჩაილაპარაკა კაციმა.

— არ იქნებოდა და რალას ესროლე? — შეეკითხა ქალი.

— ისე, გასართობად! მგონია მოვარტყი, დაჭრილი დიდხანს ვერ ირბენს, საღმე მიეგდება და მოკვდება.

ბობრას კანიც არ გაკაწვრია. ბედზე კი გადარჩა. დაღლილი ბოლოს კუნლის ჯაგებში შექვრა და იქ დაწვა. ნუთუ ამისთვის ჩამოვიდა ცარიელი

გივი ბუთხუი
ფუძის ანგალონი

სოფლიდან ხალხიანში? ნუთუ ამისთვის გამოიარა ამხელა გზა? ერთგან მგელი ეგონათ, მეორეგან — ცოფიანი ძაღლი. როგორი აღიდგებელი წყალი გამოცურა, ძლივს გადაარჩა და... როგორ უნდოდა, პატრონები ენახა!.. ვინ იცის, სად იქნებთან ისინი! მათს ძებნაში აი, რა ამბავი დააწიეს: ერთგან ჯოხებით გამოუდგნენ, მეორეგან თოფი ესროლეს. სიკვდილს ბეწვზე გადაარჩა, მაგრამ იმ ბალღების ცქერით კი დატკბა! რა იქნებოდა, მისგლა და მოსიყვარულებაც ეცლიათ! ეჰ, წავიდეს, ისევ თავის სოფელში დაბრუნდეს. იქ არავინ რას ერჩის ბობრას.

როცა დაისვენა და დამშვიდდა, ჯაგებიდან გამოძვრა და ღელეს ისევ აღმა აუყვა. ბოსტნებს რომ მიუახლოვდა, უცბად ცომის სუნი იყნოსა. მიჰყვა მას, მიჰყვა და სუნმა კაკლის ძირში მიიყვანა. ბობრა ღობის პირშივე აიტუზა და ტყრულშულში ფრთხილად შეიხედა. ბოსტანში პალოზე დაბმული ერთი კაი მსუქანი ღორი წევს და ნებივრად ხეწეშის. იქვე დგას თუნუქის ტაშტიც, რომლიდანაც... ირგვლივ მიმოიხედა, მაგრამ ადამიანები ვერსად დაინახა. მერე ფრთხილად გადაძვრა ღობეზე, ტაშტთან მივიდა და რას ხედავს: ღორს თითქმის ნახევარი სალფავი დარჩენია. — შრატში ახელილი სიმიინდის ფქვილი! მგელივით მივარდა ბობრა და წუთში გადასანსლა, მერე ერთ კარგად მოლოკა და ბოსტნიდან შეშინებულებით გავარდა. შორს არსად წასულა, იქვე ჩირგვების ძირში მიწვა და დაფიქრდა. რამდენი ხანია, არ უნახავს ხალხი. რა კარგი საყურებლები იყვნენ ბავშვები! როგორ დატკბა მათი ცქერით! აღარ აცალეს, თორემ... ისევ რომ დაბრუნდეს სოფელში, სულ განაპირა სახლთან ფრთხილად მიიპაროს, რომ არავინ ხედავდეს და უყუროს ბავშვებს... ბარემ, რახან აქ არის, ამითაც მოიკლას სურვილი და მერე დაუბრუნდეს თავის ეზო-მარეს.

ბობრამ ისევ სოფლისაკენ გაუხვია.

განაპირა სახლთან ისევ მიიპარა, არავინ დაუნახავს. ახლოს რომ მივიდა, უცბად ახლადგამომცვარი პურის სუნი იყნოსა. ჩახსნილ ხირხლებთან გაჩერდა და აქეთ-იქით დაიწყო ცქერა. რა ექნა, შესულიყო თუ... არა და პურის სუნი ლამის ბნედავდა. ბოლოს გაბედა და ეზოში კურდღლის ნაბიჯებით შეცუნცულდა. სუნმა იგი სათონის ღია კართან მიიყვანა და შიგნით მორიდებით შეიხედა. პურს ახალგაზრდა და ხნეირი ქალი ხდიდა. როცა ამ საქმეს მორჩნენ და გარეთ გამოსვლა დააპირეს, მაშინლა დაინახეს ბობრა. გულგახეთქილები შეჩერდნენ და დაჰკვივლეს:

— გადი იქითა!

ბობრა ადგილიდან ფეხს არ იცვლიდა.

— გადი იქითა, ძაღლო!

არც ახლა განძრეულა ბობრა.

ქალები თანდათან დარწმუნდნენ, რომ ეს უცნობი ძაღლი მათ არაფერს ერჩოდა და მოხუცმა უთხრა ახალგაზრდას:

— აიღე და ერთი ორიოდე კუტა პური გადაუდდე, ვინ იცის, როგორ შიან.

ახალგაზრდამ ნახშირიანი კუტი პურები სათონიდან შორს გადაყარა. ბობრა კუტებს გაშმაგებული ეცა. ქალები გავიდნენ სათონიდან, მაგრამ ბობრას ჯერ მეორე კუტის შეჭმაც ვერ მოესწრო, რომ ეზოდან სარმომარჯვებული კაცი გამობოდა ბობრასაკენ. ბობრამ დაავლო კუტს პირი და მოკურცხლა. კაცი მას ყვირილითა და გინებით გამოუდგა, ბოლოს მოუსვა სარი და ცოტას გასწყდა, ფეხებში არ მოსდო.

სოფელს რომ გაშორდა, ისევ კუნლის ბუჩქებში მიიმალა და იქ შეჭმა მოტაცებული კუტი. ის მონარჩენი ცომი, ეს კუტი პურები... არა უშავს, კარგად ამოიყორა მუცელი. ამ სოფელს რომ მიეხიზნოს, იქნებ როგორმე გაიტანოს თავი, მაგრამ რათ უნდა ისეთი ლუკმა, როცა ყოველ წუთს მი-

სი, ბედი ბეწვზე დაეკიდება. როდემდის იწაწწალებს, ერთხელაც იქნება, დაახლოან თოვს და მშვიდობით!..

ისევ თავისი სახლი და ეზო-მარე სჯობია. იქ არავინ არ ერჩის, აქ... ბობრას წყალი მოსწყურდა. საიდანღაც წყაროს ჩუმი ლოკლიკი ისმოდა. ბობრამ იპოვნა იგი, მაგრამ დასაღველდ ისეთი პატარა და უხერხული იყო... აპყვა აღმა, აპყვა და სათავეში ავიდა. იქ-მის ტბორს რომ დაეწაფა, წყალში საკუთარი ლანდი შენიშნა და გაოცდა. სულ სხვანაირი ახსოვდა თავისი თავი: ლამაზი, დიდი, მოხდენილი, ომახიანი... ახლა კი რაღას დამსგავსებია! ჩაღეული და წირბლიანი თვალები, მთლად გაძვალტყავებული... რას ჰგავს! ნიადავ, ცოფიანი ეგონება ხალხს, აბა მაშ რა იქნება!

წყალი დალია და მაშინვე შინისაკენ მოუსვა. ახლა უკვე ადვილად გაცურა მდინარე და ბინდისასლა ავიდა სოფელში. აი თავიანთი ეზო, კარლია და თავმინებებული სახლი... როგორც კი გზიდან გადაუხვია, შინიდან მყისვე მელები გამოცვივნენ და ტყისკენ თავ-პირის მტვრევით მოკურცხლეს. მოულოდნელობისაგან დაბნეულმა ბობრამ ვერც დაყეფება მოასწორო, აღარც გამოკიდება უცდია. ავიდა სახიხში და სადღა იყო მის მიერ დაჭერილი ვირთხები. ეტყობა, მელები შინაც შესულიყვნენ თავგვესა და ვირთხებზე სანადიროდ. ბობრამ სახლს ირგვლივ შემოუარა, ეზო მოათვალიერა, მერე სახიხში ავიდა და დაწვა.

დაბინდდა და შეწყდა შოშიების გალობა. ღამის მღუმარებაში უფრო იმძლავრა ნაკადულების ხმაურმა. დაბლა ჭალაში მდინარე კვლავ უწინდელი რიხით ბობოქრობდა. მარტო ტყე სდუმდა. შავად ჩაღამებული ტყე.

ბობრა კარგ გუნებაზე იყო. დღეს ბევრი ირბინა, მუხლის ძარღვებიც გაშალა, ცოტაოდენ გასაძღომსაც გაჰკრა კბილი. მშვიდად დაიძინა და მოისვენა. დილითაც კარგ გუნებაზე გაიღვიძა. ჩაჩაურის წასვლის შემდეგ

პირველად იყო კარგ ხასიათზე. მთელი ეზო შემოირბინა და ყურადღებულადათვალიერა ყოველი კუთხე-კუთხულო. მერე ბოსელში შეიხედა. იქ ისევ ტბორი იდგა და ზემოდან ტივტივებდა ბზისა და თივის ბრელო, გირკლები... უკან რომ ბრუნდებოდა, სწორედ მაშინ მოესმა მანქანის შორეული თუხთუხი. მიაყურადა და ენიშნა ეს ხმა. მყისვე ეზოს გადასასვლელთან მიიბრინა, გახედა გზას და შორიდანვე შენიშნა აღმართზე თუხთუხით მომავალი დიდი სატვირთო. ბობრამ მას გაუშტერა თვალი.

მანქანა სახლს რომ გაუსწორდა, კარი გაიღო და იქიდან ჩაჩაური გადმოვიდა. გახარებულ ბობრას წყმუტუნის მაგიერ ყეფა აღმოხდა და გაქანებული მიეჭრა საყვარელ პატრონს. მკერდზე შეეტოტა, ხელები გაულოკა, მუხლებზე გაეგლასუნ-გამოეგლასუნა, გულსაკლავად აწკმუტუნდა, მერე აყეფდა, ისევ აწკმუტუნდა და კვლავ შეეტოტა.

— რა ძალიან მოვნატრებივარ ბობრას, რა ძალიანა!.. შე საცოდავო, შენა, მიგატოვებ, განა! ვაი მე თავმცვლარმა... შენისთანა ძალღი განა ადვილად იპოვების, განა ხშირად დაიბადების... შენ ღარჩი ჩვენი ფუძის მფარველად და ანგელოზად, ბობრავ, შენა! ჩვენ, ხალხმა გავწირეთ ჩვენი სადგომი, შენ კი აქედან ფეხით არ მაიცვალე... — გაძახა ბობრა ჩაჩაური და როდი იშორებდა ძალღს. მას ყველაფრის ნებას აძლევდა, — აღარ კი მეგონე ცოცხალი, შე ბეჩაო! როგორ რა გადაჰყარე ეს ამოდენა ზამთარი... რაკი ცოცხალი დამხვდი, ეხლა ნულარაფრისა გეშინია, ჩემო ბობრავ, ეხლა მე ვიცი და ჩემმა კაცობამ!..

— მანქანიდან გოგაც გადმოვიდა, იქიდან ჩემოდნები და ბოლჩები გადმოალაგა...

ჩაჩაური და ბობრა ერთდროულად

გვიძი ბუთხუხო
ფუძის ანგელოზი

შევიდნენ ეზოში. მოხუცმა სახურავ-
ჩანგრეულ სახლს რომ გახედა, შედგა
და ისე მოეღრუბლა სახე, თითქოს
სადაცაა ატირდებო. მდუმარედ შევი-
და შინ. ჰერი ის იყო, შრებოდა. თოვ-
ლის ნაღნოვს ჩამოერეცხნა გაჰვარტ-
ლული ფიცრები და, ერთი შეხედვით
ისე მოჩანდა, თითქოს ზედ ვილაცას
რალაცები მოუხატავსო. იატაკზე ისევ
ტბორი იდგა.

— ავაიმე ჩემო სახლ-კარო, ავაიმე,
ავაიმე! — ბუტბუტებდა ჩაჩაური და
კვლავ ჰერს შესცქეროდა. მერე შვილს
მიუბრუნდა, რომელსაც ბარგი შემოჰ-
ქონდა და მთელი ხმით უყვირა:

— აი რა იცის უბატრონობამა!
ღმერთმა თქვენც შაგარცხენათ,
თქვენი ქალაქიცა! რა არის იქა, რა
ყრია, რას შასცქერიო! დაგიბრმათ
თოლი, რომ მართლა ვერა დაინახოთ-
რას!..

შვილი გამტყუნებულებით სდუმდა.

— ან ე ჩვენ მთავრობას რა ჰკვაში
უჯდება სოფლის დაცარიელება, მი-
ჯერს. სანამ კარგად ვიყავით გამარ-

თულები, მუდამ წელს ^{არმოცნი} ^{განმარტება}
ტონა ხორცს ვაბარებდით, ათ ტონა
ერბოს, სამოცს — მატყლსა! ესლა?
ყველა ეს ხო დააკლდა სახელმწიფოსა?
ახლა ისიც იანგარიშეთ, რამდენი ჩვე-
ნი სოფლისნაირი სხვა დაცარიელდა!..
ავაიმე ჩემო სახლ-კარო, ავაიმე! აფ-
სუს! ლაფის მჰამელი ვიყო, თუ აქე-
დან სამლა გაავადგა ფეხი!

— მე მეგონა, შენ მარტო ზაფხუ-
ლობით გინდოდა აქ ყოფნა.

— აქედან მე წამსვლელი აღარსა-
დაც არა ვარ!

— მარტო იქნები?

— მივწერ მთავრობას, რომ ნაწი-
ლობრივ მაინც დააბრუნონ ხალხი!

ჩაჩაურმა სახლი რომ დაათვალიე-
რა, მერე ბოსელში შეიხედა და იქაც
რომ წყალი დახვდა, დიდხანს იფურთ-
ხა და იბოხოქრა. ბობრა ყველგან თან
დასდევდა და კუდის ქიციანით შესწყ-
მუტუნებდა საყვარელ პატრონს, რო-
მელიც ასე მონატრებოდა, და პირუტ-
ყვის ენით სთხოვდა, რომ აღარსად
წასულიყო.

საქართველო

მე აღარ დამრჩა, არც ერთი სიტყვა
შენთვის სათქმელი მე აღარ დამრჩა.
ქება ისედაც მრავალი ითქვა,
ასლა გჭირია უსიტყვოდ გარჯა.
შენი შვილი ვარ და მე ეს ტვირთი
ყველგან ამაყად უნდა ვატარო
და გემსახურო, მე ძალმიძს რითიც,

და ვთქვა: „არც იყავ, არც ხარ პატარა“.
მე ჯერ—მოვდივარ...
მოვდივარ ასლა
და, დროზე ადრე თუ არ წავედი,
მზესავით უნდა მეჭიროს მაღლა
ჩემი თბილისი და რუსთაველი

ზრახმენტი

დღეს ფეხბურთია. ისმის ქუჩაში
კაცების შფოთვა და ლაპარაკი.
როგორც დოღის წინ ამლაყი რაში —
ბორცავს ქალაქი.

ხოლო ქალები ბავშვებს უვლიან, —
სარეცხის თოკზე მარტის ქათქათა ცას
აკაგებენ,

და, როგორც თევზის მოქნილი ზურგი —
მზეზე ელავენ მათი მკლავები.

მერე სხდებიან ფანჯრებთან ერთად,
ელიან კაცებს დაქანცულთ, შეცვლილთ...
და მათი სული ორთქლდება ნელა
მარადიული სიმშვიდის მზეში.

გამოილია სიტყვები...

ვდუმვარ...

და მზეს, ჩამავალს,

თვალს ვერ ვაცილებ,

როგორც — ნატვრისთვალს...

და ასე ჩუმად, —

ვუსმენ თამაშით გართულ ყმაწვილებს.

მერე უსიტყვო ყვირით ვებრძვი

საკუთარ თავს

და ვით უდაბნოში — მირაჟები,

ქრებიან ჩემი თანამგზავრები.

„შენ შეგიძლია გახდე მოცარტი,

გახდე პიკასო ან პომეროსი, —

აინშტაინი და არქიმედი

ქვეყნიერებას გადაავიწყო.

შენ შეგიძლია, მტირალი ბავშვი

რომ დაამშვიდო და დაარწყულო

ან შეიჩვიო ლამაზი ჩიტი,

რასაც სიკეთეს ეძახის ხალხი

და თაკარა დღის წითელ თონეში

შენთვის და მათთვის ჩააკრა

პური!

გათოვილ სიტყვებს ვწყველი და

ვწყველი ჩემს ორეულსაც,

გზას რომ მოელის

და მეჩვენება მზე უფრო ცხელი

შორეული და მიუწვდომელი.

არ ჩახვიდე, არ ჩახვიდე,

არ ჩახვიდე, მზეო!..

ცოტა კიდევ შეიცადე სამზეოზე მზეო!

თმაჭადარა დღე ნელ-ნელა

მთებზე მიაბიჯებს

და პირდება ფერად ზღაპრებს

აცელქებულ ბიჭებს.

ყველა ზღაპარს, ყველა სიზმარს

ერთად დაგიჯერებ,

ოღონდ ახლა შეიცადე,

მერე წადი, მერე!..

ცრემლით სავსე ორი თვალი

სამზეოზე მზეობს,

გვედრები, არ ჩახვიდე,

არ ჩახვიდე,

მზეო!

დრო კი მიდის, დრო კი მიდის

დღეთა სეგიდილია,

ზოგი მზეა, ზოგი — მთვარე,

ზოგი მხოლოდ ჩრდილია.

ზოგს ვახსოვარ, ზოგი — მახსოვს,

ზოგი ალბათ მივიწყებს.

და მიგორავს ცრემლის ბურთი

მოგონების ბილიკზე.

აპრილები ხუნდებიან. სსვა აპრილი

იფეთქებს.

ამღერდება ნოემბერი, ჩუმი — როგორც

სიკეთე.

ზოგს სად ნახავ?

ზოგი კიდევ თვითონ შეგეძინება.

თვითონ მოგესალმუნება,

თუკი ღმერთმა ინება.

ბევრი დასავიწყარია, ცოტა —

დაუვიწყარი

ხან იტირებ, ხან — იცინებ,

მერე — კარგად იყავი!

და დრო მიდის, და დრო მიდის,

დღეთა სეგიდილია.

ზოგი მზეა, ზოგი — მთვარე,

ზოგი მხოლოდ ჩრდილია.

მე აღარ მიყვარს, მაგრამ მახსოვს,

როგორ მიყვარდა...

სველდება სულში შენი სახელი, —

უთავშესაფროდ დარჩენილი

ბედურასავით.

გადაიარა თეთრი-ცხენების რემამ ველზე

და გადათელა ყველა ყვავილი

და დატოვა ვეება გუბე —

სექტემბრის სარკე.

მე უნდა მეთქვა, რომ აქა ვარ. აქა ვარ! აქა!

თეთრად ჩახჩახებს უსახელო ქალაქის

კარი...

მე უნდა მეთქვა: „შემობრძანდით და

დაიპყარით!“

მაგრამ მე უკვე აღარ მიყვარს...

მაგრამ მე მახსოვს...

მკათათვე როგორ ბორგავდა ველზე

და ქვითინებდა ზვინების ახლოს.

ახლა მზე ისე აღარ აცხუნებს.

ნელა ვუწეწავ მოგვეცილ თმას გაჩაღულ

ყანას...

ნანა, ნანინა... ნანინა-ნანა!

მე აღარ მიყვარს...

ორი ორიენტირი

ნაბინავარი ქოხის კარო,
ისევ ჭრილები?
როგორც მე გნახე,
როცა შარშან, შემოდგომით, მთაში ვიყავი,
თუ კვლავ დაბრუნდნენ მწყემსები და
ისევ შემოსეს
შენი ჩონჩხი მწვანე ნაკაფით?

კვლავ მოფრინდნენ ნაფეხურები
შენს გარშემო გამართულ ბაკში?
კვლავ გაიშალა შენს ნარებზე ფარდაგები,
თაროებზე ჩამორიგდა სიცილ-კისკისი?
შენს კედლებზე
კვლავ მიჰყუდებენ ხოლმე მწყემსები
მწველავ გოგოებს?

შენ მოქმედების ადგილი ხარ.
და თუ ვინმე გადამთვრალი
ბაკის მარგილს ამოძრობს და თვისტომს დაჰკრავს,
შენ გაიხედავ გაღმა ხევისკენ:
გაგონდება იქაური მგლების ყმუილი?
მაშინ იმათ რომ განუძარცვე ჩემი ხორცისგან,
ვინ შემოსავდა?

ორივ ცალცალკე ვიძირებით, მშვიდობით იყავ.
მე ვერ გადაგწევ შენ, როგორც ფარდას,
რომ რამე ცოცხალს მოვკრა თვალი გაყინულ ბაღში
და მზერა ჩემი იმით გავირთო.
მე ვერ გადაგდებ შენ, როგორც წიგნს,
რომ ნეტარების გულში ჩამკვრელმა
თვალი დავხუჭო და დავიძინო.

მეც მოქმედების ადგილი ვარ,
რადგან იქ, სადაც არც მთა არის და არც ხევია,
არც ხე დგას ცალკე და არც წყალი მოედინება,
ხომ უნდა იყოს სანიშნოდ რამე,
რომ ადამიანს მსარი არ ექცეს.
„როგორც კი მფრთხალ სულს მიაღებით, მარჯვნივ გაუხვევთ!“
„ხიფათი შეხედვიდან იწყება და შიში მუცლიდან!“

აი, ასე ვექცევი ჩემს თავს,
თითქოს გზაზე თუნუქის კოლოფს მივაგორებდე.
ლამე, განდგომით სავსე ლამე...
მაგრამ უფრო შემწარავია,
ტანჯვაში რომ გაგასხენდება,
რომ დილის შუქმა ისევ უნდა შეგარიგოს სუყველაფერთან,
რასაც ღამით გამოეთხოვე.

ამისთვის იღვწის დილის მზის სხივი,
ღამით ნაურჩხულარ საგნებზე რომ აკიაფდება.
ამისათვის ისარჯება ჩიტთა გალობა
და შენზე უფრო წყალწაღებულიც
ამის გამოა რომ გადაჭრის ქუჩას თამამად.
დაბოლოს, სარკე, თმაზე ხელის ერთი გადასმა...
და მწარედა გრძნობ, რომ ცხოვრებას კვლავ შეურიგდი.

მაშინებს ღამე. იგი ჩემთვის ახლობელ საგნებს
სადღაც სხვაგან მიერეკება
და ყოველივეს, რაც მთელი დღე ჩემთან იყო,
ჩემს გვერდით იყო, სხვაგან აბუდებს.
ეს იმისაგან დამფრთხალმა მწყემსმა
დადგა ნიში იმ გორის თავზე,
სადღაც დღისით დამშვიდებით ცხვარს აძოვებდა.

მინდა ვიცხოვრო უდრტვინველად, სულის უკრთობლად.
ხმამალალი სიტყვების, უხეშობის, ღრეჯვის გარეშე,
ფერების ნელ-ნელ გადასვლაში, ჯეჯილების ამოწვევაში,
მუხრუჭების ღრჭიალისა, ლკარძლისა და შურის გარეშე.
მინდა თავი ფიქრიანად დავდო ბალიშზე,
ღამე მშვიდად ვიძინო და დილის ბურანში
მინდა ვახარო ჩემს თავს — ვიღვიძებ!

მიყვარს ეს ქალაქი, მიყვარს, თუმც იგი
ცხოვრებას კი არ მთავაზობს მე, არამედ თამაშს.
— წადი, აკრიფე სიყვარული!
ქალაქი შენია, ხალხიც შენი არის,
შენც შენს თავს ეკუთვნი.
მშვენიერი დღეა და შენ აჩნევიხარ,
შენ ოქროს ვარდი ხარ შემოდგომის მკერდზე.

კიდევ რა გინდა!
ნუთუ ხანდახან არ გწყურდება,
მე კი სულ ენატრობ,
რომ ამ ქალაქში სულელად მთვლიდნენ.
„ჭეი, ლამაზო, ცოლი არ გინდა?“
„არა, არა, პურს შემიჭამს
და წყალს დამიღვებს!“

ხი, ხი, ხი, ხი, ხი,

აი, რანაირი კაცი გახლავართ!

აი, რა იწვის ჩემში, რა ბოლავს.

ბიჭი მიყურებს ფანჯრიდან და, ვინ იცის, ფიქრობს:

— აჲ, გავიზრდები, მეც ხის ჩრდილში გავაჩერებ

ასე მანქანას და გავაბოლებ.

— კი არ გაიზრდები, გასუქდები, ჩემო ბიჭიკო...

უკითხავად რად გაგაჩინეს!

განა შენ იმათ მუხლმოყრილი ევეღრებოდი?

განა შენ მათი დუნე სისხლი ჭინჭრით ალაგუნე?

განა შენ იმათ სატრფიალო ჰიმნებს უმღერდი?

ღირდა ის წამი, მათ რომ ტბილად ითამაშეს,

შენს გამოჩენად?

დალოცე, შვილო ორიენტირები,

თავისი არსით ბებრები არიან,

ეშინიათ ღამისა და სიმარტოვისა.

დალოცე, გინდა დიდი იყოს, გინდა პატარა,

გინდა ვარსკვლავი, ქარავანი რომელსაც მისდევს

და გინდ უცნობი ბალახის ფესვი,

მინერალს რომ გზას ანიშნებს ნაკადულისკენ.

მოდი, ცოტათი ხმას დაუწვევ, ასე სჯობია.

უკვე ვიგრძენი, რომ ოდესღაც ნათქვამი აზრი

ისევ უკან მიბრუნდება ახალი კითხვით.

აქ წვიმა არის,

მივაღებ შუბლს წვიმის ფარდას და დავიძინებ,

იგი დამინდობს, არ მიმტყუნებს

და უცბად არ გამომეცლება.

გინახავთ ცეცხლი, თავის თავით რომ იწვებოდეს?

გინახავთ ქარი, თავის თავს რომ ყაბულდებოდეს?

გინახავთ წვიმა, თავის სხეულს რომ ასველებდეს?

გინახავთ სიცოცხლე, რომ იცოდეს რას ემატება?

გინახავთ სიკვდილი, რომ იცოდეს რას რისთვის აკლებს?

საძაგელი ხარ, შენ, ცხოვრება,

მეგობრებს აშორებ გზაჯვარედინებზე!

რიჟრავის ძალა

ამ—გარიჟრავს თუ ავყვები
თუ ავყვე რიჟრავს,
ეს აყოლა ხალისსა და
სიცოცხლესაც ნიშნავს.
ამ ბილიკს თუ ავუყვები,
თუ ავყვები ბილიკს,
მთაზე ავალ, რადგან ბილიკს
მთისკენ უჩანს პირი.
მე ამ ტირიფს თუ ავყვე
თავდახრილს და მტირალს,
დღენიადაგ უნდა ვიდგე
ამ მდინარის პირას.

ქარს რომ ავყვე,
მოშლივინეს,
ზაფხულსა და ზამთარს,
ვერასოდეს ვერ მომიწევს
ყოფნა ჩემსავ თავთან,
ბზიფს კი... ბზიფს კი
თუ ავყვები,
ვიცი მივალ ზღვასთან...
მაგრამ მინდა რიჟრავს ავყვე,
ფრთაფართხალა რიჟრავს,
ჩემთვის იგი ხალისსა და
თვით სიცოცხლეს ნიშნავს.

თეთრად ჰყვავიან საპატარძლონი

უცნაურია, საოცარია,
დღედაღამ ფეხზე დგანან ხეები,
დგანან ვით დედაბუნებისაგან
უღმრთოდ დასჯილი მოწაფეები.
იბადებიან ასე, ამგვარად
და მუდამ ასე დგანან ხეები...
მათ გვერდით ჩნდება დიდი
სიცოცხლე,
მათ გვერდით ჩნდება სასახლეები.
თვითონ ხეებს კი ვინ ათქმევინებს—
რა უხარიათ, რას განიცდიან,
ვგ არის, როცა ეოცნებებათ —
აყვავილება ცისფრად იციან.

თეთრად ჰყვავიან საპატარძლონი, —
მშვენიერები თვისის ფიქრებით,
წითლად ჰყვავიან შეყვარებულნი,
ყვითლად — ღალატით
განაფითრები.
გლოვაც იციან — ტოტებს დახრიან,
ყვავილს ჰფანტავენ მინდორ —
ველებზე
და შემოდგომას, ყოველ წელიწადს,
ფოთოლთა ცვენით მიასვენებენ,
და როცა ბოლოს, როგორც წესია,
მათაც ეწვევა აგი დემონი,
დგანან და ჩუმად, უხმოდ კედებიან,
რომ არ ატირონ გარეშემონი.

მ ლ ე თ ა

გზა მდინარემ გადაკეტა,
მეგებება გზაზე მლეთა,
მეგებება და მაცილებს
მლეთა — მაღალ მთათა ერთა.
აქ, ამ ჯვრის უღელტეხილთან,
ამ პაწია, მცირე სიღთან —
მოდითა იგი ლაღი —
მარეკით და მარეხითა.

ხიდი ისევ-ისე სიღობს,
მცირეა და არცა დიდობს...
და იგონებს: ნადირობდა
წინწილით და დაფდაფით...
შორიახლო მთების ერთა
მიმაცილებს გზაზე მლეთა...
ავიარე მცირე ფერდა.
და მთლად მთებმა დამხიელთა.

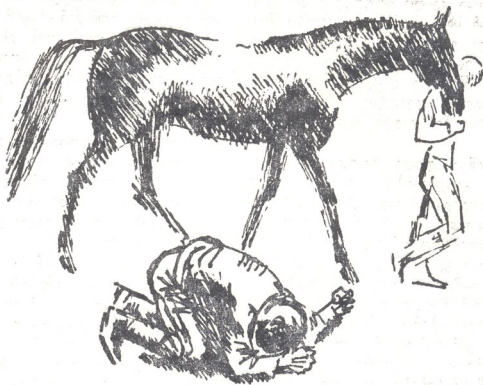
მთა იხვევს მომწვანო ფარდებს,
არის მოძახილი ხევთა,
რა გულისწორივით დამდეგს
ეს... ეს ვაჟბატონი სევდა.
თავისთვის დუდუნებს ხვევი,
არეს ადიდებს მუხა...

ძველია წუხილი ჩემი,
მაინც ასლებურად ვწუხვარ.
ელდად იარება ელვა
და გულზე მედება ელდად...
ხელთ მიგდო უღმერთო მტერმა —
დიდმა ვაჟბატონმა — სევდამ.

მე კი მეგონა...

მე კი მეგონა — ამ უსაზღვრო სიყვარულისთვის
გულს ფიანდაზად გადამიშლიდით...
თვალეებში მენტო მოკაშკაშე სხივი ურიცხვი
და... თქვენი ჩააქრეთ... თქვენი სიმშვიდით.
მე გაჭრა მსურდა, სად—არ ვიცი, მსურდა კი გაჭრა
მეწადა კიდეც თქვენთან ერთად დაღლაც, შიმშილიც...
მე მოვეშადე ასაფრენად... ავეშვი აფრა
და გავიყინე... თქვენი სიმშვიდით...
მე კი მეგონა ამ უსაზღვრო სიყვარულისთვის
გულს ყვავილივით გადამიშლიდით.

ბაშცინარი „ბაშცინარი“

საბანტუიდან* დაბრუნებული სპორტსმენთა ჯგუფი აღფრთოვანებული ყვებოდა საქართველოს გუნდის წარმატებაზე. ბრუდერის გაუთავებელი ქება-დიდება იყო. ამ შესანიშნავმა ულაცმა საჯირითო ბილიკი უკანასკნელად შვიდი წლისამ იხილა. ეს მისი ბოლო დოდი და გამარჯვება იყო.

ბრუდერი ძლიერ მიყვარდა ხშირად ვაკითხავდი მას. თავლაში ფეხს შევდგამდი, ჯერ არ დავენახე და უკვე გრძნობდა, ხოლმე ჩემს მოახლოვებას, უმალ აიქნევდა ლამაზ თავს, ყურებს დაცქევტდა, დაბერავდა ნესტოებს და ნაღვლიანი თვალებით შემომხედავდა. მერე პერანგს კბილებით აჰომიჩეჩავდა, მოიგდებდა ჩემს მკლავს პირში და ცხენურად მეფერებოდა. ზოგჯერ მატყენდა კიდეც, მაგრამ მას უმალვე იგრძნობდა და კბილებს შემოიშვებდა ხოლმე.

ბრუდერისა და ჩემი გუნდის გამარჯვება მიხაროდა, მაგრამ სიხარულს ნაღველიც ახლდა. ამ საფიქრალს თავს

აღბათ დიდხანს ვერ დავალწევდი, იქნებ — ვერასოდესაც. რაც იქ მოხდა ეს იყო დიდი უსამართლობა: შეჯიბრებაში მონაწილე ყოველი გუნდიდან დოლში ორი ცხენი იყო დაშვებული. ჩვენგან მონაწილეობდა ბრუდერი და გაუცინარი. ბრუდერი როგორც ვთქვი, უკვე შვიდი წლისა იყო; გაუცინარი — მხოლოდ სამისა. არ ვიცი ვინ შეარქვა ეს სახელი გაუცინარს, მაგრამ მას რომ სიხარული და „გაცილება“ არ ეწერა, ამაში შეჯიბრის დღეს დავრწმუნდი.

ჩვენი გუნდის თავგაცემა საბანტუიზე ჩამოსულ ცნობილ მხედარს — ლინკოვს, რომ მოჰკრეს თვალი, აზრი გაუჩნდათ — ბრუდერით გამოსვლა მიეთავაზებინათ. თანხმობის შემთხვევაში გამარჯვება ნაღდი იყო. ბრუდერი ერთ-ერთ ფავორიტად ითვლებოდა და ამდენად, ლინკოვისათვის თავპატიყს აზრი არ ჰქონდა, მით უმეტეს, რომ იგი ქართველ ცხენოსნებთან მეგობრობდა. ცნობილ მხედარს ამ ასპარეზობაზე შვილი ახლდა. მამა მას პატარაობიდანვე მოჭირითელ ზრდიდა.

* საკავშირო შეჯიბრი ტხენოსნობაში.

ლინკოვმა ჩვენს თავკაცებს შესთავაზა, რომ მისი შვილი ბრუდერზე დაესვათ, თვითონ სხვა რომელიმე ცხენზე შეჯდებოდა და როგორ უზრუნველყოფდა იგი ბრუდერის გამარჯვებას ეს უკვე მისი საქმე იყო. ლინკოვს შეუღარებელი მხედრის რეპუტაცია ჰქონდა, ამიტომ მისი წინადადება უყოყმანოდ მიიღეს.

დაიწყო დოღი, ბრუდერზე შვილი იჯდა, გაუცინარზე — მამა. მამა პირველ წრეზევე მიხვდა, დოღს გაუცინარი მოიგებდა. ცხენი ისე ლაღად და დამაჯერებლად მიიწევდა წინ, რომ ლინკოვს გული შეეკუმშა, ყელში რაღაც მოაწვა, თითქოს თავბრუც კი დაეხვა. მან მთელი თავისი შეგნებული ცხოვრება ცხენებს შეაღია. უყვარდა ისინი, ეხმარებოდა მათ თავისი გამოცდილებითა და ცოდნით, განიცდიდა მათ წარმატებებსა და დამარცხებებს. ამ კაცისათვის ცხენის ღალატი უდიდესი ცოდვა იყო ცოდვათა შორის. მაგრამ მისი შვილისათვის, მისი ერთადერთი შვილისათვის, დღევანდელ დღეს გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა. ლინკოვმა კარგად იცოდა, რომ თუ დღეს ბიჭი ვერ გაიმარჯვებდა, საკუთარ თავში რწმენას დაკარგავდა, ბიჭს კი უცხენოდ ცხოვრება ვერ წარმოედგინა. მამამ იცოდა ეს და ახლა, ამ მომზავებულ გაუცინარზე ამხედრებულ ადამიანში ერთმანეთს ორი პიროვნება ებრძოდა — მამა და მხედარი ან შვილი უნდა დაჩაგრულიყო, ან გაუცინარი, ამიტომ ვერ ურიგდებოდა აზრს, რომ წინ დიდი ბოროტმოქმედების ჩადენის აუცილებლობა იყო ჩასაფრებული.

... ყელში რაღაც მოაწვა და გულში ჩხვლეტა იგრძნო.

გაუცინარი კი მკერდით მიაპობდა მკვრივ ჰაერს და ეს კვალში ჩამდგარ ბრუდერს წინსვლას უმსუბუქებდა. მიჰქრის გაუცინარი და გრძნობს თავის ძალას, თავის უპირატესობას. სხვათა ძლევისაგან მონიჭებული სიამაყით აქვს მკერდი სავსე. მხედრის გამოცდი-

ლი მოსიყვარულე ხელი ხალისს მატებს მშვენიერად იცის გაუცინარმა თავისი საქმე. იცის, რომ წინ არაფერია, არაფერი უნდა გაუშვას, იცის რომ ეს ბილიკი ყველაზე სწრაფად უნდა ათოკოს და ისიც იცის, რომ ლამაზი უნდა იყოს თვითონაც და მისი ყოველი მოძრაობაც.

ბოლო წრე ახლოვდება და იგი სრულიად არ გრძნობს დაღლას, შეუძლია ასე უსასრულოდ იქროლოს ქვეყნის კიდეში. ეს ხომ მისი პირველი დიდი შეჯიბრი და პირველი დიდი გამარჯვება იქნება.

მხედარი გრძნობს ცხენის გამარჯვების მოლოდინს, გრძნობს იმასაც, რომ ძვირად დაუჯდება ამ ალტაცებისა და ბედნიერების მოკვება. მისმა დაძაბულობამ ზღვარს მიაღწია, პირი გაუშრა, ძარღვები დაეძაბა აზროვნება შეეზღუდა და ზედ ფინიშის წინ, როდესაც ცხენის გაშხენება იყო საჭირო — შეძახილი იქნებოდა ეს, სადავების გამოყენება, დეზების წაშლარება, თუ მათარხის შეხება ან ყველაფერი ეს ერთად — მან აკანკალებული ხელით ლაგამი ოდნავ მარცხნივ მოზიდა, მარჯვენა ქუსლი მუცელს შეახო და საკუთარი თავი შეეზიზღა. წაიცი და მათ ბრუდერმა ჩაუქროლა, ფინიშისაკენ გაავარდა, მას მეორე ცხენიც მიჰყვა და მერე მხედარს აღარაფერი ახსოვს.

გაუცინარი კი ვერ მიმხედარიყო, რა მოუვიდა მის მხედარს? რა ჩაიღინა მისმა მბრძანებელმა? მისი ბრალია თუ მხედრის, ეს რა გაუკეთეს, ჩაუკლეს ამდენი ალტკინება, სიხარული და ბედნიერება, რა ჰქვია ამას? ასეთი არაფერი უსწავლებიათ მისთვის. უნახავს მას როგორ მოუკლავთ ტყვიით ხერხემალგატეხილი ცხენი, მაგრამ ღალატი?.. ღალატზე წარმოდგენაც კი არ ჰქონდა. მას ყველაფერი ესმოდა მხედრისა, ყველაფერი შეითვისა რაც ასწავლეს, მაგრამ ღალატზე მისთვის

არასოდეს არაფერი უთქვამთ... ნუთუ შეიშალა მისი მხედარი, თუ თითონაა დამნაშავე? რა ხდება ირველივ?... ბრუდერი პირველი მივიდა. გაუცინარმა კი იცის, რომ მას ყველაზე პეტი შეეძლო. რას ერჩოდნენ? რად შეაჩერეს?... ცხენი დაიბნა და ეს მხედარმაც იგრძნო, ისიც იგრძნო რომ თითონაც აღარ არის კაცი, მოღალატეა, გარეწარი, ეგოისტი, — ყველაფერი, მაგრამ კაცი აღარ არის. ლინკოვი გელარ უყურებდა გაუცინარის ლამაზ თავს, მის ჯიშთან დაცქვეტილ ყურებს, ამყად მოღერებულ ულამაზეს კისერს.

როცა მეჩინიბეები ცხენს ლავამში სწვდნენ, ლინკოვს მოუხდა, ისე გასცლოდა იქაურობას რომ გაუცინარისათვის თვალეში არ შეეხედა. წელის საოცარი ტკივილი იგრძნო, უცებ თავისი თავი ხერხემაღატეხილ გველად წარმოიდგინა, წონასწორობა დაკარგა, წაბარბაცდა და ბალახზე მოცელილი-

ვით დაეშვა. საკუთარი არსებობის შესრულება. თავი ბალახზე ჩარგო და მთვრალი, საძაგელი დედაკაცივით ატირდა. მხრები უცახცახებდა, ცალი ხელით ბალახს პოტნიდა, მეორე მუშტს, რატომღაც პირში იჩრიადა. იგი გრძნობდა რომ მისი ცხოვრება დამთავრდა. ამ წუთიდან იწყებოდა მხოლოდ არსებობა, — არსებობა მოღალატისა.

გაუცინარს უკვე უბელოს დაატარებდნენ მეჩინიბეები, იგი ხედავდა არაქათამოლეულ სხვა ცხენებს, თავად კი კვლავ შეეძლო თავაწყვეტილი ჯირითი. ეგ არის, სურვილი აღარაფრისა ჰქონდა. რაღაც დაკარგა, საოცარი დიდი, ეს ალბათ იყო ნდობა მხედრის მიმართ, რაც მას აღარასოდეს ექნებოდა.

გაუცინარს დიდი ქლივისფერი თვალეები უფრო ნაღვლიანი ჰქონდა, ვიდრე სხვა დროს და უბეები ცრემლებს წამწამებამდე გაევსო.

მ მ მ ლ ი თ ნ ი

სკოლის დამთავრებისთანავე გეოლოგიურ პარტიას გაეყვეი სამუშაოდ. სამუშაო გეოლოგებს მრავალფეროვანი ჰქონდათ, მაგრამ გულმა ტოპოგრაფიული ჯგუფისკენ გამიწია, რომელსაც ორმოციოდე წლის კაცი ემელიონი ხელმძღვანელობდა. მის გარდა ამ ბრიგადაში კიდევ ორნი ვიყავით — ჩემზე ორი წლით უფროსი ვაჟა და მე.

ვაჟა უკვე გეოლოგიური ფაკულტეტის სტუდენტი იყო და საზაფხულო არდადეგებზე თან პრაქტიკას გადიოდა, თან სტუდენტისათვის მნიშვნელოვან ბიუჯეტს ქმნიდა.

ვაჟა ჩემზე უფროსიც იყო და ჯანთაც მჯობნიდა. ამიტომ ემელიონმა შრომაც ამის მიხედვით გაანაწილა. ვაჟა ატარებდა ძირითადი მნიშვნელობის ხელსაწყოს, რომელსაც თეოდოლიტი ერქვა. მე მევალებოდა ლარტყის ტარება, ხოლო ემელიონის მოვალეობას შეადგენდა თეოდოლიტში

ცალი თვლით ეცქირა და ციფრობრივი მონაცემები შეეტანა წიგნაკში. წიგნაკს იგი თვითონვე ატარებდა.

ჩემს მოვალეობას ის დადებითი მხარე ჰქონდა, რომ ლარტყა მსუბუქი იყო, იეცებოდა, სიარულში ხელს არ მიშლიდა და ზოგჯერ საბჭენადაც ვხმარობდი ხოლმე. უარყოფითი კი ის იყო, რომ მე ყოველთვის თეოდოლიტის მოწინააღმდეგე მხარეს ვიყავი მართო, ამასთან სამოციასი მეტრის დაშორებით და ბიძია ემელიონის მოყოლილი ანეკდოტების უშუალო მოსმენის საშუალება არ მქონდა, ვაჟას მიერ „შელამაზებულს“ ვისმენდი, ეს კი ჩემს მოთხოვნილებებს ვერ აკმაყოფილებდა.

ჩვენი სამუშაო დღე ათ-თორმეტ საათს გრძელდებოდა. ამის შესაბამისად გათვალისწინებული იყო ჩვენი საგზალიც. პირველი საუზმე თორმეტ საათზე გვქონდა, ხოლო რასაც სა-

დილს ვარქმევდით სახელად ორიდან-
სამ საათამდე გრძელდებოდა, მუშაო-
ბას საღამოს რვა საათისათვის ვამთავ-
რებდით. შემდეგ ქანცაწყვეტილები
სახლისაკენ მივლასლასებდით იმ გა-
მამხნეველები სასოებით რომ გიახლე-
ბდით ცხელ სადილს თევზებით, ჩან-
გლებით, ჭიქებით და სხვა აუცილებე-
ლი ინვენტარის მონაწილეობით, რაც
საქმოდ დიდ კონკურენციას უწევდა
ბუნების ფონზე გაციებულ ჭადის,
გამხმარი ტარანისა და ყველისგან შემ-
დგარ მენიუს. ემელიონი სადილს ესე
ჩაატარებდა, თითქოს საქორწილო
სუფრას თამადაობდა და დამთავრებო-
ბას უეჭველად იტყოდა: „აფსუს, ემე-
ლიონ, რა ნიჭი იკარგები? სად უნდა
იყო და სად ცდებო“.

ჩვენი ბრიგადის მეოთხე წევრად
თავისუფლად შეგვეძლო ჩაგვეთავა
თეოდოლიტი, რომელიც საოცარი
თვისებებით გამოირჩეოდა. მე მის ძი-
რითად დანიშნულებაზე არაფერს ვი-
ტყვი. მინდა ვთქვა მხოლოდ ის, რითაც
მას ჩვენთვის სიამოვნება მოჰქონდა,
მიუხედავად იმისა, რომ თეოდოლიტში
ყველაფერი თავდაყირა ჩანდა, იგი
ძალზედ მკაფიოდ აახლოვებდა უმო-
რეს პეიზაჟებს. ემელიონი როგორც კი
შესვენებას გამოგვიცხადებდა, მე და
ვაჟა მტრისგან ვიციქარებოდით ამ
საოცარ ხელსაწყოში და ბუნების სიმ-
შვენიერით ვტკბებოდით. ზღობებში მო-
ლაპლაპე მდინარეებით, ძველი ციხე-
სიმაგრეების ნანგრევებით. ერთ მშვე-
ნიერ დღეს მე და ვაჟამ თეოდოლიტის
დახმარებით დიდებული ციხე-სიმაგრე
აღმოვაჩინეთ. ჩვენ თვითონ დავათარი-
ლეთ და უძველესთა რიგში ჩავაყენეთ
იგი. და ის იყო, ემელიონისათვის გვინ-
დოდა გაგვენდო ჩვენი აღტაცება, რომ
იგი წამოდგა, ვაჟა გვერდზე გასწია, და-
ახლოებით ოცდაათი გრადუსით დაუშ-
ვა თეოდოლიტის ჭოგრის, გაიხედა და
მზერა უახლოეს სოფელზე შეაჩერა.
დიდ ხანს იყო ემელიონი უაღრესად
გართულები. იგი ჭოგრის ოდნავ უცვლი-
ლად მიმართულებას, რაღაცას ეძებდა,

შემდეგ რასაც ეძებდა მიაგნო და ესლა
დაზუსტებას მიჰყო ხელი. იმ სოფელში
მრავალ ეზოთაგან ორს დაადგა თვალი
ემელიონმა. პირველი მათგანი; მართა-
ლია, ყველა მის პირობას აკმაყოფი-
ლებდა, მაგრამ ბავშვების სიმრავლემ
გაუტეხა გული — სად მაქვს მაგათი
ქვიშის თავი, მანდ იქნებ აკვანიც
კი დამარწმუნონო და თეოდოლიტის
სათვალთვალო ოდნავ გვერდზე გას-
წია, მეორე ეზო მას ყოველმხრივ
მომხიბვლელად ეჩვენა. ეზოში არც
ბავშვია და არც მამაკაცის ჭაჭანება.
კარგად ჩასუქებული სხვადასხვა ფე-
რის ვარიანტით არხინად სეირნობენ
და მარნის მოცულობაც დიდ იმედებს
იძლევა...

ემელიონმა მიიღო რა გადაწყვეტი-
ლება ისე, რომ ჩვენთვის არაფერი არ
გაუმხელია, დაძვრა ბრძანა და ჩვენც
ჩვენი ბარგი-ბარხანით უკან გამოვე-
დევნეთ. ემელიონმა ერთ სტრატეგიუ-
ლად ხელსაყრელ ბორცვზე კვლავ გა-
მართა თეოდოლიტი საკონტროლო
დაზვერვისათვის. ობიექტს არავითარი
ცვლილება არ განეცადა, გარდა იმისა,
რომ სახლის მარჯვენა კუთხიდან ოთ-
ხიოდე ლამაზად შევერცხლილი ინდა-
ური გამოჩნდა დამატებით. ინდაუ-
რებს ერთი საშუალო ასაკის მიღწეული
ქალი უხმობდა. ისე ემელიონს ერთი
რომ აეხედა ღმერთისათვის თავისი
თეოდოლიტით იქნებ შერცხვენოდა და
სინდისს ჩამოეკითხა მისთვის, რათა
განზრახვაზე ხელი აეღო, მაგრამ ესლა
მას ღმერთის გაგონებაც არ სურდა. გზა
უფრო ენერგიულად განვაგრძეთ. ემე-
ლიონი გამარჯვებული მხედართმთავა-
რივით მიგვიძლოდა წინ ნიშანში ამო-
ღებულ ეზოს მიმართულებით. მივე-
დით. მე ჩემი ლარტყით ეზოს ერთ მხა-
რეს დამაყენა, მეორე მხრიდან თეო-
დოლიტი გამართა და ეზოს ზარბაზანი-
ვით დაუმიზნა, საქვრეტელს თვალი მი-
ადო და იმდენ ხანს უმიზნა, სანამ ნი-

თენგიზ კიკელიძე
მოთხრობები

მანში არ მოახვედრა... უფრო სწორად, სანამ ეზოდან შეშინებული დები არ გამოცვივდნენ ამბის გააგებად. ემელიონმა პირველი შეკითხვების კორიანტელი უპასუხოდ დატოვა და სათვალვალს მიაცივდა. ქალები ლამის გაიყდნენ — „რა გვჭირსო“. ემელიონმა ვითომც არაფერი, თავისთვის ჩაილაპარაკა — ამ ეზოზე რკინიგზა უნდა გავიყვანოთ. ქალებს პირკატა ეცათ. ჯერ ენა ჩაუვარდათ და გამომტერებულები ერთმანეთს შესჩერებოდნენ, მერე ორთავე ერთად ალაპარაკდა და ისეთი სასოწარკვეთილი სიტყვების ნამქერი დააყენეს, რომ თავბრუ დამეხვა, ბოლოს გამოსავალი იპოვნეს და ემელიონს თხოვეს, — ეგერ, ღობის იქით მაინც გადაგვიწიე მატარებელი, ეზო-კარმიდამოს ნულარ გავვიოხრებო. ემელიონმა გაიკვირვა, წარბები შეიკრა:

— როგორ გეკადრებათ?! როგორ შეიძლება ასე უცბად მოხვევა, ხომ გადებრუნდა მატარებელი?!

ამის შემდეგ ქალებმა სასაუბრო ენა უცბად წიწილებით, ჭყინტი ყველით, ჭადით, ტყემლით და სხვა მასთანებით შეცვალეს. ემელიონმა ცდუნებას ვერ გაუძლო და იმედის ნაპერწკალი ესროლა. ამ იმედის ნაპერწკალმა კი სამზადში ისეთი ცეცხლი დაანთო და ისეთი შემწვარ გამომცხვრის სუნის დაატრიალა ეზოში, რომ ემელიონი ხეზე მიბმულ ძროხასავით უვლიდა სამზადს და ერთი ნაბიჯით ვერ შორდებოდა. მე და ვაჟა ნერწყვის ყლაპვას ვერ ავუღიოდი.

ჩვენ, უმცროსებს ქვევრის მოსახლედა ბარი მოგვცეს, მაგრამ მოგვხსენებათ ბორჯომისა და კონსტანტინოპოლის მეტი არასოდეს არაფერი გავგეხსნა. ამიტომ ემელიონი სამზადს ღაეხსნა, ბარს ხელი მოკიდა და მარნისკენ გაემართა, შევიდა, ჭურებს დააცქერ-

და, მაქრიან ღვინოებს გვერდი აუქცია და თითქოს დანიშნული ჰქონდა ქვევრის დაასო ბარი, რომელშიც კამკამა ალადასტური იყო.

იმისთანა სუფრა გაიწყო, ნატვრის-თვალი რომ შლის ხოლმე ზღაპრებში, არ ვიცი ვაჟა რას განიცდიდა, მაგრამ მე გალახული ძაღლივით ვიყავი აბუხული, მეცოდებოდნენ ეს მოტყუებული ქალები, ემელიონზე ვიბოლმებოდი, ასე უსინდისოდ და წარბშეუხრელად რომ ატყუებდა. მართო ღვინოს ესვამდი და საჭმელს პირს არ ვაკარებდი. ეს იყო პირველი უსინდისობა რომელსაც კი არ წავაწყდი, არამედ უშუალო მონაწილეობასაც ვიღებდი მის განხორციელებაში. არა და ისე მშოიოდა, ისე მშოიოდა, რომ ნერწყვის ყლაპვისაგან ყბები ამტკიცდა.

ამ ჯერზე ემელიონის სათამადო ტალანტმა ყოველგვარ მოლოდინს გადააჭარბა, ენად გაიკრიფა და მასპინძლებს არც მკვდარი და არც ცოცხალი არ დაუტოვა სანათესაოში უდღეგრძელებელი.

დები აღფრთოვანებული იყვნენ ემელიონით, — სახვალიოდ, თავგადაღებულები გვეპატიებოდნენ—თქვენ თუ პროკოფი ყველამის ეზოში გაატარებთ და ააყვირებთ ამ მატარებელს, ხვალ იმისთანა სადილს გაგიმართავთ დღევანდელი „ზაკუსკად“ მოგეჩენებათ. მე და ვაჟამ ერთმანეთს რომ გადავხედეთ, ემელიონიც მოულოდნელობისაგან დაელმებუფლიყო და გამოლენჩებული უყურებდა დებს.

ემელიონი ამ ქალებთან შედარებით წმინდანად მომეჩენა. ის ყელი კი უსინდისობის გამო რომ მქონდა გადაკეტილი და ლუქმას ვერ ვყლაპავდი — გამეხსნა, საჭმელს შევეუბეთ და სუფრიდან ასალაგებელი არაფერი დამიტოვებია თევშების მეტი.

პაციისა და ხარის ბალადა

აშალაშინებს დღეები დღეებს
და ცვივა თოვლი, შრილა თოვლი,
მდუმარ ბოსელში ნუჟრიან ზღვებს
სტკივით დაკაღული ხარის ნაწოლი.

გასალეწავი ისევ გაღეწეს,
გადაიკარგნენ დღეები დავლით.

და მომლოდინე სუფთა სარეცელს
სტკივა ნაწოლი წასული მამრის.

როდესაც ქალი ცრემლით ბრუვდება
მოდის სიზმარი — ნუგეში ღამის, —
გადაბმულები აპეურებით
ერთად მიდიან კაცი და ხარი.

სოლოლაკი. დილა

როგორც ბატისფეხურით
დაწერილი ბარათი —
სოლოლაკი, აბანო, —
კოლორიტი ქალაქის.

ჩიხტიკობი. ჭორები.
მირთმეული სოსანი...
შეჩვეული ბორკილი —
წვეთავს კრიალოსანი...

ის გზა სადღაც დაიწყო,
ეს გზაც სადღაც თავდება.
მიდის ჭრელი ლაშქარი
ქცეული მოლანდებად.

არსად კოჭლი დალაქი,
არსად ოქრომჭედელი...

გისმობს ძველი ქალაქი —
მუზეუმის კედელი.

წასულან და წასულან,
გახსენებენ უხსოვარ
დროს, რომელიც ახალი
ქალაქისთვის უცხოა...

მიყვარდი და მიყვარხარ
შენი მთვარის დაირით,
ცისკენ შექანებული
რიკულიან აივნით...

ცარიელი ბოთლებით,
ქილებით და ღიღინით
ის მემაწვნე წავიდა,
ეს მემაწვნეც ჩაივლის.

კველი კედელი

დაფრინავს სხივი სიმიდან სიმიზე,
როგორც ფრინველი ტოტიდან ტოტზე
ვიღაც შენსავით ჯანბრობს, ითმენს
და ყრუ კედელზე თამაშობს „მორზეს“.

თამაშობს სანამ ძალა აქვთ თითებს,
მაგრამ კედელი რის კედელია —

სხვა კირითხურო არ მოვა ვიდრე,
იგი ყრუა და მაინც მთელია.

მოვა?...
კენწეროს დაეცა ქორი,
სარკმელზე ტოკავს ჩრდილის ვარაყი
და სავსე არის ოთახი ბოლით,
კედლის სიცივით და სიამაყით.

ფიქრობ და განვლილ ცხოვრებას ჩურჩავ
(საგზალი მთელი კვირის),
და უხმოდ ისმენ მოწყენილ ჩურჩულს —
ტირი ყოფილა, ტირი —

ცხოვრება, რაზეც დაკონწიალებს
ცოცხალი კაცის ბედი —
სკვერი, გამზირი, ძველი წრიაპი,
უცხო ქალაქის ხედი.

ბოლოს სუყველა მავთულს კიდი,
როგორც ფიტული ჩიტის.
ისფრიან. სხვები ჩუმად მიდიან,
შენი ჯალათიც მიდის.

მიდიხარ, მიგაქვს ფიქრების აცმა,
ძალით ნაბიჯებს ითრევ.
რადაც ხომ უნდა აკეთო კაცმა,
ვიდრე მოგძებნის. ვიდრე...

ტირი ყოფილა ცხოვრება მთელი,
მირბის, მირბიან... მოგვდევს...
გულზე დამადე პატარა ხელი,
ასე, ერთგულდ მოვკვდეთ...

ეს გზები ახლა ქართლში მიდიან
და მტკიცა მათი მდორე დინება.
შენმა სურვილმა ასე იწება —
ჩემი სიცოცხლე ბეწვზე აკიდი.

ეს სველი გზები ქართლის თმებია,
ჩამოშვებული, ქალწულის თმები.
იქით ბოლოში ჩემი ძმებია,
დამეს უსტევენ პატარა ძმები.

ეს გზები ახლა ქართლში მიდიან
(აწელილია სათონე თიხა).
გზებს მავთულების ზუზუნი მიჰყავთ,
გადიან წლები და... სიმშვიდეა!

„შაბათ საღამოს“...
 თქვენ ამბობთ, რომ შაბათ საღამოს
 დაიქცა თასი სავსე შხამითა.
 „შაბათ საღამოს...“
 თქვენ ამბობთ, რომ შაბათ საღამოს
 ის გამოვიდა
 ლუსკუმისფერ მოსასხამიდან...

— ცრემლი, როქსანა!
 კაცის სსოვნას აშშვენებს ცრემლი,
 როგორც ნაწ თითებს სამკაული ძვირფასი თვლებით.
 ისმის გუგუნი ორკესტრების და დაფთა ცემით
 გაბრუებული დაწყველილი გონება ჩემი.

დღეს გამახსენდა, რომ სხეული მქონია თურმე,
 დღეს და მხოლოდ დღეს...
 სულ სხვა იყო გუშინწინ, გუშინ.
 ცა — კანდამსკადარი ბროწეული — მოწვევას სულში.
 მაღლობა უფალს, რომ სხეული მქონია თურმე.

— ცრემლი, როქსანა!
 მეოცნებეს ყოველდღე კლავენ
 დაშნით,
 სიცრუით,
 ღალატით და საკნის გისოსით.
 და ყოველ ღაწით შეწირულ კრავის
 სისხლში დაცურავს მთვარის ტანი მარმარილოსი...

გული

კ. მ-ს

შენი სიცოცხლით
რომ ცოცხლობს,
შენზე ფიქრებს რომ უვლის, —
გაჩუქე, მარად შენია —
ჩემი საბრალთ გული!

ისევ ვერხვივით თრთოლა,
ისევ ლოდინი ტკბილი...
ისევ იმედი ხილვის,
ისევ მშფოთვარე ძილი.

ნუშის კვირტივით ხასხასა,
მარგალიტებად სხმული —
ვარდის გულივით ცახცახა —
ჩემი საბრალთ გული!

ისევ ღიმღის ნდობა,
ისევ გაფრენა ცაში,
ისევ აპრილის კრთომა,
ისევ გვირილა თმაში!..

დამძიმებული, დაღლილი,
როგორც წამწამი რულით —
შენზე ფიქრებით დადნება
გული, ო, გული, გული!

ვიცი ამ ლამაზ ჰანგებს
უკანასკნელად ვყვირი,
გულო, საგულეს ჩადექ,
იყურე, ნუღარ სტირი!..

ფეთქავდეს, შენი ჭირიმე,
ჯაჭვით გადამბული —
ერთ ხმად, ერთ სიმად ქცეული —
შენი და ჩემი გული!..

—

ბედნიერების დიდებულ წამებს
მაინც ველოდი
და ცივ საწოლზე
უძრავ ლანდად გადაფენილი
ვდუმდი ჯიუტად.

ენთო სურვილი
მარტოობის ვიწრო მღვიმეში
და მთვარის ნათელს
ჩამოშლილი თმებით ეჭირა
— იმედი მცირე.

ზიქრი

1

მე ყრუ ვარ ახლა —
უმოძრაო და ნალამური
ვწევარ პირადმა.
ო, მკათათვის სიცხე და მტვერი.
წრიალებს სული უსხეულო,
ჩვილივით მხდალი
და მტკივა ისევ ჟუჟღიანი, გუდალი
თვალი.
საძრახისი მრგებია ბედი...
ფრთამოტეხილი.
სამხრეთისკენ მიფრინავს მტრედი.

2

იფრინე, ჩიტო!
ტკბილი ძილი უსურვე ჭალაქს.
მშვიდობის ღამე —
სავარძელში მთვლემარე დალაქს.
მძიმეა ჯვარი...
ქვრივმა ალბათ ჩაკეტა რაზა.
დიდგულა ვაზირს საამური
მიართვი არზა.
მშვიდობის ღამე —
გარეუბნის ბორჯღლიან ხეებს! —
ვიგონებ ისევ,
განშორების დიდებულ დღეებს
და ბრწყინავს მზეზე,
სახსოვარი ჯავარის ასხმა...

3

შემოსულიყო ივანობის პირველი კვირა,
ბლაოდა ვერძი,

ფშანისპირთან ხარობდა გვიმრა
და გაწოლილი მთებზე ბებლი —
რძისფერი ბორი, სადაროდ დუმდა.
ქაშვეთამდე გზა იყო შორი —
უმეცხიერო.
ქრთდა ქარი
და ისლის ქოხთან
ცველი ხიდი წაელთო წყალთა.

4

მე ბრმა ვარ ასლა —
უმოდრაო და ნალამური
ვწევარ პირადმა.
უცხო მხარის მწარეა პური.
წრიალებს სული,
შაენადველი აგოდებს ათძალს.
მიფრინავს მტრედი...

გათავებული ფოთოლცვენა, ყოფილა ქარი
და ყველა კვალი ძვირფასივით გადაუმალავს.
მე დამრჩენია —
დაგმანული აღსავლის კარი.
ოქროს სახატე.
ავგაროზი.
გაძარცული სასახლის ბაღი...
გათავებული ფოთოლცვენა, ყოფილა ქარი...

უსმოდ გაპარულან დანი —
გავიშლი თმას.
მტკივა ნაწვიმარი ტანი —
ორივე ფრთა.
სხვისი მეფერება ჩრდილი —
უარმყოფს სხვა.
ქრება საშობაო ცვილი,
გალიღეთ ხმა!
სადღაც გაპარულან დანი,
შეშლიათ გზა...

შოთა შალვაშვილი

მზის თვალი

(ნაწყვეტი რომანიდან)

II. ომარი

ფთიქთან ჩამოვიდა გაჩერებაზე. პალტოს საყელო აიწია. ცივი, გამჭოლი ქარი ქროდა. პროსპექტზე ხალხი კანტი-კუნტად დადიოდა. ჭაჭაყაძის ქუჩაზე შეუხვია. აღმართს შეუყვავა, თან ფეხი უკან რჩებოდა. დღეს არ უნდოდა ნოდარი შეეწუხებინა. მარიკას დაბადების დღე რომ არა, წესით ერთი კვირაც უნდა ეცლია; ჯერ მოენელებინა ის ამბავი, თვითონვე მოენელებინა...

— ფთქვა მაინც, ადრე მაინც ეთქვა რამე. გეტყობი, ავუსხნიდი, გავაგებინებდი... მარინე კარგი გოგოა, მაგრამ... რომელ გოგოს შეუძლია ეხლა მსხვერპლის გაღება და რომანტიკული აბაღება?!

იმ დღეს ძალიან იყო არეული ნოდარი. არა და ფული ვერსად იშოვნა ომარმა. სხვა გზა აღარ ჰქონდა, ისევ მისთვის უნდა მიეკითხა. მთაწმინდის ვიწრო ქუჩების ლაბირინთს გააღწია. შუა ქვაფენილზე შეჩერდა. დაიძახა — გუთა!

მეორე სართულის ფანჯარას უთვალთვალე — ბდა.

— გუთა! — უფრო ხმამაღლა დაიძახა. მეორე ხნის შემდეგ ფანჯარაში ნოდარი გამოჩნდა. ხელით ანიშნა, ამოდით.

ძველებური სადარბაზოს კიბეს კრიალი შეუდგა. კართან მიახლოებული მუსიკის ხმა მოესმა. ცოტა არ იყოს, გულზე მოეშვა. კარი პირდაპირ შეაღო. ნოდარი ცალფეხმართხმული იჯდა სანახევროდ გადახრილ სკამზე. იდაყვით ჩამოყრდნობოდა იქვე მდგარ მაგიდას. გაუბარსავი იყო. კუშტად გაუღიმა.

— მოდი, ომარი!

მომცროს ოთახი პაპირისის კვამლით იყო

სავსე. შავი მუყაოს რადიოდან სიმღერა ისმოდა:

„გოგოვ გნახე ფესშიშველი,
შემოგოგდი ეზოშია...“

— როგორ ხარ, გუთა?

ნოდარმა თავი დაქუნია მხოლოდ.

ომარმა პალტო გაიხალა. ტახტზე წამოწვა. ხელები თავსუკან შემოიწყო. თვითონაც ყური მიუღდო სიმღერას. თან ნოდარს უთვალთვალებდა.

გაბრჩიძე მღეროდა:

„განაცვალე შეთვალწარბავ
გულს ჩემი დარდისაო...“

ბოლო წუთამდე ნოდარი მორჩელებული ჩანდა. ახლა კი ისევ გაუშტერდა მხერა. სახე მოერტუბლა.

— ძლივს არ გაიარა იმ იდიოტურმა ჯაზო-მანიამ — თქვა ომარმა, — გახსოვს, გუთა, ჩვენ ჯაზში მაინც რანაირად არ გიფობდნენ: „იყო ერთი ეზო და იქ ორმა რეზომ თავ-თავისთვის ერთი დიდი ბურთი გაიკრესო“?

ნოდარს მკრთალი ღიმილით გაეხსნა სახე.

— გელა გამახსენდა ესლა. გენერალური რეპეტიციიდანვე შემოიმჩნდა, მაგ შენ მარიკას ჩაავსენო, ჯიმ ბრეგვაძეს ურჩიოს, ამ სისულელის მაგივრად აიღოს და ქართული სიმღერების ჯაზური გადამუშავება სცადოსო. მეც ჰქუაში დამიჯდა და აი, ზომ გესმის... — რეპროდუქტორზე ანიშნა ომარმა; დაელოდა, სანამ ხმა მინელდებოდა და განაგრძო, — სწორედ ჯიმმა დაიწყო ეს ამბავი. ნახე, ცოტა ხანში სახელიც თუ არ გაითქვას!

ომარი ისევ ხანგამოშვებით, შეფარვით აბარებდა მისკენ მზერას. მაგრამ უცბად თვითონ ნოდარი შეაქცერდა ხანგრძლივად. მერე ოდნავ, სულ ოდნავ გაუღიმა და ჰკითხა:

— ამ დღეს მაგრად დავითვერი, არა?

— ორივენი დავითვებით.

— ბევრი სისულელე ვილაპარაკე?

— არა... სისულელე რა შეუაშია. ვანა მე კი არ ვილაპარაკე.

— შენ რა ილაპარაკე? — გაუყვირდა ნოდარს.

ომარმა არ უპასუხა. ნოდარს გაახსენდა თავად:

... მაშინ თავის მხრივ ლალის უხიაგობა შემომიჩვილა ომარმა; „ამაღლებული მიჯნურობა“ აივლო მასხრად და მარცხა თვალებთან თავისი მიწერილი, პრაქტიკული ურთიერთობის ხოტბას მოჰყვა.

ნეტა ნამდვილად თუ ჰყვარებია როდისმე ომარს ლალი?

ლალის გახსენებაზე ნოდარი შეკრთა.

... როცა, მარინე შეტრიალდა და ცივად გამშორდა, ერთხანს იქვე ვიბორიალე, ვესტიბულში. მერე კიბეებს დავუყუვე. უცბად ჩამესმა: „გუთა!“ — ლალი მედგა თავზე; ისე ჩამვივლია, ვერც შემივინმნავს. „სად მიდიხარ ესე ჩაფიქრებული? — თავისი წკრიალა ხმით მკითხა. მერე უცბად შემფოთდა, — რა მოვიდიდი? ავად ხომ არა ხარ?“ „არა, — ვუთხარი, — ქვევით მივდივარ, რაღაც საქმე მაქვს“. ძალით ვავუღიმე. გზა განვაგრძე. „გუთა, მოიცა!“ ლალი დამეწია. ცალი ხელი წელზე მომხვია, მეორით შეზღო გამოსიწვა. შემინებულმა მკითხა: „ნოდარ, რა მოგივიდა?“ მერე კი დაბეჯითებულად, მომთხოვნი ხმით: „მითხარი, რა მოგივიდა?“ „არაფერი! ხომ ხედავ, რომ ძალიან კარვად ვარ და თანაც მეჩქარებია?“ ლალი შეცბა. ოდნავ უკან დაიხია. ვაოცებული მიუყრებდა. „კარგი, — თქვა მერე ხმადაბლა, — ბოდიში, რომ შეგაწუხე“. შებრუნდა და კიბეები აირბინა..

ჰო, ომარი აქ არის!

უხერხულობა იგრძნო, შეწუხდა, რომ ამდენხანს უუფრადდებოდ დატოვა ომარი.

ომარი წამომჭდარიყო. ახლა უკვე დაუფარავად, შემფოთებული შესცქეროდა ნოდარს. უკვე ნანობდა, რომ მართლა უდროოდ დროს მოადგა. წელან რამდენჯერმე სცადა ლაპარაკში აეყოლებინა, ფიქრებისაგან დაეხსნა, მაგრამ ამოდო, თავისი გაკირვებაც რამდენჯერმე გაახსენდა:

ისევ სხვაგან უნდა მეცადა ბედი. მაგრამ სადღა სხვაგან?... არა და როგორ მივიდე მარიკასთან?!

— დღეს შაბათია თუ კვირა? — ჰკითხა ნოდარმა.

— კვირაა.

— რას ამბობ, ხეალ ოცდარეა?... ანა შემოდილი ამბავი გელის.

ომარიც გამოცოცხლდა. გაუხარდა: ნოდარს მინც ახსოვს, რომ ხეალ თვალებთან ვარ დაბატიებული...

თან გაუყვირა.

— მეც სწორედ ამას ვფიქრობდი ეხლა. თითქოს ჩემ გულში იჯებო, — ჩამქრალ სიგარეტს მოუვლიდა. უცბად გადაწყვიტა, მანც ეთქვა სათქმელი. — შენთანაც ამისთვის მოვედი, ნოდარ: ფული უნდა მასესხო. მე სულ ასი მანეთი მაქვს, თვის ბოლოა და შინ ისე არიან გაფხეილები, კაპაი ვერ გავადგებინე. ორას მანეთს ვერ მასესხებ? აქედანვე მინდა საპურთალოს ბაზარზე გავიდე.

— გასესხებ.

— შენი ჰირომე!

— შეშინწინ მომივიდა ფული ჩვენებისა. ვან. გუნი ბედი, რომ შემნახველ სალაროში ვერ შევიარე, თორემ ამ ფულს ვერ ეღირსებოდი.

ნოდარი ტახტთან ჩაცუცქდა, ჩემოდანი გამოათრია და თავი ახადა.

— ორასი ვინდა თუ მეტი?

ომარი შეოყმანდა, მაგრამ მაშინვე უკუავლო ცელუნება.

— ორასი მომეცი, თორემ მერე ვადახდა გამიჭირდება და ამ ვალს ვაგაფანცლებ.

კარზე დააკაუნეს.

— მობრძანდით, — გასაჩხა ნოდარმა, თან ფული გადათვალა და ომარს გაუწოდა.

კარი ოდნავ გაიღო.

— შეიძლება? — ქალის ხმა მოისმა.

ნოდარი სახტად დარჩა, დაიხია. ფულიანადვე გაემართა შემოსასვლელისაკენ. ომარი მერეცა გაოცდა — კარში ლალი იდგა.

ომარმა უნდა წამოიწია. ნოდარმა უშეყოფ მოიხედა უკან: ოთხი არეული იყო.

ლალი კართანვე შეჩერდა ცივად, უცხოპოვით. მის წელანდელ „შეიძლება“ მკვახე, ლამის ოფიციალური ტონი დაკრავდა. მერე ისიც შეცბა: ახლად შეამჩნია ომარი.

— გამარჯობა, — მოკლედ თქვა.

— მარცხი, — შემოიმატოვა ნოდარმა; თან შეწუხებულმა დასძინა, — არეული მაქვს ყველაფერი...

— არა უშე! რა.

ომარი რეპროდუქტორთან მივიდა და დაბალ ხმაზე ვადართო.

უხერხული სიჩუმე ჩამოვარდა. მერე ლალი ნოდარს მიუბრუნდა:

— ისე მოვედი... რომ არ გამოჩნდი, ავად ხომ არ არის-მეთქი, — აღრინდელი ტონით განავარცო, თითქოს ოფიციალურ მოვალეობას იხდისო, — უფრო სწორედ, გაიზო ჩიჭავაძემ გიკითხა, რად არ დადისო ლექციებზე, და ამი-

ტომ მოვიდო. რაღაცა საქმე აქვს შენთან, მეო-
ნი მოხსენების თაობაზე.

— დაჯექი, ლალი, — თქვა ნოდარმა ხმადა-
ბლა და გაუბედავად. თვალს ვერ უსწორებდა
ლალის უხივალ მზერას.

ლალი კი, თუმცა მთელი ამ ხნის განმავ-
ლობაში ხაზგასმით ცივად იტყუოდა, მაინც
დაბეჭოთებით აკვირდებოდა ყველაფერს; რა-
ღაცის ამოცნობას ცდილობდა.

ომარმა სკამი მიაწოდა.

— არა, გმადლობთ, — თქვა მან. მერე მაინც
დაჯდა.

ლალმა არაფერი იცოდა. ეს აშკარად ჩანდა
მისი ცივად შენიღბული გამომეტყველებით და
გაურკვევლობით, რომელიც გაბუხებულ სახეზე
ეწერა. და ომარმა ნოდარის ნაცვლად იგრძნო
შეშინება:

... ყოჩაღ, მარინე!... რაც არ უნდა იყოს,
მარინემ დაზოგა გუთა — თავის დაქალსაც კი
არაფერი უთხრა...

ნოდარს კი ჭერ სულ სხვა რამ აწუხებდა.
ასეთი ლალი მისთვის საშინელება იყო. ლალი
მისთვის გაცილებით მეტი იყო, ვიდრე თანა-
ყურსელი მეგობარი; ამ ორი წლის მანძილზე
ისე უბრალოდ დაუახლოვდა, ისე უბრალოდ
შეეთვისა ამ თავნება გოგოს, რომ ვერ წარ-
მოედგინა, როგორ უნდა შეეთავსებინა ძველი
დღეების ამღენი სითბო ლალის ახლანდელ
სიცივესთან.

— მეც აი მთელი კვირაა ჩიჯავაქვს ვემა-
ლები, — ომარი ეუბნებოდა ლალს, — ვერა-
ფრით ვერ ჩაუფუჭი მოხსენებას.

— რა თემა გაქვს?

— „გაოც ფონ ბერლიონგენა“...

— ჰო... — თქვა ლალიმ.

ლალი უცხოთნობით იჯდა, შეუღწეველი და
კუმტად მომზირალი; თითქმის ეცლებზე იჯდა.
ვტუბობდა, უკვე ნანობდა აქ მოსვლას და
თვალი გაქცევაზე ეკირა. დიდხანს აღარც
დარჩენილა. რამდენიმე ნაძალადევი ფრახა
გაცვალა ბიჭებთან და ფეხზე წამოიღო.

— წავედი, — თქვა და მერე თითქმის თავის
აქ მოსვლას ამართლებსო, დასძინა, — ჰო,
უბრალოდ გაიოზმა დამავლა, რად არ დადისო
და... — კარი გააღო. სანამ გავიდოდა მის წინ
დამნაშავესავით ატუტულ ნოდარს უთხრა, —
ბოდიში, რომ შეგაწუხე.

ეს მოზოლიშებაც მომაცდინებელი ტონით
იოქვა.

ლალი წაივდა.

ნოდარმა პაპიროსის მოუყიდა და ღრმა ნათა-
ზით გააბოლა. მისი თვალები ომარისას წააწ-
ყდა ისევ. მაგრამ ახლა თვითონვე შენიშნა,
ომარის მზერა მეგობრის გამო შეშფოთებას არ
გამოხატავდა. ის თავისას ფიქრობდა. ლალის
მოსვლამ ომარიც აფფორიაქა რაღაც შორეუ-
ლი, დაუდგენელი ფიქრებითა თუ მოგონებე-

ბით, რომლებშიც გარკვევა მას არ უნდოდა.
ეს იყო მხოლოდ: მესხიერებაში რამდენიმე
სქათო, ნათელი ფერი გაუქრთა — მზის, ზღვის
სა და ცის ფერები; და რამდენიმე სურათი:
ზღვაზე გადაღდარი მოაჭირი... პიკამაში გამო-
წყობილი, მზით გარუჯული ლალი...

ომარი ადგა. რეპროდუქტორი ისევ მაღალ
ხმაზე ვადაიყვანა.

მერე მაინც თქვა:

— ლალი კარგი გოგოა.

ნოდარი ღუმდა.

— არა, გუთა? რაღაცნაირი — გემრიელი და
გულუბანი.

— ჰო.

— მაგრამ რა გინდა: რაზე თუ წავცად, —
მერე სათოფედ ვეღარ გავეკარებო.

ნოდარმა შეაწყვეტინა:

— აქედანვე აპირებ საბურთალოსე გასე-
ლას?

— ჰო, აქედანვე.

— მოდი, მეც წამოვალ.

ტროლიბუსში ომარს ისევ წამოუტევიტვი-
და ფიქრები: „ჭერ გოგო არ მომწონებია, უარი
ეთქვას... მაგრამ ისეთი გრძნობაც არავის
მიმართ არა მქონია... მხოლოდ ლალის მიმართ...“
თავის თავზევე გაეცინა. „არა, მაინც ის რა
ხდებოდა ციხისძირში ჩემს თავს? კიდევ კარ-
გი, მარიკა დროზე ჩამოვიდა“. ლალი და მარი-
კა... მარიკა მსუბუქი ჟანრი... მაგრამ მარი-
კასთან ბევრი სერიოზული ამბავიც არის და-
კავშირებული... ზვალანდელი დღე გაასხენდა.
მარიკას დაბადების დღეს იგი მთელი თავისი
მოშავლის გვეგუმეს უფარდებდა... არა, მარიკა
მარტო მსუბუქი ჟანრი არ არის. ლალი? „ეშ-
მაკასაც წაუღია ამღენი ფიქრი“.

ნოდარს მიუბრუნდა:

— კარგ რამეს მაინც წავაწყდე საბურთა-
ლოსე!

— ძვირფასი საჩუქრით გინდა გააკვიროვ
თვაუტებო?

ომარმა წაუყრთა ნოდარის კვიმატ ნათქვამს.
ამ დღეებში საერთოდ ერიდებოდა მის წყენი-
ნებას. წყნარად უპასუხა:

— ძვირფასოთ არა, უფრო ორიგინალურით.

გულში კი შემწყნარდ ფიქრი გაიგო: „ნო-
დარი ყოველთვის აღმაცერად უყურებდა მა-
რიკათი ჩემს გატაცებას“. მერე მაინც უსია-
მოვნილ გაკაკრა ეულში. ვაასხენდა: სწორედ
ამ სიტყვებზე უპასუხა ნოდარმა მწარედ —
მარიკათი იმდენად არა, რამდენადაც ლალო
თვაუტრით...

ვახტელი ზაფხულის ამბავი იყო. მაშინაც ლა-
ლო თვატრის წვეულებასე წასასვლელად ემ-
ზადებოდა ომარი. ჭერ თავის კურსელებთან

შოთა ვადაშვილი

მზის თხალი

უნდა ექვეყნა, შემდეგ კი თენგიზ გამრეკელთან ერთად მისულიყო თეატრთან.

მარიკაც სწორედ თენგიზზე გააცნო მაშინ.

— „ესე იგი, ნაშუალამეცს კიდეც ორ სტუ-
მარს უნდა ველოდო“ — თქვა მაშინ მარიკამ.
ეს მას შემდეგ, რაც მან თენგიზს უსაყვედურა:
„ორ ივლისს თურმე თქვენზე ფაქულტეტის
ხალხს შეპირებინაო ქეიფი მისვლას“. თენგი-
ზმა კი უპასუხა: „მაგრამ ამით მე ორი
ივლისის რეგლამენტი არ შემომიფარგლავს,
ძვირფასო. ღესერტს ბოლოსთვის იტოვებენო.
მეც თქვენთან ღამის თორმეტზე მოვალ“. „ეს
კიდეც გეპატიება, — თქვა მარიკამ. უცხად ჩემ-
კენ მოატუნდა, — თქვენ კი ალბათ ღესერტიც
იქვე გეგეტუნებათ, სადაც ეახშამს მიირთმევენ,
არა? ამიტომ სხვანაირ ან სხვისკენ გულიც არ
გავიწევენ...“ ბოლოს თენგიზმა დაასრულა
ჩვენი ქაარგული შეთანხმება: „მაშინ მე ეო-
სარგებლებ ომარის სიახლოვეთ და შენი ბინის
მიგზნებაში დავტყუარები“. მარიკამ გაიცინა:
„ამით შენ დანაშაულსაც გამოისყიდის. მერე
კი თქვა: „ესე იგი, ნაშუალამეცს კიდეც ორ
სტუმარს უნდა ველოდო“.

...მერე კი თენგიზი მესამეკურსელთა ნადიმ-
ზე თამადად აირჩიეს და მას აღარც უნდოდა
თეატრთან წამოსვლა. „კაცმა რომ თქვას,
აქ ღარჩენა არა ჯობს, ბიჭო?“ — შემომამბრა.
მოლოდინით შემომამჩერდა. „მე ჩემდათვად
ხელი დამიბანია, ძმაო, — ვუთხარი მკეახედ, —
მე გასაამართლებელი საბუთი მაინც მეტყება.
მაგრამ შენ რას ეტყვი მარიკას, როცა შეგე-
დები?“ სახეზე ყოყმანი აღებეჭდა. მერე, სიხა-
რულით შევნიშნე — „გაკერა!“ თენგიზმა უქა-
ლო ბრაზით წამოიძახა: „ჯანდაბას მაგის თავი!
ცოტას კიდეც გავუძლევი სუფრას, შესვენებას
გამოვაცხადებ და ბოდიშს მოვიხდო...“

...ოტიოდე წუთის ლოდინი მომიხდა, სანამ
თენგიზი შესვენებას გამოაცხადებდა, სანამ
ნოღარის კლანჭებს დაუსხლტებოდა დეკარტეს
გამო გამართულ კამათში. ალბათ ამანაც ააჩ-
ქარა. ის რაღაც სოფისტური თინაზობით და-
უძვრა სირცხვილს. გულში კი უთუოდ გრძ-
ნობდა, რომ ნოღარი ცამდე მართალი იყო, და
თეთრონაც ერჩივნა ჩქარა წასვლა.

ფანჯარასთან ვიდექი. ოთახში ცეკვაოდნენ.
მას შემდეგ, რაც ლილიმ ცეკვაზე უარი მით-
ხრა, აღარაფერი მაქავშირებდა ამ მხიარულ
დარბაზთან... ბოლოს ჩემი და თენგიზის თეა-
ლები ერთმანეთს შეხვდა და მან წამსვე
საათს დახედა. გოგონებთან ბოდიში მოიხადა
და ჩემკენ წამოვიდა. „ვიკვიალებო? — შორი-
დანვე დამიძახა ნაძალადევი მხიარულებით. —
ისე, კაცმა რომ თქვას, აუცილებელი კი არ
არის ზუსტად მისვლა. პირიქით, თავი უნდა
დაიფარსო... — უცხად შეწყვიტა. გარეთ გაი-
ხედა და წამოიძახა, — წვიმს, თუ რა უბედუ-
რებაა?!“ მეც სწორედ ეს მაწუხებდა: „ჩქარა

უნდა გავასწორო, სანამ მაგრად დავუშვამ...
„რას ამბობ, ბიჭო! სანამ ვაკეში მივუშვამ...“
„აჯერ დაუშვებს და ვადაილებს კიდეც“. „მან-
ქანას დავიკერო“. „მე შეუღამისას მანქანას სად
ნახავ?! მოვიცადოთ, ზაფხულის წვიმა, მალე
გადაილებს“. თვითონვე ვგრძნობდი, რომ ჩემი
საბუთები სასაცილო იყო. ველარ დავიფინე.
თან გულზე გსვდებოდი სიბრაზისაგან. „აჰა,
ხო ვთქვამს. — დამიძახა თენგიზმა. წვიმამ უც-
ხად დასცნო. გარეთ გასვლაზე ფიქრიც კი არ
შეიძლებოდა.

თენგიზი გოგონებთან მიბრუნდა. მე მარტო
ღერჩი ფანჯარასთან. წვიმა სულ უფრო ძლი-
ერდებოდა. ცოტა ხნის შემდეგ უკვე ნამდ-
ვილი თავსება მოდიოდა. ყოველგვარი იმელი
წამერტება. ქუჩებში და სახურავებზე ახმაღლე-
ბულმა ნიღვარმა მთელი ჩემი იმღამინდელი
გეგმები წალეკა და გადაარეცხა. მთელი ღამე
მოთამული ვიჯექი სუფრასთან. ხმას არ ვიღე-
ბდი და ღვინოსაც უკვე ღვარძლიანი ახირე-
ბით ვსვამდი. გახედვაც კი მეზარებოდა ფანჯ-
რისაკენ. კოკისპირული წვიმა ჯიბიანად ურ-
ხუნებდა თუნუქის რაფას...

— ნოღარი! — უცხად მიუბრუნდა მეგო-
ბარს, რომელიც თავის ფიჭებში წასულიყო
და მასავით უბრაოდ ჯდა, — კი აღარ მახ-
სოვს: ჩვენს ქეიფზე, ზაფხულში, მაგარი წვიმა
რომ წამოვიდა, იქ იყავი? — თან გარეთ გაი-
ხედა. ტროლივებსა წრეს შემოუარა პუშკინის
სკვერთან და კეცბოევის ქუჩით დაიძრა
უკან.

ნოღარმა გაკვირვებულმა მოხელა.

— რაში გაგახსენდა?

— ისე გაახსენდა... მაშინაც ხომ თეატრებ-
თან ვაპირებდი მისვლას...

— არა, მე აღრევე წავედი მაშინ. წვიმამ
გზაში მომიწყო და მაგრად გავიღუშე.

... ჰო! — ომარსაც გაახსენდა, — შესვენების
გამოცხადების შემდეგ ღერეფანში გავიდი და
იქ ღამხვდა ნოღარი. „სად მიდიხარ?“ — გა-
მიკვირდა. „თავი მტკივა ძალიან მაგრად“, —
თქვა პირქუშად. „ცოტა მოიცადე და მე და
თენგიზი წამოვალთ მალე...“ — უცხად დაეა-
ჭირე ენას კბილი. ნოღარი შემოეშინა. „ერთი
გზა არ გვაქვს მაინც“. ჩვენი რომ ერთქვეთ,
თენგიზი უნამუსოდ მოიქცა, ნოღარი... ის უკვე
გადიოდა. „არაფერია, — ხმადაბლა თქვა, —
არც მე მოვქცეულვარ კარგად“, კარი გაიხურა.
მერე ომარი ისევ მოგონებას გაჰყვა:

... მომდევნო დღეებში თენგიზი ჩვენი გო-
გონებს საზოგადოებით იყო გართული. უთენ-
გზოდ კი თეატრების ბინაზე ვერ მივიღოდი.
არა და აუცილებელი იყო იმ კარგი, გული-
თადი ტონის შენარჩუნება, რომლითაც ჩემი
და მარიკას ნაცნობობა დაიწყო.

...ინსტიტუტში თანდათანობით ყველაფერი
მინელად, ჩაკედა. მერე აღარაფერი დადიოდა.

მთელი კვირის განმავლობაში არც ქრანში გამოჩენილა სადმე მარიკა. იმ დღეებში სპეციალურად გავდიოდი რუსთაველზე. საღამოს რეიდან თორმეტამდე ვხეტიალობდი, რომ ეგებ მარიკას შევხვდებოდე სადმე.

... მწელიძის ქუჩის ჩასახვევთან ტრამვაიმ ზედ ცხვირის წინ ჩამიარა. მერედა ვიგრძენი საფრთხე. იმავე წამს ვიღაცამ დამიძახა. მერე დარღული ტრამვაიდან ის ვიღაც ჩამოხტა. ჩემგან წამოვიდა.

თენგიზ გამრეკელი!
„სად ყოფილხარ, ომარ? — შორიდანვე მციახა. „ისე, რუსთაველზე გავიარე. შენ?“ „სად გურზე, — თქვა დაღლილმა, — მარიკა თვალი გავაცილე. მაგას ხომ ისე არ შეუძლია, თუ საუთარი გაცილების მასკარადი არ მოაწყობა.“ „მარიკა წავიდა?! სად წავიდა?!“ „წადგეშო, — თენგიზმა დაამთხრა. მერე უცბად შეწყვიტა მთქნარება. დანაშაულზე შესწრებულ იგივე გაიღიმა, — სხვათა შორის, ცხრა ჯერ არ იქნებოდა, ძაო, შენ გამოვიარე, სანამ სად გურზე გავდიოდი. დედაშენმა თქვა, რაღაც ანო წუთით გავასწორო...“ „თფლი!...“ — თავი ვეღარ შევიკავე. ბაზმა და სასოწარკვეთამ კინაღამ დამარჩო. თენგიზმა შემომთავაზა: „წაო, თათო ლუდი დაგლითა“.

იქვე მახლობელ კაფეტერიაში შევედი. მაღალ სკამებზე შემოვსხდით. თენგიზმა ღვეჩელი და ლუდი დაუკვეთა. მე უფრო მაგარი რაიმე მინდოდა და დასლაიდარს კონიაი გავახსენე. მერე კიდევ თითო კიკა დავლიეთ. თენგიზმა ისევ მარიკას გაცილების შესახებ დაიწყო ლაპარაკი. მერე გაცერით თქვა, ავგისტოდან მარიკა ციხისძირშიც აბრეგბსო წასვლას... მერე მარინე ზაალიშვილი ასხენა... მე მუნწოდ ვუბასუხებდი. ნელ-ნელა ვწრუბავდი ლუდს, ხანდახან თავს ეტწევიდი და ჩემ ფიქრს განვაგრძობდი: „ეს ძალიან ჰკვიანური იქნება... ამაზე კარგს ამ ზაფხულს ვერაფერს გავაქეთებ. ავგისტოც შორს არ არის...“

... რამდენიმე კუბეს ჩავუარე. თან ნომრებს ვათვალიერებდი. ძალიან უკან ვყოფილვარ. მერე ჩემოდნიდან კაცმა გადამიღოთა გზა. დაველოდე, სანამ კუბეში შევიდოდა. გზა გავაგრძელე. იმავე წამს წყრილა ხმა მომესმა:

„ომარ!“
ყურებს არ დავუჯერე. მივბრუნდი. კუბეში შევიხედე. ჩემ წინ მომდიობარი, ჯეირანივით შემართული ლალი ციციშვილი იდგა.
„როგორ გამაკვირდა შენი დანახვა! — თქვა მან, — ჩვენი კარის წინ რომ ჩაიარე... როგორც ეკრანზე“.

მე, ცოტა არ იყოს, დაიბენი. პირველად ვხედავდი ასეთ მეგობრულ, გულთხად ლალის. მერე გაიციენე. ზელი მოვიდე მკლავში და ეკითხე:

„მარტო გავაკვირდა?... არ გავიზარდა?“

მას სულ ოდნავ შეეცვალა გამომეტყველება. მაგრამ მაშინვე თამამად თქვა:

„რატომაც არა იმიტომ დავიძახე, ჩემმა უნებურად, ისე ხმამაღლა“.

პირდაპირ მიუბრუნდა თავისი მუქყავისფერი და ოდნავ ელამი თვალებით. მერე საქმიანი ხმით თქვა:

„იცნობდე! — ფანჯარასთან ტანმორჩილო, ცისფერთვალემა გოგო იჭდა, — ჩემი მეგობარია“.

ქალიშვილი წამოიღა. ზელი გამომიწოდა.

„ტატა გულბანია!“

„საით მიდიხარ, ომარ?“

„ციხისძირში“.

„მარიკა?! რა კარგია! ჩვენც იქ მივდივართ“.

„მაშინ, იცი რა? — ეთქვა. ზედა თაროს ავხედე, — რაღა სხვაგან წავიდე?! მეოთხე კაცი რომ მოვა, მარტო იწება. სულ ერთი არ არის, აქ დაიძინებს, თუ ჩემს ადგილზე!“

ლალი შეუცვნდა. დიმილოც ჩამოსცილდა სახიდან.

„არა, — თქვა, — უხერხულია...“

ჩემოდნიანი კაცი, რომელიც ჩემზე წინ შემოვიდა კუბეში, ჩვენგან მობრუნდა,

„რომელია თქვენი ადგილი? — მკითხა, — რაღა სხვას ელოდოთ, მე გაგიცვლით“.

„არა რად შეგაწუხოთ, ბატონო“, — სასწრაფოდ თქვა ლალი.

„რა შეწუხება! — მან ბილეთი გამომართვა, თავისი მომეა და გასვლისას თქვა, — კარგად ბრძანდებოდეთ“.

ჩემოდანი ზედა თაროზე შევდგი. მერე ლალის მივბრუნდი:

„აი, თქვენი ბარემ, ორივენი, ქვედა ადგილებზე მოთავსდებით. ხომ ხედავ, ამით მაინც არის კარგი ჩემი გადმოსვლა“.

ტატამ გაიცინა.

მე დაქინებით ვუყურებდი ლალის. ეხლა იგი თავისებურად იყო გაბუსული. მერე ჩვენი თვალები ერთმანეთს შეხვდნენ. გაეცინა, ისევ გაუღიოდა და შემარბივებლად.

„მაშინ ეხლა შენ აღეჭი და გარეთ გაბრძნდი. — თქვა მან. — ჩვენ ტანაცემელს გამოვიცვლით“.

გამოვედი. ღია ფანჯრის რაფას ჩამოვეყრდენი. ხალხით საცეს, მოფუსფუსე ბაქანს და ვუწყებ თვალთვრება. თან ამ სიურპრიზზე ვფიქრობდი. რა უცნაურად მოხდა! ლალი ჩემთან ერთად იმზავრებს. რაც მთავარია, მთელი თვე ჩემთან ერთად იქნება ციხისძირში! მე ამაზე ადრე არც მიფიქრია. ლალის ქცევა, ჩემდამი მისი დამოკიდებულება ყოველთვის ხაზგასმით ცივი და ოფიციალური იყო. მე

შრიტა ვალაშვილი
მზის მთავარი

ყოველთვის მაღიზიანებდა, მიზიდავდა და თან მაფრთხობდა ლალის უჩაერებლობა... მაგრამ, დღეს ლალი ესეთი სულაც არ არის! ის თითქმის სულ ახალი, უცნობი მხრით მეჩვენა ამ საღამოს...

რა კარგია, რომ ლალი ციხისძირში მოვიხსი... მაგრამ, მარიკა!...

უტბად გამახსენდა მარიკა, მთელი ჩემი გეგმები. დიდი უხერხულობა ვიგრძენი.

მართლაც, თითქმის ვიღაცამ, თუ რაღაცამ, საგანგებოდ მოაწყო ეს ამბავი, რომ მთელი გეგმები ამიძროს, ყველაფერი ამიხლართოს!... მაგრამ, მაინც, ყოველ შემთხვევაში ახლა, ამაზე ფიქრი და თავის მტრევა არა ღირს. ჯერ ციხისძირში ჩავიდეთ. მერე გამოჩნდება... იქნებ მარიკა სულაც არ ჩამოვიდეს? იქნებ გადაიფიქრა წალვერიდან ციხისძირში წამოსვლა?

„მერე, შენ ეს გინდა?“ — ჩამეკითხა ვიღაცა.

მე ვერ გამერკვია, მინდოდა ეს თუ არა.

ჩვენი ვაგონისაკენ ჩემოდნისანი კაცი მობრუნდა. მისი მოუვითალო-შავგერქმანი სახე მეცინაურა. ქოშინით მიიჭრა კონდუქტორთან. სანამ ბილეთს უჩვენებდა, მოუთმენლად შედგა ჩემოდანი კიბეზე. მერე მატარებელი დაიძრა. ძირს დარჩენილები ვაგონებს მიაწყდნენ. დურეფანი ერთ წუთში გაივსო ხალხით.

მოფუსფუსე მგზავრებს შორის იმ შევეკრემანმა კაცმა გამოაღწია. ჩვენი კუბეს ნომერს შეხედა. კარის ვალებს სცადა.

„ქაღალდელები იცვლიან ტანსაცმელს, ბატონო, — ვუთხარი მე, — მაღე გამოვლენ“.

„კეთილი, — თქვა. ჩემოდანი ჩემს გვერდით დადგა. სახე ოფლით უბზინავდა. ჯერ კიდევ ძლიერ ითქვამდა სულს, — თქვენ საით მიბრძანდებით?“

„ციხისძირში“.

„მასხადაზე, ჩვენ ერთად ვმგზავრობთ. მაგრამ საცმარისი იყო კიდევ ორი წუთით დაეგვიანებინა ტრამვაის და მე მოკლებული ვიქნებოდე ამ სიამოვნებას“.

გავიღიმე. მერე ვუთხარი:

„მე თქვენ ძალიან მეცნობით, ბატონო. ინსტიტუტიდან, თუ არ ვცდები“.

„ოჰო! — დაკვირვებით შემომხედა, — როგორ ფაქტულტეტზე სწავლობთ?“

„დასავლური ენებისა და ლიტერატურის...“

„ოჰო! — თქვა ისევ. მითენთილი სახე ცნობისმოყვარეობამ გამოუოცხლა, — რომელი განხრით?“

„გერმანულის... მესამე კურსზე“.

„მასხადაზე, ერთი წლის შემდეგ მე თქვენ ლექციებს წავიკითხავთ...“

უტბად გამეღვია: „კოტე კილაძე იქნება!“ მანაც მაშინვე დამიდარტყრა:

„მე დოცენტი კოტე კილაძე ვარ, თუ გავიგონიათ“.

„რას ბრძანებთ, ბატონო კოტე!.. ძალიან სისიამოვნოა!.. ის კი არა, სწორედ გამოცდების წინ რამდენიმე სტუდენტი თქვენს ლექციაზე ვამირებდით დასწრებას...“

კუბეს კარები ტყაცანით გაიღო. ლალემ გამოიხედა.

„ალბათ უფრო მნიშვნელოვანმა საქმემ დაგაბრალათ, — თქვა კილაძემ. შეწყნარებით ჩაიცინა. მის თვალებში ცინიკური შუქი კრთოდა.“

„როგორ გეკადრებათ! უბრალოდ, იმ საათებში ჩვენს ლექცია გვექონდა და დეკანის შეგვეგვიანა“.

კილაძის ახლა უკვე ხმამაღლა და გულიანად გავიცინა:

„ჰო, ეგ მესმის!..“

მან კუბისაკენ მიიხედა. ჩემოდანს დაავლო ხელი. იკითხა:

— შეიძლება?

— მობრძანდით! — ლალემ გზა დაუთმო.

კუბედან ტატაც გამოვიდა. ჩვენ შემოგვიერთდა.

— სადა ვართ? — იკითხა.

დიდუბეს გვედით. ფანჯარას ჩამოვეყრდენი. გარედან გრილი ქარი გეცემდა. თმებს გეტაცებდა. ფანჯრის იქით ბნელი ღამე იყო გაწოლილი. ხეებისა და სახლების სილუეტები ფარფატებდნენ. ხან სინათლე მოგვაწყვდებოდა გარედან, უცბადვე ქრებოდა, თითქმის თვლების რაკეტა-რუკში ჩაინთქაო, და ისევ რიალებდნენ ბნელში კლდეებისა და ბუჩქების კონტურება. მე აღმაცნებად ვუუხრებდი ლალის მკაცრ პროფილს: ნეგრედიულად დანაკეთულ ტუჩ-ნიკაბს, ოდნავ ზეაწეულ ცხვირს, პაწია ხალს ღაწვის-თავს ქვემოთ: მერე უტბად ვთქვი ისე, რომ ბორბლებისა და ქარის ხმაური დამეძალა:

— ვიუხრე და თან მიხარია, თან არ მეჭრა, რომ ჩვენ მართლა ერთად ვიქნებით ციხისძირში... — შევაცოვნე, ცოტათი შევყოყმანდი კიდევ. მერე ფრთხილად დავუმატე, — ნამდვილად ბედნიერი ვარ.

— ჰე! — ლალემ ტუჩი აიბზუა და ისე მომხედა.

— ...მაგრამ მეშინია, შენმა ფსუქიანობამ უხედურიც არ გამხადოს, — თან ეცდილობდი ჩემს ლაპარაკს არ დაეკარგა ზემორობის მსუბუქი შეფერილობა, რომელიც ჩისკს არბილებდა, — შენმა ფსუქიანობამ და გელურობამ. — მერე ტატას მივუბრუნდი, — თქვენ ლალის დონილი ხართ და ალბათ კარგად აცნობთ.

— ძალიან კარგად! — დამდასტურა ტატამ სიცილით.

— არაფერიც! — სხარტად თქვა ლალემ, — მე მართა მაშინ ვარ ფსუქიანი, როცა საჭიროა.

— მაგრამ, — ისევ ტატას მივმართე, — რაც

მართალია, მართალია: ფხუციანობაც ძალიან უხდება ლალის.

— აი, ხომ ხედავ, — ლალი ტატას მიუბრუნდა, — მე მაშინაც არა ვარ ფხუციანი, როცა ვინმე უადგილო და ზედმეტ კომპლიმენტებს ხარჯავს.

— მე უკვე მეშინია და მირჩევნია მოვეცტო! — გავიცინე.

ჩვენს უკან კარი ისევ ტაცუნით გაიღო. პიკამში გადაცმულმა კილაძემ დერეფნის ბოლოს მიაშურა.

ლალმა საათს დახედა.

— მეორამეტყა, — თქვა, — ძილის დროა.

— დავიძინოთ?

— დავიძინოთ, თორემ ზვალ ადრე უნდა ავდგეთ.

მერე მე და კილაძე შევედით კუბეში. ლურჯი ნათურის მქრქალ ბინდ-ბუნდში ავფოფხდით ზედა თაროებზე. კოტე კილაძემ რამე მშვიდობისა მისურვა და სინათლე გამოართო. მალე მისი ხერხეცა მოქმედა.

კარგა ხანს არ დამეძინა. გულადმა ვიწეკი. თავქვეშ ხელეში მჭონდა ამოდენილი. გახელილი თვალების წინ დღევანდელი შთაბეჭდილებები ირეოდა. მერე ყველა ეს შთაბეჭდილება ლალმა დაფარა. ლალი აქ არის. ჩვენ ერთად ვგზავნობთ. ერთ ქვერქვეშ გვქანავს! ასე ახლას... ასე უბრალოდ... და, რაც მთავარია, დღეს ლალი სულ სხვანაირია, გამოცვლილი! გვერდზე ვადაბრუნდი. ქვევით ჩახედე. ჩაბნელებულ კუბეს მალი-მალ აწვდებოდა გარედან ხემოქრილი შუქი. იგი სინათლის გრძელ და ტეხილ სვეტებს ავლებდა კედლებზე და მძინარეთა სახეებს ანათებდა.

ჩემ ქვევით ტატა იწეა, მოპირდაპირე მზარეს კი — ლალი. მის სახეს დავაცქერდი. თითოთივე სანახევროდ ზურანში ვიყავი წასული, ისე ვუყურებოდა ბნელით მოსილ სახეს. იგი დიდხანს იყოფოდა თვლების ხმაურის რიტმზე. მთელი ვაგონიც, კუბეც, კედლებიც ირწყვოდნენ ამავე რიტმზე.

თვალი რომ გავაბილე, მზით იყო სახეც მთელი კუბე.

ლალმა ვიყავი.

ფანჯრიდან — თითქოს ფერადოვანი ეკრანიდან — გური-აქარის მთების პანორამა იშლებოდა — მწვანის, მოწმენდილი ცისა და მზის ფერებით სახეს.

სწრაფად ჩავიცვი. გარეთ გავიდი.

გოგოები ფანჯარასთან იდგნენ. მოლივლივე ზღვას გასცქეროდნენ. მივუხლოვდი.

— მძინარა ყოფილხარ, — მითხრა ლალმა, — მალე ქობულეთში ვქმნებით, მენ კი ჭერ ჩემოდანშიც არ მოვიმზადებია.

კუბეს მივაშურე. სანამ ბარჯი ჩავალავე და ფანჯარასთან დაებრუნდი, მატარებელი ქობულეთის სადგურიდან გავიდა. ზღვისპირს გაეკრა.

მოსახვევის შემდეგ ციხისძირად გამოჩნდა.

მთებით ზღვის ნაპირას მიხერგავი და მწვანედ აქოჩრილი. მატარებელი ერთი წუთით გაჩერებულია. მერე ბუჩქებით გადმოხურვულ კლდეებზე შორის ჩუმად გასრიალდა. ჩემოდანის მეზავრები ეიწრო, ზღვას გადამდგარ ბაქანს შეგვაცოცხლა.

ბილიკი ლიანდაგს მიჰყვებოდა, თვალს მიფარებული მატარებლის მიმართულებით. მერე პატარა გორაკს უხვევდა მარჯვნიდან. კლდის თავს ეგრებიეროდა. ქვევით ზღვა იყო მორჩილად ვართხმული. პაწია ტალღებით ლოკავდა კლდოვან ნაპირებს. მერე რკინიგზით დალიან-დაგებული ეიწრო ვაკე იყო. მის იქით — პალმებით, მავნოლებით, ევკალიპტებითა და ფიქვით დაბურული ფერდობები მოჩანდა. მწვანე წალკოტში თეთრად ქათათებდნენ სახლები და სანატორიუმები.

— აი ჩვენი დასასვენებელი სახლიც! — თქვა კოტე კილაძემ. ბილიკმა მარცხნივ შეუხვია და ისევ რკინიგზასთან გავიდა.

ზღვიდან კლდის მთელი მსაგი იყო ამოზიდული. მის კიდზე მდგარი შენობა, ზედ აბობნებული ქვის კიბეებით, ოთხკუთხა კოშკებითა და გარსშემოვლებული გზებით, ზღაპრულ ციხე-კოშკს მიაგავდა.

ერთ-ერთი კოშკის ქვეშ გავედი. იქით მეორე ეზო იწყებოდა. უხარმზარა პალმის ძირში პატარა მაგიდა იდგა. აქ ჩვენს საგზურებს ამოწმებდნენ, რეგისტრაციაში ატარებდნენ.

ეზოში რამდენიმე პიკამიანი დამსვენებელი ტრიალებდა. მათი მზით გარუჭული, ჯანსაღი სახეები უცნაურად ზვდებოდა შეუჩვენელ თვალს. მერე, თვაურის კათედრის ასისტენტი, ზვინივით აყუდებული, თვალდაკუსული ავთანდილ კიპაშვილი ვიცანი. ის ჩვენს წამოვიდა ხელგამსული და სახეგაბადრული.

— კოტეს ვახლავარ, კოტეს! ძვირფასს, სანატრელს! — დარდინდულად დიძახა. ჩაიხვიხვინა. უბოდიშოდ დეკაჯგურა კოტე კილაძეს მერე მეც შემნიშნა. ისევ როყიოდ ახორბოცდა, — ოჰ, ახალგაზრდას ვახლავარ!... ძვირფასს, სანატრელს. უკან ლალმა ჩიფხუყუნი. ოჰო! — ამრეხით თქვა კილაძემ მიძალბებული ასისტენტის პასუხად, — თქვენც აქა ხართ? აქა ვარ უკვე ორი კვირაა, — ხმაურობდა კიპაშვილი, — და აქ ვიქნები კიდევ ერთი თვე. კილაძის თვალბმა ცინიკურად გაკვესეს: ალბათ ზღვაზე დიდხანს ყოფნა რამეს მატებს ადამიანს. — მატებს! მატებს! ორა ღღის შემდეგ თითონვე იგრძნობ, როგორ მოგზოვდებოდა ენერგია, აი, ამ ზღვასავით. — ჭკუას კი არა... — ჩემკენ ჩაილაპარაკა კილაძემ და ჩემოდანს დაავლო ხელი. კიპაშვილი ისე რისიანად ირჩებოდა, თითქოს ზუსტად არ აფრენოდა თავზე. არა და, ერთი თვის წინ საყანდილატო დისერტაცია

შოთა მახაბაძის

მზის თვალი

ჩემ პალატაში წამოდი, კოტე — შეეპატიე კილაძეს, — მშვენიერი პალატაა. ლექტორი შეჩერდა. თქვენს გარდა კიდევ ვინ არიან? — ის საზგასმით თქვენობით მაპართავდა კიბა-შვილს. ჩემ პალატაში? მშვენიერი საზოგადოება: ჩვენი ჭირჭილა ბენო ქირია, ორი სტუდენტი — მშვენიერი ახალგაზრდები და ერთიც — მოსკოვიდან ჩამოსული ასპირანტი. კილაძემ თავი ევლარ შეიკავა; მერე, შე კაი აღმამიანს-შვილო, ეს ბებერი კაცი ყველაზე დიდად ახალგაზრდებში გაშირო. აი, ომარი წაიყვანე, თუ მართლა კარგი პალატაა, — ხელი ჩაიქნია, წასვლა დააპირა. აღმინისტრატორმა დაუძახა: თქვენ მერვე პალატაში მობრძანდით, ბატონო, ლექტორების პალატა... ბაშა, ვაიკილი კიბა-შვილი ერთბაშად დაიფუცა. თვალები ეშწოდ ახამიამა. ინტიბარი მაინც არ გაიტეხა: — აბა როგორ ვინდა, ამხანაგო! — აგა ქარის წისკილებთან შექიდებულ დონ-კიხობს ჰგავდა; კილაძე უკვე კარს იქით გაუჩინარდა, — ლექტორები და ყველა ჩინ-მელანგებიც მასებში უნდა გავიდეთ!.. დემოკრატები უნდა ვიყუნეთ! — თვითონვე ატეხა ხორხოცი. მერე გაბადრული, მოხეივმ სახით შემობრუნდა, — აბა, წავიდეთ, ამხანაგო ომარი! გოგოებს მივგოდეთ: არ დაგვიცადოთ? — ლალის პასუხი არ გავცია; სიცილს ძლივს იკავებდა. ასიც და ტატაც ჩუმად იფხარწებოდნენ ავთო კიბაშვილის გამო. მეც გამეცინა. კიბაშვილს მივუბრუნდი. მკლავი გაეფუცა. სმამალდა, მხიარულად ეუთხარია: — წავიდეთ, წავიდეთ, ამხანაგო ავთანდილ! — არაჩვეულებრივად მსუბუქ სასიათზე დადგეძი. ერთი სული მქონდა, ზღვაზე ჩასულთიყავი საბანაოდ. ჩქარა, ჩქარა, ამხანაგო ავთანდილ, თარემ დაგივიანებთ ისაღ? ზღვაზე. ავთანდილი აპროსოცდა. „კარგი ცურვის იცი?“ — მკითხა მერე. „ძალიან“. „აბა, თუ ძმა ხარ, მეც მასწავლე, რა!“ — ბავშვით დამკლრფა. „სიამოვნებში. მაგრამ ჯერ ხომ უნდა ვისაუბროთ?“ — სასაიდლო საცხოვრებელი კორპუსის გვერდით, ვერანდაზე იყო გამართული. მისი კედლები ზღვიდან ამოზიდულ კლდეს ებჯინებოდა. ჩვენ ღანჭარასთან ვისხედით და ზღვას გადავყურებდით. თითქმის უზარმაზარი ხომალდის ბანზე მიერთმევიდით საუბრებს.

მე სასაიდლოში მყოფთ ვთავლიერებდი. ბოლოს ვიპოვნე ლალი და ტატა. ისინი მოშორებით დამხსდარიყვნენ, გზოს მხარეს. ლალამ მოიხედა. გავუღიმე. ხელით ვანიშნე, როგორ არის-მეთქი საქმეები? ლალემ თიგი დამიქნია.

საუბრის შემდეგ ისინი მეზოვზე ვერანდაზე ვიპოვნე. ღია შუშმანდიდან ზღვას გადააყურებდნენ ჩემი მიახლოება ვერ შენიშნეს. მკლავებში წავავლე ორივეს ხელი. მათუბქად მოუთხარი. „როგორი მოეწყეთ?“ — ჩემდ მარცხენა ხელი მოუთხრებით აცურდა ლალის მკერდი მკლავზე. ილიის ქვემოთ, მოზნდილი მკერდის სიახლოვეს შეჩერდა. „არა უშავს რა, — თქვა

ტატამ, — მაგრამ ჩვენი პალატიდან ზღვა სულ არ მოჩანს“. ჩემი ყურადღება გაორებულყოფილა ტატას ვუსმენდი, მაგრამ მთელი გულისყურა მერე მხარეს მქონდა მიყრობილი... ლალამ სწრაფად გამაშვებინა ხელი. სწორედ ამ დროს კიბაშვილი დავადგა თავზე: „აბა, რას გვჭრებით, ომარი, მივდივართ?“ ტატამ მივუბრუნდა: „პლაჟზე არ მოდინათ?“ „როგორ არა! — მან ლალის მხედა. შეაჩერდა, მერე სასწრაფოდ დასძინა, — ...ოლონდ ცოტა ხნის შემდეგ“. მე და ავთანდილმა ეზო გაეიარეთ. კიბეებზე დავეშვიტ. აქედან კლდესა და ზღვას შუა მომწყვდეული ვიწრო სანაპირო მოჩანდა. სანაპირო მხით გარუჭული შიშველი სხეულებით და ნაირფერი საცურაო ტანსაცმლით იყო გადაყრელებული. ავთანდილმა ამოიოხრა: „რა მაცდურია ეს ოხერი ზღვა!“ მე ვერ გავუგე. კიბაშვილმა განმიმარტა: „ეს ოხერი კარგი ამინდები ათ დღეზე მეტია დგას და მუშაობს სროგორა დაუდებ უნდა? სულ ზღვისკენ გეწევა გული და მთელი ამ ზაფხულის სამუშაო, რაც გეცმითა მაქვს, გვერდზე მრჩება. არა და ერთი თვეც მალე გავა და რა ანგარიშა ჩავაბარო ლალო თვალს?“ ტყავს არ გამაძრობს?!“ „რახე მეთუმა? ესლა, ავთანდილ?“ „ისევ დისერტაციასზე. ეს ინტრიგანები წამესიეს და თავიდან ვმუშაობ დისერტაციაზე...“ მე განზრახ აღარ ჩავეკითხე დისერტაციის ამბებს. ეს ამბები ინსტრუქტში ყველამ ზეზიარდ იცოდა.

გახუბრულ კენჭებზე გავიდით. ადგილს დავეწყეთ ძებნა. „ერთი წლის მერე, — ვფიქრობდი მე და თან საცურაო ტრუქს ვირგებდი, — ეს კაცი მაინც კანდიდატი გახდება და სულ ცოტა ორიათასს მიიღებს... მაშინვე მისამხურში დაბერდა და ათასობრისზე მეტი არა აქვს... მაინც რა ნახა ლალო თვალრმა ამ დონდლო კაცში? ესე რად არის გადაყოლილი?“ მთელი სათი ვეწვალე და მაინც ვერაფერი მოვუხერხე კიბაშვილის გაფშვილ სახსრებს. არა და, ლალი და ტატაც არსად ჩანდნენ... ნუთუ არ ჩამოვლენ?! — ასეთ ამინდში, ასეთ ზღვაზე!.. თანაც პირველა დღეა... პირველა დღეა და მე კი ცურვის მაგივრად ამ ახვარს უნდა მოვუნდე? ავთანდილმა ისევ დაკარგა წონასწორობა. თავით დაყრავდა და აფრუტუნდა. მეც აქ გამიწყდა მოთმინება. ზურგიითვე გადავეშვი ზღვისაკენ. ჩავევინთე. წყალშივე შეეტრიალი. რამდენიმე მაგარი მოსმით გავშორდი ამ ადგილს. კიბაშვილისაკენ მივიხედე. მისი დაბნეული, გაშტერებული სახე დავლანდე და ისევ მოვუხეი, კიდევ... კიდევ... მერე სმამალდა გამეცინა. თავისუფალი ვიყავი ისევ გამეცინა. ავთანდილის გაშტერებული სახე გამახსენდა. რაც გინდა თქვი და კიბაშვილსაც მეცნიერი ჰქვია. კატეგორიულდობის თეორიის პრობლემებს ეჭიდება. ეგ დისერტაციას, სულ ერთია, მაინც დარეგს. მაგის შესახებად იტყვიან, ქართულ ლიტერატურაში კატეგორიულობის თეორიის დამ-

ფუძნებელთაგანიაო. ამ უნიკო კაცმა თუ ამას
მიღწეა, მე რა ღმერთი უნდა გამოიყურეს?! მა-
ინც რას ნიშნავს ლაღო თეაურის მფარველო-
ბა?.. ხომ ხედავ?!.. ხომ ხედავ?!.. ხელისშოსმა
შევაჩერე, ინერციას მივყავი. გავეყრდი. ზურგ-
ზე გავწეკი. ბრღევილა მზე მომეკრა თვალზე-
ში. მზე ავიცილე და მუქ ლურჯ ცის შევაჩერ-
დი. მარიკა არ ჩანს და არ ჩანს... მთელი დღე
ეთეაურთვალზე დამხვენილებდა... სულ რა
არს ჩამოვიდეს?! წაღებები რომ დაჩრდეს?!..

მერე ლაღი გამახსენდა ისევ, ახლა მაინც ჩა-
მოვიდნენ ლაღი და ტატა პლაჟზე!..

ნაპირისაკენ გავცურე.

სისინ პლაჟზე არ იყვნენ.

სალამის შეგხედი მხოლოდ, ვეო-ნდაზე. „რად
არ ჩამოხვედიო? — ვუთხარი, — გულმა მა-
ინც როგორ გაგიძლიო, რომ არ იბანავეთო“
„როგორ არ ვიბანავეთო! — თქვა ტატამ. „რო-
ლის? მე რომ ვერ დაგინახეთ?!“ „საერთო
პლაჟზე არ გამოვსულვართ. ჩვენი პალატის
ხალხს გავყვებით იქით, კლდეებიდანაც“. რა-
ტომღაც ძალიან მეწყინა. „მე კი აქეთ გიცდო-
დიო, — დანებებით ვთქვი, — ათასჯერ მეჩრია
თქვენთვის დამხარჯა ღრე და მოთმინება, რაც
ყოფი კუბაშვილს შევადლე ცურვის სწავლაში“.
ლაღიმ წაიფუტუნა. „რად იცინო? — გაღიზი-
ანებული შევაჩერდი ლაღის. თვალი არ დაუხ-
რია, ჭრუტად გამეჭიბრა. „თხა! — გამიელვა, —
ერთი შენი თავი ჩამადგებინა ხელში...“ „ლაღი
გადასარეად ცურავს“ — ამოხსნა ტატამ. „უფ-
რო კარგი, — იხტიბარი არ გავიტეხე, — მა-
შინ შორს გაცურეაში გავეჭვობრებოდიო“. „რომ
მეჭობრა?!“ „მაშინ ზღვაში ჩავიდრჩობდი თავს
და ეგ იქნებოდა. შენ გადამკიდეა მაინც სხვა
გზა არა მაქვს“. ახლა კი მომარბდა თვალი. დი-
მილიც ძალისძალათი შეიკავა. გვერდზე გაიხე-
და. იმავე წამს თვალი გაუბრწყინდა. უცებ გუ-
ლიანად წამოიძახა: „შეხედეთ რა ლამაზია! ოჲ,
რა ლამაზია!“ ზღვისკენ იყურებოდა. მზე ჩაღი-
ოდა ზღვაზე. „წაივდით იქით! — ტატას ჩაველო
ხელი. შემშანდისკენ ვაიყოლია. მე ფანჯარა
გამოვადე. ზღვა წყნარი, აღერსიანი იყო. ჩამე-
ალი მზის ანარეკლი მოღვლევე წითელ ფა-
ჩად ეფინა ზედაპირზე. თითქმის ნაპირამდე
აღწევდა. „ალისფერი გზა მზისკენ! — შენიშ-
ნა ლაღიმ. მაგრამ მზე აღარ ჰგავდა აღრინდელ
მზეს. მისი ცეცხლიც მინელებულიყო. წითლად
ლულუნებდა. მხოლოდ გვერდიდან სუსტი ნია-
ვი გველამუნებოდა. შორიდან ძლივს გასაგო-
ნად აღწევდა მუსიკის ხმა. „ომარ, არ უკრავთო?“
— ტატამ მაშობლად მდგარ პაინინოზე მიმა-
ნიშნა. ლაღიმ მსწრაფდ მომხედა. ლამის შემე-
ვედრა: „ომარ, შენი კირიმი!.. და ეს წუთები
არასოდეს დამავიწყდება!..“ ასე მწარედ ჯერ არ
მინანია... „სამწუხაროა, — თქვა ლაღიმაც, —
მაშინ ეგებ ვიმოკროთო?“ შებინდებამდე ვიდე-
ქით ფანჯარასთან, ზღვას ვაეცქეროდით და
ვლიდნებოდით...

მერე ისევ ის, აღრე წამით გავლევებული სუ-
რათი წარმოუდგა ომარს თვალწინ:

...ზღვაზე გადამდგარი მოაჯირი... გაუტრ კოს-
ტუმ-მაგიამოში გამოწყობილი, ჯვარანგიით ყელ-
მოღერებული ლაღი... „ლაღის თურმე ზღვას-
თან ჰქონია დანიშნული პაემანი, — ჯერ კიდევ
შორიდანვე დაიწყა ომარმა, — ლაღი მხოლოდ
ზღვით არის გატაცებული და მე ვეპვიანბა“.
მოაჯირის ჩამოცეკრნო. გამომწვევად უყურებ-
და. უღიმიდა და საბასუხო ღიმოლის დაჭერას
ლამობდა. ლაღიმ დაღლილი ხმით უპასუხა: „იმ
სამაგელ ბავშვს გამოვექეცი ცოტა ხნით. გუ-
ლი შემიწუხა წუწუნით“, — იგი ტატას გულის-
ხმობდა. ტატა დაისიცხა და აეღ- გახდა. „მაშ
არ უნდა ეთეკვირაო?...“ ლაღიმ არაფერი უპა-
სუხა. „ლაღი...“ — ჩუმად თქვა ომარმა. მერე
ისევ: „ლაღი, გენაცავლე...“ ლაღი მოუთმენ-
ლად შეიჩხა. საათს დახედა. „წაივდით“ —
თქვა მან. „სერიოზულად გეუბნები, გენაცავ-
ლე...“ „გენაცავლე!.. — მეკავებ მოუქრა ლა-
ღიმ, — ახლა თითქმის ძილის დროა. წავედო!“
ისევ წავიდა, რომ უკან არ მოუხედავს.

...ჯერ როგორ არ მომწონებია, უბრალო ეთქვას. —
ამ მოგებვას მოჰყვა ფიქრი. — ...მაგრამ ისე-
თი ლამაზი განსედა რომ არ მქონია? ისე
გრძნობას არასოდეს ავუღვლევიბარო...

ისევ გაეცინა საკუთარ თავზე: არა, ის რა
ხდებოდა ციხისძირში ჩემს თავს?!..

ნოღარის ხმამ გამოარკვია:

— არ ჩაედევართ? მოვედით უკვე.

მეზაგერი ერთიანად წამოშლილიყვნენ.

ტროლეიბუსი ცირკის გაჩერებასთან იდგა და

ცოტა ხანში თითქმის მთლიანად გაიცალა.

ბიჭები ჩელუსკინელთა ხიდიდან საბურთა-
ლოს ბაზრისაკენ მიმავალთა ნაკადს შეუერთდ-
ნენ. თერთმეტსაბურთალოს სახლიან უკვე უპა-
რავი ხალხი ირეოდა. მოედანზეც მთლად გა-
რეულდებოდა ტრამვაები. შუა მოედნიდან გად-
მოსული ახალ-ახალი ჯგუფები ტროტუარით თუ
პირდაპირ ქუჩით აღმართვე იმავალ ნაკადს
ერწყმოდა. ზემოდანაც, ლენინის ქუჩიდან, ორი-
ვე ტროტუარის გამოყოფებით მოვეშურებოდა
ხალხი. ნაწილი მოედნიდან ჭრიდა ვახს და თერთ-
მეტსაბურთალოს სახლიდან დაწყებულ აღ-
მართის მიუყვებოდა. მეორე ნაწილი კი ზოო-
პარკის მხრიდან მიედინებოდა.

ზემოთ და ზემოთ ეს მრავალხანოვანი და
მრავალხანოვანი მოძრაობა მასა მდორდებოდა.
ზოთაპრიდან რკინიგზის ინსტრუქტორმა მო-
სულნი უკვე მოპირდაპირე ტროტუარისაკენ
ილტვოდნენ. ტროტუარის ვეღარ იტეხდა ამდენ
ხალხს. შუა ქუჩაში ერთმანეთში არეულობენ
ქვეითნი, ტვირთის ქვეშ წახრდი კურტინიან
ქურთები, ღროვები, მანქანები, ეტლები...

გზა ჯერ საკმაო ედით წინ. არც სალაპარა-

ფოთა მაღამაოცობია
მზის იშვალდი

კოდ იყენენ განწყობილნი. ჩუმად მიაბიჯებდნენ ტალახიან ტროტუარზე.

ომარი ფიქრმა და მოგონებამ წაიღო ისევ. ის ეფიქრებოდა განსაკუთრებით, რაიმე კარგს, მარიკასთვის და თანაც ჩემი ჭიბისთვის შესაფერის თუ წაგაწყდებო ბაზარზე.

მარიკა...

არა, მარიკა მსუბუქი ქანრი არ არის...

ლალი ახლა მის ფიქრებში თანდათანობით უკანა პლანზე გადავიდა და მიიჩქმალა, თუმცა ის ისევ ციხისძირს იხსენებდა.

...ამ დილით კარგა გვიან გამეღვიძა. თანაპალატელმა სტუდენტმა მითხრა: „ჩემი არ იყოს თურმე შენც კარგად წყყობი ძილს“. „აბა, ბიჭო, კიბაშვილივით ქათმებს დაეასწრებ ადგომას“. „არა, — თქვა ისევ მან, — რაც მართალია, მართალია: ძილში ავთოსთან ვერც წავს და ვერც მე ვერ მოვიდოდით, მაგრამ ეს სამი დღეა მაგ ე...შვილს რაღაც დაემართა თბილისის მატარებელი ჭერ ჩამოვლილი არ არის, უკვე ეზოსაკენ მიაბოტებს“. „ჰო, — მეც გამახსენდა — გუშინ დილითაც ევ შეგვხვდა ეზოში. ეინმეს ხომ არ ელოდება?“. „მართლა, ბიჭო! — წამოიძახა მეორემ, — მაგრამ რატომ არაფერს გვეუბნება? — ომანბეულად მოჭუტა თვალები, — ერთი მე და თამაშმა უნდა დაგვევროთ ეს ამბავი. იქნებ ერთხელ კიდევ ჩაგვევარდეს ყბაში ევ ბითური ასისტენტი“ ..

მერე ავთანდილი შემოვიდა პალატაში. დღევრემილი იყო. ფეხებს უნდილად მოაფლატუნებდა. ბიჭებს შეთქმულთა სახეები გაუხდათ. პირველმა პკითხა: „დღეს კიდევ ჩამოვიდა ხალხი, ავთო?“ „ჰო... არა!.. მე რა ვიცი, ბიჭო, ვინ ჩამოვიდა და ვინ არა“ — დაიბნა კიბაშვილი. „არა, მე მეგონა...“ ავთანდილი მეზობელ ლოგინზე წამოწედა. თავქვეშ ხელის ამოიღო. თვალი გაუშვრიდა. კარგა ხნის მერე მოიხრა: „ომანბეზრდა, ძმაო, ამ ციხისძირში. ჩქარა უნდა ავიბარგო აქედან, თორემ მოვზერებას ვინ ჩივის, ამდენი საქმე გვერდზე მრჩება“. მეორე ბიჭმა თვალს ჩამიკრა. მერე ავთანდილს მიუბრუნდა: „ჰო, მაგრამ, რად უნდა მოგებზერებოდა მაინც ციხისძირში? რაღაც ორი კვირაა აქა ხარ, თანაც სულ კარგი ამინდებია, ზღვია, ჩემო ბატონო...“ „თანაც ეს ჩამოსული გოგონები მოსვენებას არ აძლევენ“, — ზეჟია პირველმა. „ნეტავი თქვენ, ზღვისა და გოგონების მეტი არაფერი გიქიქინებთ თავში“. „მე, ბატონო მეცნიერებათა დოქტორო, შენ რაღა გიქიქინებს თავში?“ უკვე პალატიდან გავდიოდი. სიცილი აღარ შემეჩვენებია.

სალამოს მეც საზოგადო გუნებაზე დავწვიქი. ლალმა გერაზობლი თუ ჩემ თავზე, ვერ განერკვია. იმის გამო გერაზობლი, რომ ჭერ არც ერთ გოგოსთან არ ეყოფილვარ ასე შებორკილა, უსუსური და გაუზღადავი; იმიტომაც, რომ ჭერ გოგო არ მომიწონებია, უარი ეთქვას... დილით, ნახევრად უძინარს, რამდენიმე წუთით გამე-

ღვიძა; უფრო სწორედ — გამაღვიძეს სტუდენტმა თანაპალატელი სტუდენტი ყვიროდა მსუბუქად ლალატ, ცრუ დემოკრატო შენ არ იყავი, მა-ნებრის გასკლას რომ ქადაგებდი?! შენ არ იყავი საწყალ სტუდენტებს ერთგულუებას რომ გვეფიცებოდი? — უცბად შეჩერდა. დეკლამაციის თავი მიანება და გაევირეებულმა წამოიძახა, — მართლა, შენ არ იყავი, ბიჭო, გუშინ რომ ამბობდი, ციხისძირი მომიწყნდა და ჩქარა უნდა ავიბარგოთ? რაღა დროს გადასვლია?“ „როდისა ეთქვი?“ — კიბაშვილის ხმა შემომესმა. „ომარ, არა თქვა?“ ძლივს გავიგე რაშიც იყო საქმე: ეზოდან შემოსულა ავთანდილი, ლექტორების პალატაში ადგილი განთავისუფლდა და იქ უნდა გადავიდო. „ის ისე ეთქვი, — უცბად, რატომღაც აპოლონიკა ავთანდილი, — იცი რას გეტყვი? ბოლოს და ბოლოს უმცროს-უფროსი უნდა იცოდეს და ისიც უნდა იცოდეს, ვის როგორ ელაპარაკო. შენ ვინა გკითხავს, მე აქ დავიჩნები თუ თბილისში წავალ...“ ჩამდინა.

მეორედ რომ გავიღვიძე, პალატაში არავინ იყო.

სასწრაფოდ ჩავიციე, საპონს დავავლე ხელი. ქვევით პირსახაზისაკენ ჩავივრინე.

ბოლოს წყალმა დიდხანს მაწვალა. მერე აღმოჩნდა, რომ სინჟანში საგარეულო და პირსახოცი დამეიწყებოდა. უკან დაგბრუნდი. თმა მთლად სველი მქონდა. თვალეზში წყალი მეძალეებოდა. დერეფნის კუთხეს შევუხვები. კიბეებზე დავაპირე ასვლა, რომ ქალის ხმა მომესმა: „ომარ!“

თვალეზზე ხელი მოვიციე.

ჩემ წინ მარიკა თვალი იდგა!

ერთ წამს გაული ისე შემეჩანდა, როგორც გამოუღდეღ ბავშვს შეყვარებულის დანახვაზე. მხოლოდ გავდიოდი. მოკალოებულებით შევაჩერდი მომდომარე, თვალგაბრწყინებულ მარიკას. თავში კი ტელეგრაფის წყვეტლებით ელაგდნენ ფიქრები: „მარიკა!.. ჩამოვიდა!.. მარიკა!.. ვაშაია!“ და სხვა ევრუფერი მომეფიქრებინა!

რამდენი ხანია გაყურებთ და ვფიქრობ: ეს ომარია თუ არა? — სიცილით ამბობდა...

მას ძალიან ძვირფასი, უცხოური საშინაო კოსტუმი ეცვა, ფართო ჭიბეებოთა და ვიწრო, გაწყობილი შარვლით. იგი მოხდენილად ედგა მაღალ, ჭიშკარ ფეხებსა და ჩამოქნილ თეძოებზე.

...გამარჯობა! ძალიან გამიხარდა, რომ თქვენ აქ ხართ — სიცილით ამბობდა..

მე გონს მოვედი. ყველაფერი ნორმალურ მდგომარეობას დაუბრუნდა.

„გამარჯობა, მარიკა! — ეთქვი. მერე უხერხულად ჩავთვალე ერთი თაგი, — ბოდიში... ერთ წუთს ოთახში ავირბენ, მოვეწესრიგდები და ისევ აქ დავბრუნდები.“

მან ხელი გადამიღო.

„პირიქით, — თქვა, — თქვენ ახლა ჩემთან ერთად წამოხვალთ იქით, ეზოში — მერე გრძელი, გამხდარი თითები მომიკიდა მკლავზე და გამიძინა, — ეს უწყსრივობა ძალიან გიბედებათ. პირდაპირ ვასაგებებლად გიხდებათ! — ხელი გამიყარა, მთელი ტანით მომეკრო და საპარისპირო მიმართულებით შემპარუნა, — წავიდეთ! მამა თქვა ბევრი რამე შეიცვალათ ციხისძირში.“

დღერფანო გვიარეთ. კიბეზე ჩავირბინეთ. კენჭებით მოფენილ ეზოში გავდით.

მარიკა ისევ ხელკავით მომყვებოდა. მთელი ტანით მეყრდნობოდა მკლავზე.

„დროზე რად არ ჩამოხვედით?“ — ვკითხე მე.

ამოხედა.

„თქვენ იცოდით, რომ უნდა ჩამოვსულიყავი?“

„ვიცილი. გელოდებოდით. ძალიან მწყინდა, რომ არ ჩანდით.“

მარიკა უცბად შედგა. ჭროლა თვალები მოწყურა. გამომცდელად შემაჩერდა. მერე, თითი დაიქანა:

„ნუ ცრუობთ! განა ტყუილიც გიხდებათ.“

გამოცინა. მაინც დაბეჭდითვით ვთქვი:

„მართლს ვამბობ! — მერე თვალებში ხანგრძლივად ჩახედე. როცა მისი მზერა ისეთი გახდა, როგორიც მინდოდა, ვუსაყვედურე, — თქვენ კი სულ არ გეჩქარებოდათ აქეთ!“

მას თვალი არ მოუბრუნებია. ისევ დაეინებით მიყურებდა, თუმცა უკვე რბილად. ღიმილობდა.

„იმიტომ, რომ მე არ ვიცილი, თქვენ თუ აქ იყავით; — თავი აიქნია, თმა ეასწორა. მერე ისევ მომიკიდა ხელი. ზღვაზე გადამღვარი რკინის მოაჯირისაკენ წამიყვანა. თან მალ-მალე ამომხედდალე ხოლმე. თხელ ტუჩებსა და ჭროლა თვალებში კი მაცდური და მოლოდინით განაბული ღიმილი ედგა.“

ზუსტად იმ ადგილზე გავდით, სადაც მე და ლალი ვიდევით წუხელ. მარიკამ ხელი გამიშვა. მოაჯირს ჩამოეყრდნო, ზურგიით ზღვისკენ. ხელები უკან, მოაჯირზე შემოაწყო. უკანვე გადაიხარა და ისევ მომაჩერდა თავისი იმ მაცდური ღიმილით. მერე, უცბად მკითხა:

„კმაყოფილი ხართ განმარტებით?“

„რა, — ვთქვი მე, — იმიტომ, რომ მე შენ თხვევით არ გამიგია, თქვენ რომ უნდა ჩამოსულიყავით.“

„მერე?“

„მერე, თქვენც შეგვეძლოთ დაინტერესებულიყავით, თუ...“

„აჰა! — მან ისევ აიქნია თავი. მოკლედ შეკრებილი თმა მოიცილა თვალებიდან, — მაგრამ ეხლა გამახსენდა: მე ხომ ნაწყენი ვიყავი თქვენზე და იმ არამზალა გამრეკელზე!“

„ორი ივლისის გამო?“ — ვკითხე.

თავი დაიქანა.

„იმ საღამოს მოუსვლელობას განმარტებთ სკირლებმა?“

ჭიუტად დაიქნია თავი.

„მაინც მე თქვენი იმეოი მქონდა. რაკი დამპირდით, წვიმა და ნიაღვარი კი არა, ეს ზღვაც უნდა გადაგეღობათ... თუ საამაოდ გიღირდით მოსვლა.“

მე არ მინდოდა თენგიზი ჩამეგდო. გაეჩერა.

„შევრიგდეთ, — ვთქვი მერე, — მოდით ყველაფერი სუფთა ფურცლიდან დავიწყოთ.“

ხელი მოეუჭირე მის ხელს.

„ოღონდ ერთი პირობით.“

„რაც გნებავთ.“

„ცურვა იცით?“

„ვიცი.“

„მამ დღეიდანვე უნდა მასწავლოთ.“

„ღიდი სიამოვნებით!“

მოაჯირს მოსცილდა და ისევ თქვა:

„მამ ყველაფერში შეეთანხმებით! რა დაგეჩრჩია კიდევ?“

„ეზოს დათვალეირება.“

მარიკამ გაიცინა. ხელი მომიკიდა და ქვევიდან შემომამკერდა დამცინავად. „მე მხოლოდ საბაბი იყო. — თქვა მერე პირდაპირ, — ახლა მე საქმე მაქვს. სამინ ჩამოვედით და ერთ პალატაში უნდა მოვეწყოთ. თქვენ წადით და ისაუბრეთ. მერე კი პლაჟზე გელოდებით.“

... როგორ არის, ომარ, საქმეები ჩემ ძველ პალატაში? — ავთანდილი პასუხს არც დაელოდა. გაგოებს მიუბრუნდა. დაბრძენებული ტონით ამცნო, — მე და ომარი ერთ პალატაში ვიყავით. მაგრამ ეს ჩვენი კომენდანტი არ მომეშვა, პირველ სართულზე გადმოვიღო, ბატონო, ლეტქარეულთან, იქა სკობიანო... მარიკამ მეგობრები გამაცნო. სანამ მათ ხელს ვართმევდი; თვითონ ქვემოდან მიკვრებდა მომღიშარი და მოთვალთვალე მზერით. მუხლმოკეცილი იჭდა. გრძელი მკლავები მუხლისათავეზე შემოეხვია, ზედ ნიკაბი ჩამოეყრდნო და ისე მომაჩერებოდა. თხელ ტუჩებზე ღიმილი არ შორდებოდა. თავისებურა ღიმილი ჰქონდა მარიკას — ცბიერი, ქალურად ცბიერი და მაცდური. რაღაც მუდმივი მოლოდინით სავსე იყო ეს ღიმილი, თითქოს რაღაცის აღმოჩენილი. თხელ და ჩამოქნოლი ტანზე მჭიდროდ შემოტმასნილი, უცნაური ფერის საბანაო კოსტუმი ეცვა. „გაიხადეთ! — მითხრა მან, — პირობაზე, როგორა ხართ?“ „რა პირობაზე?“ — ჩაერიო ავთანდილი. „ცურვა უნდა მასწავლოს“. მე ვიხიდი, თან ჰამაშვილის ბრტყელ-ბრტყელ ლაპარაკს ვუსმენდი: „ოო, ცურვის სწავლა მთელი ხელოვნებაა! მეტიც — ცურვის სწავლა მთელი მეცნიერებაა!.. აი, გინდაც: ფეხებისა და ხელების მოძრაობა ისე უნდა იყოს

ფოთბა ვალდამკორინი

მზის თხალში

შერწყმულ-შეთანხმებული, როგორც ორჯერ-
ორი ოთხს უდრის... მე საცურავ ტრუსს
ვირგებდი. თან უტყუარად ვვარდობდი მარიკას
დაჟინებულ, შეფარულ მხერკას. „...ესეთ სიზ-
უსტეს კი, — განავრძობდა კიბაშვილი, —
მარტო ავტომატურად შესრულებული მოძრაო-
ბა იძლევა, რასაც აღამიანი მარტო დიდი
პრაქტიკით გამოიმუშავებს“. „მე მზად ვარ“, —
ვუთხარი მარიკას. წამოდგა. ხელი გამომიწო-
და. გრილი და მსუბუქი ხელი ჰქონდა. კენჭებ-
ზე სიარული უჭირდა. მკლავზე შევაშველე. ნე-
ლი ნაბიჯებით მივდიოდი. სანამ რამდენიმე
მეტრით დავშორდებოდი ჩრდილში დარჩენი-
ლებს, მათი არც თუ მორიდებული ლაპარაკი
მესმოდა. „თქვენი პირივე, ბატონო ავთანდილ,
მაგ ცურვის თეორიებს შეეშვით და ის მიო-
ხართ: ვინ არის ეს აპოლონიეით ჩამოსხმული
ბიჭი, მარიკამ რომ დაითრია? ჰმ... მამბუკით,
ცოტა უხეშად თუ გამოვხატე, მაგრამ შედა-
რება თავისთავად დაიბადა“. „აი არამზადა! —
დაუდევრად ჩაიციან მარიკამ. ჩემთვის არც
შემოუხედავს, — გესმით, რა უტუფარი ტიპია! —
ავთანდილი გასაცოდავებული ხმით უპასუხებ-
და. მერე მეორე ქალიშვილმა თქვა: „არც მა-
რიკაა ნაკლები აფროდიტა“. „ტანით კი“ „აი
ეს მესმის, — ჰმამალა დაიძახა მარიკამ ჩრდი-
ლში მყოფების გასავიწყად, — ციცი, შენ ყო-
ველთვის იყავი ჩემი ერთგული, ეგ არამზადა
ლენა შეწირული კი — გამოიდგელი“. იქ გაი-
ცინეს. მერე ისევ მოგვეჩვენა ლენა შეწირულის
ხმა: „ბატონო ავთანდილ, არ მოგწონთ მარი-
კასავეთ მალაღი, თხელი ქალები?“. კიბაშვილ-
მა დაუნაწევრებელი ბეგრებით უპასუხა.

აჟა ტალებში შევადგით ფეხი. მერე
უფრო ღრმად შევედი. როცა წყალს მკერდ-
მდე მომწვდა, წელზე მოვიკიდე მარიკას ხელი.
„ჯერ წყალს უნდა შეეჩვიოთ, — ვუთხარი, —
უნდა გაუთამამდეთ, ჩაყვინთეთ და მინამღე
გაჩერდით, სანამ სუნთქვა გაუფიქრეთ“. „კარგი,
მაგრამ იცი რა, ომარ: გავეთილი რომ უფრო
მოხერხებული იყოს, თქვენობით ნოღარ ვი-
ლაპარაკებთ“. „ჩემი ოცნებაც სწორედ ეს
არის, — პირდაპირ ვუთხარი, — ესე იგი —
თქვენთან დახლოება“. გაეცინა. „ძალიან სა-
სიამოვნოა, მაგრამ კომპლიმენტის მოსმენა
ჩემთვის სხელეთზე უფრო ადვილია, — მერე
სერიოზული სახე მიიღო, — მე მართლა მინ-
და, ძალიან მინდა მალე ვისწავლო ცურვა.
იმიტომ, რომ სირცხვილია, თანამედროვე ქალ-
მა, ისიც ამხელამ, ცურვა არ ვიცო“. ჩაყვინთა,
ოღონდ ისე, რომ ჩემთვის ხელი არ გაუშვია.
როცა წონასწორობის დაცვა შეძლო, ოღენე
მეუღლე. მარიკა არ დაძირულა. სწორედ ამ
დროს ვიგრძენი, რომ ნაპირიდან ვიღაცა ნე-
ლი, ფრთხილი ნაბიჯებით გვიასლოდებოდა.
სწრაფად გავიხედე იქით, რომ მარიკა ყურად-
ღებიდან არ გამომჩინებოდა. კიბაშვილის მოხ-

რილ ტანს და დაძაბულ სახეს მოვყვარვარ.
ჩემს მიხედვას შეჩერდა. ფეხები გაიმე-
გრა. ერთი წამით გასწორდა წელში. ომანია-
ნად დამიძახა: „რაო, ომარ, ზურგზე ცურვის
ასწავლი?“ მარიკამ წონასწორობა დაკარგა.
იკვლა. ხელზე დამებლაუკა. წელზე მოვიკიდე
ხელი. წამოვაცუნე. თან მოახლოვებულ ვიწრო-
მხრებიანს და თეფცანირ ასისტენტს ვუყუ-
რებდი: აბა, აი, თურმე რა ყოფილა! აი, თურმე
ვის ჩამოსვლას ელოდებოდა ყოველ ცისმარე!
ესე იგი უფრო მტკიცედ და უტყუარად სდო-
მნია თურმე ლადო თვალთან დახლოება...
„ოო, ზურგზე ცურვა პირველი პარობაა საე-
თოდ ცურვის შესასწავლად, — ავთანდილმა
ეს ჩემკან იცოდა. თვითონ მე კი მაინცდამაინც
ღრმად არ ვიყავი დაწმუხნებული ჩემი მეოთ-
ლის სისწორეში. კიბაშვილმა ცალი ხელი მა-
რიკასკენ გაასავსა, — მარი, შენ რას არ აეც-
თებ, იცი, სწორად? მკერდი უნდა ამოწიწო.
მერე: ფეხები კი არ უნდა მოღუნო, თავისუფ-
ლად უნდა ამოძრაო... გაოგ? აბა, ცოტა აქე-
მოლი“. „შენ ცურვა იცი, ავთო?“ — მარიკა
ჩემ კისერზე იყო ჩამოკიდებული და მოკუ-
ტული თვალბრტყლი უმხერდა კიბაშვილს. „ცურ-
ვა იციო?! ხა-ხა-ხა... არც თუ ბრწყინვალედ,
მაგრამ...“ „მაშინ ცოტა მაინც გაატყე იქით
და ომარს დააცადე მასწავლოს“. კინაღამ ხარ-
ხარი ამიტყდა. კიბაშვილმა რამდენიმე ნაბი-
ჯით დაიხია უკან. ნაპირზე აღარ გასულა. წე-
ლში მომიშრაღ მოხრილი, ფეხებგაფარჩხული
იდგა.

ბოლოს მარიკამ იმდენ ხანს გაძლო ზურგზე,
სანამ ნაპირზე ატეხილმა წივილ-კივილმა არ
გაუფანტა ყურადღება. ჩვენი პალატის ბიჭს
რამდენიმე გოგო მისვლიდა: ხელ-ფეხი შეებო-
რათ და ქვეშაზე მოათრევდნენ. მერე მან წყა-
ლში მოაღწია ტყაპანი, ზედ ავთო კიბაშვილის
ფეხებთან. ისიც განკვებ დაითრია. სიცილით
დაოსებული მარიკა ზურგით მომეყრდნო.
„აღარ შემიძლია... — ამბობდა ნაწყვეტ-ნაწყ-
ვეტად. მე მკერდით ვვარდობდი, რომ მთელი
სხეულით თათბარებდა, — არც ნაპირზე გას-
ვლა შემიძლია... — მხარს ზემოდან ამომხედა.
შეუჩერებლად კისკისებდა. ძლივს მოითქვა
სული. ავთანდილისკენ მანიშნა, — ეს კაცი
რა უცნაურად მომჩერებია... მეშინია“. „მერე
მე, თქვენთვის თავდადებული რაინდი, აჟ არა
ვარ?“ — ვუთხარი. მისი „მეშინია“ მეუტენარა;
თითქოს თვითონ კი არ ამბობდა ამას, არამედ
სხვა ვიღაც — მისი არსებობიდან. „რაინდი!.. —
მარიკამ სიცილი შეწყვიტა. მოკუტული მცდე-
ლი თვალბრტყლით მომჩერდა, — ერთ წვიმას რომ
ანაცვალეს თავის... თავის სიტყვას“. მან მეო-
რეჯერ გამახსენა ის ამბავი. დილითაც, პირვე-
ლი შეხვედრისთანავე, ეს მისაყვედურა. სანამ
მარიკას რამეს ვეტყუებო, თვითონ დამასწრო,
ისევე იმ უცნაური აზრებით: „შენ თუ მართლ

რაინდი ხარ, ისე ვააცემო, რომ იმ ვეშაპს, წყალში ჩაბოსელის რომ ეშინია, ამცდინოს!..“ მისი ტონი მათეებდა. მაგრამ ეს ნათქვამი ისე კარგად ეფარებოდა დილიდანვე დაწყებული ჩემ გევას, რომ მშვიდად, უბრალოდ ეუბასუხე: „რაინდი ასეც მოიქცევა“. მარიკა ფსკერს არც კი ეხებოდა. იგი ჩემს მკლავს ეჭირა. ტალღების მიმოქცევის აულოში მისი ტანი ხან მჭიდროდ ეტბასნებოდა ჩემსას, ხან კი განერიდებოდა. მაშინ მარიკა მკლავს უფრო მაგრად მხვევდა კისერზე. სახეზე მოლოდინი, ცნობისმოყვარეობა ჰქონდა აღბეჭდილი. „რას ვაეთებო? — მეთხა უცებ, — რას ვუცდიო?“ „ცოტა კიდევ მოითმინე, ლაბაზო...“ ნავი, რომელიც ადრევე შევინმენ, ახლოვდებოდა. „ბირაბიშ!“ — ღავიძახე. მენავემ მოიხედა. ხელი დავუჭინე. „ვის ეძახი?“ — გაუვივრდა მარიკას. „ცოტა კიდევ, სალოცო ხატება...“ და ჩვენ ერთმანეთს გავიცაცებთ შუა ზღვისაკენ“. გუფინა: „ვერ გამოვიდა, მე ვარ თვატარულტზე, თუ თქვენ“. უცბად შევატრიალე მოახლოებული ნავისაკენ. გახარებული მარიკამ შეჰყვილა: „რა კარგია!..“ მენავე ასეღაში დაგვეხმარა. მერე ნაპირზე გავიდა. მარიკამ ლენას დაუძახა, კოსტუმს მომწოდო. მე ნიჩბის მიუვჯექი. ნავს მერჩხზე შესვლის არ ვანებებდი. ლენა უკვე ჩვენკენ მობრუნდა. „მეც მოვდივარ, — შორიდანვე დაგვიძახა. მერე ნაპირთან მღვარი ჭიპაშვლი დითრია. მის მაგივრად გადკრა სიცილით, — მე და ავთანდილიც მოვდივარ!..“ მოგეწყდით თავიდან! — დუუვირა მარიკამ. ლენა შეჩერდა. მარიკას ტანსაცმელი ნიშნის მოგებით ააფრიალა: „პირველივე დღეს მზის ღაცრა ძალზე სასარგებლოაო, ამბობენ“. მარიკა შეეყოვნა. „ჯანდაბას თქვენი თავი. — თქვა მერე, — ამოვერთო!“ მხაკურული სახით ჩამოართვა ტანსაცმელი. უცბად ხელი ჰკრა. იცოდა, „ჩქარა მოუსვი, ომარ! ამ არამზადებს გავსწროთ...“ ნავი ბოძვით გაშორდა ნაპირს. მარიკას ხარხარიც მთელ პლაცს მოედო. „ჩვენ, გენაცვალე, მოწმეები არ გვირბილება“, — დაუძახა ლენას. პორტონტისაკენ აიღო გზი. ზღვა წყნარი და ლივლივა იყო. მარიკა ნავის ბოლოში იჯდა, სანახევროდ გადაწოლილი. გრძელი ფეხები ოდნავ მოეხარა. დაუღევრად ჰქონდა განრთხებული. ცალი მკლავი წყლისაკენ ჰქონდა ჩაიჭებული. თვალები მიეღუტა. სახე მზისაკენ მიეშვირა... ღაღო თუატრის ქალიშვილი... — ფიქრობდი, — გორიზი და ყოვლისშემძლე დირექტორის ყველაზე დიდი და, ალბათ, ერთადერთი სისუსტე... ქვრივი კაცის ერთადერთი მემკვიდრე!... აჰ, ჩემთან ერთად... მხოლოდ ჩემთან!.. ირგვლივ მარტო ზღვია, ცა და მზე... მარიკას ფეხებს დავაცემრდი, მოქნილად გავლებულ მრუდს რომ ზაზავდენ სკამიდან ნავის ფსკერამდე. ცალი ფეხი უფრო

წინ ჰქონდა გამოშვებული. ცვრით ლამის ჩემს ტერფს ეხებოდა. აფუორიაქდი. „რა რაინდი...“ კარგა ხანს ვერ ვაებედე. მერე ნაპირის მოქცევის შეეუფარე ფეხის მოძრაობა. „...ვითომ შემთხვევით...“ ბრინჯაოსფერი წვივი თეთრს შეეხა... მან უცბად გაწია ფეხი. თავი აიღო... მერე ისევ მოეწვა. ნელ-ნელა გადაწვა სკამზე. თეთრი წვივიც ნელა დაუბოუნდა ძველ ადგილს... თითქოს მისი მსუბუქი შეხებაც ვიგრძენი. ფრთხილად გავაპარე მზე. მის თხელ ტუჩ-პირზე და კროლა თვალეშე ციკირი მოლოდინით გატერნელი ღიმილი კრთოდა. ნიჩბებს სელი შევეშვი. უმწეოდ მიმოვიხედე. „პაპირსი დამაგიწყდა!“ — ვთქვი. გაგივებით მიწოდდა მოწვევა. მარიკამ იდაყვზე წამოიწია. „ძალიან მეცოდებით, — ღიმილით შემომაჩერა. შევატყე, რაღაცას ყოყმანობდა. მერე მაინც თქვა, დაუოენებით და გამომწვევად, — მაგრამ ვერ გიშველი... საიდუმლოს შენახვა იცი?“ „მაგას რა თქმა უნდა!“ ღიმილი მიყურებდა. ხმას არ იღებდა. მერე უხმოვდე ჩაიციან. გვერდზე მოგდებულ პიჯამოს მისწვდა. ნავა სრალი შეწყვიტა. ოდნავ ირწეოდა. მუხლებს იდაყვებით დავეყვდნი. ხელები გადაჯვარედინე. მარიკას თხელი თითების მოძრაობა დავუწყე თვალთვლი. დახვეული ცხვირსახოცი გაშალა. იქ რამდენიმე „ყაზბეგი“ ეწყო. ერთი ცალი თვითონ აიღო. მოფშენიდა. დანარჩენი მე გამომწოდო. „ინებეთ!“ — აგდებით თქვა. პაპირის მოვლიდა. ხმისამოუღებლად ვუთვლივლებდი. მერე უბრალოდ შევინმენ: „ნამდვილი ნაფაზებით წვეთ...“ პირდაპირ მიყურებდა, მაგრამ არაფერს ამბობდა. ცოტა ხნის შემდეგ ისევ შევინმენ: „გახლება მოწვევა“. „შენი საცოდი რომ წეღდეს?.. იმასაც მოუხლებია?“ „შენნარი თუ იქნება, რა თქმა უნდა...“ ხან-გრძლივად და დაეინებით მომაჩერდა. მერე გადმოიხარა. ხელი დამადო მკლავზე. თქვა: „ომარ, შენ, იცი, ძალიან კარგი ბიჭი ხარ“. „ასე უცბად ნე მეუბნები, თორემ შეიძლება რამე მომივიდეს...“ გაიცინა, მაგრამ სერიოზულად ვანაგრძო: „იცი რათა? შენ თანამედროვე ბიჭი ხარ, ნამდვილი ევროპელი... ქალის საკითხში. არა?“

...როცა ჩვენ დასასვენებელი სახლისაკენ ამავე კიბეებს შევუდგეთ, ზემოდან, შემხვედრად, ბტენა-ბტენვით წამოსული ღალი და ტატა შევინმენ. რატომღაც უსიამოვნოდ გამკრა გულში. დავიბენი. ისეთი გრძნობა მქონდა, თითქოს დანაშაულზე წამსწერეს. არ ეიცოდი რა მექნა. მოახლოებულ გოგონებსაც დამნაშავესავით, გაუბედავად შევხედე.

ტატამ ჩუმი ღიმილით მიპასუხა მისალმება-

შოთა ზადაზაშვილი
მზის თვალში

ზე. ლალომ შეუჩერებლად ჩამირბინა გვერდით და თითქმის მომივლო, მოკლედ და მკვეთრად თქვა:

„გამარჯობა!“

მასაც ვაჭური პიჯივით ეცვა და ჭეირანვით იყო შემართული.

მარკა რაღაცას ამბობდა. მე მხოლოდ ბგერები და ცალკეული სიტყვები მესმოდა. თავში რაღაცა რთული და ჩახლართული ამბები ირეოდა. მაგრამ არც იქ მინდოდა ჩამეხვლა და რაზე გამეჩვივა. შეგნებულად ვამუხრუჭებდი გონებას. ბრმა თვითღინებას მივყვებოდი...

რალე მკანე ხმამ გამოაფხიზლა ომარი, მოგონება გადაუქვეთა. ბოშა ქალები ყურისწამლებად აკუიანებდნენ მუნღშტუჯზე წამოცმულ პაწია ბუშტებს. ჩახლეჩილი ხმით „სინკა-ლილას“, „ნაფტალინას“ და „სპიჩი-სპიჩის“ გაიძახოდნენ.

ისინი ბაზარს უახლოვდებოდნენ.

შევაკების შემდეგ პატარა, ერთსართულიანი სახლებისა და ქონხაების ცალბიძა მწკრივი გამოჩნდა. აქედან მთელ ქვაფენილს მოდებულ და ტრატუარზე გადასული თხელი, წყალწყალა ტალახი იწყებოდა. ცივი, უსიამოქარივით უფრო მძლავრობდა; სამხედრო გზის მხრიდან მოძალბებულ ქარს შენობები ვეღარ აკავებდა.

მოვაჭრეთა რიგები ჭერ ქედზე ბაზარმდე დაიწყო, იქიდან, სადაც საწერილმანი ფარდულები, სამკერვალო და მეწაღეთა სახელისნოები იყო მიყუქული. მეწერილმანეთა ხელებში ნაირფერად ტრიალებდა შინ ნაკეთები ტკბილი წითელი მამლები და გრძელფიჩიანი კამფეტები, წინდები, საბნები, სხვადასხვა ჭრელა-ჭრულა. ისეთ რამეს კი, რისთვისაც საბურთალოზე სავანგებოდ ამოსვლა ღირდა, ისინი დაატარებდნენ, ვისაც ღრბზე ვერ მოეწყო ბაზარში შესვლა და ადგილის დაკავება.

— წავედით. აქ სახეირო არაფერი ჩანს, — ომარმა ვიწრო შესასვლელისაკენ გაიყოლია ნოღარი.

იქით უფრო ხალვათობა იყო.

— არა, ოქროთულობას უნდა შევეშვა, — თქვა ომარმა, — ფასის კითხვაც კი არა ღირს. შემოსასვლელში მან ერთ მძალ, ლოყებ-ჩაცვივნულ ქალს ოქროს ბეჭედი დააფასებინა და მაშინვე ცივად გაშორდა. ბაზრის მოედანზე მრავალი მწკრივი იდგა. რიგებიც ერთგვაროვანი საქონლის მიხედვით შეეკრათ გამყიდველებს. მათგან ბევრნი ომის დროს გამოქეჩილი პროფესიონალი ვაჭრები და გაქნილი სპეკულანტები იყვნენ.

— ეს რიგი საჩენო არ არის, — თქვა ომარმა.

აქ მაშაყის ტანსაცმელს ყიდდნენ: ქეზრებს, შარვლებს, პიჯაკებს, კოსტუმებს. და

მინც ნოღარი გულდასმით აკვირებოდა ტანსაცმელს, ყური შევაჭრებულ წყველებულ მწკრივებს. ჰქონდა გამახვილებული და სათითაოდ იდგენდა აქაურ ფასებს. ბოლოს მანაც გადაწყვიტა: „არა, საბურთალოს ბაზარი საჩენო ადგილი არ არის“.

ომარმა ნოღარი ვეღარ დაიხელთა გვერდით. მისი ხმა მოესმა. ნოღარი ჩამორჩენილა. შორიდან ანიშნებდა, აქ მოდიო. გამყიდველთა ზურგს უკან, კედლის გასწვრივ, კლდე ერთი რიგი იდგა. მაგრამ იქ პირდაპირ ფილაქანზე გაშლილ ტილოებსა და ქაღალდეზე გამოყვანილ ნივთები: ნავთის ლამპები, კაღები, ბოქლომები, კარის სახელურები, წიგნები, რკეულები...

ნოღარმა სურაზე ანიშნა. ძლივს გაარღვიეს წინა მწკრივი. ომარი დაიხარა და ფაქიზი ორნამენტებით მოხაზული, ყელყაყარა სურა აიღო. პატრონი იკითხა. ტანდაბალი, პალტოს საყვლეტში ჩამძვარილი კაცი შემობრუნდა. ომარმა ფასი ჰკითხა.

— ეს სურა? სამოცი თუმანი ღირს. ძალიან კარგი რამეა. — გამყიდველმა არყის სუნის შემაფრქვევა ბიჭებს.

— ეტქვასო მანეთი?! შენ რა, გაყიდვა არ გინდა?

— ვისაც ესმის, მაგისი ფასი ეგ არის.

— არა, ბოძაჲნ, ეგ სურა შენ დაგჩრჩის, მე კი ჩემ გზას გაუდღებო. უსუროდაც იოლად გავალ.

ნოღარს მოჰკიდა ხელი და გაუოლია.

— მანც შენ რას მისცემ? — დაადგენა იმ კაცმა.

— დიდი-დიდი ხუმრები თუმანი.

რიგების იქით, სადაც საბაზრო დახლები იდგა, თავისუფლება იყო. დახლებზე ღვინო-არაყი ჰქონდათ ჩამომწკრივებული კახელებს. აქვე იყიდებოდა ზედაღვრები, ვეებერთელა ქვებები, ჩაბით და რკინა-კაფეული. უკან, გამობრუნდნენ. ახალ რიგს ჩაუყვნენ. აქაც ზოგერთს მთავარ საქონელთან ერთად სხვადასხვა წერილმანი ჰქონდა წამოღებული ოჯახიდან. ომარმა თასი გამოართვა საცოდავი გამომეტყველების, მთლად გალურჯებულ, ვედრებით მოშიშროლ ვეგონას. სფერიდანა, გახუნებული პლაშჩი ეცვა ამ გოგონას. ომარმა თასი შეათვალიერა. აღარც შევაჭრებო პატრონს. ამის მატანა სირცხვილიაო, გაიფიქრა. უხმოდ დააბრუნა თასი.

შუაღლე გადავიდა და ბიჭებს მოშივდათ.

ლუღის ფარდულს ხალხი შესეოდა.

ომარმა კითხები დაითრია. იქვე, ფარდულის დახლის გაგრძელებაზე ჩამოღო.

ჯივრის ღვეზულს შეექცნენ. თან ფეხებს აბაკუნებდნენ სიცივისგან. ფეხსაცმელები ტალახში ჰქონდათ ამოთხვრილი და დასველებული.

ხამი საათი ხდებოდა. ხალხი კი ემატებოდა

და ემატებოდა ბაზარს. ერთიანად, გამბული ზუ-
ზუნიც და ახლომახლო მოვაჭრეთა ყაყანიც
უფრო და უფრო მატულობდა.

ფარდული მრგვლივ ქედდა იყო. მის წინ
ლუღის ქაფითა და საკმლის ნარჩენებით ამო-
ზელილი წუმზე იდგა და მოსაარულენი პირ-
დაპირ ამ წუმზეში აბიჯებდნენ.

უცხად ნოდარმა თქვა:

— აგერ ის კაცი... ჩვენსკენ იყურება.

ფარდული იმ მწკრივის გაყოლებაზე იდგა,
სადაც ისინი ტანდაბალ, პალტოს საყვლოებში
ჩამძვრალ კაცს ევაჭრებოდნენ წელან.

— რა ქენი, — დაუძახა მან ომარს, — იყი-
დე რამე?

ომარმა თავი გააქნია.

— შენ რაღაცა „პალარკას“ ეძებ, ეგრე გეტ-
ყობა.

— რა იცი? — გაუკვირდა ომარს.

— მაგას რა ცოდნა უნდა. მა სურა რისთვის
უნდა იკითხოს შენისთანა კაცმა.

— მილონერი არა ვარ, არა? — გაეცინა
ომარს, — „ბედნი“ სტუდენტი ვარ... იქით იყო
საჩემო რაღაც-რაღაცეები.

— რაღაც-რაღაცეებს ეს სურა წაიღე, გირ-
ჩენია. ამაზე კარგს ვერაფერს მიიტან, — აწე-
ული საყვლოებიდან ყველაზე ჰეტად მას ფარ-
თი, კარტოფილისდარი ცხვირი მოუჩანდა, რო-
მელიც აყისაგან თუ სიცივისაგან ჰქონდა გა-
წითლებული.

— ძალიან ბევრს აფასებ.

— შენ შენი თქვი.

— აჟი გოჭვი.

— ხუთმეტრი თუმანი რა, ნაპარავი კი არ
არის. მოდი, თუ გინდა ოთხასად მოგცემ.

ომარმა ხელი გაიქნია. თან ლუდი მისცა.

— პა სამასორმოცდაათი! ბოლო სიტყვა.

ომარმა თავი გაიქნია. კათხა დადგა და ცხვირ-
სახორბთ შეიწმინდა ხელი.

— მე რომ გინდაც სამასი მოგცე, — ისევ
გასძახა, — მერე მთელი თვე რა გავაკეთო? ეგ
სურა დაეიდო და ეფუტრო? წავიდეთ, გუთამ!

ნოდარი გამყიდველს მიუახლოვდა. ორასორ-
მოცდაათი შეაძლია.

— მეტი არც შეუძლია მაგ კაცს. მოდი, დე-
უთმე და გავათავოთ.

ომარი შორს იდგა. ვაჭარმა დაიჭერა, ის კა-
ცი დაბრუნებას არ აპირებო, და თქვა:

— მაშინ სამი თუმანიც დაუმატოს. იცოდე,
ნაკლებად ღირს იქნება! მე ჩემი ანგარიში მაქვს.

ნოდარმა ომარს დაუძახა. ომარი ისევ გაი-
პრანჭა. თან გული უფანცქალებდა — ზედმეტი
ხომ არ მომდისო, მცირე ყაყანის შემდეგ
ორასამოცდაათზე შეთანხმდნენ.

— კარგი ბიჭები ხართ, თორემ... — ამბობ-
და გამყიდველი და თან ყოყმანით ითვლიდა
ხურდად მისაცემ მანეთიანებსა და სამმანეთი-
ანებს, — ღმერთმა იცის, რაფად გაძლევთ. აღ-
ბათ თითონ ეს საქონელია ესეთი ყისმათისა:

ომის ღროს ერთი ძველი, გტყობოდა, კი თუ
ხიშვილისაგან ვიყიდე ეს სურა სამას მანეთში
იმ საწყალსაც უჭირდა, თორემ, სიმართლევ
რომა ვთქვამ, ესლა რა არი და მაშინ სულაც რა
ფული იყო სამასი მანეთი?!.. მაგრამ მაშინ
ხალხს სურა-მურა არ ეინტერესებოდათ... მა-
შინ ხალხი მართო კუჭზე ფეჭობდა... მახლას,
კარგი ღრო იყო!..

სინანულით გააქნია თავი, დიდი, ქანგისფე-
რი ყურები გამოაჩინა და მერე განმარტა:

— ფული ბზესავით მოდიოდა...

• • •

თვაურები კალანდაძის ქუჩაზე ცხოვრობდ-
ნენ. საღარბოს მძინე, ვეება კარის წინ ომარ-
მა უნებურად შეისწორა ტანსაცმელი, ქალაღ-
ში გახვეული სურა მარცხენა ხელში გადაიტანა
და ელექტროზარის ღილაკს დააკირა თითი. კა-
რი ისე უცხად გაიღო, რომ შეკრთა; ისედაც
ღელავდა.

ხანშიშესულმა, ჯმუხმა ქალმა გამოიხედა.

— მარცხსთან ვარ, ქალბატონო.

— მობრძანდით, — თქვა ქალმა ბოხი ხმით,
— მარიკა თავის ოთახშია, ჯერ სტუმრებთან არ
გამოსულა...

— უკვე გამოვედი, მაშინ, — მოისმა მო-
პირდაპირე კარიდან.

მხრებზე თმებგადაყრილი, თხელი ქალიშვილი
კიბეზე ჩამოხრბოდა.

შინდისფერი ხავერდის კაბა ეცვა მარიკას.

— როგორც კი ზარმა დარეკა, — შორიდან-
ვე ამბობდა, — გულმა მითხრა, რომ შენ უნდა
ყოფილიყავი და პირდაპირ აქეთ წამოვედე...
გაიციანი, მაშინ! ეს ომარ აბაშიძეა... სხვათა
შორის, ჩემი სიმპათიაა, სოფიკო, — სიცილით
აუხსნა, თან მიუალურსა ამ შავგვრემან ქალს და
მერე კართან შეჩერებულ ომარს მიუახლოვე-
და. — ეს კი ჩემი გამზრდელი მაშინდა.

ომარმა თავი დაუკრა დიასახლისს. მარიკას
ხელი დაუჭირა. დაბადების დღე მიულოცა.

— არ მაიოცებ? — ჰკითხა მარიკამ, — დღე-
საც ასეთი გულქვა იქნები?

ტუჩები მიუშვარა. მერე ხმაშალა გადაიკის-
კისა, ფეხის წვერებზე შეტრიალდა და კიბეზე
გაუძღვდა.

— როგორ მოგწონს ჩემი კაბა, ომარიკო? —
კიბეზევე მიუბრუნდა ვაქს, ხელი გაჯაშვილ
ქვედატანს და შინდისფერი ხავერდი თეძოებზე
შემოიტმასნა, — მაშინა ჩემი მიმტკიცებს, რომ
ესეთი კაბა უფრო ღირსიერ mesdames-ებს
შეჰფერის, ვიდრე ჩემისთანა ათეჰარიან demo-
iselle-ს, მაგრამ მე თვაურებისა ნაკლებად მჭე-
რა. მე უფრო საწყალ დედაჩემს დავემსგავსე,
თვაურების მხოლოდ თვალები გამომყვდა.

— მაგრამ მაშინდათქვენს შავი თვალები აქვს,

შოთა შალვაშვილი

მზის თხაღმ

— ომარბა რიდით მიხედა დიასახლისს და მაშინვე თავისუფლად ამოისუნთქა.

ქმუხი ქალი სასამოვნებში აღიმებოდა.

— ო, სოფიკო მამიდა განსაკუთრებულია, — მარიკამ თავის მევეთრი გაქნევით თმები უკან გადაიყარა, — იმიტომაც განსაკუთრებით მიყვარს.

მან თმა შეისწორა. მერე ხელი ჩავიდა ომარს და მარჯვენა კარს მიაწვა.

— ახლა დაიწყება ერთი ამბავი! — თქვა საცილით, — მგონი უკვე ყველა მოვიდა.

მკლავი გაუყარა ომარს. ღია კარში შეიყვანა. დარბაზი ხალხით იყო სავსე.

ომარს რატომღაც ეგონა, რომ მარიკას ახლა მამამისთან უნდა მიეყვანა იგი. რატომღაც არ ელოდა ასე პირდაპირ და უცერად ამხელა თვეყრილობაში მოხედვას. ყველა მათგან იყურებოდა. მის გვერდით მარიკა იდგა. მკლავი გაუყარა და მთელი ტანით ეყრდნობოდა. უამრავი წყვილი თვალი მათ მისჩერებოდა. ომარი, ცოტა არ იყოს, დაიბნა. საბედნიეროდ, მათ არავისთან მისვლა არ დასჭირვებიათ. სტუმრები თვითონ წამოიშალნენ — ერთბაშად წამოიშალნენ. მათკენ დაიძრნენ. მერე თავისებური რიგი შეიქმნა: ჭკულებად, წყვილებად, თითო-თითოდ მიეახლებოდნენ მარიკას, ულოცავდნენ, კოცნიდნენ. მარიკაც მორიგეობით აცნობდა ომარს ყოველ მათგანს:

— ეს ბიძაჩემია!.. მამას მეგობარი — ძია სიმონი!.. მამიდა ქეთო!.. დედაშვილი!.. მეგობარი!.. ბიცოლა ვენერა!.. სკოლის მეგობარი!.. ამას ხომ იცნობ — იზოლდა ბერიძე!.. — ამ ზაფხულს მათ ღირსსახსოვარი სტუმრობა ჰქონდათ ბათუმში იზოლდასთან, — ესეც ჩვენი ავთანდილი!.. ჩემი განუყრელი დობილი!.. ნათესავი!..

ომარი უცებ მოექცა ყურადღების ცენტრში. საზოგადოდ რომ არ დაბნეულიყო, უცბადვე მოხმობ ყველა ძალა. იგი ხელს ართმევდა. ახლად ვაცნობის გამორტყეულებს შესატყვისად იღიმებოდა. თავს იდრეკდა. ხელზე ეამბოვებოდა ძველ მანდილოსნებს. ზოგჯერ რამე ტრაფარეტულ ფრაზას იტყუდა. ხანაც იმპროვიზაციის ნიჭიც სჭირდებოდა.

მერე ამ გაუთვალისწინებელმა ორომბრიალმა თანდათანობით იკლა. ისიც ნელ-ნელა განთავისუფლდა საკუთარი ქვეცისადმი დამაბულა და დამქანცველი ყურადღებისაგან.

მათ მომღიმარა თენგიზ გამრეკელი მიუახლოვდათ.

— რომ იცოდეთ, რა გამახსენდა ეხლა მე... — წითელი სახიდან ღიმილი არ სცილდებოდა, — თქვენ ხომ მე ვავაციანით ერთმანეთს!.. და იცით რად გამახსენდა? — მან ხელზე აკოცა მარიკას, — იმიტომ რომ თქვენ ერთმანეთს ძალზე უხდებით...

ყველამ გაიცინა ავთანდილ კიბაშვილის გარდა. ის მათ შორიახლოს იდგა.

— ...და რამე რომ იყოს, ძალიან გთხოვთ, დაიფიწყეთ ერთი უბრალო ასპირანტი, მელმაც თქვენს შესმატებულებას დაუდო სათავე.

მარიკამ მკლავი წაართვა თენგიზს. თან ცბიერად იღიმებოდა. არც თავბატივი გაუდგია:

— მაგრამ მაშინ შენ საწყალი სტუდენტი ბრძანდებოდი და არა „ერთი უბრალო ასპირანტი“, — ჭარბებით უთხრა.

— მეც მაგის თქმა მიწოდდა: რა ჩქარა გაღის ღრე და რა დიდი ცვლილებები ხდება აღმართა ცხოვრებაში!.. ასე არაა, ავთანდილ? შენ რად მოგიწყენია?

კიბაშვილი უგერგოლოდ შეიწმუშნა.

— მე მგონი იმიტომ, — თქვა ომარმა, — რომ ავთანდილი ყველანაირ ხუმრობას პირდაპირ იგებს და გულთან ახლოს მიაქვს.

— არა, რას ამბობ, — თვაუროს ასისტენტის სახეს ზეით ჩამოეცალა. მერე გაიღიმა ავთანდილმა და ხუმრობა სცადა, — არა, ამხანაგო, ძალიან ცდება. მე, უბრალოდ, რაღაცაზე ჩაფიქრდი, თორემ ხუმრობა როგორ არ მესმის. მარიკამ ჩაიცინა.

— ეგ რომ არ იყოს, ჩემო ავტო, ხუმრობა რომ არ გესმოდეს, მაშინ ხომ მეც არ მეყვარებოდი და შენც დიდი ხანია შევძლებდი...

— ჯერ კიდევ არ მოსულა ბატონი ლადო? — თენგიზი მარიკას ეკითხებოდა და ომარმა წამსვე ყურები ცქცატა.

— არა, წარმოგიდგენია! — თქვა მარიკამ.

— ბატონ ვლადიმერს ძალიან დიდი საქმე ჰქონდა სამინისტროში, — მათგან მიბრუნდა კიბაშვილი, — ჯერ ინსტრუქტი, იყო საგანგებო თათბირი, მერე — სამინისტროში, — თავი გაქნია თანაგრძნობისა თუ განცდიფტების ნიშნად, — პირდაპირ თავის თავს არ ეკუთვნის ბატონი ვლადიმერი!

ომარს გული დაეწყდა. რაღაც სიცარიელის გრძნობა დაეუფლა. წელანაც, შექისვლისას, ის დარბაზს ათვალიერებდა, რომელიც ხალხით იყო სავსე და მასზე მაინც ცარიელის შთაბეჭდილებას ტოვებდა. სასტუმრო ოთახი მასიური ავეჯით იყო გაწყობილი: კაკლის ხის დიდი მოჩუქურთმებული ბუფეტით, ვეგბა მაგიდით, კედლებზე ჩამოკიდებული უზარმაზარი სურათებით... და მაინც რაღაც გორბო, დამთრუნველი სიცარიელე იყურებოდა ამ კედლებიდან და მძალაი ჭერებიდან, საიდანაც ღარბო, მრავალმკლავიანი ბროლის ქალი ანათებდა დარბაზს.

ეგებ იმიტომაც ეჩვენებოდა ასეთნაირად ეს დარბაზი, რომ თავიდანვე სტუმრებს შორის ოჯახის უფროსის ქმუხი, ჩადგმული ფიგურა ვერ შეინიშნა?!

— ექნებ ისეთი საქმე აქვს ბატონ ლადოს, რომ სულაც ვერ მოგვისწრის? — ჰკითხა მარიკას.

— რას ამბობ, — შეიცხადა მან, — ინსტიტუტი კიდევ როგორღაც გაძლებს უმამაჩემოდ, ჩემი დაბადების დღე კი — ვერანაირად!

— უმისოდ არც არაფრის დაწყება არ შეიძლება, — შეუვალად განაცხადა ჰიპოთეზა, თითქოს ვიღაცას ტყულობო.

მარიკა გამოცოცხლდა.

— რატომაც არა! — ომარის შეხედა. ისევ ჩაქიდა მკლავში თავისი გრძელი, მსუბუქი თითები, — ცეკვის დაწყება ხომ შეძლება?! რაადენი ხანია არ გვიცეკვია, ომარო!

დარბაზში ხმადაბალი ზუსუნის იდგა. სტუმრებს საქმიანი მოლოდინის გამოხატავდნენ სახეები ჰქონდათ. ჩუმად ლაპარაკობდნენ. ერთი შეხედვით კაცს რომელიმე მინისტრის მისაღებად ეგონებოდა თავი. ხმაური და სიცილი მხოლოდ სტუდენტთა ჯგუფებიდან ისმოდა. ახალგაზრდები კუთხეში და განიერი ფანჯრის რაფასთან იყვნენ მიყუდულნი.

მარიკამ ვეება რადიოლასთან მიიყვანა ომარი. ხუფი ახადა. მერე ფირფიტებს დაუწყაო სიმწვა.

— ტანო? — ჰკითხა.

— იყო ტანო.

დარბაზის მედღედ სიცარიელეს ხმაურთან, რიტმული მუსიკა შეესია.

ის იყო ცეკვა უნდა დაეწყათ, რომ ომარმა სოფიო თვალის მოპკრა თვალი: შემოსასვლელ კარში იდგა და მათკენ იყურებოდა.

— მამიდას რაღაც საქმე აქვს შენთან, — ომარმა კარისკენ ანიშნა მარიკას.

ისინი ერთადვე წაიღნენ დიასახლისისაკენ. სოფიო თვალრის მუტრა რაღაც საგანგებო ამბავს გამოხატავდა.

— მამა მოვიდა, — უთხრა მარიკას მიახლოებისთანავე, — ამ წუთში მოვიდა დალილი დაქანცული. თავის ოთახშია.

მარიკა მამიდასთან ერთად სასწრაფოდ გავიდა. ომარი მარტო დარჩა.

სტუმრებში უცხად გავრცელდა ხმა, მასპინძელი მოვიდა. დარბაზს ჩოჩქოლი შეუდგა, როგორც ყაზარმას — გენერლის გამოჩენის წინ. ეს იყო მხოლოდ, სამხედრო მარშის ნაცვლად საცეკვაო მუსიკის პანგები იფრქვეოდა რადიოლიდან, რომელიც წელიწადის იმ დღეებში ატოვა თვალრის ასულმა. ყველანი ფეხზე იდგნენ. თანდათან უფროსის გამოჩენას ელოდებოდნენ. კაპტი-კუდრი წამოხვედნა ან ხმადაბლა ნათქვამი ცალკეული სიტყვა თუ არღვევდა მხოლოდ მოლოდინის ამ მძიმე საზეიმო სიჩუმეს.

მერე შეზოხელი ოთახიდან ამბავმა გამოაღწია:

— ბატონო ვლადიმერი ისვენებს...

და დარბაზი ისევ აჩოჩქოლდა, აზუსუნდა. საღვთო ნარდი აჩხაკუნეს. კუთხეში მდგარ მრგვალ მაგიდასაც რამდენიმე კაცი შემოუსხდა. დანარჩენები ფეხზე იდგნენ, ხმადაბლა საუბრობდნენ.

ომარი მარტო დარჩა. მისთვის აღარავის ეცოლა. იდგა და თავს ებრძოდა, რომ არ დაჰმორჩნენ, ლეზოდა ამ ხანგრძლივ, დამთავრებულ მოლოდინს; რომ სითამამე არ დაეკარგა არ იცოდა, რა გავრცეებინა ნასტუმრო ოთახისა და ხალხის თვალყურების გარდა.

უცხად ცნობისმოყვარეობისა თუ გაკვირვების პატარა ნაბერწყალმა გამოაცოცხლა. კაცის ხის მუტყავისფერ ღიბ ბუფეტზე, სიღრმეში ჩაღმებული სარკის წინ, რამდენიმე წიგნი ელადა. ომარის ყურადღება ყველაზე უფრო თვალსაჩინო ადგილზე მოთავსებულმა სურამ მიიპყრა. იგი, როგორც წვეთი წვეთს, ისე ჰგავდა მის მიერ ნაყიდ საჩუქარს. ბუფეტისაკენ წასვლა დააბიჯა.

— ომარი, უკაცრავად, რომ მიგატოვებ, — მარიკას ხმამ გამოაფხიზლა.

მარიკა დაბრუნებულიყო. რადიოლაც ხელახლა ჩაერთა.

— წამოდი, ომარი, ვიცეკვით. მამა ისვენებს. საწყალს სწორედ დღეს აეკიდა მანცდა-მანც ყველადგრი.

ცეკვა დაიწყო. მარიკამ — ჩვეულებრივად, თამაში. ომარი უხერხულად გრძნობდა თავს. მარტო მათი წყვილი ტრიალებდა სასტუმრო ოთახში. მარგამ მერე თენგიშმა ლენა შეწირული გამოიყვანა. მერე კიდევ რამდენიმე წყვილი მიემატა მოცეკვავთ და ისიც ცოტა გათამაშდა; თუმცა გრძნობდა, რომ სტუმრების ყურადღება უფრო მისკენ — ღირეუტორის ასულის პარტნიორისაკენ იყო მიმართული.

მერე ეს მდგომარეობაც თანდათანობით შეიფერა. საყოველთაო ყურადღებასაც შეეჩვია. მარიკა თვალბეში უყურებდა. თხელ, გაცრეცილ ტუჩებზე კი გამომწვევი ღიმილი უკრთოდა.

— ხომ არ მოიწყინე უჩემოდ? — ჰკითხა.

— ის იყო, უნდა მომეწყინა, რომ ავთო მოვიდა ჩემთან და გამამხიარულა.

— ავთო გავამხიარულა?!

— ჰო, მაგას რომ ვუყურებ, ყოველთვის მხაარულად ვგრძნობ თავს.

მარიკამ გაიცილა.

— მე ყველას ვერ ვხედავ აქ, ჩემო ძვირფასო კლეოპატრა, შენი ძველი და გულოთადი ნანერგებზედა — უთხრა ისევ ომარმა.

სტუმრებს რომ უთვალთვალებდა, ომარმა დაადგინა: ბათუმში იზოლდა ბერიძის ბინაზე შეკრებილი მთელი საზოგადოება აქ იყო; ყველა, გარდა ჯემალ ბრეგვანიძისა. „არ დაბარეია თუ თვითონ არ მოვიდა?“ რატომღაც უნდოდა, ამ გარდაუდის პირველი ნაწილი ყოფილიყო მართალი.

მარიკამ, ეტყობა, გაუგო. ქარავნულადვე უბასუხა:

შოთა ზაღმაშორია
მზის თვალი

— ჩემზე რომ იყოს დამოკიდებული, სხვებსაც გაეყაროდ ერთის გარდა...

— კიპაშვილსაც?... თუ კიპაშვილის გარდა? მარიკამ ვადაიყისკისა. მერე ლოყით მოელაშუნა მხარზე.

— ციხისძირი გამახსენდა ეხლა, ომარო, რა კარგი იყო, არა, ციხისძირი?!

— საკვირველია, ცოტა ხნის წინათ მეც ციხისძირზე ფიქრობდა,

ზუსტად ისე, როგორც ციხისძირში, ვერანაზე ცეკვის დროს, ავთანდილი მიმეტერებოდა ახლაც თავისი ბეცი თვალებით და სახეზე მოწყალეობისა თუ დანდობის თხოვნა ჰქონდა აღბეჭდილი...

...ოღონდ მაშინ ვალსს ცეკვავდნენ. იმ საღამოს მარიკას პარტნიორი არ გაჰოუცვლია. „რა კარგად ცეკვავთ, — ეუბნებოდა ომარს, — თითქოს დაუღდეგრად, თითქოს გაბეზრებით... მაგრამ მაინც დახვეწილ სტილში“. მერე უთხრა: „ამის შემდეგ გველაება, მედამ პარტნიორობა გიძინო ცეკვაში...“ „მარტო ცეკვაში? — შეაწყვეტინა ომარმა, — ბრძანე და მზად ვარ ტარიელობაც გაგიწიო... ყველაფერში“. ასეთ რამეს არ ავალბებენ ეს თავისთავად უნდა მოხდეს. — თვალზეში მესცქეროდა ომარს და იცინოდა, — პო, მის ვამბობზე, პარტნიორობა გამოწვეთ-მეთქი... აქ იქნება თუ ჩვენთან, თბილისში... მამაჩემის არ შეგვეჩინდეს; ინსტიტუტში ძალიან მაკვირია, მაგრამ შინ, ჩემთვის სასურველ სტუმრებთან მაინც, თავლზე ტყბილია“. „ესე იგი ავთანდილ კიპაშვილიც სასურველი რაღაც ყოფილა... მათ ეს-ის იყო ჩუხავეს ვერანდის სვეტთან აყუდებულ ასისტენტს. მარიკაზე მიმეტერებული მისი ბეცი თვალზე მოწყალეობისა თუ დანდობის სასიკეთოა რეგულარებას გამოაჩვენებდა. მარიკას ისევ გაეცინა. სულ ახლოს მიუტანა სახე. უთხრა: „ექვია-ნობა?!... ისიც ამ ტიპზე?!“ ცოტა გაიკაჩრა და მან ისევ თქვა: „თუმცა მამას რჩეული მართლაც არის ავთო. რჩეული კი არა... როგორ გითხრა? ახლობელიც არის და მოსახერხებელიც... მამას უყვარს, როცა მის ნათქვამს უტყბად, დაუფიქრებლად და სიტყვის შეტუბურებლად ასრულებს. ჰოდა, ავთოც ესეთია“. ცეკვა რომ შეწყდა, მარიკამ სთხოვა: „ერთ რამეს ვერ შემისრულებ, ომარ? — რამდენსაც შეტყუი“. „დაწოლის წინ რომ არ მოეწიო, არაფრით არ დაამეცინა. გამოიყვები, რა უნოს ბოლოში იქით მტინი ხევიანია და ხალხიც არ დადის“. მიწაზე გართბულ ლეღვის ხეს სინათლე ვეღარ სწვდებოდა. კრიკინობლებიც სულ ახლოს მდგომდნენ თავიანთ ღამის სიმღერას. ვარსკვლავებით მოქდილი ცაც თითქოს უფრო დამლა ჩამოსულიყო. მეტი ძალი, მეტი ინტიმი ჰქონდა ადამიანებთან, მათ განცდებთან, სულთან, ვიდრე იქით, ელექტრონიტ განათებულ და ხმაურიან ეზოში. ქარი ამოვარდა. „უყურე, — მარიკამ მუხლზე დაადო ხელი, — ხედავ? ბოლი შენ-

კენ მოდის. ნათქვამია: პაპიროსის კვამლი სიმ-პათისკენ მიიწეოსო“. „მერე, შენ რა? — მარიკამ გვერდულად მიხედა ომარს. ხმადაბლა გაიცინა. „როგორც გითხრა... — დააყვანა. საგანგებოდ არჩეულ სათქმელს, — მე ვერ ვიტყვი, რომ ეს ხანდაზან მართალი არ იყოს“. ომარმა მისი ხელი აიღო. „როგორი მგარძნობერი, სანდომიანი მკლავები გაქვს, მარიკო“. „როგინაღუტია: გმარძნობერი მკლავები პირველად მესმის... შენ? ამა მაჩვენე შენი ხელი... შენი ხელი კი ძალიან ცხელია. რატომ?... ამბობენ, ეს ცხელი სისხლის ბრალიაო. მე კი გიბოლი ხელი მაქვს. მაშ ციხისძირიანი ვარ? — ის იყო ომარს ტუჩებთან უნდა მიეტანა მისი თითები, მარიკამ უტყბად წაართვა ხელი. გველნაკებნივით წამოხტა. ანთებული პაპიროსი დამალა. „ეს კაცი გამაგიტებს, — პრაზით თქვა, — შემოჩენილია ნამდვილად!“ ომარმა მისი მხერგის მიმართულებით გაიხედა. ხეების ჩრდილში ქერდულად მოსიარულე კიპაშვილის სილუეტი დალანდა. მარიკა თავის ადგილს დაუბრუნდა. ომარის მკლავს იდაყვით დაეყრდნო, მერე, უტყბად, ხმადაბლა დიძახა: „ავთანდილ! — როცა ასპირანტის ჩრდილი შეჩერდა, ბრძანებით, მეკეთება თქვა, — მოდი აქ!“ ავთანდილი ბოთე ნაბიჯებით წამოვიდა. სანამ მოუახლოვდებოდა, მარიკამ გადაუღაპარა ომარს: „მამაჩემს ისღა აკლია გაიგოს, რომ პაპიროსს ვეწევი...“ ავთანდილი ზვინივით დაეყუდა მათ წინ. „რა საეჭვოდ დაგებტები? — ჰკითხა მარიკამ, — პაემანზე ხარ გამოსულიო?“ „არა, მარიკა, — წაიბურტყუნა კიპაშვილმა. გულზელი დაიკრია, — უბრალოდ იქ, ხალხში ვეღარ გაეძლო, მარტოობის წყურვილი შემომაწეა და აქეთ წამოველ“. ომარს აღარ ეცინებოდა. რაღაც საწყალი უხადრუკობა იმალეობდა ამ ვეება ადამიანის ცდაში, მთევტუბონა ისინი და თანაც კეთილშობილური კავშირანი ფერებით შეევსო ღინჯი მეცნიერის პორტრეტი, როგორადაც თავი მოჰქონდა. „თუ შენ მარტოობა გინდა ავთანდილ, — თქვა მარიკამ, — ჩვენ ხელს არ შეგეშლით. მალე წაივით. თონდ კი ამ კბილის ტკივილმა გადამიაროს“. „კბილი გტკივა?“ — დაიღრჩა კიპაშვილი. „რა საშინლად, რომ იცოდეს! ომარმა მასწავლა, პაპიროსის კვამლი დაგუბო“. „ეგ მეც გამოცია“. „ჰოდა, აი მეც ვიგულებ, მაგრამ მგონი არაფერი გამოდის. — მარიკა ომარს მიუხრუნდა, — მოდი, ომარ, შენ წადი. მე ავთანდილთან დავრჩები. არც მე მიწვეს ავთო სახლისაკენ და რაღად გაცდებინო, როცა ავთო აქ არის? — მას უფრო საიმედოდ უნდოდა ავთანდილის დამეშავება...

— არა, დღეს ჩვენ ცეკვა არ გვიწერია, — თქვა მარიკამ, — მამიდაჩემი შემოგვიჩინდა...

სოფიო თვალი მოთრიალ წყვილებს შორის მოიკვლევდა გზას.

— მარიკა, შეიღო! — შორიდანვე მიაძახა, —
ამა მოდის!

მარიკამ ხელი გააშვედინა ომარს. ფართოდ
გაღებული კარი აკენ გაემართა. ცეკვა ჰაშინვე
შეწყდა. ვიღაცამ რადიოლა გამოთიშა. კარს
აქით, მეორე ოთახის სიღრმიდან, ლაღო თვაუ-
რის დაბამი, ჩადგმული ტანი გამოჩნდა. დინჯი,
მიმე ნაბიჯით მოდიოდა. დაფარჩული წარბები
ოღნავ გაესხნა. ჰროლა თვალები მედიდური,
გორიზა სიცილით უცემციმევდა. სასტუმრო
ოთახში შემოსვლისთანავე შედგა. ქორტული
მზერა მოავლო შეკრებილთ და დაბალი, მაგრამ
მტკიცე ხმით თქვა:

— აქა მშვიდობა! თქვენი გამარჯვება!
მერე მარიკასავე წავიდა აუჩქარებლად.
გაცინებული მიუახლოვდა. ორივე ზელოთ და-
უქრა თავი და შებლზე ავოცა.

— სასახელო ქალი გამეზარდე! — უთხრა და
მუყაოში ჩასმული რაღაც ნივთი გაუწოდა, —
ესეც ჩემი საჩუქარი შენი ოცი წლის თავზე. —
სანამ გადასცემდა, ყდიდან წიგნი გამოიღო და
თითქოს საგანგებოდ, ყველას დისანახავად
ასწია, — ქართველი ქალისთვის ამზე ძვირ-
ფასი საჩუქარი არ არსებულა! ეს იყო იმის
მოთხოვის თვლიც და ხელისხელ საგომანებელ-
ე ქმნილებაც. აქედან სწავლობდა ის ადამ-
იანობას და თავისი შრომის დიდ ნაწილსაც
ამის გამრავლებას ანდომებდა.

ყველასთვის ცხადი გახდა ეს «გვფხიხ-
ტყაოსნის» ახალთახალი გამოცემა იყო, რომ-
მელსაც ავადმთა მთელი ორი წლის მანძილ-
ზე ამზადებდა.

მისაღმების ცერემონიალი დამთავრდა.
სტუმრებში სუფრასთან მიიწვიეს. დარბაზის
ცალ მხარეს მიდგმულ გრძელ მაგიდას სამ-
კუთხით ალყა შემოარტყეს. ომარის ყურად-
ღება სოფლი თვაურის საქმიანობამ მიიპყრო.
იგი ამ ალყას წინამძღოლობდა. მორიგეობით
იწვევდა სუფრის მახლობლად შეჩერებულთ, —
თითქოს ცხერის ფარიდან საცეტესოებს არ-
ჩეგსო სარქალი — ყოველ მათგანს, ეტყობო-
და, წინასწარ განკუთვნილ ადგილს უჩენდა და
ამას განსაკუთრებული გულმოდგინებით ას-
რულებდა.

მარიკამ ომარი მოძებნა.

— წაბოდი, შენი ადგილი უნდა გაჩვენო, —
მაჯიში ჩაჰვიდა ხელი. სტუმრების აზოჩრულე-
ბული, არეული რიგები გაატარა. მაგიდის
თათთან გაიყვანა.

— აქ მე გზივარ, — დაკავებული დისახ-
ლისის იგრიტ დაადო სკამს ხელი. მერე მეზო-
ბელ ადგილს მიუთითა, — აქ კი შენ, თენგიზ-
საც მოვიყვანე ხელავე. სანამ სხვა საქმეებს
მოვრჩები, არ მოიწყინოთ.

უკანვე გაიქცა თავისი მამიდისაკენ.
ლაღო თვაური მაგიდის მეორე თავში
იდგა, სკამის ზურგზე ხელდახეილი. მედი-

დური და მომდიმარი უთვალთვლებდა სტუმ-
რების გაწყობის პროცესს. მისი ზმირი წარ-
ბები მხოლოდ მაშინ იხსნებოდა, როცა გვერ-
დით მდგარ წითურ, წარმოსადგე კაცს მიუბ-
რუნდებოდა რაღაცის სათქმელად. ეს კაცი
ექიმი იყო. ის ოჯახის მეგობრად გაიცნო მარი-
კამ ომარს აქ შემოსვლისას.

თენგიზ გამრეკელმა მთავითა თავის აღ-
გილს. იგი მარიკას მხარმარჯვნივ უნდა დამჯ-
ღარიყო.

— აი სამავალითო უბრალოება! — დაჯღო-
მისთანავე სიცილით უთხრა ომარს, — ყველი-
ნი ამას დაბარაკობენ: ავადმეცოსი ლაღო
თვაური, რომელიც ხუთმეტრ ათასს იღებს და
არ იცის ამ ფულის რა უყოს, თავის ქალი-
შვილს დაბადების დღეზე «გვფხიხტყაოსნის»
შვიდთუხმინან გამოცემას უძღვნის...

თენგიზი შინაურულად გრძნობდა თავს. მა-
რიკას დაბადების დღის გარდა, მას შემდეგ,
რაც სახელობითი სტიპენდია დაენიშნა, იგი
მუდმივი სტუმარი იყო ლაღო თვაურის ტრა-
დიციული საზაფხულო წვეულებებისა, რომ-
ლებიც ყოველი სასწავლო წლის დამთავრების
შემდეგ იმართებოდა ინსტიტუტის საუკეთესო
სტუდენტებისათვის — ახალგაზრდა მწერლე-
ბისა და პოეტებისათვის. მცენიერთა, ხელო-
ვანთა და სპორტსმენთათვის.

მათ ირვვლივ თანდათანობით იფხებოდა ეთ-
ქანტური ადგილები. როცა დისახლისებში
სტუდენტ-ახალგაზრდობის განაწილებასაც
მორჩნენ, მარიკაც დაბრუნდა იზოლდასთან
ერთად. და აქვე დაასრულა თავისი საქმი-
ანობა.

— ლენა შეწირული შორს ჩვენგანს. — მის
სახეს ჯერ მთლიანად არ გადასცდილებოდა
დაკავებული დისახლისის იერი. გაწითლებუ-
ლიყო. შინდისფერი ხავერდის კაბა ახლა უფ-
რო უხდებოდა, — მაგას საუთარი დაე ვერ
უნდობა და ამიტომ თენგიზისათვის დაგვიტა-
მია...

იზოლდა ბერიძე ომარის გვერდით დაჯდა.
თამადალ წითური ექიმი აირჩიეს. მან მდ-
ლობა მოხიზდა, ყურადღება ითხოვა და შეკრე-
ბის მზეზის სადღეგრძელო დაიწყო.

სუფრა გასუსული უხმენდა. თვადპირვე-
ლად ომარმა მიუღლო ყური სადღეგრძელოს.
თამადალ ისე შორიდან და ისე მაღალფარდო-
ნად დაიწყო, რომ ეტყობოდა, მალე არ დამ-
თავრებდა. უხმეზი იყო, ყველაფერ ამის მოჰ-
ყვებოდა წმინდა ნინოც, თამარიც, ქეთევან
წამებულის, მერე-საქართველოს ისტორიის
სათანადო მონაკვეთები და, ალბათ, ტაეზი
ქართველის დედიდან... ომარი იღვავით დაე-
ყრდნო მაგიდას. ხელი ნიკაპქვეშ ამოიღო.

შოთა შალვაშვირიძე
მზის მთაღი

ლადო თვაურის დაუწყო თვალთვალი. უცუტა-
ლდებობას ვერაფერს დასწამებდა: თამადა მას-
პინძლის გვერდით იჯდა.

ლადო თვაურის თვალებს აღრინდელი ციმა-
ციმი არ სცილდებოდა. მის წარბშეკრულ სა-
ხესაც უფრო მეტად მსკვალავდა რაღაც ინტი-
მური, თითქმის რბილი იერი. ის თავის ასულს
უმზერდა.

აშკარა იყო — თუშცა თავისებურად, ღაო-
კებით, მაგრამ მაინც უზომოდ ხარობდა მისი
ყურებით... მერე, უცბად, ომარი შეკრთა:
თვაურის მზერა მარიკას გამოსცდა. მასზე
შეჩერდა... თითქმის გაოცებით, ოდნავი გაო-
ცებით: „ეს ვინ უნდა იყოს?!“ თითქმის თვა-
ლებზე გადმოწეული წარბებიც ოდნავ შეეკ-
რა... მაგრამ არა — ეს არ იყო თვის უხიკი,
მისისავე მზერა. ეს ლომის თვალები იყო,
მაგრამ ლომი მხოლოდ წრეწუნას უყურებდა.
და როცა ეს მზერა ისევ მარიკას დაუბრუნდა,
ომარმა შენიშნა: იმ ინტიმური შტეის გარდა
რაღაც ფოლადისებრიც ელავდა მასპინძლის
ჭრილა თვალებში; რაღაც მტკიცე, შეუვალი,
ჭრუტი.

ომარი შეიშმუნა. ხელი ჩამოიღო. გასწორ-
და. იზოლდა ბერიძეს მიხედვით. ბათუმის მერე
არ ენახა იგი. ეუბნებოდა, რომ იძულებული
იყო ასე უბრაოდ მჯდარიყო მის გვერდით.
გაუღიმა. იზოლდამაც გაუღიმა, მაგრამ რო-
გორღაც სწრაფად, წამოფრად, თავშეკავებით.
მერე ისევ თამადას მიუვლო ყურით. მისი
მზერა მხოლოდ თამადასა და მარიკას შორის
მონაცვლეობდა. მარიკასაც არ ეცალა. თამადას
უსმენდა. იღიმებოდა. იქით თენგიზი იჯდა.
ისი ღრმად ჩამჯდარი თვალები და სუფთად
გაპარსული სახე ოლიმპიურ სიცივეს გამოს-
ცემდა. ბრილიანით გაპრიალებული, შუაზე
გაყოფილი და საგულდაგულოდ გადავარცხნი-
ლი თამე საოცრად ეხამებოდა მის გამომეტ-
ყველებს. თენგიზს უხდებოდა კიდევ გაუცინ-
რად, სერიოზული იერით ჯდომდა მაგრამ მთე-
ლი სუფრაც ასე იჯდა — გასუსტული, მთლად ხაზ-
გასმულ ყურადღებად ქცეული. არავითარი
გადალპარაკება! არავითარი გახუმრება! თით-
ქმის ეს ხალხი თავისუფალი, ლალი დროსტა-
რებისთვის კი არა, მკაცრად რეგლამენტირე-
ბული სანქსიონისთვის შეიყარა.

თამადამ ლაპარაკი მოათავა. მაშინვე მაგი-
დის მეორე მხარეს „მისი სადღეგრძელო“
დასცხეს. ჯიმშერ ბრეგვაძემ წამოიწყო. მერე
სხვებმა აიტაცეს. მალე უკვე მთელი სუფრა
გუგუნივდა, მთელი სუფრა, მთელი ეს უზარ-
მახარი დარბაზი. რამდენიმე მუხლი გამეოკ-
და. მერე ეს ომახიანი სიმღერა უცბად მოწყ-
და. მაგრამ გორიზმა, მედიდურმა დარბაზ-
მა მხოლოდ წამიერად დაიბრუნა ჩვეული,
მორჩილი სიჩუმე. მაშინვე ტაშმა იქუხა. მო-
წონების ხორხოცი ატყდა.

მასპინძელიც იღიმებოდა. მაგრამ მერე, ხმა-
ური რომ მიწყნარდა, თქვა:

— მართალია, ტაში გერგოთ, მაგრამ ერთი
გამაგებინეთ, თქვენი კიბიზე, ეს რა სიმღერას
მღეროდით? თუ „მრავალკამერი“ იყო, „ოხ-
ოხოია“ რა შეუშია დალოცვილებო... და თუ
რამე იმერული სიმღერა იყო, მაშინ „მრავალ-
კამერი“ სხენება რაში დაგვირდით?

აქჩქარებულად ლაპარაკობდა. თან მაზლობ-
ლად მსხლემებს საითათოდ აყრობდა მზერას.
თითქმის თვალებში კითხულობდა მათ აზრს.

— ...ქართულ, მამაპაპურ სუფრაზე ქართუ-
ლი, მამაპაპური „მრავალკამერი“ უნდა ის-
მოღეს!

— არც მაგას მოგაყვებით, ბატონო ლადო! —
ლაიხაზა ჯიმშერ ბრეგვაძემ. ის ძალიან აქტი-
ურობდა. ომარს გაახსენდა:

„პო, ჯიმიც პირველად არის თვაურებთან.
ცელირას გამოჩნდეს, ყურადღება მიიქციოს“.

— არა შეიშოლს, — უკმეხად თქვა მას-
პინძელმა. ჯიმშერს მისი ქორული მზერა დაა-
ტყდა, — მე რესტორანში კი არა ვარ და სიმ-
ღერის დასაყვეთად კი არ ავლავარაკადი. მე
იმისთვის მტკიცა გული, რომ ჩვენი ხალხურა
სიმღერებში... სადა, თითქმის უბრალო... და ამ
უბრალოებაში — დიდებული სიმღერები თანდა-
თან დავიწყებას ეძლევა ახალგაზრდობისაკენ.

შეჩერდა. ისევ მოავლო შეკრებილთ თვალი.
ხმას არავინ იღებდა. ოჯახის უფროსის დინკი
ხმა კვლავ შეუვალად გაისმა გატყერნილ სიერ-
ცეში:

— დღეს „მრავალკამერი“ „ოხოხოია“ მიე-
წება. ხვალ... რა ჰქვია იმისა?... ზებია მყე-
და“ მიეტმასნება. მთელი ამ პრეცედენს ახალ-
გაზრდობას ტყუაც შეერყვნება და მერე მშვი-
დობით აღამიანობა, პატიოსნება აგრე არ
არის? — ახა რას იტყვის ჩვენი მომღერალი?

მისი მზერა ვილაცას ეძებდა. რაკი ის ვილა-
ცა ეერ იზოვა, თავის ასულს ჰკითხა ლადო
თვაურმა:

— ჯემალი სად არის, შეილო? არ მოსულა,
თუ არ ამავია?

— ჯემალი, მამა, ალბათ ეხლა ფორტეპიანო-
სთან ზის და „ოხოხოიას“ „მრავალკამერი-
საკენ“ არჩევს.

სარხარი ატყდა.

— პი შე ენაწყარა, — ეუბნო სიცილით
შეუწყრა მამა, — იმასაც რაღაცა ამნაირს ეტყ-
ოდი და იმიტომაც არის, ამ ბოლო დროს სულ
არა ჩაის.

— მე რომ მკითხოთ, ბატონო ელდიმერ, —
როყნიოდ ღაიხაზა კიპაშვილმა, — იმერულა და
უფრო მეტად გურული სიმღერები საერთოდ
არ უნდა იმღერებოდეს სერიოზულ შეკრე-
ლობაზე.

— რას ამბობ, ბიჭო! — დაუცაცხანა ლადო
თვაურმა, — შენ რა, გინდა ნახევარი საქართ-

ველო ამიჯანყო?! — მან ყური მიუღდო სუფრაზე ამტყდარ სიცილოს, თავისივე სიცილის ეჭოს. მერე სერიოზულად განაგრძო, — მაგას როდეს ვამბობ, დასავლეთის სიმღერები არ ვაზრდებო. ვანა დასავლური მთებისა არ არის „ლოლ“?!.. ან კიდევ, ჩონგურის სიტკბოსა, უბრალოდ ათრთოლებული სიმების სიტკბოსა, რა შეედრება?! ყველაფერი კარგია, რაც უბრალოდ, ხალხურად გადმოსცემს სიტყვასა და ბგერას... კაცის ოცნებასა და სიხარულს... გინდა მწუხარებასა.

— სრულიად მართალსა ბრძანებთ, ბატონო ვლადიმერ, — ქიპაშვილი ფეხზე წამოდგა, — მე უბრალოდ გერც წარმოგიდგინა, რომ ეს საყთბი ამდენ რამეს უკავშირდებოდა და ასეთი ღრმა იყო, — მერე დაჯდომა დააპირა, მაგრამ სანამ დაჯდებოდა, თქვა, —ისე კი, კარგი იქნებოდა, ბატონო ვლადიმერ, თქვენ ხელოვნებითვოდნეობის გარდა მუსიკათმცოდნეობაშიც წაგეკითხათ ზოლმე ლექციები... მუსიკათმცოდნეებისთვისაც, რომლებმაც ათასი ლექცია წამოიკითხეს და მაინც ისე გერც გამაგებინეს, როგორც თქვენ ამ ერთ წუთში.

ირგვლივ გაივინეს. ზოგმა ტაშიც დაუკრა. სუფრა თითქმის ცოცხლდებოდა. წვეულებაში მხიარულება შემოიჭრა. თუმცა ეს მხიარულებაც ჯერ კიდევ მაყარად განსაზღვრული ხასიათისა იყო; ერთი, როგორცაც სავალდებულო, ზემოდან ნაკარხანები თემის გარშემო ტრიალებდა.

„აი თურმე რისი ნიჭი ჰქონია ავთოს“, — გაიფიქრა ომარმა.

თავური უღვაშებში იღიმებოდა. პასუხი არც კი გაუცია მისკენ გადაბრლი, გაიცინებულა თამაღისათვის; დინჯად წამოდგა; აუჩქარებლად წავიდა ქიპაშვილისაკენ და წითური ეჭიმის გაკვირვებული მზერა გაიყოლია. დაბნეულ, გაურკვეველი სტუმრები გაფაციკებული ცნობისმოყვარეობით აღევნებდნენ თავს, როგორ მიუხალოდა ვეება ასისტენტს მასპინძელი, ხელი გაიწოდა მისკენ და უცბად, ძველებურად, მამაპაჟურად აუწვია ყური.

— ეს იმიტომ, ხალხო, — მერეღა შემოზარუნდა, ყველას გასავლნად განმარტა, — რომ ამ ვაჟკაცმა მეროდ აღარ ჩააგდოს უხერხულ მდგომარეობაში თავისი მასწავლებელი და მეტი საზიარობაც გამოიჩინოს.

მთელი სუფრა ხარხარებდა; ყველაზე მეტად — ავთო ქიპაშვილი. თავური კი აუჩქარებლადვე გატრიალდა სრულიად სერიოზული სახით. მძიმედ ჩაუარა მაგიდის გასწვრივ მდგარ მასიურ ბუფეტს. უცბათ შედგა. რაღაცას დააკერდა. მერე იმ სურას წავალთ ხელო, წელან ომარმა რომ შენიშნა. შეათვალერა.

— აი ხალხური ხელოვნება! — უცბათვე თქვა, — აი უბრალოების სიღამაზე, რომელზედ მოგასვენებდით...

ისევ შემოზარუნდა. მარიკას ჰქითბა:

— ეს სურა საიდანა გვაქვს, შვილო? რაღაც არ მახსოვს.

— ეს, მამილო, ომარმა მომიტანა საჩუქრად. ომარმა მისი თითების მსუბუქი შეხება იგრძნო. თან მოულოდნელობისაგან გაშრა. ხიხარულის ელდამ დაუარა. „მამ ეს ჩემი სურა დაუდგამს აქ მარიკას?!“

თვადურის ტროლა თვალეებში მოწონებისა თუ კმაყოფილების შეუი ბზინავდა.

— ზოდა, გემოვნება მქონიაო, მაგან უნდა დაიცვენოს! — თქვა მან.

მასპინძელმა მალა აწია ყელმოღერებულ სურა, რომელსაც თხელი, ფაქიზი ხაზები დაჰყვებოდა და უბრალო, მაგრამ ჰაეროვან ორნამენტებს ქმნიდა.

— კაცმა შეიძლება ილაპარაკოს სხვა, რომელიც უნდა იყოს სტილის სიღამაზეზე, რაც ამ ნახელავსა ახლავს?!.. ზოდა, ეს უკვე აღმოცავლურ ქართული ან მარტო ქართული სტილი კი არ არის... ეს ზოგადსაქოცობრიო! ზოგადსაქოცობრიო იმიტომ, რომ... — უცბად მან აუწვია ზმას, რომ ხაზი გაესვა ნათქვამისათვის, — გასავებისანობა, უბრალოება და სიმარტოვე — ეს ისეთი თვისებებია, რომლებსაც ხელოვნების ხიდი უგვანო, გაუნათლებელ ადამიანებამდენაც დაჰყავს... მაშასადამე, სახალხო, ყველასათვის მისაწვდომსა ხდის ხელოვნებას და ნებას გვაძლევს ერთბაშად დაველაპარაკოთ მილიონებსა და ეიმოქმედოთ კიდევაც იმათზე... დიასახლისის შემოსვლამ შეწყვეტინა სიტყვა. სადღეო თვადური სარდალივით მოუძღვდა წინაფარებში გამოწყობილ ქალებს. მათ ვეება, ოხშივარადენილი საყერძეები მოჰქონდათ.

ომარმა წინაფარიან ქალს ნივგზიანი ჩახობილით სავსე საყერძე ჩამოართვა. კერძო მადისაღმძვრელი, გამაბრუნებელი ოხშივარი ასლიოდა. მარიკას თენგიზი უმასპინძლდებოდა. ომარმა იზოლდას შესთავაზა კერძი. თვითონაც გადაიღო. მერე მწვანილით, საწებლებით, ხაჰაპურით, თევზეულითა და სხვა სახსნილო ხორავით დაბუქებულ მაგიდაზე ძლივს მოუწახა ადგილი საყერძეს. მარიკა შეეშველა. თევზები მისწი-მისწია.

— ჩვენ ძალიან ვართ შეწყობილები სუფრის მოვლის ამბებში, — უთხრა ომარმა.

ციხისძირში, ბოლო ღროს მხარე, ისინი სასაღოლოშიც ერთად დადიოდნენ.

— ოღონდ იქაური სუფრა ცოტათი ჩამოუვარდებოდა თქვენსას.

— მე რომ მკითხო, იქ უფრო გემრიელი მეჩვენებოდა ყველაფერი.

— შენ რომ ვკითხო, ციხისძირზე კარგი გასახსენებლად არაფერი გეგულება. მაგრამ ამა

შროთა მაღაპკორია

მზის თვალი

ჩემთან ამბობ, სხვასთან კი ალბათ წაღვერს აქვს და ადიდებს.

მან იცოდა, რომ წაღვერში, სანამ მარცა ციხისძირში ჩამოვიდოდა, ჯერად არქვენიძეც ისვენებდა.

მარცამ თვალები დაუბრია. თვალეში და ტუჩ-პირზე კი ციხერი ღიმილი აუკიფდა. ბან-ზე აუფლო სიტყვა:

— წაღვერი მოდიდან გამოდის. ერთფეროვნება და ბოლოსდაბოლოს აუცილებლად მოწყურდება. თბილისის და გინდაც ზღვის სანაპიროს სიცოცხლე აქლია იქურობას, — გაიცინა, — მართლაც რომ: „ოხ, ნეტავი ერთად იყოს წაღვერი და თბილისი“... — მერე უკბათ გამოცოცხლა მარცა, — იცი რას ამბობენ, ომ-არა? — სულ მალე წყნეთი გახდება ესეთი იდეალური ადგილი. სასაცილოა, არა?

თამადად ჯიხვის რქები მოითხოვა. რქები იმავე ბუფეტის სიღრმეში იყო, სადაც წელან ლაო თვაურმა სურა დააბრუნა. ერთი მთვანი თამადამ თავად დაიტოვა, მეორე მოადგილეს გაუგზავნა სუფრის ბოლოში. თვითონვე შეავსო ყანჭი. აწოჩალებულ წვეთლებს გახედა.

— პატივცემულო მაგიდის წევრებო! — თქვა და მანადიდ შეყოვნდა, სანამ დარბაზში სრული სიჩუმე არ ჩამოვარდა. მერე ჩაახველა, ხმა ჩაიწმინდა. ჯიხვის რქა მოიმარჯვა. სახეზე რაღაც ღიძის, რაღაც მრავლისმეტყველები იერი ედო, — სულ ახლახან ჩვენ, ყველანი, მოწმენი ვიყავით იმისა, თუ როგორი მგზნებარებით, მართლაც დიდი ერთგულებით მონაწილეობდა ამ ოჯახის მამა და ხელმძღვანელი რესპუბლიკის უღიძურესი ინსტიტუტისა, გამორჩენილი მეცნიერა, ჩვენი ღრმად პატივცემული მასპინძელი ისეთი საკითხების გარკვევასა და გადაჭრაშიც კი, რომლებსაც, ერთი შეხედვით, პირდაპირი კავშირა არა აქვს მის მოვლენობათა ფართო სფეროსთან...

ლალო თვაურის სადღერგძელო იწყებოდა სუფრაც ხელახლა გაისუხა. თავის ადრინდელ, მთრჩილ კლაპატს დაუბრუნდა. თამადა მცირე ხნით შეჩერდა. ხმა ჩაისუფთავა ისევ და ტონს აღწია:

— თქვენ დამეთანხმებით იმაშიც რომ თუ წამოიჭრებოდა, მაგალითად, ვაკის მლაშე ნადავების გაწვევების საკითხიც, მის გადაჭრაშიც ჩვენი ღრმად პატივცემული ბატონი ლალო მისთვის ჩვეული გამკრაობებით მიიღებდა მონაწილეობას. რად გავიხსენე ეს მლაშე ნადავები? — მან წამით მიხედა გვერდით მჯდომ მასპინძელს, რომელიც ორივე ხელით ატრიალებდა მძიმე საფერფლეს, მჭიდროდ შეეყარა სქელი წარბები, — პეერ ჩვენგანს ახსოვს, აუცილებლად, რა ხრიკი, უდაბულო ადგილს წაზმოადგენდა რამდენიმე წლის წინ ამ მლაშე ნადავების გაგრძელება, სწორედ ლიტერატურისა და ხელოვნების ინსტიტუტის შემოგარე-

ნი, რომელიც მისი ხელმძღვანელის მოვლიანობა მარჯვენი, მე ვიტყვოდი — ბრძნული წარმატებით, დღეს წარმატაც წაღვერდაა შეცვლილი.

მან ისევ შორიდან დაიწყო — ინსტიტუტის ჩამოყალიბების პერიოდი გაიხსენა. მერე მეცნიერებათა აკადემიის ოთხი წლის წინანდელი არჩევნები...

სუფრა გატვრენილი უსმენდა. წამოხველების ხმაც არ ისმოდა.

თმარი ლალო თვაურს უთვალთვალებდა ისევ. თვაურის ისეთი სახე ჰქონდა, თათქოს ეს სიტყვები მას არ ეხებოდა. მის სულ უბრალო, თითქოს ზანტ მოძრაობაში, ხელის მოძრაობაშიც კი, რომლითაც ის საფერფლეს ატრიალებდა, ცხოვრების მწვერვალზე ასული კაცის დოკუმენტური ძალა და საკუთარი თავის უტყუარი რწმუნა იგრძნობოდა. მას არც სჭირდებოდა ეს ჭოთინაურები... თუ პირიქით?!... კაცს, რომელმაც ცხოვრების აღმართზე მსვლელობა შეაჩერა, იმპროტომ უკან დარჩა ყველაფერი, უკვე მწვერვალს მიაღწია, რაღა სჭირდება ამ დღედღეს სუვერენული აღიარების მეტი?... კაცს, რომელსაც შეუძლია თვითონ განავოს სხვათა ბედები?... მას, ამ ერთადერთი კაცს, შეუძლია, უბრალოდ მოინდომოს, მოიგუწუნოს და როგორც ზეპირაში, ისე ავიღებდა ყველაფერი... ოღონდ გაგიმართლოს!...

ვითომ რად არ უნდა გაგიმართლოს?!...

დირექტორის კერეტაში გართულს ახლა გაახსენდა, რომ მარცა მის გვერდით იჯდა. უცბად მიეცა გული. და ლალო თვაურს რომ შეხედა ისევ, უკვე არც ისე შეუთვალე ეჩვენა მისი გორბი, მკაცრი სახე.

...ჩვენ ძალიან სწრაფად დავეახლოვდით. მესამე თუ მეოთხე დღე იყო, მარცამ პრესის მუშაეთა სანაღორეთისსაკენ გასეირნება შემომთავაზა. სწორედ იმ დროს მთელი დასასვენებელი სახლი ბათუმიდან ჩამოსული მსახიობების კონცერტზე მიეშურებოდა. ბინდი ეფანოვად უკვე ზღვასა და ფერდობებს. დასავენებლად ექვს ნაერთიერ ღრუბლებში ეძალბოდა. ჩვენ რკინიგზით მივდიოდით. პორიზონტადან ამოზიდულ იმ ღერებებს ვუთვალთვალავდით. მერე ბილიკი ფერდობისაკენ უხვევდა. აღმართს შევედევით. მე ფრთხილად მევაველე ხელი მარცას იდაყუს ზემოთ...

...გზა პალმების, მაგნოლიებისა და გეკალიბტების ხეივანში მიიჭრებოდა. რაც უფრო ღრმად შევდიოდით ამ ხეივანში, მით უფრო სქელი და შედუღებული ხდებოდა ბინდი. რაც უფრო ვევაფრებოდა იგი თავის ბნელ კალთებს, მით უფრო იღუპოდა მღელვარებით დაოკებულ ხედობად ხმაც და მოქმედებაც.

ნაბიჯები როგორღაც თვისთავად შენედა. მოძრაობა ფრთხილად გახდა. ფრთხილი და შეპოკილი.

ენა და ხმა კი — ძალზე ტბილი, უჩვეუ-
ლოდ თავბაზანი და... მოუქნელი.

გზა ოდრო-ჩოდრო იყო. მარიკას ტანი ყო-
ველ წამს მეტმასნებოდა მკლავზე. ხელის
ზურგს რბილი ძუძუ ელამუნებოდა. „მოდის,
ელბა!..“ ვფიქრობდი. მეორე წამს ეჭვი გამკ-
რავდა: იქნებ უბრალო ენის ამოძრავებს ლა-
დო თვაურის ქალიშვილს? დასვენებისა და გა-
რთობის დღეები... მზის მსურველებმა, ზღვა, ეს
ველური ბუნება... ყველაფერი საამისოდ განა-
წყობს ადამიანს. მით უმეტეს საკუთარი სურ-
ვილებისა და ნდომის აყოლას და ასრულებას
დაჩვეულ გოგოს... „მაგრამ მარტო ეს სულაც
არ მაძლევს ხელს“. მე უფრო მტკიცე და სი-
ფხველიან ურთიერთობას ვეძებდი ლდო თვა-
ურის ქალიშვილთან; თვით მასში — უფრო
სერბოზულ გატაცებას, რამდენაირ ვალდებულე-
ბას... მოსახვედში მარიკამ წაიფორხილა. წელზე
წევაველ ხელი. ისევ ვიგრძენი, თითქოს ჩაღმა
ქალის სხეული ჩემს მოხრილ მკლავში. მერე
გზა გასწორდა, მაგრამ მე ხელი არ გამოშვია.
ფრთხილად, თანდათანობით ვიპყრობდი მის
მოქნილ წელს. თან აღმაცერად ვუთხოვთვო-
ლებდი. სწორედ ეს მსუბუქი, რაღაც მოლოდი-
ნის გამომატყველი ღიმბილი კრთოდა მარიკას
თხელ ტუჩ-პირზე. სულ ახლოს მივეტრანე ტუ-
ჩები ყურთან: „მარიკა!..“ მისი ღიმბილი არ შე-
ცვლილა. „მარიკა, მიყვარხარ“. ჭროლა თვალბე-
მა გამქირდავად გავესეს. მკლავებში ჩაქვიდღ
ორივე ხელი. მივიზიდე. „მიყვარხარ“. მან
ხელი ამაფარა ტუჩებზე, ვანიიდებას სულ არ
ცდილა. „ღამეშიდღი, ომარ, — რბილი, შემზა-
რავი დანეებით მითხრა, — უფრო სწორედ,
როდღი ნუ შეხვალ...“ როგორც კი წვენიით გა-
ვერიდე, ორივე ხელით მომწვდა სახეზე. თვა-
ლებში ჩამაცქერდა. შეგონებით მითხრა: „ნუ
ფხუციანობ!.. მითხარი: ასეთ სწორედ გამარჯვე-
ბებს ხარ დაწვეული?... — მისი თითები და-
ყოვნებით, თითქოს მოფერებით ჩამოხრილ-
და ჩემს სახეზე. ისევ პირდაპირ მიყურებდა.
ოღონდ მისი მხერა ახლა უფრო რბილი, ქა-
ლიშვილურად მიამბიტი და ცნობისმოყვარე იყო.
— რად გგონია, რომ გაიმარჯვე? რამე ვითხ-
რეს ჩემზე?“. „რა უნდა ეთქვათ?“ — ყურე-
ბი ვეძებდი. „არაფერი? შენს შესახებ ჩემი ნა-
თქვამი“. ახალა შევნიშნე: მისი პავეტი ცი-
ბაშეყრისავეით თრთოდნენ. სულ ახლოს ვიგ-
რძენი მისი სხეულის სიბოზო. ვნებამ იძალა. გო-
ნება აღარ მონაწილეობდა მოქმედებაში. წელ-
ზე შემოვხვიე ხელი. მეორეთი თავი გადავუწვიე.
„მიყვარხარ-მეთქი, ჩემი უნდა იყო და სხვა
არაფერი ვიცი...“ მარიკა გამაზახტა. ორიო-
ღე ნაბიჯი გადადგა. მერე უცხად მობრუნდა.
თვითონვე შემეგება გახელებულს. ტუჩებით,
მთელი სხეულით მომაკვდა. მომელენითა. მეც
მოვეშვი. მან ისევ მაყოცა შმაგად, გაგიჟებით.
ერთხელ, ორჯერ, სამჯერ... მერე, მოულოდ-

ნელად, ქვევით გამეტეცე, ჩასასვლელისაკენ, მარჯვენა
ვეწვიე. მკლავებში მოვიმწყვდი. ერთ ხანს გა-
ილურსა. მერე ფრთხილად გამაშვებინა ხელი.
პირდაპირ შემხედა. მიბრძანა: „გეყოფა ომ-
არ!“ გრძელი, გამხდარი თითებით დამიჭირა
ორივე მაჯა. „ოცოდე, ეს გამოწაკლისი იყო!
ჩვენ აღარ შეგხედებით ერთმანეთს... და შენც
ზედმეტის უფლებას ნუ აძლევ თავს!“ მიბრუნ-
და. ქვევით დაეშვა. აღგილზევე გავეშვდი.
აღარ გამოვეციდებივარ. პაპიროსი ამოვიღე პი-
ტამოს ჭიბიდან. მოვუთილე. თან ძალაუნებუ-
რად, როგორღაც გახევებული ვაღვენებდი
თვალს ქალის სილუეტს. იგი თანდათანობით
იოქვიფებოდა ბნელში. მერე შევნიშნე, მარიკა
შეღდა. „ომარ!“ პასუხი არ გამიცია. „ომარ,
მეშინია!“ — მოისმა ცოტა ხნის შემდეგ. ჩამე-
ცინა, აუჩქარებლად წავედი მისკენ... რამდენიმე
ნაბიჯი უბრად ვიარეთ. მარაგამ აღმაცერად
ამომხედა და მაშინვე წაიფორხილა. „ომარ.
ხელი მომიკიდე, ხომ ხედავ, რომ ცუდი გზაა?“
მე ხელი არ მომიკიდა. „შენ ხუმრობ, მე კი
სულაც არ მეტუბრება“ — ხმადალა ვთქვი.
„ომარ, ნუ ფხუციანობ!“ სულ ახლოს მოვიდა
ჩემთან. მკლავი დამიჭირა. პაპიროსი გადავადღე-
უცემ ორივე ხელით მივესწვდი. წელს ზემოთ.
ღონივრად მივიზიდე. მარიკას მეკრდი ჩემს
მეკრდს აეკრა. ისევ დამასწრო მარიკამ. თვითო-
ნვე მაყოცა. მერე ხელები დაუხვედრა ჩემს ტუ-
ჩებს... მერე ჩვენ ჩახვედლება გამოვედით ევ-
კალიბტების ხეივნიდან. რკინიგზას შევუყვით.
უკვე წვრილად, თითქმის შეუშინეწლად ცო-
ბდა. წვიმის არც კი ჰგავდა. უფრო ნესტიანი
ნისლი იყო. ფეხქვეშ წვრილი კენჭებით მონო-
ტონურად ხრანუნობდა. ხან ეს ხმაურიც წყდ-
ბოდა... ისევ ატყდებოდა სველი ხრეშის ჩხრი-
ალი.

მეორე დღეს ამინდი გაუარესდა. მთელი
დღე გაბმულად ცრიდა. ზღვამ ფერი იცვალა
— მუქნაცირისფერი, მტრიალა ღრუბლებით შე-
სულრული ცის ფერი დაჰკრავდა მასაც. მერე
წვიმიანი ამინდები ისევ ვაგრძელებდა, რომ ბუნ-
ლოვან მოგონებადღა იქცა მზე, ლურჯი ცა და
მოლოველი ზღვის ზედაპირი. ყველაფერს
ნესტი, სისველის უსიამოვნო გრძნობა და სო-
ზიზღარი განწყობილება დაეუფლა. ქვემოლან
კლდეებს ღლიან-ღამიანად ამოჰქონდათ მღელ-
ვარე ზღვის შემზარავი გიმნეა, სახურავებზე
და საწვეთურებში კი გაუთავებელი წვრილი
წვიმა ძლირივებდა გულის შემადონებლად.
განმარტოვება შეუძლებელი იყო. ჩვენ მხო-
ლოდ ხალხში გხედბოდიით ერთმანეთს. მარიკას
ეს მაინცდამაინც არ აბრკოლებდა. ალბათ არც
მე მომგვრია ეს დაუთარავი, საჭარო ფლირ-

შოთა ვადაშვილი
მზის თვალი

ტი უზერტულობას, რომ იმევე, ყოველდღიურად, თვალწინ ლალი ციციშვილს არ ვერბოდა.

— კიბაშვილი დღითი-დღე აქტიურობდა ჩვენს ღვენა-თვალთვალში. მაღე ესეც ყველასათვის ცხადი გახდა. კორე კილაძემ, ზვენი გერმანულ-ლი ლიტერატურის ლექტორმა, პირდაპირ მი-თხრა ავთანდილი შესახებ: „კაცო, რომელსაც ცარიელი თავი აბია და შარცლამაინც იქ ეტანება, სადაც სავსე თავია საჭირო, თვაუ-რისთანა სიმამრის ხატრით ყველაფერს კოხტ-იდ გადაყლაპავს. ავანსად დაღმეულ რქებსაც კი, შენ წარმოიდგინე“. მე და კილაძე რაინგ-ჯიზე გადმარგა ფანჩანტურში ვიდექით. გა-რეთ კი ისევე ცრიდა და ცრიდა. გავწითლდი. აზაფერი მიპასუხია. სწორედ ამ დროს ვერან-დიდან მარიკას ზმა მოისმა: „თამაზ, ომარს და-უძახე!“ ზერე რომელიდაც ფანჯარა გაიღო. თამაზმა დაიძახა: „ომარი აქ არ არის. მარიკა, ქვევით ჩამოვიდოდა“. კილაძემ სელი დამარ-ტოვ შზარზე. ვერანდისაკენ მიბძვდა. ფანჩან-ტურიდან გავედი თუ არა, წვიმაში მოგვგდდი. სირბილით მივაშურე ვერანდას. მარიკას ქა-ლადლი ეპირა ზელში. „ომარიკ ბათუმში ვართ დაბატეხებულნი“. „ბათუმში?! ვისთან?“ „იზ-ოლდა ბერიძესთან“. მარიკა დაფიქრებული ჩანდა. „ვიც არის იზოლდა ბერიძე?“ „ჩემი მეგობარია“. „მერე მე საიდან მომიტანე, როცა ის ქალი მე არ მიცნობს და მე — იმას?“

„მოიცა, ომარ! იზოლდა მწერს, გელოდებით იმასთან ერთად, ვინც შენ გესიამოვნებაო. მე კი შენ მესიამოვნება“. ის დაფიქრებული ჩან-და და აშკარად აფორიაქებული იყო რაღაცით...

უცებ თამაზის პათოსით ნათქვამი სიტყვები შეეკრა ომარს ცნობიერებაში; ეტყობოდა წი-თურმა ექიმმა კიდეც უფრო აღუწია ტონს:

— ...დამსახელებთ ნაშრომი აწ განსვენებუ-ლი ნიყო ხარბიძის გამოცვლევითა შემდეგ! და-მისახელებთ სხვა შრომა, გარდა „ხელოვნებისა და კატეგორიულიზმის პრინციპებისა“!.. შრო-მა, რომელმაც ერთხელ და სამუდამოდ მოპ-ფინა ნათელი მუღამები დავისა და დავილარა-ბი საგანს...

ლადო თვაურმა უცხად მანება თავი სა-ფერფლეს. მოიღუშა.

— თურმე არც ვერე ყოფილა საქმე, ჩემო სიმონ, — შეაწყვეტინა თამაზს.

— რა ბრძანეთ?

— დავილარაბის მოყვარულნი არ გამო-ლეულან-მეთქი, — საოცრად კუშტი გამოჩე-ტყველება ჰქონდა. წარბებიც უხიკად შეე-რა. — უკაცრავად, რომ გავაჩერე. მარტო იმ-ის, თქმა მინდოდა, რაც არ უნდა ქნა, ძალღია კულის შინიც ვერ გაასწორებ.

— კიტას ამბებიც. — მაშინვე გადმოილა-ბარაო თენგიზ გამრეკელმა.

თამაზა ნეშის ყუნწში გაძვრა.

— მე ქირურგი გახლავართ და ასეთი თხუევსთვის უეზარი საშუალებაც ვიყენებო-ლის კუდი უნდ მოიკეთოს, ჩემო ბატონო, და ვნახოთ, თუ არ გასწორდება.

თვაურმა უეცარი სიცილით დაუკრა კერა. თენგიზმა მზალისმეტყველოდ გადმოხედა ომარს. ეს დიალოგი მათ გარდა კიდეც ბევრს ენიშნა.

— ნაღდად კიტას ამბებია! — გაიმეორა თენგიზმა.

მარიკას ზმა არ ამოუღია. მამას შესცქერო-და დაკვირვებით. ოდნავი შემოთოებით.

მევერმეტყველ თამაზს კი უკვე მთლი-ნად დაძლია შეფერხება, ლადო თვაურის რე-პლიკამ რომ გამოიწვია. ლამის ექსტაზში იყო. მისი ზმა საღდაც უმალდეს ტონებს მისწვდე-ნოდა:

— ...ჩვენ ყველას გვახსოვს ის ღონისძიე-ბებიც, მე ვიტყვოდი — ბრძნული ღონისძიე-ბები, რომლებმაც ლიტერატურისა და ხელო-ვნების ინსტიტუტი ახალგაზრდა ტალანტების საბუღრად აქცია, საიდანაც შემდეგ არაერთი ფრთებმომაგრებული შეგარდენი აფრინდა...

— ლადო თვაურის დაზრდილი შეგარდნე-ბი! — სუფრის ბოლოდან დაიძახა ვილიამი.

— ლადო თვაურის დაზრდილი შეგარდნე-ბი!.. ლადო თვაურის მიერ შექმნილი ინსტი-ტუტის!.. ლადო თვაურის მიერ გაშენებული წალკოტი! ლადო თვაურის ბრწყინვალე შრო-მები!.. სიცოცხლე და დღევანდლობა ლადო თვაურს! — მან ჯიხე მოიქნია და მაშინვე სუფრის მეორე კუთხიდან დნჯი კახური „მრავალგანყოფიერ“ წამოვიდა. გზადგზა, სანამ მეორეც ბოლოს მიაღწევდა, სიმღერას ახალახ-ლი ხმები იტაცებდა, ახალი ძალა ემატებოდა და ბოლოს, როცა მთელს დარბაზში გაიფინა, ოჯახის უფროსისადმი მიძღვნილი ეს ჰიმნი რაღაც ერთიან, მძლავრ გუგუნს ჰგავდა, რაღაც მეტისმეტად ამადლებულ საყულტო თუ რე-ლიგიურ სიღიდებელს.

მასპინძელი იცინოდა. ეტყობოდა ნასიამო-ვები იყო. თამაზისაკენ გადაიხარა.

— მაჯობეს, მაჯობეს ამ ყაჩაღებმა!

მერე სიმღერა დამთავრდა. ტანიც ავრიალდა. ჯიმშერ ბრეკვამემ დაიძახა:

— არც ისეა საქმე, ბატონო ლადო, თითქმის ახალგაზრდებმა ძველი, კარგი ტრადიციები დაივიწყეს და რაღაც უცხო ამბებს აჰყვნენ. ეს ჩვენი ინსტიტუტის ჯაზზეც კი არ ითქმის, თუმცა ჯაზებს საერთოდ გატეხილი აქვს სახე-ლი.

— ერთი ღმერთმა მანამდე მაცოცხლოს, — გასძახა ლადო თვაურმა, — სანამ თქვენს ჯაზს ვნახადღე. ვერა და ვერ მოვიცალე მაგისთვის.

— სხვათაშორის, ბატონო ლადო, — თქვა ომარმა საკმაოდ თამაზად, თუმცა ძლიერ ღე-

ლავდა — ჩვენი ჯაზი პრინციპულად განსხვავდება სხვებისაგან. აქ ნამდვილი შემოქმედებაა, რომელიც ესტრადაზე ქართული სიმღერის დადგენას ცდილობს.

თეატრი ყურადღებით უსმენდა. უსიტყვოდ დაუწნია თავი. სახზე ლმობიერი იერი ჰქონდა.

მერე ჯიმშერმა დაიწყო ლაპარაკი. მას ალბერდით გადასული ყანწი ეჭირა. სადღერგმელის ამბობდა.

ომარმა დრო იხელთა. იზოლდა ბერიძეს გადულაპარაკა:

— ბათუმიდან ისე წამოვედი, ვერც კი დაგეშვილობეთ.

— რას ამბობთ, ომარ! ჩვენ, პირიქით, იმას ვდარდობდით, რომ საკადრისი პატივი ვერ გეცით.

— როგორ გეკადრებათ. გადასარევი დრო გაეატარეთ! ყველა ძალიან კმაყოფილი იყო მე მგონი ყველა, არა?

ომარს ჯემალის ამბავი აინტერესებდა. მამა-შვილის წყალობაში გადალაპარაკებამ მინცდამაინც ვერაფერი ვაარკვია. ახლა იზოლდასაგან უნდოდა გამოეძალა რამე.

იზოლდამ ვერ გაუგო მობოდიშმა განავგრობი ისევ:

— ისე უცხად ვადაწყვეტიეთ ზალბის მოწვევა. რომ წესიერად ვერაფერი მოვასწარი. დედა მერე მთელ კვირას მსაყვედურობდა.

— როგორ გეკადრებათ, ყველაფერი მშვენიერი იყო.

„ჩვენთან ერთად ლენა შეწირულიც წამოვიდა ბათუმში. იმ დღეს ამინდს თითქმის პირი გამოუჩნდა. აღარ წვიმდა. ნაცრისფერი ღრუბლებიც ისე დაბლა აღარ იყო სულთამზუთავად ჩამოწოლილი. მერე, როცა ჩვენ სადგურიდან ცენტრისკენ შევუხვეით, ღრუბლებს შორის ლურჯი ცის ნაგლეჯიც გამოჩნდა. ცოტა ხნით მზის თვალმაც გამოანათა.

მასპინძლები მერე სართულზე ცხოვრობდნენ. კარი მსუქანმა ჩაქვყვრებულმა ქალიშვილმა გაგვიღო. ჩვენს დანახვაზე წამოიკივლა. გოგოები გადაკოცნა. მე, ცოტა არ იყოს, პრიონციული, ნაძალადევი სითამამით გავეცნო. მერე ყველას სასტუმრო ოთახში შევვიდგა. აქ კიდევ ერთი ჩაქვყვრებული ქალი დავხვდეთ. იგი იზოლდას დედა იყო. მარიკა მაშინვე მისი მზრუნველობით იქნა გარემოხილი.

ლევით საესი სინი და ადრეული იზაბელა მოგვარტყეს. გოგოებმა ამინდზე და ბათუმში ჩამოსულ ნაცნობებზე ჩამოაგდეს ლაპარაკი. ძალუღმებურად მეც ჩავერიე ამ საუბარში. მერე მარიკა წამოდგა. კედელზე ჩამოკიდებულ სურათების თვალიერება დაიწყო.

დიასახლისი გარეთ გავიდა. მარიკა მასვე ძელს მიუბრუნდა:

—მართლა, იზა! შენი საწოლი ოთახი არ უნდა დამთავალიერებინო? შენ რასაც მიაზობდი, ძალიან საინტერესოდ მეჩვენა.

მის ხმაში და მასპინძლის წამიერ გაურჯეველობაში მე რაღაც საიდუმლო ამოვიკითხე. სხვა დროს იქნებ ამისათვის ყურადღება არც მიმექცია. მაგრამ ჯერ კიდევ ადრე, როცა ბათუმში წამოსვლის ამბავი მითხრა, მარიკას უჩვეულო აფორიკება შევნიშნე. ამ დღეებში ის აშკარად თავის ქერქში ვერ იყო.

იზოლდამ მარიკა შუა კარით გაუყვანა მეზობელ ოთახში. სასტუმროში მე და ლენა დავერჩით.

ავდექი, მეც კედელზე ჩამწკრივებულ სურათებს დავუწყე თვალიერება. ღია კარის სიახლოვეს ჯგუფური ფოტო იყო გაკრული. მას შევაჩერდი. კარს იქით პორტმონეტის წყაპანი მოისმა. მერე მარიკას ხმა გავიგონე:

„თქვენები არ დამინახავენ?“

„არა“ — თქვა იზოლდამ.

მერე ასანთის ანთების ხმა მოისმა. მივხვდი, რომ ეს საუბარი მხოლოდ პაპაროსის მოწვევას ეხებოდა.

ლენა ფანჯარაში იყურებოდა. მეზობელი სურათისაკენ გადავიანცვლე.

„შენ ჯემალის შესახებ მწერდი რაღაცას...“ მომესმა ისევ. მარიკას ვითომდა დაუდევარ კილოში მოუთმენლობამ გამოჟონა.

— ვინ ჯემალია?! — ვამიყვია.

მერე სკამი ასმურდა, ვილიცა დაჭდა. იზოლდას ხმამ თქვა:

„შენ ხომ იცი, მარი, რომ მე არ შემეძლო არ მომეწერა ის, რაც შენ თითქმის პირდაპირ გეხება... მე მგონია, რომ ჩემი ადგილზე შენც ასევე მოიქცეოდი...“

„ვინაობა ვერ გაიგე?“ — შეაწყვეტინა მარიკამ.

„მეღეა ვიგებერია. კონსერვატორიაში სწავლობს, ფორტეპიანოზე“.

„ლაშაია?“

„მეუხედავს არ ეიტყოდი“.

მარიკამ გაიცინა.

„შენ ისე ფრთხილად მივლი, თითქოს...“

„ომარ! — დაიძახა უცხად ლენამ, — უყურე. იდარებს!“

სანამ ფანჯარასთან მივიდოდი, კიდევ ვცდილობდი რამე გავეგონა მეზობელი ოთახიდან. ამოიღ.

ცაზე ღრუბლები იფანტებოდა.

„კარგია! — ვთქვი, — ციხისძირში რომ ჩავალთ, შეიძლება უკვე ებანათო კადეც“.

ზოთა მაღაპკრიდა
მზის თვალე

თავი კი სხვა რამით შეონდა საესე: ვინ არის ჭემალი და მედვა გეგებრია? და საერთოდ, რაშაი საქმე? ერთი რამე კი ნაღდი აყო — მე ვილადა მეტოქე მყავდა... და მგონი მარიკასაც! **ბოლოდას** ოთახიდან ლენას დაუძახეს. მართოდარჩა. ლენამ კარი მჭადრად გაიხურა. მე აღარ მიცდაა ყურის მიგდება.

უკვე თორმეტი ხდებოდა. ავღეჭი. ისევ ფანჯარასთან მივედი. ცას შევაგლე თვალი. საშინლად შენატრებოდა ზღვა და პლაჟი.

„მგონი ნამდვილად იღარებს.“
მეზობელი ოთახის კარი გაიღო. სასტუმროში მარიკა შემოვიდა. ფანჯრის რაფას მივეყუდე. დავიხეხი შევაჩერდი.

ჩვეულებრივი დიმილით მომიხალვოდა.
„მოიწყინე, ომარიკ!“ — ხელები დამადო მკლავებზე. მთელი ტანით მომელაშინა.

წყლზე მოვიღე ხელი. მსუბუქად მივიზიდე.
„იცი რა? — თქვა მან, — ჩვენი, მგონი, ერთ-თარი დღე მოგვიხდება აქ დარჩენა. შენი ამბავი მაწუხებს: სად დაიძინებ ეს ორი ღამე?“

„მართლმეხს! — გავიფიქრე მწარედ, — ალბათ, იმ ვილაკ ჭემალის გულისთვის...“ ესეთი განცდა ჭერ არ შეონდა. **როგორია** თვაურის ქალთან საქმის დაქერა... ჭერ არც ერთ გოგოს არ გაუბედავს ჩემთვის ესეთი რამე. არც ერთს, ვისთანაც საქმე შეონდა... მაგრამ რა გინდა ეხლა, რომ ამის უყო?!

მარიკა მთლიანად მომწერებოდა. მერე თვითონვე თქვა:

„აქ შენ კარგად ვერ მოისვენებ... არა?... სასტუმროში?“ — და ისევ შემომანერდა.

მის თვალბში სულ ოდნავადაც არ ჩანდა ის ცბერა, მზაქრული გამოხედვა... მარიკა უჩვეულოდ სერიოზული აყო. და მეტისმეტად აღურსიანი...

„...სასტუმროში არ აჯობებს, ომარიკ, ნომრის ადგა?“ — გამიმეორა რბილი ხმით.

„რასაკვირველია თუ ჩვენ აქ ორ დღეს დავჩნებათ, აუცილებლად სასტუმროში უნდა მივადე.“

მერე ცაზე მივეუთითე.

„ხედავ, იღარებს! მთლი, გავიარათ, არ გინდა?“

„მინდა, — თქვა მან, — გავიაროთ და ბარემ სასტუმროშიც მივყვები. ლენას კი ბოლოდას შევატოვებ. არა?“

ლენინის ქუჩაზე შევეხვეით. სანაპიროს პარკისკენ წავედით. პარკიც და პლაჟიც ცარიელი აყო. ორიოდ სულწასული ბანაობდა მომწვანო-მორუხი ზღვაში, რომელიც დიდ ტალღებს მოავორებდა ნაპირისკენ.

უფან, სასტუმროსკენ, გამოეზრუნდით.

აღმინისტრატორი ცივი უაღრთ დაგვხვდა.

„რას ამბობ, ჭირიმე! ხალხი კვირებით ელოდება ნომრებს.“

მარიკამ ხელი მომცია. ტელეფონზე მანია...

„ბოლოდას დავერეკოთ, — მითხრა...“
ლა, — მამამისი რაღაც დიდი კაცია ბათუმში...“

„შეიძლება დავრეკოთ?“ — გვითხრა აღმინისტრატორს.

მან შემომხედა. თავი დაიქნია.

მარიკამ დარეკა. სანამ ის ლაპარაკობდა, მე მოპირდაპირე მხარეს მდგარი მრგვალი მაგილისკენ წავედი. რბილ სავარძელში ჩავეშვი. ისევ ამეკიდა: „ნეტა, რაშაი საქმე?... ან ის ჭემალი ვინ არის?!...“

ნახევრად ჩაბნელებულ ვესტრიბულში მყუდროება იღვა. სიჩუმეს მხოლოდ მარიკას ხმა არღვევდა. ხანაც მბრუნავი კარის ზამბარას გაჰქონდა ჭრიალი.

მარიკამ ლაპარაკი დაამთავრა. ჩემკენ წამოვიდა.

„ცოტა უნდა მოვიცადოთ, — თქვა, — ბოლოდა თავის მამას ურეკავს!“

გვერდით სავარძელში ჩაჯდა. თავისი გრილი ხელი დამადო მკლავზე. მერე თითები მომიჭირა მაჯაზე. სავარძლის სახელურს გადმოეყრდნო. უცნაური, გულითადი ხმით მიიხრა:

„იცი რა, ომარიკ?... იმ დღეს, მე მგონი, მოგატყუე, როცა გითხარი, მომწონხარ და სხვა არაფერა-მეთქი...“

„ესე იგი?“

„ესე იგი... — მან კბილებს შუა მოიჭკია ტუჩები. თვალები მილულა. მიბნედილი სახე მომაპყრო, — ესე იგი, მივეარხარ.“

„ნამდვილად?“

„ჰო, გენაცვალე...“

დარბაზი ტელეფონის მკახე, გაბმულმა ზარმა დასერა. მე მარიკას ბოლო სიტყვები ვერ გავარჩიე. ისევ ჭკიბზე

„ისე, რომ მთლიანად შეიძლება ვენდო შენს სიყვარულს?“

უცნაურად შემომიქეროდა, ხმას არ იღებდა.

„აბაშიძე! — დაიძახა აღმინისტრატორმა, — თქვენი ბრძანდებით აბაშიძე?“

„დაბ.“

„მობრძანდით, ბატონო, აქეთ.“

ჩვენ ერთად მივედით მოაჯირთან. ერთ-ღროულადვე დავეყრდენით მას.

„ორნი იქნებით?“ — გვითხრა აღმინისტრატორმა, — ორსაწოლიანი ოთახი გინდათ?“

მარიკას შევხედე.

„არა, რას ამბობთ! — თქვა მარიკამ. ვაწითლდა, — ერთი... მართო ეს ახალგაზრდა.“ — მოაჯირს ქვემოდან მოაწვინა. თვალებით დამეშუქრა.

ოთახი მეორე სათაულზე მომცეს. როცა აღმინისტრატორმა ქვითარი გამოიწერა, უსი-

ამოწონდ შემაერთოლა. სანამ ნოხით მოფენილი მარმარილოს კიბეებით ისევ ქვევით ჩავდიოდით, თავიდან გადავთვალე გონებაში ფული. რაკი დაერწუნენდი, რომ ჩემი ჯიბე ციხისა ჩირში ჩასასვლელ ხარჯებსაც აუფილოდა, ცოტა დამეშვიდდი. „აბა რა გეგონა?! — ეუბნარი თავს, როცა გარეთ გამოვედით და მწვანედ შებურთულ, მრგვალ გახონს ავუარებ გვერდი... — თუჯურის ქალის დევნას ფულვებიც უნდა!“ — სამაგერიოდ მარცხასთან რაღაც ძალიან კარგად მიდიოდა ჩემი საქმეები. თუმცა ის ეპევი ჯერ ისევ მილიტინებდა სადღაც, გულის რომელიღაც კუნჭულში.

ხელი ვავუჯერე მარცხას. მოვიზიდე. დაბალი ხმით ვუთხარი:

„ჩვენ რაღაცას ვლაპარაკობდით...“

ცერად ამოხვდა. მისი მსუბუქი ტანი მკიდროდ ეკეროდა ჩემსას. გამაღმამა. დაფიქრებულმა დამიდასტურა:

„ვლაპარაკობდით... ოღონდ, ომარ, ყველავრის ანგარიშს ეხლა ნუ მომთხოვ... — ისევ შემომანერდა. მერე ისევ გამიღმამა. რბილი, ალერსიანი ხმით მითხრა, — საღამომდე დამაცადე... ხვალამდე... დრო ხომ ბევრი გვაქვს!“

„დრო კი ბევრია საერთოდ, მაგრამ...“

„შენც ნუ იქნები სულწასული.“

მის ქცევაში რაღაც უეცარ, დიდ ცვლილებას ვამჩნევდი. უკანასკნელ დრომდე მარცხას ხმას, კალოს, მოქმედებას ყოველთვის მოთხოვნის, თითქმის ბრძანების ელფერი დაჰყარვდა. ეხლა კი — პირიქით, თითქოს მე მთავაზობდა მბრძანებლისა და გამგებლის როლს. თვითონ თვინიერ თხოვნას სჯერდებოდა.

ეს განსაკუთრებით სულრაზე იგრძნობოდა, რომელიც იმ საღამოს გაიშალა ბერიძეების ოჯახში. ეს განსაკუთრებით იგრძნობოდა იმ საღამოს, მიუხედავად იმისა, რომ სწორედ ბერიძეების ოჯახში გავიგე, რომ მე მეტად ძლიერი მეტოქე მყოლია.

ჯემალ არჩევანიძეს თბილისიდანვე ვიცნობდი. მის ტენორზე იმ ხანებში ძალიან ბევრს ლაპარაკობდნენ. მის ტენორზე და ოთხას-ათმინაინ ინგლისურ კონტრალტზე, რომელიც მაშამისა — კონსერვატორიის პროფესორმა — ჩამოუტანა მოსკოვიდან.

სულრაზე კიდევ ორი ნაცნობი აღმოჩნდა: თეატრალური ინსტიტუტის სტუდენტი კოკი მახარობლიშვილი. კოკის ჯერ კიდევ სკოლის წლებში გვხვდებოდი კალათბურთის მატჩებზე. იათაზე გელაშვილი კი კონსერვატორიაში სწავლობდა ფორტეპიანოს განხრით. მე მარცხას გვერდით ვიჯექი. იქაც მარიკამ განავო ასე ხელმარჯვნივ კი ჯემალ არჩევანიძე მოისვია. უხერხულად ვგრძნობდი თავს. რაღაც დამამცირებელ, შეუარაყმყოფელ თამაშზე ვეჭვობდი: უკვე სახუმროდ აღარ ვგრძნობდი მარი-

კაზე. შამპანურს გესვამდით. ეს იშვიათი ფუფუნება იყო ამ ომიანობის შემდეგ. ესეც დედასა და შავი ზიზილადაც, რომელიც სულსუფიზმის მიმდევარი იყო, ჩემთან და თხელ-თხელ საქაპურთან ერთად ელაპარაკებოდა. კოკი მახარობლიშვილი თამადაც. უფრო სწორედ, ზამთარულ საუბრებს შორის მოკლე სადღევარელოებს სთავაზობდა შეერებილი. ეს ევროპული სტილი იყო. ლაპარაკობდნენ ყველაფერზე და არაფერზე. ესეც, ალბათ, ევროპულ სტილად სადღევანდელი. — საოლნური საუბარი, ცარიელი და წვრილმანი, და მინც საათობით ვაგვირეზებოდა. „ჩრეული საზოგადოება, — არც თუ ირონიის გარეშე ვფიქრობდი, — თბილისის ბრწყინვალე ახალგაზრდობის ერთი ნაწილიც...“ მე არ მეშინოდა ასეთი საუბრებისა. ამ სტილსაც ადვილად ავუბამდი მხარს. მაგრამ ახლა ამისი თავი არ მქონდა. შეფარულად, მაგრამ გაცხოველებით ვადევნებდი თვალყურს, რაც ხელმარჯვნივ ხდებოდა. ჯემალ არჩევანიძე ისეთი ფაშაღარობით ეტყეოდა მარცხას, რომ აღარავითარი ექვი აღარ რჩებოდა. მხიარულად, თამაშად ელაპარაკებოდა, ყოველ წუთს მისკენ იხრებოდა. ტუჩებით ლამის ეხებოდა მისი ყურის ბიბილოს. მოუერიდებლად ხვევდა მხრებზე ფაფუკ ხელს. მარცხასაც თავისუფლად ეჭირა თავი. ჩვეულებრივზე მეტად იყო აშვებული. არც ერთი სადღერგდელი არ გამოუტოვებია. ფლორტი ჰქონდა ვაიადებული ორივე მხარეს. ბოლოს, როცა მან პაპიროსიც ამოიღო, მივხვდი, რომ მარიკა უკვე მთვრალი იყო. მან ნესტიანი პაპიროსი მოსრისა. მოუკიდა. მერე პირდაპირ მჯდომ იათაზე გელაშვილს უთხრა: „იათუ, ბათუმში ერთი შენი ფაქულტეტელი ყოფილა, მედეა გიბიბერია რად არ მოეყვანე? ძალიან მინდოდა მისი ნახვა“. ჯემალმა გველნაგბენით მოხვდა. მარიკამ გაიცინა. „ომარიკ, როგორ არის არგონატებთან?“. — ხელი გამოიშვირა დეკლამატორის ექსტატი, — ო. მარჯვო, ნეტარო მუხუგ. ვით ჩავიდა იგი შავი ზღვის ნაპირს და მოიტაცა ოქროს საშუალო მშვენიერი მედეას სიყვარულით ანთებული...“ მის შემომხედვარს უნებურად ვამეცინა: „მგონი მთლად ასე არ არის“. „ჰო, მე მეც ვიცი. იქ იმას იაზონი ჰქვია და არა ჯემალი. მაგრამ მედეა ხომ მედეაა?!“ უმაღლე ყოყმე, აღარ ავეყვი. ამასობაში ჯემალი უკვე მეგმზავდა პასუხისათვის „შენ რაღაც ჭორებს აუოლილხარ, გენაწივარ“. — ჩამდაბლა უთხრა, — მე კი შენს გვერდით ნამდვილად იასონს ვხედავ“. ახლა მე ძლივს მესმოდა მათი ლაპარაკი. თან, ვითომ, სულ სხვა საქმით ვიყავი

სოფია ზაღარაძე

მისი თხავლი

გართული — ბოლდომ რაღაც უცხოური
 ეურნალი ღმრთიანა. ლენა შეწირულთან ერ-
 თად ათეულიერებდა ჩემ გვერდით. მაგრამ ყუ-
 რი გერმანული ნაგავივით მჭონდა გამახვილე-
 ბული. „იასონს კი არა... ომარს! — შეუსწირა
 მარიკამ, — თუ სიზუსტეა, ზუსტად ვილაპა-
 რათო, — აგდებულად გაიცინა, — სამავიგრო
 საყვდელს რომ მეუბნები, შენ გვინა, თავს
 ეიკვად ეპვიანობით? ჩვენ სომ შევთანხმდით?...
 ვინა მე თვითონ არ გეუბნებოდი, რომ არა-
 ფერში ვართ-მეთქი ვალდებულები? რაღად
 ტუთო?“ „არ ვტყუი“. „ლენა ამახად დიდი
 მინაშენდობა არა აქვს ჩემთვის. იცო რატომ?
 მე ჰართლა ვიბოვებ ბაზონი და უფრო აღრეც
 ვიბოვებ, ვიდრე შენ — მეღედა... მაგრამ ზედ-
 მერ პატებს ნუ დასდებ თავს და შურისძიებად
 ნუ ჩამოთვლი ამ ამბავს. იმიტომ, რომ მე მა-
 ინიც გავცედილი ომარში, წაწყდებოდი თუ
 არა შენ ვინმე გვიბეგრისა თუ კაცუნისა...“ მან
 უცბად შეწყვიტა ლაპარაკი. სავსე თასს წაე-
 ტანა, მისი თვალები ნაერწყლებს ასროდნენ.
 ტუჩები სველი ჰქონდა ჯერ კიდევ მანამ, სა-
 ნამ შეშანულს მიაკარებდა. ხელ გამოცალა
 ახალი. მერე მხარზე დამეყარნო. ჩურჩულით
 მთხარა: „წავიდეთ, ომარო, აქედან! მე აქ
 უკვე ყველა ანგარიში გავასწორებ, და ეხლა
 სადაც გინდა, იქ წამოყვანე“.

ვარეთ აღარ წვიმდა. ცაზე ღრუბლის ნაფ-
 ლეები ეკიდა. მათ შორის ვარსკვლავები
 მჭრთალად ციმციმებდნენ. ჩქარი ნაბიჯით და
 წმინაძირდებლად მივდიოდით. თითქოს ყველა-
 ფერი წინასწარ ვიყავით შეთანხმებულნი.
 პირიქით კი იყო. დილით სრულიად აშკარად
 ითქვა, რომ გოგონები ბოლდოსთან გაათვდ-
 ნენ ღამეს, მე კი — ხასტუმბროში. „ინტერეს-
 ტის“ მრგვალ გაზონთან დავარდვიე საიშუმე:
 „შენ წინ წაიდი მარი. — ხმა მღელვარებისაგან
 დაბნეულია, — მართლ ადი. დერფენის ბოლოს
 დამიციად“. მარიკა უხმუროდ გახსტა მბრუ-
 ნავ კარში. მერე მეც შევადე ოთხფრთიანი კა-
 რი. მერე სართლისაკენ წავიდი. მორიგეს
 გასაღები გამოვართვი. ჩემი ოთახისაკენ რომ
 შევუხვიე, დერფენის ბოლოს, საბარფარეშოს-
 თან, ქალის სილუეტი დავლანდე. კრიჭაშეკ-
 რულმა გავადე კარი. შევედი. პაპირის ამო-
 ვიდე. მთრთოლვარე თითებით მოვუკიდე.

მარიკა ლანდით შემოპარა ოთახში. კარი
 სწრაფად მიკეტა. ზედ ქანცამოლეულივით
 მიეყარნო. ღრმად სუნთქავდა. თვალებში
 ნისლი ჰქონდა ჩანდგარი. მე მისკენ წავედი.
 მანაც გრძელი მკლავები გამოაწვდინა.

„ო-ო, ომარ!..“ — ჩუმად დავგმინა, სანამ
 თხელი, ციხა შეყარული ტუჩებით შეადგებო-
 და ჩემს ტუჩებს.

ხელში ავიყვანი, სანამ საწოლს მივალწვი-
 დი, რაღაც ბურანში შევამოჭე...

ლადო თვაურმა კიბაშვილს გახეხა...
 თვალები ერთმანეთს შეხედნენ. დირექტორმა
 ხელით ანიშნა ასისტენტს, აქ მოდიო. ავთანდი-
 ლი ფეხზე წამოიჭრა. მას უძალი გაუნთავი-
 სუფლეს ადგილი სუფრის თავში.

— ხელო შენ დიდი სამუშაო გელოდება, შეი-
 ლოსან, — უთხრა თვაურმა, — დილიდანვე
 ინსტიტუტში უნდა მიხვიდე.

— აუცილებლად, ძია ლადო! — სხარტად
 თქვა კიბაშვილმა, — რაშია საქმე? ისევ არ-
 ველაძე?..

— ახალი ამბები გაეცეთ. კონფერენცია
 მოწინააღი და შენი დისერტაციის ამბებიცა...
 — იგი თან ჯიმშერს უგდებდა ყურს.

— ...სხვათა შორის, მე მახსოვს წლები, —
 ამბობდა ჯიმშერი, — როცა ჯერ ისევ ომი
 გრძელდებოდა. ბატონი ლადო ისეთივე მშობ-
 ლიური გულსისყურით ზრუნავდა ჩვენი, სტუ-
 დენტების, ჩაცმა-დახურვანზე, კვებაზე და
 ოჯახურ პირობებზე, როგორც დისციპლინაზე და
 აკადემიურ მოსწრებაზე...

— მამა რაღაც ვერ არის ხახიათზე, — უთხ-
 რა მარიკამ ომარსა და თენგიზს, — ყური მო-
 ვკარი, არველაძე ახსენეს ეხლა მამამ და ა-
 თადი.

— ავთანდილის დისერტაციის შემდეგ საო-
 ცირო წინაგრძნობა მჭონდა, რაღაც ამბები
 ატყდებოდა-მეთქი — თქვა თენგიზმა.

...უცბად თვაურმა ომარზე ანიშნა კიბაშ-
 ვილს:

— აი, ავთანდილ, ამ ეპიწვილზე ითქმება
 სწორედ. წმინდა ქართველს ტაბიაო. წინაა,
 სხვა ხალხებთან სისხლის შერევამდე, ქართვე-
 ლებს შავფერმანი კი არა და, დია ფერი და-
 ჰკრავდათ უფრო. მშვენიერი ბიჭია, პა!

— რა თქმა უნდა, ვლადიმერ არსენის ძეგ-
 — ასპირანტს ცხენით ჩამოყვია ჩიჩვირი.

— აქი ეტყობა! როგორ სწავლობს?

— კარგად, ვლადიმერ არსენის ძეგ... ფრი-
 დებზე. მე და მარიკამ ვე ციხისძირში გავიცა-
 ნით...

ჯიმშერმა სადღეგრძელო მოათავა.

— მაგ გახსენებზე, — მახსინძელმა თავის
 მძიმე ღაყვრასთან ერთად წამოაწყო, — ომის
 წლები — ომის წლებად და მომავალი სექტემ-
 ბრიდან ჩაცმა-დახურვის ერთიანი წესი შემო-
 ეა ჩვენთან... ესლა ცხოვრება იმდენად გამოსწ-
 ორდა, რომ უკვე შეიძლება სტუდენტი სტუ-
 დენტს დავამსგავსოთ... — მეშერდა. მერე, თი-
 თქოს ხმამაღლა ფიქრობსო, ისე თქვა, — ვაე-
 ბი — შავ კოსტუმებში, თეთრი პერანგით: გო-
 გონები — მოგრობო, სადა, მუქყავისფერ კაბეზ-
 ში: გაზაფხულზე და ზაფხულში კიდევ: ვაეზბი
 — თეთრ კიტელებში. გოგონები — მოგრობო, სა-

და ოღონდ ღია ფერის კაბებში... ნაწნავებით უფრო უკეთესი იქნება.

მას მეოცნების, ოღონდ მკაცრი მეოცნების თვლები ჰქონდა.

— დავიდუპეთ! — შეიცხადა მარიკამ სიცილით, — როგორი საქმეა ესხა მამაჩემის გემოვნებით ჩაცმა და სიარული?

— სტუდენტი სტუდენტს უნდა ჰკავდეს! — თვალში თითქოს ბეჭედი დაარტყა ნათქვამს, — ჯერ ერთი, რომ სისადავე ყველაზე კარგი გემოვნებაა. მეორეც — ეს იმას ნიშნავს, რომ სტუდენტმა სწავლით არის დაკავებული და არა პრანჭვა-გრეხეთა.

სოფიო თვალში შემოვიდა ისევ თავისი ამალით. თამადას აახლა ცხელ-ცხელი ხაშლამა. ახალი კერძი ჩამოარიევს სუფრაც ამოძრავდა. დანა-ჩანგლის წყრილში და გამოცვლილი თევზების მჭახე შეხლის ხმამ შეაესო და გამოაციცხლა წვეულების დაბალი, დაოკებული ზენი.

წითურმა ექიმმა ზორკის ნაცერი გადაიღო და მასპინძელს მიუბრუნდა:

— ეს ყველაფერი კარგი, ლადო ბატონო, მაგრამ, დავუშვათ, რომელიმე სტუდენტს არ შეუძლია, ჩემო ბატონო, შავი ყოსტუმის ყიდვა და ზავერდის სერთუკით ამირებს იოლად გასვლას.

— ესეთებს დაეხმარებით. პროფკომი უყიდის — ლადო თვალშია ყანწა წამოაღვლო ხელს. შიგ თავისი კიქიდან გადაასხა ღვინო.

— ბატონო ლადო, — ჯიმშერმა დაიძახა სუფრის ბოლოდან, — ეს ცოტა ზედმეტი მეურვეობა ხომ არ იქნება თქვენს სამიათას სტუდენტზე? — და თუმცა მაშინვე მრისხანედ და გაოცებულ შეანათეს დაფანჩულ წარბებს ქვემოდან ჰტოლა თვალზე, მაინც განავრცო — ისიც ხომ უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ყველას თავისი გემოვნება აქვს და თავისებური მიდრეკილებები?..

— და მივცეთ ყველას ნება, როგორც მოეპრიანება და რაც მოეპრიანება, ის აკეთოს?! — შეაწყვეტინა თვალში, — აი შენ გავაყებულხარ და ადამიანური ყელსაბამის მაგიერად ჭრელს ხალიჩის ნაგლეჯი ჩამოგიკიდებია... მეორე მოგინდება და ფუტურისტიკით სხვა რამეს ჩამოიკიდებ. რა გქნათ: დაგანებოთ ეს სიცივე და ჩვენც გავგივდეთ, თუ შენ საშენო ადგილი მიგიჩნიოთ და ჩვენ კი ადამიანურად გავგატყლოთ ცხოვრება?

— მამა!.. — წამოიძახა მარიკამ.

ჯიმშერი გაჭირვებულდა. სუფრაზე ატეხილმა სიცილმა გაახლდა:

— მე თუ გავგივდები, ბატონო ლადო, ნორმალური ადამიანები შემატყუებენ და არ ამყვებიან. მაგრამ მე ახალგაზრდა კაცი ვარ და მინდა ჩემებურად, ახალგაზრდულად გავატარო ეს წლები; სხვას კი თავისებურად...

— ერთი სიტყვით, — თვალშია ისევ შეაწყვეტინა, — შენ ანარქია ვაწყობს! სხვანაირად რომ ვთქვათ, მაინც თავისებური, საზოგადოებრივი სიფუქი! — ამ სიტყვებზე მიიმედ წამოდგა. აჩოჩკოვლებულ წვეულებას გახედა გამეხებულნი მხვრით.

— ჩემად, ხალხსო, რა ამბავია! — უმცრად აცთანდოვნილი ჰიპოთეზა კუთხეში მსხდომ ასმატურებულ ახალგაზრდებს, — თქვენ რა, აქ დროსატარებლად ხომ არ მოსულხართ!..

იმავე წამს მარიკას გამაფრთხილებელი, თითქმის გაჯერებით ნათქვამი საყვედური გაისმა:

— მამი!.. აბა რა დროს ევ არის?!

ეს ყველაფერი თვალის დახამხამებაში მოხდა. ამ ხნის მანძილზე, ჯერ კიდევ მანამდე, სანამ მარიკა იტყოდა რამეს, ომარმა შენიშნა: ეს არ იყო ლადო თვალის ნაწილიდან მრისხანება, როგორც ის ერთბაშე შეესწრო შარშან, ინსტიტუტში. მაშინ თვალში რაღაც არაადამიანური ხმით უყვიროდა კედელთან აყუდებულ, გადაფრთხებულ ადამიანს — თეატრ-მცოდნეობის ფაკულტეტის დეკანს. მისი ვრცელდა მეორე სართულის მთელ დერეფანს სწვდებოდა. ლომმა კლანჭები გამოაჩინა, მაგრამ მაშინვე დამალა, რადგან საქმე მხოლოდ და მხოლოდ მაწია ლეკვთან ჰქონდა.

— არა, შენო, — რბილად, მაგრამ შეუვალად თქვა თვალში, — ეს ისეთი საკითხია, რომ ესხა უდროო არ არის.

მაგიდის დრავურა ჯიხვის რქის წვეტი. ზედ ორივე ხელით დაეხვინა. გაქვავებულ სუფრას ისევ წარბებს ქვემოთ გამოხედა.

— თავდაპირველად მადლობა მომიხსენებია დღეგრძელობისათვის, — ხმადალა, შეყოვნებით დაეწყო, — კარგი სურვილებისათვის. და ამ სამადლობელსავე მინდა მოვაცოლო სხვა სათქმელიც... რომელიც აუცილებლად უნდა ითქვას... და გარკვევით უნდა ითქვას...

ბოლო პაუზა ერთობ ხანგრძლივი და მძიმე გამოდგა. გამტყნარებულ დარბაზში თითქოს სიჩუმის შრიალი ისმოდა. კანტიკუნტი, მორიდებული წამოხველება არღვევდა მხოლოდ სიჩუმეს.

— მე ბევრი გელაპარაკეთ თქვენა, ახალგაზრდებს, ამ საღამოს, — ისევ ხმადალა განავრცო, — მე გელაპარაკეთ ხელოვნების ხალხურობაზე... ყოფაქცევის უბრალოებასა და სისადავეზე... ჩამქულობის ზომიერებაზე. რად გელაპარაკებოდით ყველაფერს ამას? — მან პირველად აუწია ხმას. თავიც მალა შემართა. ზემოდან გადახედა სუფრას, — იმისთვის, რომ ისე, ლაპარაკი მომინდა და ენა გავლესე!.. — თავისი ადგილიდან გამოვიდა,

შოთა შადუაშვილი
მზის თვალი

სკამს ზურგიდან მოექცა, — მაშ რატომ?! — მისი თვალები ახლა ქვემოთ, იატაკზე დააცქერდნენ რომელიღაც წერტილს. მერე მან მძიმედ განაგრძო... — ერთი შეხედვით, თითქო არაფერი კავშირი არი, ვთქვათ, ჩაცმულობაში ზედმეტოვებსა და საზოგადოებრივად საშემო იდეოლოგიურ გადახრებს შორის... ძალიან ცდება, ვინც ეგრე ფიქრობს! — ყოველი ახალი ფრაზის წინ ყოენდებოდა. ხანგდლივი, დამთრგუნველი პაუზის დროს ეტყობოდა, საგანგებოდ აღაგებდა სათქმელს გონებაში, — სიჭრელე და დაუდგენლობა, ბატონო ჩემო, მოულოდნელობისა და უუღლომართობის დედა. ერთფეროვნება კიდევ, უფრო სწორედ — ერთიანობა გემოვნებაში, შეხედულებებში, აზრებში — წესრიგიანობის საფუძველია... ერთი ბეწო გადახვევა, ერთი ბეწო თავის აწევა და იმას მერე მეროვც მოჰყვება, შესაივც... და თუ დროზე არ შეაჩერე, იქნებ თან ვადაგიყოლოს კიდევაც...

მისი ხმა შეუვალად, კატეგორიულად გაისმოდა გატერენილ დარბაზში.

თვაურმა შუბლი მოიხრისა. მერე ისევ გახედდა სუფრას. თითქოს რაღაცა ყოყმანობდა? სულ ერთი წამით. მერე ხელი ჩაიქნია. ან უბრალოდ, უფრო სწრაფად ჩამოუშვა, ვიდრე ჩვეოდა.

— რაღა შორს წავიდეთ, — თქვა, — აი ჩვენი ინსტიტუტის მაგალითიც... ცხელ-ცხელი მაგალითი... ამ ამბავს პირველად აქ ვამბობ, დღევანდელი ჩვენი სხდომების მერე...

ომარი მარიკასავენ გადაიხარა. მთელი ამ ხნის განმავლობაში, სანამ თვაურის რისხვა გადაივლიდა, ახლად მიეცა საშუალება, მისთვის მიეხედა. მარიკა ნემსებზე იჯდა. ჯერ ისევ გაფაციცებული შესცქეროდა მამამისს...

— გააკურა ჯიმიმ საქმე, — უთხრა ომარმა ხმალბლა, — მე ედითეს წარმოადგენაც არა ჰქონია, სად და ვისთან როგორ ილაპარაკოს. მარიკამ გამტყნარებული მზერით ახედა. ძალისხალით გაუღიმა.

— რაღაც ამბავია! — ჩუჩილთით უთხრა, — თორემ მამა ასე არ ახიარდებოდა.

— ...ზოგმა ჩვენმა პოლიტსიომმა, — განაგრძობდა ლადო თვაური, — ესეთ, ვითომდა პატარ-პატარა გადახვევებს რომ იყო მიჩვეული, აქაოდა მეცნიერული კვლევითი თავისუფლება მაქვსო... ამას ამოუძარებულმა ისეთი აღვირახსნილი მანერე ჭადაგება დაიწყო, რომ ესლა სასწრაფო ზომების მიღება ხდება საჭირო.

თვაურმა მეტი აღარაფერი თქვა. აღარც დამჯდარა. ზეზეურად დალია ღვინო. ცოტაოდენი საკმელიც მიატანა. მერედა დაუმტა:

— ესე რომ, შენც დაუფიქრი ამ ამბავს... — გაბუსულ ჯიმშერს აღარც უყურებდა, თუმცა ეს სიტყვები მისი მისამართით იყვნენ. — და იმ ამბავსაც, რომლებიც მალე მოხდება.

სტუმრებს შემდგარი ჩოჩიოლითა და უცარი გადალაპარაკებებით მასპინძელმა თავისი ცნობისაგან გამოწვეული ვეფქტი იგრძნო. აქ, ამ დარბაზში, ყველამ იცოდა რასაც ნიშნავდა „სასწრაფო ზომების მიღება“. იმპოტომა მეხივით გასკდა დირექტორის ნათქვამი. თვაურმა ახლა უკვე თვალებში აციმციმებული მზიარული და ღიმილით და შეუღვახსნილმა თქვა:

— ესლა კი, იმედია. მაპატიებთ: მე უნდა დავტოვოთ, პატივცემული საზოგადოება. მაპატიებთ იმისთვის, რომ ძალიან ბევრი საქმე მაქვს და დასვენებაც მჭირდება... — დარაკი შეაფყო, რომ სტუმრები წამოშლას აიბრებდნენ, ორივე ხელი აწია, დაჯდომა ანიშნა, — თქვენ იმზიარულეთ, დრო გაატარეთ!.. ისე, როგორც ჩემი ქალბატონის დაბადების დღეს ეკუთვნის. გაცილება არა მჭირდება.

მარიკას მიუახლოვდა. ორივე ხელით მიიზიდა. შეხებზე აყოცა ისევ.

— ჭკვიანი და ღილი ქალი გამეზარდე, — ისეთნაირად უთხრა, თითქოს შერიგებას სთხოვდა.

მერე მისმა მზერამ ომარიზე გადაინაცვლა. ომარი ფეხზე იდგა. სათუთო, ღრმა პატივისცემის გამომხატველი ღიმილით შესცქეროდა მამა-შვილს.

— შენ რა. — ნაძალადეოდ შუბლშერულ მასპინძელს თვალები კვიმატად უცინოდა, — რაღაც ხანთაჰისაგან შეშინებულსა ჰგავხარ... ომარის სიცილი აუტყდა: ინსტიტუტში ყველამ იცოდა მისი ღვანის უცხვირპირობის ამბავი.

— არა, ბატონო ლადო! არც ესეა საქმე.

— მართალი ხარ, არც ესეა საქმე. ხანთაჟ ოთარანთ ქვრივებით არი: მეტი პილიპილის მოყრა უყვარს... მერედა, შენისთანავე გაეცას ან კი ვინ რა უნდა დაეკლოს! — ვინმეო კარგი ამბები ისმოდაც შენგან... სიკარგე კი საქმეში გამოჩნდებოდა, ეგრე ამბობენ.

ღიწად შეტრიალდა. კარისაგან გაემართა. გზად, წამოშლილი სტუმრების წინ გავლისას, გამოსალმების ნიშნად, რამდენჯერმე მოიდრია თავი. რამდენიმე კაცს გამოელაპარაკა კიდევ. მერე ავთანდილ ჭიპაშვილს გაუყო ანიშნა. მასზე მთელი თავით მაღალი და ამის გამო წელში ორად მოხრილი ასისტენტი ხელზე ნაჩვევი სპილოს ნაბიჯებით დაედევნა მასპინძელს.

ნაწყობი თილიდან „პაჩალი სავსუკაში“

სუმრობა ქიზიყურად

ძნელია მთის კაცის ბარში ცხოვრება, ძალიან ძნელი. ძნელად და გაჭირვებით ეგუება მთის ხასიათი ბარულს.

მით უფრო ქიზიყში...

ერთი რომ სოფლის თავში ცხოვრობს, მეორე სოფლის ბოლოში. ერთი რომ მუშაობს, მეორე ისვენებს. ვეღარ ხვდებიან თითზე ჩამოსათვლელი მეზობლები ერთმანეთს და არიან ასე, თავიანთ თავში გამოკეტილნი.

ასეთი ცხოვრებით ცხოვრობს მოხუცი გიგა. არ იქნა და არ დაადგა საშველი მის ქიზიყურ ცხოვრებას. ყოველი მეორე დღე უფრო და უფრო ანატრებს თავის საყვარელ კუთხე-ქვეყანას.

ნატრობს ხალხს და ხმის გამცემს. ზის მარტო დილიდან საღამომდე, ღამეებსაც კი ზოგჯერ ფიქრში ატარებს. გადასულ დღეთა გახსენებასა და მოგონებაში უთენდება ყოველი დილა და უღამდება ყოველი მეორე დღე.

გიგას ჰყავდნენ მოქეიფე და მოლაპარაკე მეზობლებიც, მაგრამ მისი გუნება მათთან დიდხანს ვერ ჩერდებოდა, უფრო სწორად თუ ვიტყვით, გული არ უჩერდებოდა ქიზიყელ მეზობლებთან...

მოჰყვებიან რაღაც ცხოველებისას და ცხოვრებისას. ინდაურებისასა და ქუეებისას... რა ქნას მაშინ გიგამ? —

უნდა უყუროს და უსმინოს? ძნელად საყურები და მოსასმენია ასეთი საუბარი მთის კაცისთვის.

თვითონაც იცოდა ცხოვრების ყადრი და ფასი. თვითონაც უცხოვრია და უცოცხლია ამ ქვეყანაზე. უამრავი ცხვარ-ძროხა ჰყოლია, ამდენივე მტერ-მოყვარე, ცხენი და ხარი. ცელიც უთიბდა და ცოლიც უმკიდა, მაგრამ ამათფერად, ტაბლზე, არ დაუწყია საუბარი ქონებაზე, ცხოველებზე და ცხოვრებაზე.

სუფრაზე სტუმარსა და სოფლელებთან პურადობისა, გულადობისა და ვაჟკაცობისა უნდა ილაპარაკო და გაიხსენო. გაიხსენო თავისიც და სხვებიც ახსენო. მოიგონო სხვანი და შესანდობარი დალიო, კაციაკობა და მამაცობა უნდა შეუქო შენს იქით მდგომებს...

ესენი კი, ეს კახელები, მაშინვე თავის ცოლშვილსა და ოჯახს აღდეგრძელებენ. რაღაც არასაკადრისს იტყვიან მეზობლის მსუქან ცოლზე... მოტეუპილ, მზინავ თავზე არც ნაჭრეები ეტყობათ მასავით და არც ხელის თითები აქვთ გახეიბრებული...

მაგრამ მაინც რა ქნას უმოქმედობით დაღონებულმა, უსაქმ-უსაგონობით შეწუხებულმა 65 წელს მიჯრალმა გიგამ. სხვა გზა არა აქვს, სხვა გამოსავალი. ისევ იმათთან უნდა ჩამოჯდეს, ისევ მათთან უნდა დალიოს და იქეი-

ფოს. მთლა მარტოდ ყოფნას და ხმა ამოუღებლობას, ისევ იმათი ღლაბუცის მოსმენა ჯობია. ისე კი ტყუილია, იმათ გიგას ქართული არ ესმისთ და გიგას მეზობლებს — გიგასი.

კახელები ალთას რომ აბიან, ხეცსური ბალთასაა. გიგაც ერთხანს უსმენს და უყურებს, უფრო ხშირად კი მათთან მჯდომი საკუთარ გულთან არის ლაპარაკით გართული და თავისთავთან აძრახებულთ.

მეორე, ყოველი მეორე დაღეული ჭიჭა ღვინო მოგონებებს აუშლის, საფიქრალს უფრო ვამაფრებს, ნაფიქრი სულსა და გონებას აუფორიაქებს:

...სისხლით გაბასრული ხალხი და ხანჯლები ჩამოუღვება თვალწინ და კვლავ თავისი უმოქმედობა შესძრავს თავით-ფეხებამდე. ტანში მაცილები ჩაუსაფრდებიან და აქეთ-იქით აწრიალ-ატრიალებენ. მძაფრი ვანცლა მარტობისა და უთვისტომობის გრძნობას მოიყოლიებს თან.

მაშინ აღგება, გაშორდება, გაეცლება და განერიდება. მიატოვებს თანამეინახეებს, ისევ მარტობა მოეძლება და მოენატრება. საკუთარ თავთან დაგა და ბაასი დაურჩევდება მათ შემყურეს. მაშინ ყველაფერს საკუთარ ბოდმასთან, გულისჯავრთან დარჩენა, განცალკევება და განკიდევება მოესურვება.

და გიგაც მთვრალეულივით, გულსუწადინოდ ტოვებს სუფრას...

რა ვუყოთ მერე თუ იტყვიან—ხეცსურია და ღვინის სმა არ შეუძლიაო. არა, ამას პირში კი ვერ ეტყვიან და ვერ შეგედავენ, მაგრამ გიგამ კარგად იცის, რომ სწორედ მის წამოსვლას ღვინის მოძალბას მიაბარალებენ კახელი მეზობლები. მის აღრე „თრობას“ და სუფრის მიტოვებას დაიხვევენ ხელზე და ჩაუღიმებლ-ჩაუსიცილებენ ერთი მეორეს.

პაი დედასა გიგასისა! თვითუღლისხელა არაყით სავსე ყანწი სულმოუთქმელს გამოუცლია და პირქვე დაუქნევია — ასე დაგელით და და-

გეზარჯით მტერი და ღუშმანო, უთქვამს მიმწოდებლისათვის. ^{განმეგობრებულნი} ნა მარტო ერთი ყანწი?.. ^{განმეგობრებულნი} ხნობამდე, მამლის ბოლო ყივილამდე უსვია შეუსვენებლივ და თქვენ როგორ გგონიათ ვანუვ და ქიტესავ, შენც ნიკუშავ... განა დამთვრალა გიგა?.. ნურას უეცრავად! თქვენც არ მომიკდეთ ისეთ ჩხუბში ჩართულა მერე, რომ სისხლის წყალს გაუვლია... და განა მარჯვენა შეშლია? არაფერი შეგეშალოთ. „საფოთლე ცხვრის“ მეტი ღრამად არავისთვის არაფერი მიუცია, რაც თავი ახსოვს, და რაც ჩხუბი დაიწყო.

იცით კი რას ნიშნავს, „საფოთლე ცხვრის“ ჭრილობა?.. ეეჰ, აბა თქვენ საიდან გეცოდინებათ ნიკუშავ და ვანუვ, საიდან გექნებათ გაგონილი და საფოთლე ნაჭრევი ნანახი. თქვენს მზონავ თავებს და უხინჯო ტან-ხელფესს არაფერი ეტყობა სამავისო. პირველად ცოცხალი ხეცსური მე მნახეთ. აბა სხვა ვინ უნდა გყავდეთ ნანახი. თქვენ ცალღარიანი, ორღარიანი და შავხლის ხანჯალიც არა გაქვთ თვალთ ნანახი და ყურით გაგონილი.

თქვენ მარტო ლეკური ხანჯალი იცით და აღბათ კიდევაც ვინახავთ შუა-მუცელზე ჩამოკონწიალებული...

არა, ჩემო კახელო მეზობლებო, ჩვენ, მთაში არ ვხმარობდით ლეკურს. უშნოა და ხეცსურულ შუღლში მოუხმარები.. ვერც ისეთი მჭრელია, როგორც თეთრტარა შავხლის ხანჯალი.

...თავის ბედსა და წერა-მწერელს სწყევლის და უკუერთხავს გიგა. რა უნდოდა, ვინ ეძახდა და ებატებოდა საკახეთოდ. აჰ რომელი დეიდაშვილ-მამიდაშვილები ცხოვრობდნენ, რომ თავისმა გადარეულმა ბიჭმა აპყარა ნაუფუძვარიდან და გადასაყარავში ჩამოიყვანა...

წელიწადი რა არის, წელიწადშიც კი ერთხელ ვეღარ ადის ხეცსურეთში წელიწადის სამას სამოცი დღე ისე შავად და უსიხარულოდ უღამდ-უთენდება, რომ ამ სამასსამოც დღეში ერთ

დღესაც კი ვერ ნახავს თავის წყალ-
ქალებს, თავის მთებსა და სათიბებს,
ერთხელაც კი ვერ მოინახულებს მთა
გორიან ხევსურეთს.

მოინარეულა მისი სიცოცხლის დღე-
ნი ამ ქიზიყურმა ყოფამ. შეძრა
და ააწრიალა აქაურმა სიმღორემა და
უმოძრაობამ. დიდ კალოს ამსგავსებს
ახალსამოსახლო ქიზიყს, თვითონ კი
ამ ვებერთელა კალოში მარტოვლ ჩაგ-
დებულ ერთადერთ ძნელ მიაწინა
თავი.

ონკანიდან ამოსულ, ათასნაირად
დაგრებილი მიღების წყალი არ წყა-
ლობს მისთვის და ფურნეში გამომ-
ცხვარ პურსაც არა აქვს გემო პურისა.
ნუ უხსენებთ მანქანების წივილსა და
წრიბინს. არც ეს სახე გაბოხილი ქალ-
რძალი ახატია ვულზე, ტან-ტომავს
რომ ვეღარ უფარავს წყლის ქაფივით
თხელი ტალავარი.

ერთი გიჟი, უბელო ცხენი ურჩევ-
ნია შვილის „ვოლგას“. სახლში მოყვა-
ნილ წყალს კი რა გემო, სიგრილე და
სიწმინდე უნდა ჰქონდეს?... მთის ნა-
ქურის პეშვიტ დაღვეა უღირს ერთ
რამედ მარტო! არც ძროხასავით „ხის
წნელებისგან“ ჩამოწველ-ჩამოჰყლე-
ტილი ღვინო ურჩევნია ცეცხლზე და-
ღუღებულ „ვეფხვის რძე-ზისვარს“.

და ნურც ამ ჭუკ-ქათამ-ინდაურ-
ბატებს უხსენებთ. თვალთ დასანახა-
დაც ვერ იტანს ვერც ერთს. უფრო კი
იმ ბატს... იმ ოხერ ბატს!

როგორც კი შევა მთვრალი გიგა
ეზოში, მაშინვე გაოცებისაგან ფრთებს
გაშლის, სისინს დაიწყებს, და კისერს
წაიგრძელებს სუ... სუ... სისულელე
არაფერი წამოგცდეს. წყნარად და ჩუ-
მად იყავით! და მერე გაჯავრებულ
გიგას ისე დასცინებს რომ თავის ხმას
მოველ ეზოს გაავგონებს.

ასე აჩუმებს და აშინებს გიგას —
თითქმის რაიმე მოპარული მიჰქონდეს
და კეთილისმყოფელივით აფრთხი-
ლებდეს — სახლში ჩუმად შედი არავინ
გაგიგოსო!..

ნეტავ დააკვლევინა, ან გააყიდვინა,

ანდა მოაშორებინა იქაურობას. ვერ
იტანს ბრიყვს, ყეყეჩსა და უტყუარ
ბატს, ყოველთვის სუ... სუო რომ გაი-
ძახის და ანამუსებს. შემდეგ ნიშნის მო-
გებით აფრთხილებს და მერე გულგასა-
სენად ხმამაღლა და მოურიდებლად
დასცინის...

ბატისაგან, უტყუარ ბატისაგან
ჭკვის ღარიგებამ მოკლა კაცი, ამოარ-
თვა სული და წაართვა გონება იმ
ოხერ-ტიალმა და უპატრონომ. აკი
ერთხელ კიდევაც უთხრა რძალს გაე-
ყიდა ეს უგერშდასაყარგავი.

შეწუხდა მაშინ რძალი:

— მითხარი რა გვიჭირს და რის-
ვის უნდა გავყიდოთ, ფული არი გვაკ-
ლია, ჩასაცემელ-დასახური და საჭმე-
ლიო...

ვერ გაუგო მაშინ რძალმა და რა
მისი ბრალია. ვიგა კი იმის კაცი არ
არის, რომ ახსნა-განმარტება დაუწყოს
ამ ბატისაგან ტვინი მაქვს გაწყალბუ-
ლიო...

ჭუკ-ქათამ-ინდაურ-ბატებს საიდან
და როგორ შეუღაროს თაბა-ცხვრები,
თიკან-ბატყნები და ხბოები. აბა ერთი
აუხსენით და გაავებინეთ გიგას, ეს
უჯიშ-უჯილაგო ჩიტები რა მოსავლე-
ლი და საყვარელია ოჯახისათვის?

არა, არა, აქაური არაფერი უნდა და
თუნდაც ამ უკადრისობისათვის მოკა-
ლით, ოღონდაც...

ნუ დასტოვებთ და ნუ დამარხავთ
შეუჩვეველ ადგილ-ალაგზე.

...ეჰ! ამჯერადაც ისევ თავისებუ-
რი ვააბეს ქიტესამ და ვანუამ. ისევ
თავიანთი ცოლშვილი აღდერგძელეს.
რა მოხდა კაცი, ცოლშვილი ვის არ
ჰყვარებია. აღგნენ და ქაღალდი გამო-
აკრან ბარემ—ჩვენ აგრე და იგრეო!!!

სიღარბაისლითა და სტუმართმას-
პინძლოვით მთელს ხევსურეთში იყო
მისი ცოლი განთქმული, მაგრამ არა
თუ უღელგრძელებია, არა თუ შეუქია
და მოუწონებია მისთვის რაიმე საქმე
და საქციელი, არამედ 50 წლის ერთად

სოსო მინდარაშვილი
მოთხრობები

ცხოვრების მანძილზე, ორმოცდაათი ტკბილი სიტყვაც არ ექნებათ ერთმანეთისთვის ნათქვამი.

ეხლაც წავა გიგა სახლში. ამჯერადც ძალაუვნებურად უნდა მიატოვოს მოქიფენი. ამათ შემყურეს სირცხვილი და სიცილი ერთნაირად ეძალებამოღლილმა და მოშლილმა უნდა მიატოვოს მეზობლები.

მთვრალ ქიტესას და ვანუას რაც ნასესხები აქვთ ყველაფერი გასესხებული პკონიათ. მათი ლაპარაკის მოსმენისას თავი უსივდება და უმძიმდება. აღარ შეუძლია მეტი.

წავა, მაგრამ ვიდრემდისაც თავის ეზოში შევა, მანამდე მეზობელი ქალის, ქვრივი და მსუქანი ქალის ირონიულ, ცუდლულ და დამცინავ დიმილს შეიყოლიებს ეზოში.

ეზოში კი ბატი დახვდება როგორც ყოველთვის...

რა უნდათ გიგასაგან ამ ქალს და ბატს?... ვერც ეს ქიზიყური გამოცანა-ამოუხსნია დღემდე. ბატს კი ბოლოსდაბოლოს თუ დაიჭირა ერთხელ მოევლება, მაგრამ ქალს?... ქალს როგორღა მოუაროს?...

ხვადრიელად თოვდა და ბარდნიდა. დიდრონი ფანტელები თამაშ-თამაშით და ტრიალით ეშვებოდნენ დაბლა-ლეგა, ტყვიისფერი და თვალშეუდგამი ცა, სახლთა სახურავებამდე დაწეულიყო. კოჭებს გადმოსცდენოდა ნათოვლი.

მოდირდა გიგა და უკვე დავიწყებოდა ქიტესა და ვანუასაგან რომ წამოვიდა. ფიქრები გადაჰყოფდა გულიდან. რაღაცნაირ სითბოს და სიხარულს გრძნობდა. გაღაჟაყებული, მსუქანი და სისხლით სავსე სახეც უცინოდა. შეყვითლებულ, ბოლოდაშვებულ და ბუთქა უღვაშებს თოვლი მოჰკიდებოდა. ვეება ხელები ჩამოეშვა და ფართოდ მილაჯებდა.

უცბად შედგა გაკვირვებული.

მეზობლის ქვრივი, ფერხორცით ავსილი დიაცი სწორედ იმ ბატს მიერეკებოდა სახლისაკენ...

ბატი ფრთებს შლიდა, კისერს იგრ-

ძელებდა, სისინებდა და მიითრევოდა გზით არაფრით არ მიდიოდა.

გულში დალოცა გიგამ მეზობლის ქვრივი და დასწყევლა უტყინო ბატი. მერე თვითონაც მივიდა ახლოს.

— რას შვრები ქალო, ეს ხომ ჩვენი ბატიაო, — უთხრა და დასაჰერად წარეტანა რათა თავისი ხელით გადაელოცა მეზობლისათვის.

ქალმა არ დაანება ბატის დაჰერა გიგას და თვითონაც წაეტანა.

ბატი ფრთების ბარტყუნით წინ გავარდა. მას მეზობლებიც მიჰყვნენ და კვლავ წარეტანენ. უფრო წინ და უფრო აღრე ბატს ქალი მისწვდა. მისწვდა გიგაც.

დაეკაჯვრუნენ. არ დაანება არც ერთმა.

თოვლში ფეხი დაუტყურდათ და დაეცნენ.

უკვირს გიგას, როგორ იოლად ჰყვება მეზობლის ტანი. რა სითბო და საამურო სურნელს იცნოსავს. რბილი, თბილი, სავსე და მსუქანი სხეული აწევება ხევესურს.

მკერდში მიკრული ბატის წართმევა სცადა გიგამ... არა, ვერ, წაართვა.

მერე ხელებმა ბატი სადღაც ქვემოთ გადაანაცვლეს.

თედოს უკან დამალულსაც მოხვდა გიგას ვაგლახად მოკაუჭებული ხელი ბატს...

(გიგასი იყო ბატი და კაცმა რომ თქვას რატომ უნდა დაეთმო?...)

მერე ორჯერ გადაავარა ბატმა თუ თოვლმა მეზობლები...

გონს რომ მოვიდნენ, ფეხზე წამოდგნენ.

ბატი შუაგზაზე იდგა. კისერი გაკვირვებულსა და ცნობისმოყვარეს წაეგრძელებინა და ორივე „პატრონს“ გაკვირვებული უყურებდა. ფრთებით დაემუქრა ორივეს და მერე სუ... სუ... ჩუმად იყავით არავინ გაგიგოთო — არც თავისი გაფრთხილება დაავიწყდა.

შემდეგ დამშვიდობების ნიშნად ფრთების ქნევით გამოეთხოვა. დარბა-

ისლურად და ყიყინ-სიმღერით გაუყვა გზას უბედურებას გადარჩენილი და მეზობლის ფიცრის ეზოში შეუმცდარად იპოვა გასაძრომი და გაძვრა.

გიგას ეზოდან კი გიგას ბატი ასინდა...

ქვრივი ქალის ეზოდანაც სხვა ბატი აყიყინდა...

მეზობლებმა ერთიმეორეს შეხედეს. ქვრივმა აჩეჩილი ტანისამოსი საბუთ ტანზე ძლივს გაისწორა, აბურღულ თმაზე გადაისვა ხელი. ერთხელ კიდევ გახედა გზას ბატისას და ღიმილის მაგვარმა რაღაცამ გაუპო სავსე ბაგეები.

(უმეტრთოდ თბილი და მსუქანი იყო მეზობლის დიაცი).

— ბესოვესტნი, — თქვა ცოტა ხნის მერე და წავიდა.

— ბესო კი არადა სალოცავო, გიგა მქვია გიგაი!..

ერთხელ კიდევ მოხედა სახელანძულმა ქვრივმა უაზროდ დაყუდებულ და გაღიმებულ ხევსურს და თეძოების თამაშით ქიშკარში შევიდა.

გიგა იდგა და ყურისძირებამდე იღიმებოდა. მერე ულვაშის ბოლოები აიპრიხა და სახლში რომ არავინ ეგულუბოდა — ისევ ვანუასა და ქიტესასთან წავიდა!..

ხევსურის ნახელსაქმარი...

ძალიან იყო გაჯავრებული ხევსური მარტია. იმ დილით ვერავინ მოიგდო ხელში ჯავრი რომ ამოეყარა და გულის ვარამი შეემსუბუქებინა.

მუხლიაუხრელი აკეთებდა საქმეს დილიდან საღამომდე. საღამოდან დილამდე კი მტანჯველი ფიქრებისგან განთავისუფლებას, დასვენებასა და დაძინებას ცდილობდა, მაგრამ არც ეს გამოსდიოდა. მეორე დილით ნატანჯი და გვეშული დგებოდა და კვლავ მუშაობას იწყებდა.

არავინ ჰყავდა გვერდში რომ ამოსდგომოდა, შეშველებოდა და მიხმარებოდა, სიტყვით მაინც გაემხნეებინა. არადა თვითონ კი აღარ შეეძლო, ლალატობდა მარჯვენაც და მუხლიც. ველარ უძღვებოდა ძველებურად საქმეს.

გუშინ, კარგად დაბინდებულზე მორჩა ვაზის შეწამლას დადლილი და გასავათებული. გულში მაინც უხაროდა წამალი, რომ მაინც მოიშორა, მაგრამ საქმეში ხარ?

კარგად დასვენებული არ იყო, და არც ქარი ჰქონდა მუხლიდან წესიერად ამოდებული, როცა ცამ პირი შეიკრა და კოკისპირული წვიმა დაუშვა. იწვი-

მა და რა იწვიმა. ერთიანად გადარეცხა ვენახი. ბევრი უქურთხა და აგინა მარტიამ უხილავსა და მოუხელთებელს, მაგრამ ამით რა უნდა გამოსვლოდა.

დილა უთენია ადგა და კვლავ წამალი ჩააყენა. შემდეგ ისაუზმა და მას მერე ავერ უკვე სამხრობამდე, მხრიდან აპარატი არ მოუხსნა და არც უსადილია. მხრები დაულღრჯა აპარატის დედეებმა და არაქათი გამოაცალა.

აღარც ფოთლები შრიალეზდნენ ჩვეულებრივად, ოღონდ ეგ კი იყო, რომ ნაწვიმარზე კარგად ღებულობდა ვაზი წამალს და ბევრი წვალეზაც აღარ უხდებოდა.

— ამდენ ყურადღებას შვილს რომ ვაქცევდე, — უნებურად გაიფიქრა, — იქნება ისაც საქმესა და გზას სწეოდა, გადასჩვეოდა უსაქმურობას...

ხომ ნათქვამია — ვაზო შვილივით ნაზარდოო... ხო, ვაზი არ გიმტყუვნებს, არ დაგაღალატებს და უქმაცყოფილოს არ დაგტოვებს, შრომასა და ამაგს ასევე აგინაზღაურებს. დაღვრილი ოფ-

სოსო ზინზარაული
მოთხრობები

ლისა და გარჯის სანაცვლოდ სი-
ჯანმრთელესა და მხიარულებას მოგ-
მატებს, ოჯახს დოვლათითა და ბარა-
ქით შეგვივსებს, მტერსა და მოყვარეს-
თან ძმასავით გვერდზე დაგიდგება, ჭი-
რისთმენას შეგიმსუბუქებს და ლხინის
ხანსაც გაგიხანგრძლივებს... ხოლო
შვილი?... ვაი, რომ მთელ სიცოცხლეს
გაგიმწარებს და გულუჯუღმა გაფიქრე-
ბინებს ყოველივეს...

ძველების ნათქვამიც ხომ მართა-
ლია — ცუდი შვილი დედ-მამის მა-
გინებელია!

დედა ნახე, მამა ნახე შვილი ისე
გამონახეო, — ესაც ხომ ძველების
ნათქვამია ჰა?... მაშ ეს როგორღა?...
რა დავაყელი მე ჩემს შვილს ცხოვრე-
ბაში?

სად, როდის და რაში შევცდი?..

ხო, ესაც ხომ უთქვამთ — კვიცი
გვარზე ხტისო! კეთილი და პატიოსა-
ნი. თუ კვიცი მართლა გვარზე ხტის,
მაშინ ჩემი შვილი მე რატომ არ დამე-
ფერა?... რატომ და რისთვის დაყი-
ალობს გარე-გარე და საქმეს რაზე ვერ
უდებს გულს?...

არა, არა, მორჩა და გათავდა. ჩემი
შვილი მე არ დამფერებია, არ დამმს-
გავსებია იოტისოდენადაც კი. მას,
მარტიას უსაქმურობა არ უსწავლებია
შვილისათვის, არამც და არამც—არა!
ეს ტყუილია.

მაგრამ...

მაგრამ ეტყობა ვერც საკმარისად
შრომის სიყვარული ასწავლა. ვერ
შთაუწერა მუყაითობისა და სიბე-
ჯითის ფასი და მადლი. ვერ შეაგნებინა
ალალი ლუკმის სიგემრავლე...

და აჰა, ეხლა დამდგარა უკვე უფს-
კრულის პირზე ხევსურია მარტია. ვი-
ლაცის უხილავ ხელს სასწოროს სხვა-
დასხვა მხარეს შეუყენებია მამა და
შვილი და ეს უხილავის ხელი უფრო
და უფრო მალა სწევს სასწოროზე
დამჯდარ მამა-შვილს ხალხისა და ქვე-
ყნის უფრო გარკვევით დასანახად...

სასწორო კი უფსკრულის თავზე სა-
ბედისწეროდ ქანაობს და ტორტმა-

ნობს. ღმერთმა არ იცის რომელი ჩემ-
ჩეხება მამა თუ შვილი უფსკრულში!

ერთ-ერთი რომ ჩაიჩეხება, ეს უდავოა
და უღაპარაოა, მაგრამ მას ხომ მეორეც
მიჰყვება. მეორესაც ხომ პირდაღებული
უფსკრული ელის?... მაშ რამ და ვინ
მიიყვანა აქამდე საქმე?

მამამ თუ შვილმა?..

შვილის ვერ გამზრდელმა მამამ თუ
უღირსმა შვილმა?... და თუ ორივემ
ერთად — მაშინ?

ვაი, სირცხვილო და თავის მოჭრა!

— სად, როდის და რაში შევც-
დი? — სულთამხუთავივით ჩაუძვრა
უკვე მერამდენედ ეს ფიქრი ხევსურს
და დაღლილობა გადავიწყდა, — სად,
როდის და რაში შევცდი?...

იხსენებდა წვრილმან დეტალებს
დაღლილი და დაოსებულო, მაგრამ
მისდა გასაკვირად ხელჩასაჭიდსა და
თავის გასამტყუენებელს თითქმის ვე-
რაფერს პოულობდა. ათასჯერ გააზრე-
ბულსა და ნაფიქრალს, კვლავ ათას მე-
ერთედ აზრობდა და ფიქრობდა. ცდი-
ლობდა თავისი თავი გამოეჭირა რაი-
მე, თუნდაც უნებლიე ცოდვასა თუ
შეცდომაში, მაგრამ კვლავ არაფერი
გამოსდიოდა.

არადა ორიდან ერთ-ერთი იყო
ალბათ მეტნაკლებად დამნაშავე. ფაქ-
ტი კი მაინც მწარე სინამდვილედ რჩე-
ბოდა.

და ვილაცის უხილავი ხელი სას-
წოროზე შეყრილ მამა-შვილს, სულ
უფრო ნელა და თანდათანობით მალა
სწევდა. ჯერ ახლო მეზობლები ხედავ-
დნენ, ამ სირცხვილს, მაგრამ მერე და
მერე ქვეყანაც დაინახავდა.

უფსკრულის თავზე სასწორო კი
ნელა და თანდათანობით მალდებო-
და...

— სად, როდის და რაში შევცდი? —
კვლავ ზარივით რეკდა ეს კითხვა და
უპასუხოდ რჩებოდა.

შვილის ხსენებამ დაღლილი და მო-
შლილი, უფრო გააბრაზა. არადა მასზე
ფიქრი მისდაგასაკვირად და ნერვების
მოსაშლელად, აღარ სტოვებდა და

სწორედ იქ შეახსენებდა თავს, სადაც არ ელოდა მის მოგონებასა და გახსენებას...

სიმსუბუქე იგრძნო მხრებზე და მიხვდა, რომ წამალი გამოჰლეოდა. ნეტავ ეს მწკრივი მაინც ამემთავრებინაო — გაიფიქრა და ქვემოთ, სახლისაკენ დაუყვავა მწკრივთაშორისებს.

გზადგზა ამოწმებდა თავის ნახელსაქმარს. კარგად იყო შეწამლული. შეჭირვებულ ტოტებს ხელს აშველებდა შაბაიმანისკენ მიმავალი და თან ვარაუდობდა დარჩენილს რამდენი ეყოფოდა.

სამხრობის ხანიც წასულიყო. შიმშილს გრძნობდა მოხუცი, მაგრამ გაჯვრებული თავისთავს ეჯიუტებოდა. ეჯიუტებოდა ცოლსაც და არაფერს უგონებდა შვილზე გამწყვრალი.

არადა, შიმშილი და დაღლილობა უკვე თავისას შერებოდა და ჭერ კიდევ შერჩენილ ღონესაც ართმევდა.

ძლივს მივიდა შაბაიმანის ქვაბთან. აპარტი მოიხსნა და დაბლა დადო. ჭოხით ამოუტრია წამალს.

— სად, როდის, რაში? — ენის მოჩლექით აბუყბუყდა შაბაიმანი. ჭოხით გაზომა მარტიამ მისი სიღრმე, ქვაბის ნაპირს მიაყუდა სარეველა ხეესურმა და შემდეგ ვენახს გახედა.

— სად, რაში და როდის, — აჩუჩჩულდნენ ფოთოლნი ვაზიანა.

სახლს გამოსცდა ფეხთორეული მსექალი და ქმარს მიუახლოვდა:

— მოდი კაცო, ჭამე რამე. ასე როგორ შეიძლება, — კრძალვითა და რიდიტ შეჰბედა.

მარტიამ შეხედა.

— როდის და... აი იქ, იქ!.. ლაპარაკობდნენ ცოლის თვალები.

აპარტს წაატანა ხელი და თან ვედრო მიუმარჯვა შაბაიმანს.

— მოდი კაცო, სალამომდე მაინც მორჩები... ჭამე რამე, არც მე მიქამია! —

ერთხელაც შეხედა ცოლს. არა, არაფერსაც არ ლაპარაკობდა მისი შიშამდგარი თვალები. მოკრძალებუ-

ლი და რიდიტ სავსე სახე მუდართი შესტკეპროდა და მის პასუხს ელოდებოდა.

ძლივს დასძლია სიჯიუტე და დაიმორჩილა თავი. ვედრო და აპარტი ვერდისგვერდ ჩამოდგა და წინ წარუძღვა დიასახლისს. ერთგვარი შევება და სიმსუბუქეც კი იგრძნო.

ხელეში გადაიბანა და ოთახში შევიდა მერე.

დანატრებული კატა შემოეგება კრუტუნით. ჩაყალტამებულ ჩექმებს გაეხახუნა და გამოეხახუნა. შემდეგ თავი ასწია, შეხედა პატრონს და შეჰკნავლა. მერე ისევ გვერდულად გაეხახუნა და გამოეხახუნა.

მარტია დაჯდა და ციცას თავზე ხელი გადაუსვა დიფიქრებულმა უფრო მაგრად აკრუტუნდა ფისო და უფრო გაუაღერსდა, თავიდანვე ალერსს ჩვეული.

კარებს მოადგა კატისაგან დაუბატიეებელი სტუმარი.

— ჰაბ... ჰაბ!...

მარტიამ მიიხედა. წინწამოყრილი ყურებით გატიკული ცუბა იდგა კარებში და დამხედურებს ხან ერთი თვალთი ათვალეირებდა, ხანაც მეორეთი. თან დროდადრო კუდსაც აქიცინებდა.

ფისო აიმრჩა. კუდი და ზურგი აპრიხა და შემდეგ გვერდულად-განზე წავიდა, ბალანაშლილი.

— ჰაბ... ჰაბ! კვლავ მიაყეფა მას-პინძლებს ცუბამ და ყოველგვარი თავ-პატიყის გარეშე ბაჯბაჯით შემოგორდა სამზადში კუდის ქიციან-ქიციანი.

მარტიას წინ გაუჩერდა და ნახშირისფერი თვალებით შეხედა. გამეტებით აქიცინებდა კუდს და პარტყუნა ყურებს ხან ყლურსავდა და ხანაც წინ წამოყრიდა.

ტომარას მოთაზრებული კატა ბალანაშლილი გაბოროტებული უყურებდა ხელისშემშლელს და სამზადში ბაჯბაჯით მოსიარულეს.

გვიან შენიშნა ცუდომ ფისო. შენი-
შნა და მყისვე მიესალმა კიდევ:

— ჰაჰ.. ჰაჰ!..

კატამ უფრო მეტი სიანჩნლე დაი-
ტყო. მისმა არაგულითადობამ ლეკვი
უფრო სიმხიარულებსა და მოუსვენრო-
ბას შეჰყარა. გადახტა და გადმოხტა.
აპარტყუნა ყურები და აქიცინა კუდი.
უკანა თათებზე შემდგარი, წინა თათე-
ბით დაწვებოდა, ზედ დაადებდა თავის
ჯიშინ პატარა თავს და ასე უყურებ-
და ერთი წამით. შემდეგ კვლავ გადა-
უხტებოდა და გადმოუხტებოდა ღვე-
ღავითა და ერთი ამბით.

დაბეჯითებით ცდილობდა ამხანა-
გის აყოლებას — თამაშს დანატრე-
ბული და მოწყურებული, მაგრამ არა-
ფერი გამოუვიდა. საოცრად ამრეზი-
ლი კატა როგორც იქნა გაექცა ლეკვს
და გარეთ გავარდა. ბაჯბაჯითა და ღვე-
ღავით მას ცუდაც უკან მიჰყავდა.

სამზადში კვლავ უხერხული ღუმე-
ლი ჩამოწვა. დაუბრებულებივით იქ-
ცოდნენ ცოლ-ქმარი და არც ერთი
არ იღებდა ხმას. გავარდნენ ძალღი
და კატა, მხიარულება წაიყოლიეს და
ცოლ-ქმარს კი სანაცვლოდ უხერხული
სიჩუმე დაუტოვეს.

ხევსური კვლავ თავის მტანჯველ
საფიქრალს მიჰბრუნებოდა. დაბეჯი-
თებდა, დაეძებდა მის თავში წამოჭრილ
კითხვებზე პასუხს, მაგრამ... პასუხი არ
ჩანდა!

— შვილის გაზრდისას სად, რო-
დის და რაში შევცდი? — ეს იყო ძი-
რითადი კითხვა, რომელიც ყოვანი-
ვით თავს დასჩხაოდა და მოსვენებას
ართმევდა. ამ ძირითად კითხვას კი
სხვა ათასი დამატებითი კითხვა მოჰყ-
ვებოდა, რომლებიც საბოლოოდ თავ-
გზას უზნევდნენ მუშაობითა და ფიქრით
დაღლილს.

— ქალო სად დაიარება შენი შვი-
ლი? — ბოლშიანმა ხმამ დაარღვია
ღუმელი.

ქმარი ცოლს ჯიქურ უყურებდა
და პასუხს უცდიდა.

— ამხანაგებშია, — მოგვიანებით

ითქვა პასუხი — სამეცადინეოშია
ვიდა...

— ამხანაგები... მეცადინეობა...
აღელდა ხევსური, — თუ სალაზღან-
დაროდ არის წასული და აქ კი... მე
მუშაობით ვკვდები!..

— ღვთისგულისათვის... განა შენ
არ იყავი, რომ ლაპარაკობდი აქ ხე-
სურეთი აღარაა და სხვანაირი ცხოვ-
რება გველისო.. ხევსურეთში უსწავ-
ლელადაც იოლად მივდიოდითო, ამ
დროში კაცი უსწავლელი არ უნდა
დარჩეს თორემ გაუჭირდებაო...

— დიაცო, გაჭირლი ვაშლივით
რამ დაგამსგავსათ ერთიმეორეს დედა
და შვილი?... არ დაცალა მარტიამ, —
მე ის კი არ მითქვამს, უსაქმურ ყალ-
ბაზანდებს აეტორღილავ, ნურაფერს
გააკეთებ და ქუჩა-ქუჩა იხეტიალეო!
რატომ, რატომ გაიგეთ ჩემი ნათქვამი
უკუღმა?...

— ეს წელიც და მერე იქნება რო-
გორმე ჩააბაროს...

— არც ერთი წელი და წამი. მე
მის უსაქმურობას ველარ ავიტან, გეს-
მის? ველარ ავიტან! უკვე ორი წელია
უსაქმ-უსაგონოდ დაიარება. ჩემით
ქამს ლუქმას და კისერზე დამაჯდა...

წამახდინა და შემარცხვინა კაცი
ხალხში და ქვეყანაში. ავტორიტეტი
და სახელი შემიგინა. წურბელასავით
მაზის და სისხლსა მწოვს. მტერსა და
მოყვარესთან როგორ და რანაირად
უნდა იმართლო თავი?... არა, მე მეტი
აღარ შემიძლია, აღარ შემიძლია მორ-
ჩა და გათავდა... ერთხელ და სამუდა-
მოდ ყველაფერს თავისი სახელი უნდა
დაერქვას.

გაჯავრებული და მშვიერი ისევ
შაბიამანსა და აპარატს მიუბრუნდა.
ამოურია წამალს — როდის და მა-
შინ.. აი მაშინ!.. მაშინ!.. აბუყბუყდა
მწვანე სითხე და წამსვე შერცხვენილ-
მა იცვალა ფერი.

— სსს. — ასისინდა აპარატი და
შემდეგ მყისვე ჩურჩულზე გადავიდა.
წამოიკიდა გულგასენილმა აპარატი

და ნაერთგულარ ვაზებს მიაშურა ფიქ-
რებისგან თავატყივებულმა.

...ვიღაცის უხილავ ხელს სასწორის
სხედასხვა მხარეს დაუსხამს მამა-
შვილი, და ეს ღუშმანის ხელი უფრო
მალა და მალა სწევს სასწორზე დამ-
ჯდარ მამა-შვილს, ხალხისა და ქვეყნის
უფრო კარგად დასანახავად...

სასწორი კი უფსკრულის თავზე
საბედისწეროდ ქანაობს და ტორტმა-
ნობს. ღმერთმა არ იცის, რომელი ჩი-
ჩხება უფსკრულში — მამა თუ
შვილი?

ერთ-ერთი რომ ჩაიჩხება ეს უდა-
ვო — ულაპარაკოა, მაგრამ რა ეშვე-
ლება მეორეს?... სულერთია მასაც
ხომ პირდაღებული უფსკრული უც-
დის?... მაშ, რამ და ვინ მიიყვანა საქ-
მე აქამდე? — მამამ თუ შვილმა? —

შვილის ვერ გამზრდელმა მამამ თუ
უღირსმა შვილმა?.. და თუ ორივემ
ერთად მაშინ?..

ვაი, სირცხვილო და თავის მოჭ-
რავ!..

შორიდანვე დაინახა შვილი, რომე-
ლიც ფეხათრეული მისკენ მოდიოდა.
დაინახა და უფრო მაგრად წაეკიდა სი-
ბრახე. თვალთ გაზომა გასაკეთებელი
საქმე და ხელს აუჩქარა თვითონვე
დამთავრებდა დარჩენილსაც...

— დედამ ალბათ უთხრა რამე, —
გაფიქრა, — და ახლა მოსაშველებ-
ლად მოდის!

მამის შორიახლოს შეჩერდა გშობ-
ლისგან შეუმჩნეველი. ერთხანობას მარ-
თლა არ გამოლაპარაკებოან ერთმანეთს.

— ცოტა ფული მინდოდა, მამა!

რიდი, ხათრი და მოკრძალება იგრ-
ძნო მარტიამ შვილის ხმაში. გაეხარდა-
სავით.

მამამ შვილს შეხედა. მას ხალათი

გაეხადა და სახეზე ოფლს იწმენდდა
უფრო დაკვირვებით შეათვალიერა
მოხუცმა.

სიამაყე და თვითდაჯერებულობა
იკითხებოდა მის სახეზე და თვალბ-
ში. ამპარტავნება და სიჯიუტე.

ხმა სხვისი, სრულიად სხვისი იყო,
ხოლო სახე და გამონედვა — სხვისი!

ამ ორმა შეუსაბამობამ გადარია
და გაავიქცა მოხუცი ხევსური. შვილის
კმაყოფილ და თვითდაჯერებულ სა-
ხეზე არ იგრძნობოდა ის რიდი და
ხათრი, მის ხმაში რომ გამოსჭვიოდა.
ასეთმა შეუსაბამობამ ყველაფერს ნა-
თელი მოჰფინა მამისათვის...

ისე რომ ვერც თვითონ გაიგო, რო-
გორ ამოგლიჯა ძირიანად ვაზი და მა-
თრახივით მთელი ძალით გულმკერდზე
გადააწნა უღირსსა და ავყაის.

დარტყმის სიმწარემ წამოაყენეს
შვილი და მამისთვის ზურგი შეაქცევი-
ნა. ხალათი მიიფარა დარტყმულზე...

ამოგლეჯილ ვაზს ხელში მათრახივით
ატრიალებდა ხევსურია. მერე ხელი შე-
უჩერდა და მიწიდან ამოგლეჯილ ვაზს
ისე დახედა, თითქოს ღუშმანს ერთ-
ერთი ძარღვი ამოეგლიჯოს მისი გული-
დან.

გაბოროტებულმა შვილმა ისე გა-
ჯავრებული სახე შემოაბრუნა მამისა-
კენ, რომ მარტიას უნებურიც კი აფიქ-
რებინა — ემანდ, ამ შობელძალმა ხე-
ლი არ შემომიბრუნოსო და ხელმო-
რედაც ზურგზე და ბეჭებზე გადააწნა
ვაზი!

..მერე კი მაინც სინანულით მიაცო-
ლა თვალი შვილს, რომელიც მწკრივ-
თაშორისებში მიზლაცუნობდა და ბე-
ჭებზე აშკარად და გარკვევით ეტყო-
ბოდა ანაბეჭდი ვაზისა...

საგმი ჭილაი

მე და ჩემი პროფესორი

წიგნი II

იყო ერთი პოეტი

რასაც იშოვიდა, იმავე დღეს დახარჯავდა. იშოვიდაო, რომ გამბობთ იმას ვგულისხმობთ, რომ ცოტ-ცოტას ჰონორარს იღებდა, ერთ-ხანს ზაქარია ქიქინაძე ეხმარებოდა, მაინც მუდმივად უფულობას უწიოდა. იმ დღეს ბაღში რომ შევხვდი, შემომჩივლა: სოფლიდან ხომ არავინ ჩამოვსვლიაო, ან გენოს და ხომ არ ჩამოსულა თუ იციო, ძალიან მშოა, არაფერი მიჭამია, მერე ერთბაშად აღვა და იქვე ბაღში ხანშიშესულ კაცთან მივიდა. სულ მალე გახარებული დაბრუნდა — არის შიმშილის წამალი, მომაცერა და ხელში წითელი თუმბანი დაქმუნა, ეს საიდან-მეთქი, ჩემდა უნებურად კეითხე, არაფერი მიმასუხა, ხელი ჩამავლო და თან გამიყოლია. იქვე ბაღის გაღმა, ინტერისტის სარდაფში შევედიო, მე-ბუფეტზე გარეთ იდგა, ყურადღება არ მოგვაქცია, იცნობდა ტერენტი გრანელს, და თითქმის არ დანახა, ისე შებრუნდა შიგ ბუფეტში, გრანელმა ცხვირწინ თუმბანი აუღო და ის იყო მებუფეტზე დატრიალდა. მოგვიტანეს, დაგვაპურეს, როცა სარდაფიდან გამოვვდით, მაშინ ჩუმად მითხრა: — იცი, ის კაცი, ჩემი შორეული ნათესავია, ერთი თვით მასესხა ეს ფული. მე ვიციოდი, რომ ეს ტყუილი იყო, მის მიერ მისტიფიცირებული, სეერთოდ ტერენტის უყვარდა უბოროტო ტყუილი, ამბავის მისტიფიკაცია, თავს ზნირად რადუცნიარად გამისტიფრებული მონათხრობით ირთობდა და ჩვენც გვართობდა. ისე კი ეძებდა, სულ ეძებდა ხან საკმელის ფულს, ხან ბანას, ხან რასა და ხან რას... მუდამ ჩაფიქრებული და უკმაყოფილო ეძებდა,

ეძებდა ასე დაჟინებით: პოეზიის საიდუმლოს თუ ქალის სიყვარულს?

სიყვარულით გატაცებული, სიყვარულით თავდავიწყებული ბევრჯერ ყოფილა. და მაინც იგი, პირველ ყოვლისა, პოეზიით ცოცხლობდა, პოეზიის ღმერთს ლოცულობდა. სიყვარული კი სულის დამშვიდების გზად და ხიდად მიაჩნდა, თუმცა სიყვარულშიაც არ წყალობდა პედი.

როგორც იგი ამბობდა პირველად 16 წლისას შეუყვარდა თურმე უგონოდ. ის ქალიშვილი მისი თანასოფლელი იყო, მასზე უმცროსი ერთი წლით, სკოლის მოსწავლე, ორი ნაწნავი მხრებზე ჩამოშვებული წელამდე წვდებოდაო, გამზდარი იყო და მაღალი, ოდნავ ქერას მზის ფერი დაჰკრავდა. იმ ქალიშვილისათვისაც ეს პირველი გატაცება იყო ასე ერთბაშად რომ ეწვია და გულუბრყვილად შეუყვარდა უიღბლოდ შეყვარებული ყმაწვილი. ქალიშვილის მამამ ეს რომ გაიგო, ერთი განვაში ასტეხა თურმე, ტერენტის დამუქრა და ქალიშვილი კი სოხუმში წაიყვანა მამიდასთან და იქ მიაბარა სკოლაში, ყმაწვილმა დიდხანს იდარდა, მერე ზუგდიდზე გული აიყარა და თბილისს მოაშურა. პირველი ლექსი თურმე ამ ქალიშვილის სიყვარულმა დაუწერინა, ხოლო მის სულს ბოლომდე შერჩა იმ ქალიშვილის სიყვარული. ეს ლექსი დაწერა და გული ამით ინუგეშა, თუმცა გაგზავნით ეს ლექსი მის ადრესატს ვერ გაუგზავნა, ქალიშვილის მშობლებისა მომერიდა, გახმაურებას თავი აფარიდო.

ყველაფერში მორიდებული და გაუბედავი იყო. უყვარდა და იტანჯებოდა, მერე ეს ტანჯვა სულისა ლექსის სტრიქონებს გაანდო, ქალღელზე გადაიტანა, სული კი საფსე ჰქონდა

დასასრული. დასაწყისი იხ. „ცისკარი“ № 8.

პოზიციით და სიყვარულით. თბილისში სხვა ენაზე შეუყვარდა თუ არა ეს მე არ ვიცი. ის კი ვიცი, ლილის, ის სოფელში ქალიშვილს წეროლებს ყოველ კვირას რომ წერდა. უგზავნიდა თუ თავისთვის წერდა, ვერც ამის შესახებ ვიტყვი რამეს, ისე კი წესად ჰქონდა ყოველ ახალ ლექსს უთუოდ დაბეჭდვამდე წამოკითხავდა, ამ ქალიშვილის სახელზე დაწერილ ბარათებსაც მაკითხებდა. მე წესად მქონდა ლექსს, წერილს თუ ბარათს, რომელსაც წამოკითხავდა ვიშაბ-სოვრებდი; იმავე საღამოს შინ რომ მოვიდოდი მათ შინაარსს მოკლედ ჩავიწყვრდი ხოლმე. ეს ჩანაწერები აღუადგინე და წერილებად აგენძემ. ერთხელ დიდი კამათიც გვექონდა ამ თემაზე და მეც ამ კამათის მოთხრობით და-ვაწყვი:

— შენ ამბობ, რომ ყველაფერი წარმავ-ლია, მუდმივი არაფერია ამ ქვეყნად, ამიტომ რაც მალე გავცულებით ამ ქვეყანას მით აღ-რე დაღაწევით თავს მუდმივ სატანჯველს...

— თუ, ასეა.

— თუ ეს ასეა მაშ რად გიყვარს შენ ლილი ასე გაგიყვებით, რად ავიციე იმ ქალი-შვილს ასე აჩრდილივით, რად უქარგავ მოს-ვენებას და უმწარებ ცხოვრებას?

— მე ის მიყვარს, მიყვარს უზომოდ, მი-ყვარს თავდავიწყებით, ის ღმერთია, თავად ღმერთი იყო მოკლენილი ჩემს სალოცავად. დიახ, ის პოეზიაა, პოეზია, რომელიც მალა დგას ყოველგვარ სიყვდილზე და წარმავლო-ბაზე, სიყვარული და ღმერთი ერთია, სიყვა-რული და პოეზია ტყუბი ძმებია. მე მხოლოდ ამიტომ ვიტან ამდენ სატანჯველს, სატანჯვე-ლისგან სულის განწმენდის საშუალება სიყვა-რულია, სიყვარული და პოეზია. ღმერთს ლილი მოუვლინებია ტანჯვითა ჩემთა შესასუბუტებ-ლად და იმის წართმევა უნდათ, არა, ცოცხა-ლი თავით მე არავის დაუთმობ ჩემს ლილის.

— მაშ რა გამოდის? — ამ მიწაზე, ამ ქვე-ყანაზე სიყვარულით შეიძლება ბედნიერების მოპოვება, თუ ეს ასეა, რად შევიძულოთ და ზურგი ვაქციოთ ამ ქვეყანას, ამ წარსულს, მიწის შვილებს, სიყვარულის შვილებს ვართ ხომ? — აქ უნდად შევრთა ტერენტო, თითქოს დაიბნა, დიახ, ერთხანს მეც ასე მეგონა. როცა ის ქალიშვილი ჩემად შეგულებოდა მეცა მჭადა და მჭეროდა, რაღაც ამ ქვეყნად, და თუ ის ქალიშვილი და ის სიყვარული ისევ დავიბრუ-ნი, მაშინ კვლავ დეტოვებ მე ჩემს სედას და უსასოებას და დავწერ ლექსებს სიყვარულის და ქვეყნის ქებისა. მე ჩემს ვალს პირნათლად პოეზიად ჩემი ქვეყნისა და ჩემი მამულის წი-ლად ისე, როგორც ეს შენ გინდა და მწერ-ლის ვალი მოითხოვს ჩემგან. თუნდ ეწი-ნაღმდეგებოდეს იგი ჩემს შეხედულებას პოეზიაზე; სიყვარულს შეუძლია მე მიწასთან

კვლავ დამაბრუნოს. მაშ სიყვარულს გაუ-მარჯოს, — ლილის გაუმარჯოა. და თვალმწი-ვაუბრწყინდა ტერენტო. ასე გახარებულ მე პირველად ვნახე იგი. პო იმ ღამეს საესე იყო ტერენტის სული სიყვარულით და რწმე-ნით, პოზიციით და სიყვარულით...

ამის შემდეგ მთელი ორი თვე არ მინა-ხავს ტერენტი. იმ დღეს ისევე ბალში შევხვდით მთლად ფერდაკარგულსა და დაღონებულს. მოგვიტყვა, ჯერ არ უნდოდა რამე ეთქვა, მერე ერთბაშად დაიწყო: მოგტყუედი, სასტი-კად მოგტყუედი, ლილის დაღატა საშუა-მოდ დამისამარა მე სიყვარული; რა ლატო, როგორ? ვეთხე მე ჩემდაუნებურად, — იგი ლილი ათი დღის წინ გავთხოვილა, ეს თქვა და ბავშვივით აზლუქუნდა, არა, მე არავინა მყავს, არავის ვუნდებარ, ყველაფერი მირაგია ამ ქვეყანაზე და მოჩვენება, მე მომჩვენა სწორედ მომჩვენა, რომ იმ ქალიშვილს ეუყ-ვარდი. უღვთოდ გამაწბლა, დავკარგე ის ქალიშვილი და დავკარგე რწმენაც... ვუს-მენდი უსასოებით შეპყრობილს, რწმენა და-კარგულ, იმედ გამკრალ აღამინს და მე ერთ-ხელ კადევ მივხვდი, რომ ტერენტი ნერგებ-აშლილი, უსუსური არსება იყო. გარემოება მის ნადგოვივით ათამაშებდა, სამსახური სურ-და, სამსახურში ღვხი ვერ მოვიდა, შიოდა და ფული არ ჰქონდა, მეგობრები, ნამდვილი მეგობრები არ ყავდა, რადგან ყველაფერსა და ყველას იკვის თვალით უცქეროდა. სიყვა-რულშიც უბედოდ აღმოჩნდა, და მასში ბრძო-ლის ეინი სულ გაქრა, ჩაქრა სიყვარულის უც-ნაური მგუტტავი იმედიც...

სახლში რომ დავბრუნდი მე აღუადგინე მი-სი პირველი წერილი მიწერილი ამ ქალი-შვილისადმი:

— თქვენ ჩემთვის მარად ქალურის, ზეცი-ურის განსახიერება ხართ, არა, თქვენ მტე-ხარ, უფრო საოცრება და ზღაპარი ვიდრე თვით გრეტენი (ალბათ გაგონდება ჩვენი კამათი ფუსტისა და გრეტენის გამო). თქვენ ახლა სოფელში მარტო ხართ, მარტო, ფიქ-რებითა და ოცნებით სავსე, მე თქვენგან შორსა ვარ, მაგრამ ასე მგონია ჩემს გვერდი-თა ხართ, შენი სახე თვალწინ მიდგას, ის მამ-ხნევეს, ის მათობს, ის მაწერინებს ლექსებს, შენგან წამოსულმა რაც ლექსები დავწერე, ყველა შენ გეკუთვნის, შენის კარნახით ვწერ მე ამ სტრიქონებსაც. ზის შენი სული ჩემს გვერდით და მიამბობს ზღაპარს, ზღაპარს საოცარს, ხან იმედით სავსეს, ხანაც სევდიანს, მე ორივეს ვუსმენ მოთმინებით და იმედით, მაგრამ ესეც ვერ ათბობს ჩემს სულს. რად-

სმარტი ზილბიბი
მი და ჩემი პრემიერო

გან ეს ყველაფერი წამიერი წარმოდგენა, თურმე მირაია, ქრება ეს საოცნებო, ლამაზი ზღაპარი და ხელში მჩრება სინამდვილე საშინელი, რომ მე აქა ვარ და შენ იქ, შორს, რომ მე აქ მარტო ვარ, სულ მარტო. არც მეგობარი, არც ამხანაგი, სიყვარული? სიყვარულიც არ არსებობს უშენოდ. შენ კი შორსა ხარ ჩემგან და რაც უფრო შორსა ხარ მით უფრო მაშინებს მე ეს სიყვარული. და თავდება ზღაპარი იყო და არა იყო რა, იყო და არა იყო რა... რა კარგად ნათქვამია? ბევრ უკონოს ჰგონია, რომ ხალხი მარტო მიწის ეტრფის, ხალხური საზრდენი მიწაზე დგას ორივე ფეხითო, არა, ეს ასე არის და არც არის ასე. აქი ზღაპარი, ხალხური სიბრძნის ეს გამონაშუქი ასე იწყება: იყო და არა იყო რა, დიან, იყო და არც იყო... ასეთია ცხოვრება. ცხოვრება ერთი მოლანდებია, ამ მოლანდებას ხალხმა იყო დაარქვა და იქვე დაუმტა — არ იყო რა. დიან, აქ ამ მაწაზე ყველაფერი წარმატალია, ამ აზრამდე მიმიყვანა მე შენმა ღუმელმა, ორი წერილი გამოგზავნე და არც ერთის პასუხი არა ჩანს. წელთ შენც... არა ამას პირდაპირ სახელს ჯერ ვერ დავარქმევ, მე ისე მჭერა შენი და შენი სიყვარულისა. გამოგიტყდები ჩემთვის არასოდეს ყოფილა ეს ცხოვრება რეალური, ხელმისაქონებელი. სანუკვარი ამ მიწაზე გე-რა ვპოვე რა. შენ, მხოლოდ შენ გამინათე ეს უკუნეთი და გონებას ბინდი გაღაცალე, თითქმის შენ შეისმინე ჩემი ვედრება და ღიმილით დამაქილდოვე. ამ ღიმილით ვცხოვრობდი დღემდის, აქამდე ათბობს ჩემს სულს გაიცებულს ეს ღიმილი, რომელმაც მე თანაგრძნობა დამიდარტყრა, და თუ სიცოცხლის ეს ერთადერთი ძალა — სიყვარულიც დავკარგე, მაშინ რა მეშველება მე უბედურს, შენით აწვაე მოჩვენებათა დიდი სასახლე... ყველა მეფეთა სასახლეზე უფრო დიადი და მე ვიყავ ამ სასახლის და შენი სიყვარულის ბატონ-ბატონი.

მდინარის პირას აღმართულ ამ ოცნების სასახლეს წინ ეზო ჰქონდა, ეზოში დიდი ცაცხვის ხე იდგა, ცაცხვის ჩრდილზე ფარდავები ეფინა, ფარდავებზე ორი ცისფერი მუდის მუთაჲ იდო, ერთზე მე ვიჯექი, მეორეზე შენ და შეგაცივებდი მთელი დღე სახეზე. მერე დაბინდებისას დიდ ძაღლებს აუშევებდნენ, რომ არავინ მოსულიყო და არ მოესტატა შენი თავი ჩემთვის, ზეგნ კი ლამპიონებით გაჩირაღდებულ სასახლის დიდ დარბაზში შედიოდით; ჩუქურთმად ფანჯრებზე აბრეშუმის ფარდებს ჩამოუშვებდით და სიყვარულითა და სასიყვარულო შევესქეროდე შენს თვალებს. მთელი ღამე ასე ვიჯექი, ასე გტკებოდით ერთმანეთისა ჰერეტი; გათენებისას გაქრა აჩრდილი და ზღაპრის სასახლეც. და მე

დამჩნა საშინელი სინამდვილე: იყო და არა იყო რა... არავის გგონოს, რომ მე გარტყმული ვიყავ, ღმერთმა დამიფაროს მე ამ სენისაგან ზოგს ჰგონია, რომ მე რაღაცეების ვიგონებ, გაატვებ ვისაწყლებ და ვისულელებ თავს, ამიტომაც მე უფრო თბილისის გარეუბნებს ვეტანები, ან სასაფლაოა ჩემი საყვარელი ადგილი, იქ მკვდრები ვერ შეთხზავენ ჩემზე სულის მოშუშვალაჲ კორებს. იქ მარტო ვრჩები მთიანეთში და ჩემი ოცნება. გარეუბნებში, მთვარის ნათელ შუქზე, ხვედრდაფენილ ველ-მინდორზე სევდა უფრო მაგრად შემოაწევება ჩემს ტანჯულ სხეულს და ქვეყნის მაწაზეა ჩემი სული იქ უფრო ნებივრობს. დამშეული და მთვარის შუქზე ანთილებული ჩემი სხეული ლანდალ იქცევა, სული კი რჩება ხელუხლებელი. სასაფლაოზე მე ნათლად ვგრძნობ რეგოკი ცილებს. ჩემს ტანჯულ სხეულს, ჩემი გახარებული სული. და მოთმენლად მე ველი, ველი სასწაულს. ამ მოჩვენებებში მე ჩამეძინება, როს გათენდება ღამენათევი და ნამთვარეული მე ეუბრუნდება ჩემს უფერულ ცხოვრებას. მერე ღამისგან დამცირებული მე მიგაშურებ ჩემს პატარა ოთახს და იქ აბიზიბებულ ჩემს წიგნებს შევუერთდები. მერე შენ მობრძანდები და გხედავ ამაღლდა, გაიზარდა ჩემი ოთახი, მას აღარ ძალუქს შენთან ერთად შევეთმი ყოფნა და სურს ჯვარი დიფერის შენზე — მზეზე... მაღლა ასულა ისევ ძირს დავენარცხე და ჩემი ოთახი ჩემი სხეულის ცივ სამარედ იქცა. ამ მოლანდებანი ჩემო ლილი, მე რომ არ მასვენებენ.

გახსოვს ბევრ, ჩვენი მეზობელი ბეკო! მისი მოგონება ყოველთვის ღიმილს მეგვრის, ამ ჩვეს ბეკოს მუდამ თავის გამოჩენა ეწადა. ყოყლოჩინობდა, ყოყლობდა. სადღე კი თავშეყრა გაიმართებოდა იქ პირველი გამოჩენებოდა და ტაშფანდურას გააჩაღებდა. მასხენდება 1920 წელი, სოფელი შიმშილობდა. ამ დროს ჩვენს სოფელში ქალაქიდან ჩამოსული ვიღაც ყმაწვილი გამოჩნდა. გვარად ფეტულავა. პოდა იმ კვირას „ჯარობაზე“ იცეკვა. მთელი სოფელი გაოცებით და აღტაცებით ტაშს უკრავდა მიცეკვავე ფეტულავას. „თორმეტი ფიგურა“, „თორმეტი ფიგურა“. იძახდა და გასაოცარ იღეთებს აკეთებდა. „ჯარობაზე“ აქ ამ საცეკვაო მოუდანზე ქალმწივლები და ვაყები გოგმანით რომ ცეკვოდნენ, დაფრთხნენ ამ საოცარი იღეთებას. შემგელვარ. ეს ახალი მოღის ცეკვა ყველას მოეწონა და აი პირველი ბეკო შეუჩნდა ფეტულავას, გინდა თუ არ გინდა, უნდა გვასწავლოო ეს ახალი ცეკვა, ფეტულავა სწორედ ამიტომ იყო მოსული თურქი ჩვენს სოფელში. იმ კვირას ფეტულავამ ჰოჭუას სახლში ცეკვის კურსები გახსნა. ჩვენი სოფლის ოცი ქალი-

შეილი და ვაგვი ჩაეწერა. ამ, ოცდლიან კერსე-
ზე, თითოს ბათმანახევარი სიმიწლი და 5
მანეთი უნდა გადაეხადა ამ საშინელი შიმში-
ლის წლებში დღესაც მივიკრის საიდან გააჩინეს
ეს ცეცხლად ღირებულო ბათმანახევარი სიმიწ-
ლი და 5 მანეთი. ოცი დღე იყო ტარცალი, ახა-
ნა-დარბეგბა, ცეცხა-თამაში და ტაშ-ფანდურა
კოჭუას სახლში. ყველაზე კარგად ეს რთული
იღებოდა — „12 ნომერი, 12 ფაგურა“ ჩვენმა
ბეკომ აითვისა. და მთელს ჩვენს და ჩვენს
მეზობელ სოფლებში ამ ცეცხვითა და როკვით
სახელი ვაითქვა. იმ საშინელ შიმშილის დღე-
ებში რა ეცემებოდათ იმ ჩვენს ბავშვებს
დღემდის ვერ ამისნია. სოფლის გაჰირგე-
ბას, სევდასა და გარამს ალბათ ამ ცეცხვასა
და როკვასი კლავდნენ. ყოველ შაბათსა და
კვირა საღამოს ცეცხლზე გაფიცებული დიდრა
უხმობდა სოფლის ვაეებსა და ქალღმერთებს
ჩვენს საცეცხვო მოედანზე და იყო — გაბუ-
რებული ცეცხა და როკვა. არა! საოცარი
კანონი აქვს ბუნებას. აღმავინებს მარტო
გაჰირგებაზე და წვალეზაზე რომ ეფიქრათ,
ალბათ, მთლად დიტანებოდნენ, ისედაც და-
ტანჯულები. და დრო და დრო გამოვითრებთან
ხოლმე ამ საოცარ გაჰირგებას და მწუხარე-
ბას. ალბათ იცო, რომ ექიმები ბავშვების
წამალში შეაქრს ურევენ. მწარე წამალი
ბავშვების თვალში ტკბილ სასმელად იქცევა.
ასეა ეს ჩვენი ცხოვრებაც, შავ თუ სოფლის
საწამლაკს რაღაც ტკბილი არ გაურბე თვის
მოსატყუებლად, ისე მთლად გოგონებად იქ-
ცევა. მაგრამ მე მაშინაც, როცა ბეკო ცეცხვითა
და როკვით ერთობოდა, მაშინაც და ახლაც
წინააღმდეგი ვარ ასეთი თვის მოტყუები-
სა. ცხოვრება თვისი ნამდვილი სახით და
სახელით — ეს იყო და არის ჩემი დღეობა.
ასე თუ განსვი ჩვენზე დიდი რეალისტი არა-
ვინაა ამ ქვეყანაზე, მე კი ბესიმისტსა და
მისტოკოსს მეძახიან. რა არას ეს თუ არა
მწარე დაიცნა ბედისა და ვიტან ამ დაიცნვას,
რადგან ვიცი, რომ სიმართლე ჩემს მხარეზეა.

— გულში ერთი პოეტი შემხვდა, ლაპარაკში
შევეყნეთ, და ბოლოს იყო რა მოთხრა? —
შენი პოეზია საქართველოში არასოდეს იქნება
პოპულარული. საქართველოს, მზისა და სი-
ცოცხლის ქვეყანას, შენი ტირილი გულზე არ
მოხვდება. გავჯავრდი, ამას საკადრისი პა-
სუბი ვერ გავიცი და ახლა შენ გვერ ჩემო
ლილო, მინდა შენ გითხრა ვით აღსარება, რომ
გება ის პოეტი მართალი იყოს, ოღონდ მე
ვიცი ჩემს ლექსებს ჩემსავეთ ხელმოცარუ-
ლები წაიკითხავენ და პატივად მე ესეც მე-
ყოფა. ისინი მიწამებენ მე და ეს პატარა აუ-
დიტორია სრულად საკმარისია ჩემთვის.
ფილისტერო გამიკლავს მე. ცხოვრებას და-
ხარბებულნი, კომფორტის მოყვარულები მეშ-
ჩანები არ მიწამებენ მე, მაგრამ მათთვის მე

ერთი სტრიქონიც არ დამიწერია. მე ვწერ
მათთვის, რომელთაც ჩემს მსგავსად მუდმივად
ესმით ყურში სიკვდილის კაკუნი, ჩემი
ლექსი მე და ჩემისთანებს უადვილებს ცხოვ-
რების გზას. კაცს, რომელსაც სიკვდილისა არ
ემინია, იმას ბევრი რამე შეუძლია გააცეთოს
ქვეყნისათვის, სამშობლოსათვის, ამას რად არ
ითვალისწინებენ ჩემი მოწინააღმდეგეები, მე
ეს არ მესმის. კაცს ხშირად უნდა გაახსენო,
რომ არის სიკვდილი და რაკი ამ ქვეყანაზე
დროებითა ვართ, ისეთ რამეს ნუ გავაე-
თებთ, რომ ეს წუთისოფელი ერთმანეთს გო-
ვეუმწარიო. მე ხშირად მაწამებენ და ამიტომ
უფრო გაღიზიანებული ვარ.

ამ ბარათს შენ გიგზავნი, ჩემო ლილო, და
იცოდე, რომ მე სულიერად მას შემდეგ უფ-
რო დავეცო, რაც შენ ხელი მაკარი. შენი სიყ-
ვარულისაგან გაწვილებული ჩემი სული სხვა
გზას არ ხედავს, გარდა სიკვდილისა. და ჩემი
მტრები ამით ხარობენ. სხვამ არავინ დამინდო
ამ ქვეყნად და გება სიკვდილში ვპოვო შეება.

— მე ისევ თბილისში ვარ, ჩემს თბილის-
ში. თბილისი და მე ორ განუყრელ მედ ვიქე-
ციო, თბილისის ღამე, უცნაური ჩემი სიზ-
მრები, ბაღები და სასაფლაოები — ისევ ჩემი
ძმები და დები არიან. მათთან ვსაუბრობ
მათთან ვლოცულობ, მეგრე მოვა ღამე და მე
ბალიდან გამობადებენ, ბარბაცით გავეყვები
ბესიკის აღმართს, შევალ და ჩემს ოთახში ჩა-
ვიკეტები. ოთხედელ შუა ვწევარ მგლოვარე
და იწყება სასტრეო ღამე, უძილო ღამე, აიშ-
ლებიან ჩემი ფიქრების იალქნები და სული
ჩემი აფრინდება უსაზღვროების ბნელ საფა-
ნეში. სულს გაცილებული ჩემი სხეული
ცეცხლივით იწვის, ტერიალზე, გზორგაზე მე
ლოგინში მოუსვენარი და გუბტუტებ ჩემ-
სავე სტრიქონებს: „ელავს მზიანი სივრცე,
გხედავ შორეულ მიზანს, დროა გავფრინდე
ცისკენ, დროა გავქექე მიწას“.

ჩემს ოთახში ბნელა, გარეთ ქარიშხალია,
პო, ქარი ამოვარდა და ჩემი სახლის სახურა-
ვზე დაჰრითხვას მიუსაფარი, ქარის ბედს
ჩემი ბედი ჯობია, მე ოთახში ვწევარ და ჩუ-
მაღ ვარ ჩემთვის, გარეთ ქარიშხალი დაჯირი-
თობს და ბინას ეძებს. ქარისა და ღამით გაწა-
მებულო, კვარავა მოსვენებას. ღამეებით გაწა-
მებული, ვერც დღით ვპოულობ შევებას და მე
ბედით ჩემით მაინც კმაყოფილი ვარ. სადაც
ვარ ყველგან თან ვატარებ მე ჩემს ტანჯვას
საგვს შენზე წუხილით, სოფელში თუ ქუ-
თისში, კახეთში თუ თბილისში მე თანა
მდეცს ღამე...

წუხელ ისევ შენზე ვფიქრობთდი, ლილო,—
ლილო, ჩემო ოცნებაე და სიყვარულო! შენზე

სერგი შილაძე
მე და ჩემი პროფესორი

ფიქრით გულმოკლულმა ვერ მოვისვენე, აუ-
ღეძი და ლექსი დავწერე:

ხალდაც სამარეს ავხებენ მაწით,
მე შენს წინაშე გული გავხსენი,
და შიშის სხივებთან შუადღე იწვიის,
მე აღიღებულ მტკვარს გაღაცეპირი.
არ ვხედავ იას, არ ვხედავ ყვავილს,
მე შენ წინაშე გული გავხსენი,
მიწაზე უცებ დაეშვა ყვავი.
მე აღიღებულ მტკვარს გაღაცეპირი.
ხალდაც ქაღები ნელა მიდინა,
მე შენ წინაშე გული გავხსენი,
ძირს ვიმყოფები, მაღლა ხილია,
მე აღიღებულ მტკვარს გაღაცეპირი...

მე შეიძლება ისე მოგვედღე, რომ აწი ვერ
გნახო. მოვა დრო და ეს ლექსი ჩემს თავს
გაგახსენებს, პო, როგორ მინდა მე შენი ნახვა,
მაგრამ ვაი რომ ეს შეუძლებელია, აკი მომ-
წერე ქმარი ჩემი ექვიანობს და ათი მსტოვო-
რი ყავს მოჩენილი, ნუ ჩამადგებ ქორიკანების
ყბაშიო. რაკი შენ ეს გსურდა, მე ჩამოგშო-
დი, მაგრამ ვაი, რომ ვერ მოვახერხე შენი
დაფიწვება და ვწერ ბარათებს და ლექსებს,
ვწერ და ისევ ჩემს თავსა და ერთს ჩემს
მეგობარს ეუკითხავ, დღე იმან მაინც იცოდეს
ამ ქვეყანაზე, რომ მე შენ ისევ მიყვარხარ
თავდაღწევებით და ვერც ვერასოდეს დაგი-
ვიწყებ, ჩემო. დღე მე მოგვედღე უსიყვარუ-
ლოდ, ოღონდ შენ იყო კმაყოფილი შენის ბე-
ლისა.

დღეს მთელი დღე ბაღში გაეატარე, მერე
დავლოე, დათვერი, დღე მაინც არ დამეძინა,
ისე გავიდა ეს ღამეც წვალებით სავსე, ფიქ-
რები ისევ ამეშალნენ და გათენებისას ეს
ლექსი დავწერე, იგივე შენია, მხოლოდ შენი:

ქარია მშლავრი და ხალაშოა,
ცაზე ყვითელი ღრუბლები რბიან.
იმახ არ ვედი, ის აღარ მოვა,
იმაზე წუხელ არ მიფიქრია
მზე დაიშალა ყვითელი ფერით,
(არც ეს გეგია ქარზე ნაკლები)
მთაზე ჩამოწვა ლურჯი ღრუბელი
ღრუბელი მხგავსი მაღალ აქლემის.
ქარია ისევ და ხალაშოა.
ქარმა ჩემს სურვილს ფრთები მოსტეხა,
ის არ მოსულა, ის აღარ მოვა,
ის დადიოდა ბაღში ოდესღაც.
ღამდება და მეც ვცდილები საზღვარს,
ხალაშის დარდი უფრო მწარეა,
ის ალბათ თეთრი თოვლია ხალდაც,
ის შორეული ხიმწუხარეა.
ო, ყოველივე როგორ მომხერხდა,
ქარია ისევ და ხალაშოა.
ის დაიკარგა ქარში ოდესღაც
იმახ არ ვედი, ის აღარ მოვა

შენმა სიყვარულმა მათქმევინა მე ეს ლექსი.
სიც. ვაი, როგორ მინდა, რომ შენ გნახოდე
შენ ეს გვეროდეს! მე მიტაცებდა ქრთაღესობი
იმედი — შენი სიყვარული. ეს იმედიც ჩაჭრა
და მე სულ მარტო დავრჩი. იმ დღეს თბი-
ლისში შენი და ვნახე და ასე მითხრა: თითქმის
გითქვამს: შენაბრებო ჩემი ტერეტი, ქმრის
რომ არ მეშინოდეს, თბილისში წავალ და
ვნახავო უთუოდ. ისიც მითხრა წერილებს ნუ
მომწერსო, ლექსები, ლექსები გამოიმგზავნო-
სო, ლექსებთან აბა ვის რა ხელი აქვსო...
დღეს ბაღში ვიყავ და უცებ შენი ხმა მო-
მესმა, მოვივლო, ვიდაც ქალიშვილი ბავშვს
მოუხმობდა, გული მომიკვდა, მერე ისევ შე-
ნი ხმა მომესმა, „მე მივდიოდი, შენ დავინახე
და შენ იკვირე ჩემი სახელი“ ნამდვილად
ისაა-მეთქი გავიფიქრე და ქუჩისკენ გავიხედე,
ნაცნობი დავლანდი, ის ნაცნობი მეძისდა,
მაგრამ ხმა არ გავიცი, გავერიდე რას იფიქ-
რებს ის კაცი ჩემზე, მთლად შეშლილია ალ-
ბათ, ვერ მიცნო: ცნობით როგორ ვერ ვიცა-
ნი, მაგრამ ახლა მისთვის აღარ მეცალა. მე
მაშინ მხოლოდ შენზე ვფიქრობდი და, მე ვა-
ტარებ ანგელოზის ნიღაბს! ეს ანგელოზო-
შენა ხარ, ლილი! წინასწარ ვიცი, რომ განწი-
რული ვარ და მაინც შენს ლანდს ველაცი-
ციები. ვიცი, განწირული ვარ, ემაფოტი, ეშა-
ფოტი მელანდება ყოველ საღამოს, და მაინც
მჭერა, რომ შენ მთლად არ გამწირავ. მე გა-
დავლახე ჩემი რწმენა, მე გულშინ შენი დისკან
შენი დანახარების მოსმენის შემდეგ ეს ლექსი
დავწერე:

დღეს გულშინდელი ფიქრი დავშალე,
განდა ოცნება კიდევ სხვა ფერის.
ფიქრობ: ძვირფასო, რა დავაშავე,
ან რისთვის მოხდა ეს ყველაფერი?!
ისევ საშინელ დღეებს განვიცდი,
წინ მიდევს წიგნი სიხსლით ნაფერი.
ვლოდები, ვდარდობ, თუმცა არ ვიცი,
რის ნიშანია ეს ყველაფერი!
სული ამაღლდა, გული იღვრა,
თითქმის საკუთარ ცხედარს დავცეპირი,
არ ვიცი მართლა სინამდვილეა,
თუ სიწმინდა ეს ყველაფერი?!.

ეს ლექსიც წავა ოცნების იქით და შენ
ღარჩები ისე ვამოუცნობი მისანი, ჩემო
ლილი, ჩემო ლილი! ვის შეუძლია მითხრას
„სიკვდილის გარდა, კიდევ რა ქვია ჩემს ასეთ
გლოვას და აღელვებას?!“

დღეს, შენი წერილი მივიღე, მწერ, შენმა
ლექსებმა დიდად გამახარესო, იმათზე ძვირფასო
მე ახლა არაფერი მაქვსო, პერანგის შიგნით ქისა
მკიდია, გულის ფიცარზე მიდევს ეს ქისა. ქისა-
ში შიგნით კი შენი ლექსებია. სათუთად და-

გეოლი და ჩადებული ეს ლექსები — შენ გულა, ახლა კი ჩემს გულზე ზედ ასვენია, როცა ვწევარ ვაჟოცებ ხოლმე ამ ქისას, ეს კოცნაც შენ გეკუთვნის ჩემო. გულში ვინახავ დე ვალავ, არ მინდა ჩემმა ქმარმა ვაიგოს, შენ ჩემზე უკეთ იცი, რა ექვიანი და სასტიკია. თუ მოვზი ვიბოვნი და ჩემს ქმარს თავი დავაწვით, ამ თვის ბოლომდე ჩამოვალ თბილისს და იქ ვიამბობ, რაც გადახდა შენ ლილის.

— არა, ამგვარ ბარათს მე შენგან არ მოველოდი, ჩემო ლილი თურმე არ ჩამჭარალა შეუი, რომელიც მე შენს გულში ავანთე. სახლიდან დილა აღრიან ბაღში წავედი, იქ კიდევ ორჯერ წავიკითხე შენი წერილი, აღვზნებულმა ბაღში ვერ მოვისვენე, ბაღიდან გამოვედი, ია—იისა კონა ვიყიდე იქვე ერთლი შემხვდა, ჩავჯექი და რუსთაველის პარსპექტის სამი გზით დავუბარე, ეტლიდან რომ ჩამოვედი, გენო ქელბაქიანი შემხვდა. ასე აღვზნებულნი რომ მინახა გაუკვირდა, რაღაცებს მეკითხებოდა, მაგრამ მე მისი სიტყვები აღარ მესმოდა, ისევ შენზე ვფიქრობდი, შენი წერილი არ მასვენებდა და ის იყო დავტოვე გენო და ხალხს მივუშურე. ეს ლექსი დავწერე და დავწყარდი. ამ ლექსსაც შენ გიგზავნი, ჩემო, ამასაც იმ შენს ძვირფას ქისაში მიუწიწე ბინა და მე ეს მეყოფა ბედნიერებაა, ლილი იცოდე. ამას გულწრფელად ვამბობ. აი ეს ლექსიც:

იყო საღამო, გამოთხოვება,
იყო გარშემო ქარის ტრიალი,
მე ვუბრუნდები ახლა ცხოვრებას
— მომწყინდა ქუჩა და ზეტიალი.
ეხლა თოვლია, ღამე ღღეს მისდევს,
კმარა ცრემლები, მეყო წამება
მიწიდან ცაზე სივრცეა ისევ.
მიწიდან ცაზე შევი ღამეა.
ცა სპეტაკია, თოვარე ღამურადა
და ღამით ფიჭვი უფრო ხშირია.
ჩემი ცხოვრება გადასხადეფრდა,
ჩემი ცხოვრება სხვანაირია,
რა ვქნა, გამეფდა სულში ჩრდილები
და პოეზია ჩემთვის ფიცია.
ახლა ვმსახურობ, ვემორჩილები
„ახალი სოფლის“ ექსპედიციას..
მე ასე ვატყობ, უფრო ფრთას გაეშლი,
უფრო ივლიან თეთრი ფიჭვები
ოუ ცხოვრებასთან დავიჭერ კავშირს,
თუ მე ცხოვრებას შევუბრუნებ.
იყო საღამო, გამოთხოვება,
იყო გარშემო ქარის ტრიალი,
მე ვუბრუნდები ეხლა ცხოვრებას,
მომწყინდა ქუჩა და ზეტიალი..

იმ დღეს მწერალთა კავშირში ვიყავი და ეს ლექსი წავიკითხე, შევატყვე ზოგს არ

მოეწონა ეს ლექსი, ზოგს გაუხარდა, ვიქტორ გაბესკირიამ ტაშიც დამიკრა, მერე, ტრეფიკიანიდან რომ ჩამოვედი, მაგრად ხელი ჩამჭრა მართვა და მომილოცა. გამეხარდა, ვიქტორ გაბესკირია არა მარტო კარგი პოეტი, არამედ კარგი მოქალაქეც. ვაგიდა დრო და შენგან პასუხი რა არის, პასუხიც არ მიმიღია. ჩემს სულს ისევ დაეუფლა სევდა და მწუხარება. კიდევ ერთხელ დავრწმუნდი, რომ მე მწუხარებისათვის ვარ დაბადებული. ისევ მესტუმრა ჩემი გასუქურნავი მელანქოლია. ჩემი ბედი ისევ ქუჩას მივანდი, იმ დღეს ბალის დღეაში დავთვერი, მერე, გარეთ ერთი ლოთი ამედევნა და საჩაპ სილა არ გავაწანი არ მომცილდა. ორივე მილიციაში წავგიყვანეს. მთელი თვე ციხეში მაყურებდნენ. კარგი ის იყო, რომ ლექსებს ვწერდი, იქიდან გამოვედი რედაქციებს მივადევი, რა ვქნა, მე სხვა არაფერი გამაჩნია გარდა ლექსებისა. ამ ლექსებსაც რომ არ მიბეჭდავენ? ლექსის წერაზე ხელს მაინც ვერ ამაღებინებენ „ამდენი წამებისა და გლოვის შემდეგ მე ისევ დამარჩა გული პოეტის. დიდი ხანია, რაც დავიბადე, დიდი ხანია, რაც ვიტანებ“. დიახ, მე დღისით და ღამით პოეზიის ღმერთზე ვლოცულობ. პოეზიით ვცოცხლობ: სხვა სიცოცხლე არც მომისურვებია, მას შემდეგ რაც ლექსების წერა დავიწყე. ლექსითა ვარ მე დაღადელი, ჩემი სული იწვის, იწვის, ლექსების ალთი და როცა ეს ალი — პოეზიის ჩაქრება, ჩემი სხეულიც გაცივდება და დამარჩავენ, სული კი, ჩემი სული პოეზიით სავსე დარჩება, დარჩება მარად ცოცხალი, მას მტრების სისინი ვეღარ დააქუცხლოს, ჩემი პოეზია ჩემს ხალხთან ერთად იცოცხლებს, მე რომ ეს არ მწყიდეს მაშინ უფრო ადრე მოვიცალავი თავს, დიახ, უფრო ადრე, მე ვცხოვრობ პოეზიით, მე ვცოცხლობ პოეზიით. ერთი პოეტი მაინც ხომ უნდა იყოს ისეთი, სხვებს რომ არა ვავს, მე ჩემი პატარა სატყელო მაქვს და აქედან ვუცქერი ამ ქვეყანას. მერე რა, რომ ზოგიერთებს არ მოსწონს? წარამარა მაგონებენ: სევდიანი, მოტირალი.. დე, ვაიგოს ყველამ, რომ მე სხვანაირი ლექსის წერა არ შემიძლია. მე ერთი ვარ ტერენტე გრანელი, და არც არასოდეს ვისურვებ სხვა გვართა და სახელთ ყოფნას პოეზიაში.

იმ დღეს ვერის ბაღში ვიჯექ და ჩემს სოფელს წალენჯიხას ვიგონებდი. წალენჯიხა მიყვარს, თუმცა პირველი ტყვიები ჩემმა მტრებმა მე იქ მომაყენეს, საშინელი პირველი ჭორო იქ გამოივრცელეს. მაინც განუზომელია ის სიყვით და ამაგი, რაც ჩემმა სოფელმა

სირაზი ზილარი
მი და ჩემი პროფესორი

მარგუნა, წალენჯიხის საოცრად ზეიღმი მთებში, ვიგევი ენგურის ზვირთებში სიამაყე დამანათლეს მე. აქ გამომეცხადნენ ჩემი საოცრად გაორებული პოეტური ხილვები. წამოვიზარდე თუ არა, მე ჩემს თავში ორი სული აღმოვაჩინე: ერთი — ენგურის პინკებში და წალენჯიხის ოჩოკონებში დამანათლეს და ეკვითა და უნდალობის შიშით რომ გამსქეალეს, მეორე სული ჩემი, მამამეშა და ჩემს დებს ებართ და სიკეთე, სინაზე, მოკრძალება მათ ჩამავიწეს. მერე შენ ვნახე და ჩემ სულს ენებულს მეტი სინაზე და სითბო მოეცო. მაინც ჩემში ორი სული იყო, ორი არსება და იყო გაუთავებელი ბრძოლა საკუთარ თავთან. და ჩემს აულს უბედურს მოსვენებას უკარგავს ეს ორი დემონი. დემონი ეკვიანი სულის და დემონი კეთილი ანგელოზის, წალენჯიხის უძველესი ეკლესიის ზარების გრილი და თბილისის ქარხნების საყვირი ორმაგად ჩავსმის ჩემს გაორებულ სულს. დღეაჩემის სიკდილის შემდეგ (თუმცა დედინაცალი მე კარგად მივლიდა და არც მე ვიყავ მის მიმართ გულცივი) მე, მამა და დები დამჩნა იმედოდ. დები და მამაჩემი ჩემი ლექსების ლირიკულ გმირებად ვაქციე კიდევ:

„მამა—შენ ერთი იყავი შენ ერთი წმინდა. მე მაგონდება ჩემი ბავშვობა და წალენჯიხა კარგი სოფელი“.

ლილი! მერწუნე, ჩემო რომ ეს ასე იყო. ეს ასე იყო გუშინ, დღეს, დღეს კი სულ სხვა ვარ... ეს დამე თეთრად გავათენე შენზე ფიქრით და ოცნებით და ერთხელ კიდევ დაერწმუნდი, რომ დღემდის რაც დამიწერია შენზე ლოცვით ნათქვამია.

ასეა ხოლმე, ჩემს პატარა ოთახში ერთი ციციქნა სცენა აღიმართება, შენ წედგები ამ სცენაზე და იქიდან მკარნახობ თითქმის იმას, რასაც კი ვწერ. მსაყვედურობები, რომ ცოტას ვწერ, დაიხ, ცოტას ვწერ, შენზე ფიქრს უფრო მეტ დროს ვანდომებ, ვიდრე ლექსების წერას, ცოტა და კარგი. კარგი და ცოტა მუდამ იყო ჩემი დევნი, ვიცი მეტყვიან კარგი და ბევრი სჯობსო, კარგი და ბევრი იშვიათად თუ იგუებენ ერთმანეთს, რაც ბევრი და გაორცულებულია, ის არც არის საინტერესო მკითხველს, ლამაზი ქალები თითებზე თუ ჩამოითვლებ, გენიოს პოეტს ერთ-ორს თუ დაასახელებ, კარგი პოეტები და კარგი ლექსები ასევე ცოტაა, თითებზე ჩამოსათვლებელი... მთლიან ამაზე კამათს თავი გავანებოთ. მე ის ვიცი, რომ შენ ერთი ხარ, ერთადერთი ამ ქვეყანაზე, ჩემი სალოცავი ხატი, ჩემი ბედდამწვარი სიყვარული, შენ ზღვის ასულო, ზღვისფერი თვალებზე, შენა ხარ ჩემი ოცნება, ჩემი ფიქრი და ჩემი სიყვარული, ჩემი ლექსების ჯაფარი, მე არ ვიცი ახლა სადა ხარ და

როგორ ატარებ დროს, სად ცხოვრობ, რომელ მხარესა, იქნებ ჩემი ოცნების დასრულებას ხარ და მეტი არაფერი, იქნებ მე გამსაღებელი და ჩემს მიერ შექმნილი ოცნება ხარ მხოლოდ. არა, მე ის ვიცი, რომ ღილი ჩემია და მე ის უზომოდ მიყვარს, უსაზღვროდ, უმადგანოდ. შენ ნამდვილად ხარ, ერთადერთი სინამდვილე შენა ხარ მხოლოდ, იქნებ ვერ აღვასრულო ოცნება ჩემი და ჩემი არ ვახდებ, ქმარის დარჩე, როგორც საკუთრება, რაყი ერთხელ გამცალე მასზე, არც არასოდეს მოიბრუნო ჩემსკენ გული. მე მაშინ სამინდობამეს ჩავიდნენ, ჩემს პატარა ოთახში თავს ჩამოვიხრბობ, ბარათს დავტოვებ, ყველა გაიგებს რომ მე შენი მსხვერპლი ვარ, მსხვერპლი. ჩემი მეგობრები მოცემებიან და ძალით ყავთარებიანებენ ჩემს უბედურ თავს და მე ჯილდოდ, ამ უბედურ სიყვარულის ჯილდოდ, ესეც მეყოფა...

გუშინ მე, გალაქტიონი და გენო ქელბაქიანი ვანო საჩაჩეშვილის კონცერტს დავესწართ ოთხაშში. პარტერის ბილეთები გექონდა, მაგრამ გალაქტიონმა არ ქდა და ქანდარაზე აგვიყვანა. აღგიღები აქაც დაკავებული იყო და იქ სადღაც კუთხეში გავჩერდით. სამი ახალგაზრდა აღვა და აღგიღები დავგიომეს, მაშინ გალაქტიონმა იმით ჩვენს პარტერის ბილეთები მიაწოდა, სისხარულისაგან ცას ეწვიდნენ ის ახალგაზრდები.

ვანო! ჩვენი ვანო, ეს საქართველოს ბუღბული, საქართველოს მავშალია, გუშინ მინც არაჩვეულებრივი იყო. თავო ჩემო რომ იმღერა, მე ავტირდი, გალაქტიონმა გადმოხედა და ალაფერი მიიხრა. დარბაზი სულგანბული უსმენდა ვანოს სევდიან სიმღერას და აქა-იქ ქვითინიც გაისმოდა. „თავო ჩემო!“ არა, აჯაკისა და ფალიაშვილს ამის მეტი რომ არაფერი შეექმნათ, ამითაც დაიდებდნენ მუდმივ ბინას ქართველი კაცის გულში. ეს ლექსი და სიმღერა კი არა, მოთქმა იყო აღამიანის ბედისწერაზე, და მე ჩვენებური, მეგრული ტირილი მომაგონდა. ვანომ სიმღერა რომ დაამთავრა, დარბაზი ერთხანს ისე გაოგანებული იყო, ზოგიც ცრემლს იშრობდა ცხვირსახოცი, მერე ისეთი ტაშისცემა ატუდა რომ მთელი დარბაზი ზანზარებდა. გალაქტიონი ფეხზე აღდგარი აღზნებთ ტაშს უქრავდა ვანოს. მე, მე კი ისევ ვტიროდი. ეს იყო ტირილი სიხარულის, აღტაცების, მწუხარების, ტანჯვის, სულის წვალების...

— ჩემს ბარათებში ჩემო ლილი, იქნება ზმირია განმეორებანი, ერთდამიგე საგანზე ჩივილი, მაგრამ უნდა მამატრი, რადგან სხვაგვარად ვერ გამომიხატავს მე შენდამი ეს უზომო სიყვარული და ტანჯვა ჩემი სულისა, ჩემი ცხოვრება ალბათ უფრო იტრანელი ტრაველია იქნებოდა, შენ რომ არ მეკულებო...

ზოდ, შენ და მხოლოდ შენ მაყვანიერებ ამ სამყაროსთან. ვიცი, რომ სხვა ბედნიერებას მე ვერ ვპოვებ, არც ამ მიწაზე და არც ზეცაში, გარდა შენი სიყვარულისა. ჩემი ცხოვრება, შენზე ოცნებით და სიყვარულით ერთი გაბმული სიზმარია. და როცა მე ამ სიზმარში ვარ, ჩემი სული დამშვიდებულია, დატოვებს სიზმარს და მე უშოშიდ ვიტანჯები, მინდა ისე ბედნიერი ვიყო, როგორც სიზმარში და მე ვუბრუნდები ჩემს სიზმარს, სიზმარს თუ ზღაპარს, ეთხზავ და ვიგონებ, ეთხზავ და ვიგონებ ამ ახალ ცხოვრებას, სიზმრისეულ ცხოვრებას და შენზე ფიქრი ისევ მეწვევა.

გახსოვს ის ბედნიერი დღე? — ზღვისფერ-თვალა, აკანდარა, უკან ზურგზე გადაღებული ორი ნაწნავით მე-7 კლასის მოწავე, სკოლას გვერდით, ორღობეში შემხვდი, ერთ სკოლაში ესწავლობდი, მაგრამ მე ხომ უფროს-კლასელი ვიყავი და პატარებს ყურადღებას არ ვაქცევდი. ეს შეხვედრა კი ზღაპარს გავდა. მე გადავიდექი წინ და აგეტუხე, მაგრამ სიტყვა კი ვერ გავიღე. ვერაფერი გითხარა, ვიდრე უცხო ფერის წინ და დაყინებით გიყურებდი, მერე თვალთავან ბინდი გადამეცალა და ხმაძალა გითხარ, ვინა ხარ შენ, ხობის ანგელოზო-მეთქი, არც კი ვიცი გაიგონე თუ არა, მაგრამ ახლა რომ ვუკვირდები, კარგად მითქვამს, შენ მართლაც ხობის მონასტერში ცოტნე დადიანის გვერდით დახატულ მის მეუღლეს მიგამგვანე და ეს მოლანდება მართალი იყო. მერე გამოვეკადე, დავეწიე და ხელით შეგაჩერე. შენ ეს იუკადრისე და ხელზე ხელა ამკარი და გაიქციე. მე ისევ ის სიტყვები გამოვაღვე-ნე — „ვინ ხარ შენ ხობის ანგელოზო-მეთქი“. მერე გეძებდი ყოველ დღე სკოლაში, შენ გამიბრბოდი, ეს სხვებმაც შენიშნეს და ერთ-ხელ ამის გამო გამიწყვიტე კიდევ, მაგრამ მე არ ჩამოვშორდი და ახლაც სულში მიზიხარ, სადა ხარ სადა, ჩემო ლილი! ან ის დღე და ის პირველი შეხვედრა თუ გახსოვს? ან ის პირველი თოვლივით სპეტაკი სიყვარული თუ შემორჩა შენ სულს?

* * *

მოულოდნელად გარდაიცვალა ვანო სარაჯიშვილი. საბჭოთა საქართველომ დაკარგა თავისი უპირველესი მომღერალი, მთელ მსოფლიოში სახელგანთქმული ტენორი. უმძიმესი დანაკლისი იყო ეს. საქართველოში ეროვნული გლოვა გამოცხადდა. თბილისს მოასკდა მთელი საქართველო. ხელოვანთა სახლი, სადაც ესვენა ვანო სარაჯიშვილი, მგლოვიარე და მოქვითივხ ხალხით იყო სავსე. უკრავდა სიმფონიური ორკესტრი და ვანოს ცხედიართან განუწყვეტლად იცვლებოდა

საბატიო ყარაული. მომღერლებს პოეტები ცვლიდნენ, მეცნიერებს — მუსიკოსები, მუსიკოსებს სოფლიდან ჩამოსული გლეხები, მერე სოფლებიდან — მოწაფეები, ექიმები, მასწავლებლები და ასე დაუსრულებლად. გრანელი ვანოს ცხედიარს არ მოსცილებია. იმ დღეს მასთან მთელი სამი საათი ვიდექი, მთლად აცახცახებული და ნერვებაშლილი ერთ ადგილზე არ ისვენებდა. იმ დღეს ტერენტი გრანელის ლექსი დაიბეჭდა. ბევრი სხვების ლექსებიც გამოქვეყნდა იმ დღეებში ჩვენს პრესაში. ხალხმა კი ტერენტის ლექსი აიტაცა. იმ საღამოს რომელიღაც მსახიობმა პანაშვიდზე წაიკითხა ეს ლექსი. ტერენტომ დიდი ქართველი მომღერალი ყველაზე მგრძნობიარედ დაიტრია!

დაკარგავს! დაკარგავსა კი უჩვეულო იყო. თბილისის ილია ქაჯავაძისა და აკაკი წერეთლის შემდეგ ამდენი ხალხი არ ახსოვსო ამბობდნენ. ეს იყო ნამდვილი სახალხო გლოვა დიდი შემოქმედისა, დიდი პოპულარული მომღერლისა, საქართველოში არავინ ყოფილა ასეთი, მასობრივად პოპულარული ოპერის თეატრის მომღერალი. ოპერა მინც კამერულ, აკადემიურ წრეთა კუთვნილებაა, ვანო, ვანო სხვა იყო. ვანოს ხმით მთელი საქართველო მღეროდა. ვანო ხალხურ სიმღერებსაც ისევე აზარტით და შეუცნობელი სმენით ასრულებდა, როგორც რთულ საოპერო არიებს. თანაბარი სილადით იღებდა იგი, მღეროდა იგი, როგორც კახელი გლეხის სუფრაზე, ისე ოფიციალურ ბანკეტებზე. თავისებური, ვანოსებური ხალისი შექონდა ყველგან, სადაც იგი გამოჩნდებოდა ყოველი შეკრების სული და გული იყო. გულთა, მისიყვარულე, მომღენი, ყველგან სითბოს აფრქვევდა, ყველას სიყვარულს უნაწილებდა, შენგან კი სამაგიეროს არ მოითხოვდა, აქეთ კი ყველაფერს გულით — გაფრქვევდა, იმედს, სიყვარულს, სიხარულს. გახარებული გულით დიდოდა, საქართველოს ცასა და ბარს შესივინებდა, მის მდელისა და ჩანჩქერებს შეხაროდა. მღეროდა მთელი გულით, მთელი გრძნობით, მთელი არსებით და ხალხმაც ასე ახლოს მიიტანა მისი სიკვდილი გულთან, მთელი გულით და პატიოსნებით დაიტრია ეს დიდი მოქალაქე და დიდი მომღერალი. მთავრობის ოფიციალური კომისია მეთაურობდა მთელ ამ სახალხო გლოვას. მთავრობის დადგენილებით ვანო სარაჯიშვილი ოპერის ეზოში უნდა დაეკრძალათ. ოპერა ქართველ კაცს ვანო სარაჯიშვილმა შეაყვარა, ქართულ ოპერას პოპულარობა და სახალხო ხასიათი

სარგო ზილანი

მე და ჩემი პროფესორი

განოს სიმღერებმა მიანიჭეს. ქართული ოპერა და ვანო სარაჯიშვილი განუყოფელი იყო და აქი სიკდილის შემდეგაც ეგი ოპერას არ მო-
აშორეს.

1924 წლის თორმეტ ნოემბერს, ვაზეთ „კომუნისტის“ პირველ გვერდზე სამგლოვია-
რო არწიანშეშვებული განცხადება იტყო-
ბინებოდა: „საქართველოს სახელის სოცია-
ლისტური რესპუბლიკის სახალხო კომისარია
საბჭო ეკნობებს ამხანაგებს და მოქალაქეებს
რესპუბლიკის სახალხო არტისტის ვანო სარა-
ჯიშვილის გარდაცვალებას. დაკრძალვა მოხ-
დება კვირას, თექვსმეტ ნოემბერს“. ამჟამე გა-
ზეთის მეორე გვერდზე ვანო სარაჯიშვილის
დიდი პორტრეტია დაბეჭდილი, ქვემოთ კი
სარაჯიშვილის გარდაცვალების საეჭიშო დას-
კნა: „გუშინ, თორმეტ ნოემბერს დღის 5
საათზე გარდაიცვალა რესპუბლიკის სახალხო
მსახიობი ივანე პეტრეს ძე სარაჯიშვილი. ა
განსვენებული დაახლოებით 5 თვის წინა
აჟად გახდა და, მიუხედავად მიღებული ზო-
მებისა, ავადმყოფობა თანდათანობით ძლი-
ერდებოდა. ცხრა ნოემბერს განსვენებულის
ბინაზე შედგა კონსლიუმი, რომელსაც დაეს-
წრნენ პროფესორები: ალადაშვილი, ამეიშო-
ვი, მუხაძე, წინამძღვარიშვილი, ექიმები: ბეი-
ერი, ქიქოძე, ლორთქიფანიძე, აბელიძე... ამ
ცნობას მოსდევს საეჭიშო დასკვნა ბიოგრა-
ფიული ცნობები და წერილი — „ვანო სარა-
ჯიშვილი: „საქართველოს ტროტკის შეწყ-
ვიტა რაკრკი, ვეღარ გავიგონებთ მის დამა-
თრობელ წყრილა პანგებს. ის ამჟამე გლო-
ვის სარტლად შემოცელება ჩვენს ქვიანას
და აჟელას მწვავედ აგრძნობინებს სეღის
სიმუხობეს. ვანო სარაჯიშვილის იგი იყო
ჩვენი ქვეყნის სიღამაზე და სიამაყე. ნამდვი-
ლი ჯადოქარი სულისა საქართველოს ისტო-
რიაში დარჩენილა მრავალ მწერალთა და
მოღვაწეთა სახსენებელი, მაგრამ ჩვენს ის-
ტორიას არ ახსოვს ქართველ მომღერალთა
დიდება. ამიერიდან ვანო სარაჯიშვილის სახე-
ლი ჩიწერება ქართველი ერის ისტორიაში,
როგორც დიდება და სიღამაზე ჯერ არნა.
ხული“...

ცამეტ ნოემბერს კვლავ ქვეყნდება წერი-
ლები ვანო სარაჯიშვილის შესახებ და ცნო-
ბა: „ვანო სარაჯიშვილის ცხედარი ხვალ,
თორმეტ ნოემბერს საეუთარი ბინიდან გადა-
ტანილი იქნება ხელოვანთა სასახლეში, სი-
ღანაც კვირას, 16 ნოემბერს, შეუადლისას
მოხდება გამოსვენება. დამკრძალავი კომისიის
დადგენილებით ვანო სარაჯიშვილი დაკრძა-
ლული იქნება სახელმწიფო ოპერის ბაღში. 14
ნოემბერს ვაზეთ „კომუნისტში“ გამოქვეყნდა
ზაქარია ფალიაშვილის წერილი.

— აღარა გჟჟავს ვანო სარაჯიშვილი, მოკ-
ვდა დიდი ხელოვანი, დიდი მომღერალი და

იშვითი კეთილი გულის ადამიანი. დაბოლ-
და ზურჯი შეერა ახლად დუბადგენი
თულ ოპერას. ღვეკარგეთ ის ადამიანი, რო-
მელმაც თავისი არანგულებრივი ბუნებრივი
ბრწყინვალე ნიჭით მთელი ეპოქა შექმნა
ქართული ეროვნული სიმღერის დარგში. ის
იყო ერთი იმ იდეალთაგანი, რომელიც თავი-
სი მომხიბლავი სიმღერით ქართველ მუსი-
კოს-კომპოზიტორებს სულს აკვივამდა და
გვაქმებდა ჩვენს შემოქმედებით მეზობაში.
ის იყო ერთი იმ რჩეულთაგანი, რომელმაც
ჩვენში ესე მოულოდნელად, ერთბაშად თავი
წამოაყდრინა ამისთანა უძნელეს და ურთუ-
ლეს მუსიკალურ ფორმას ეოკალური ხელოვ-
ნებისა, როგორიცაა ოპერა...“

სეთი დღე ესვენა ხელოვნების სასახლის
შავ დარბაზში ჩასხულ დობაზში ვანო სარა-
ჯიშვილის ცხედარი, ხუთი დღე აფრქვევდა
ქართველი ხალხი ცრემლი ვანო სარაჯიშვილის
უღეთო სიკდილის გამო.

1924 წლის 16 ნოემბერს, დღის 2 საათზე
სასახლესთან თავს იყრის სხედასხვა ორგა-
ნიზაციები, დელეგაციები, ჯარის ნაწილები,
სამხედრო ორკესტრები და მომღერალთა
გუნდები. ახლომახლო ქუჩები, სახლები აიე-
ნები და სახურავებიც კი აივსო ხალხით. 4
საათზე გაისმა ორკესტრებისა და გუნდების
შერთებული სამგლოვიარო პამნი, კუბო გა-
მოაქეთ მწერლებს და არტისტებს. მანდილი-
სნები და ქალიშვილები ყვავილებს უყრიან
ვანოს უქანასეზე გზაზე. ხელოვანთა სასახ-
ლის აიენიდან ცხედარს სიტყვით მიმართას
პოლო იაშვილი, პროცესია დაიძრა, შეწერ-
და ქალაქის აღმასკომის წინ, თბილისის პრო-
ლეტარიატის სახელით სიტყვით მიმართადნენ
მეშვენი. შემდეგ პროცესია რუსთაველის თე-
ატრის წინ შეჩერდა, აქაც სიტყვებით მიმარ-
თეს. ვანო სარაჯიშვილის ცხედარი ოპერის
წინ დასვენეს. ისევე სიტყვები, მერე ზაქარია
ფალიაშვილის საოცარი მუსიკის პანგებით ტრა-
გიკული სიყვარულის მსხვერპლი აბესალოში —
ვანო დიტირეს. პაუზა. უიღბლო სიყვარული-
სათვის კიაზოსთან ბრძალვაში სასიკვდილოდ
დაქრილი ვანო — მაღზაში სატრფოს მიმარ-
თას: „ერთე მარი, გული იყრე“. და ოპერის
აიენიდან გადმომდგარი პოპოვას ქალ—მარი
გულის დამთეთქვევად ატარდება. აივანზე
ისევე უყრავდა ორკესტრი, წინ იდგა პოპოვა
და მთლად ადუღებულად და გულმოკლული
გაჟურება რუსთაველის პროსპექტზე გამო-
ფენილ ზღვა ხალხს, გაჟურება და ტიროდა,
ტიროდა შემზარავად, ამ დროს ვილაციის ხმა
გაისმა პროსპექტზე:

„ვანო, ასრულდა შენი სიმღერა“. თავო ჩე-
მომ, მართო ტირილმა და ხალხის ქვითინმა გადა-
უარა რუსთაველის პროსპექტის, მოაწმინდას მი-
წედა და იქიდან გადმოაფებულად ეხო ჩაიშალა

თბილისის ქუჩებში. მთელი თბილისი ტირიდა
მართთან ერთად. სიმღერათა და ტირილით
გაიცოცხლეს სიმღერის მეფე. დაბინდებისას
კუბო ნელა ჩაუშვეს ოპერის ბაღის გათხრილ
სამარგში და აქვითინდა ორკესტრთან ერთად
ფირფიტად ჩაწერილი ვანოს ხმა: „თავო ჩე-
მო, ბედი არ გიწერია“. საღამოს ბინდი ჩაშ-
წვა თბილისის თავზე, ხალხი კი ისევ იდგა
ოპერის ბაღის წინ გაჩინდებული, დაღონებუ-
ლი, ნამტრიალეთი:

ყვავილების გვირგვინებით დაფარულ ვანოს
საფლავთან იდგა ტერგნტი გრანელი და ცრელ-
ნარევი ხმით ამბობდა:

დაეშვა ფარდა, დახნულდა სცენა,
შესწყდა შრიალი და მისტერია.
ვანო, აღსრულდა შენი სიმღერა
„თავო ჩემო, ბედი არ გიწერია“
და ახლა ირგვლივ გლოვის წამია,
წამია გლოვის, ცრემლების გარდა.
ქართულ სცენაზე მძიმე ღამეა,
ქართული სცენა დამგლოვია, რადა,
შენ გადაფრინდი ხინათლის ექით,
რომ მხოლოდ ნისლი იყო კარავი,
და გვირგვინების მწუხარე რიგი
ახლა შენ მალად კუბოს ფარავენ...
დღეს აღარა ხარ, ძვირფასო, მაგრამ
ჩვენთან ელვარებს შენი ნათელი.
სამწუხაროა, რომ ასე გაქრა
შენი ხმა, ცეცხლი და ფრუანტელო,
დაეშვა ფარდა, დახნულდა სცენა,
თვალეები მაინც შენ გიცქერია
ვანო, ასრულდა შენი სიმღერა
„თავო ჩემო, ბედი არ გიწერია“

* * *

უცნაური კაცი იყო ტერგნტი, იგი მარტო
ცხოვრობდა თავისთავს და მაინც ბევრი უწი-
ვლიდა ხელს. ჭერ იყო და ზაქარია მიწინაძე
ეხმარებოდა, ზაქარიას სიკვდილის შემდეგ
ნამდვილ მფარველად დარია ახვლედიანი
მოეცონა პოეტს; ბინა მისცა, აქმევდა, ას-
მევდა, მეგობრობდა, ნამდვილი მფარველი
იყო მისი და მისი ნიჭისა, ვერც ამან უშველა.
ბოლოს მთლად ქუჩის მისცა თავი, ღამეს
სად ათევდა, რას ქამდა, რას წერდა, რით
ცხოვრობდა, არავინ იცოდა. თვით მეგობრე-
ბისთვისაც გამოუცნობ სდინესად იქცა.

აღრე კი ბევრს მოგზაურობდა, ხან კახეთს
ესტუმრებოდა, ხან ქუთაისს. ქუთაისში იყო
და რიონს ეზუტუტებოდა — „მე შენ კალ-
ოზე სიმშვილეს ვეძებ“ — მაგრამ რიონის,
ბაგრატიონ ტაძრის, გელათის ხილვაშიაც ვერ
პოულობდა შეებას სულისას. გულმოკლული
საკუთარ თავს გამოუტყდებოდა:

ახლაც სიმშვიდე არ მეკარგება
მე აქაც ბევრი ღამე ვათი,

ო, ქუთაისო, ეს მწუხარება
და ეს ტირილი შენ მაპატიე.

ქუთაისის შემდეგ სოფელს მიაშურა, დები
მოიკითხა, ერთ დას შევილი შესძენოდა.

გაიხარა. მაგრამ სიხარული მისთვის არ
იყო ხანძლივი და არც ეს სიხარული აღმო-
ჩნდა მყარი. გაეთამაშა ღისწულს და მშვენი-
ერი ლექსი აღმოხდა მის სულს:

შენ გულის კარი ისევ დახურე,
მიწას დაეცა ღმე, როგორც ზადე.
წავედი მარტო და ვინახულე
ადგილი, სადაც მე დავაბადე.
ათასი ფიქრი ირევა თავში,
შენი სახელი უკვე ფიცია,
მეთამაშება ჩემი ღის ბავშვი
და ის მეძახის ახლა ბძიას.
და ქარიშხალი შენ გულის გინთება,
ძვირფასო, ერთხელ კიდევ გახსენე.
კარგია ახლა სიკვდილი დებთან
შემდეგ თბილისში თუ წამასვენებს...

ათად ათი დღე დარჩა სოფელში, ამ ათი
დღის განმავლობაში ყოველ წამს თბილისი
ელანდებოდა, თბილისზე ფიქრობდა და
თბილისზე ოცნებობდა, იმუშებდა სტრუქტ-
ურულ მიჯრილ ოცნებას: „მე ისევ ძალას ვი-
კრეფავ დილისათვის, რა ვქნა, დღეს მინდა
ვენახო თბილისი“ და მეათე დღეს დატოვა
სოფელი და თბილისს მიაშურა.

უკვე დაეტოვებ ზუგდიდში, ხეთა,
დაეტოვებ დემა და ცრემლი ბევრი
და თბილისიხენ მივდივარ ერთად
ეს მთვარე მე და მატარებელი.

თბილისში ჩამოვიდა, დიდუბეში პანთონს
მიაშურა, სათითაოდ დიარა საფლავები და
თითო საფლავს ორ-ორჯერ ჩამოუარა. უყ-
ვარდა, განსაკუთრებით უყვარდა ეს ალაგი,
ქართველი მწერლების პანთონი. და გულში
გულში იმეორებდა: „აქ განისვენებს ბარა-
თაშვილი და აქ მარია ვაჟა-ფშაველა“, „მინ-
და სიკვდილი იყოს ადგილი, ეს მიწა ზეცის
გული მგონია“. თბილისი, ხმაურიანი თბილი-
სი კი არ იზიდავდა მის სულს, არამედ მუჟ-
ღრობდა. „მოგშორდი ხმაურს, ვარ დიდუბე-
ში“, გარეუბნის სტუმარი იყო, მის გულს
იზიდავდა ბაღები და სასაფლაოები, — „ღმე-
რით ეს ბაღი ახლოა სულთან, ეს ბაღი სუ-
ლის ნათესავია“, აქ სასაფლაოებსა და ბაღებ-
ში თავს განმარტოებულად გრძნობდა და ეს
მიანდა უმაღლეს ბედნიერებად. „და მგო-

ხმარბი მიღობი
მი და ჩემი პრემიუმორი

ნია ყველაფერი სიჩუმე და სიმართლე“
„და უდიდესი გრძნობის ნიშანი არის ღუმლი და გარინდება“. გრძნობების წუთიერი აფეთქების ბრმად მორჩილი პოეტი ხშირად იმეორებდა — „ისევ მარტო ვარ, ისევ ღამეა და ისევ გრძნობას ვემორჩილები“. და აქედან შემდეგ ერთი ნაბიჯია ისევ კმაყოფილებით თქვას: „ჩემი ტირილის ჩემი მოწმეა, ეს თეთრი მთვარე და ვარსკვლავები“, „მესმის ცხოვრება როგორც ტალახი და პოეზია სიხარულია“.

ბოლო დროს უფრო ხშირი სტუმარი გახდა პეტრე-პავლეს სასაფლაოსი. აქ მთელი დღეებით, ხშირად ღამითაც რჩებოდა, აქ ერთ ბებერ მესაფლავეს შეეჩვია, შეეჩვია და შეეთვისებოდა, მასთან ბაისობდა, მასთან ხაზობდა სულთ. წინა ღამეც მასთან გაათია სასაფლაოზე.

„ჩემო ლილი! ახლა მე პეტრე-პავლეს სასაფლაოზე ვცხოვრობ: ბებერ მესაფლავესთან და სულ სიკვდილზე ვფიქრობ, რადგან სხვა ყველა გზა დაიხშო ჩემთვის. რომ მნახო, შეგვეცოდებოდა და იქნებ დამიბრუნდეს, თუმცა არა, მე მოწყალეა არასოდეს, არავისთვის არ ვითხოვნი, სიყვარული და მოწყალება ერთად ჩემი მთავრდებიან! არა, არ მინდა მე ასეთი მოწყალება...“

დღეს დილიდან წვიმს, წვიმს გადაუღებლად. წვიმა კი ჩემთვის ყველაზე დიდი სატანჯველია. წვიმიანი დღის არც ტანისამოსი მაქვს და არც გადასაწყვდამი. სანამ ზაქარიასთან ვიყავი კიდეც არა უშავდა რა, მის დიდსა და მოუღმავ ქოლგას ჩავავლებდი ხელს, შიშველ თავზე გადავხურავდი, მთლად შემოვივლიდი ჩულურეთის ქუჩებსა და ბაღებს. ახლა არც ზაქარიაა და არც მისი ქოლგა. წვიმს და სული მიწებს ოთახში დამწყდებულს, ლექსის დაწერა ვცადე, არც ეს გამომდის. ამ წვიმამ მაინც მთლად გამიფუტა განწყობილება. მაკვირებს რა მოუვიდა ამ ჩვენ თბილისს, წინათ ასეთი გადაუღებელი წვიმები მე აქ არ მახსოვს. ასე მხოლოდ ჩვენში წვიმდა, წალენჯიხასა და ზუგდიდს. კოლხეთში არა დაწყებდა წვიმას, მთელი დღედაღამე, ხშირად მთელი კვირაც წვიმდა. მაშინაც გული მიწუხდა, წვიმის აუგს რომ ვიტყოდი, სოფელი მიშლიდა — ეს წვიმა სწორედ რომ წამალია ახლა სოფლისათვის, ამბობდნენ ისინი ჩემს გასაგონრად.

არა! არ მიყვარს წვიმა, ჩემს ბოჰემურ სულს ვერ შეუთავსდება წვიმა.

თოვლი თოვლი სხვაა, თოვლი უცნაურ გრძნობებს მიღვიძებს, თანაც ბაღებში და ქუჩებში სიარულს არ მიშლის. პირიქით, ფეხებქვეშ თეთრ საბნად დაგებულს კრაკუნე რომ გააქვს, ძარღვებში სიცოცხლეს მიღვიძებს, თავზე თეთრ გვირგვინად რომ დამედ-

ბა — ისიც მაშვიდებს. მზიან დღეზე უფრო საყვარელია ჩემთვის თოვლიანი დღეები. წაიდეთ ეს წვიმა და ეს წვიმიანი თბილისი. მომეცით მე თოვლით დაბურული მთაწმინდა და დიდუბე, რუსთაველი და ჩულურეთი... ასე ვამბობ ამ დილასაც, მაგრამ აბა „ვის ესმის ჩემი წუხილი, წვიმს, ისე წვიმს, გულის დასაღონებლად და სულის შესაწუხებლად. სად წავიდე, რა გავაკეთო დღეს მე თვით არ ვიცი. ხელში ბოდღერს ავიღებ და ვფურცლავ. იცი, ეს წვინი ჩემს სოფელში, ჩემი სკოლის დირექტორმა პავლე შანავეამ მაჩუქა, რომ წავიკეთებ იმის შემდეგ თავიდან არ მომიცილებია. ჩემი ყველაზე საყვარელი წვიანი ეს წვიანია, მაგრამ ამ წვიმიან დღეს გუნებაგუნდებულს არც ეს წვინი მჩაიდავს. ბოდღერს ვხურავ და რა ვქნა არ ვიცი, სად წავიდე, გზა არსად მაქვს და ისევ ღმერთს ვევედრება, გადამადაროს, სულარ იწვიმებს. მე კი ვევედრებო, მაგრამ ვინ არის შემსმენი... არც ღმერთს ესმის ჩემი მუდარისა და არც კაცს. შენ, შენ მაინც შეისმინე ვედრება ჩემი, ჩემო ლილი! შენ, შენ ხარ ახლა ამ წვიმიან თბილისში ჩემი ერთადერთი იმედი და ოცნება ხეაღის“.

„ჩემო ლილი, ალბათ ეს ჩემი უქანასენი ბარათია! რომ მნახო ვერ მიცნობ, მთლად დამირია ხელი ამ უსინდისო ავადმყოფობამ. ამ სტრუქტურებს წვალებითა და ტანჯვით გწერ და უხარია ჩემს სულს ეს უქანასენი ბარათი შენთვის რომ იწერება. შენ იყავი და ხარ ჩემი ერთადერთი უხილავი სული, მარად ჩემში და მარად ჩემთან რომ მეგულები. ამ სიკვდილის წინ ერთბაშად ჩემი ბავშვობა მომავონდა და მის შესახებ გწერ: გახსოვს ზუგდიდი, ჩვენი ზუგდიდი! ჩემი ბავშვობის საუკეთესო წლები იქ გაატარე და ცხოვრებასაც იქ შევხვედი ფართოდ გახეილი თვალებით. იქ მამაჩემი მეუნავირე იყო. ეს ხელობა ქუთაისში შეისწავლა და მთელს სამეგრელოში მისი გაკეთებული უნაგირი განთქმული იყო. საქორწილე ბიჭებს და ქალიშვილებს მამაჩემი უკეთესოდ უნაგირებს. მეცა და ჩემი დებიც, ზოზია და მამო, მამას ვეხმარებოდით ამ საქმეში. ცხენს უნაგირის გარდა მათრახიც კირდება და აღვირიც და ბევრი რამ სხვა წვრილმანიც. ჩვენც ამ „წვრილმან“ საქმეში დავოსტატდით და უნაგაროდ გეშველებოდათ მამას. მამა ხარობდა ჩვენი გაკეთებული საქმით. მაინც გული ეთანადებოდა და ბავშვებს ყოველ დღე გვიმტკიცებდა, კიდეც ცოტა შეილებო და იმდენ ფულს მაინც დავაგროვებთ, რომ ჯერ ტურენტი და ზოზია გავუშვათ თბილისში სასწავლებლად. მერე, შენ ჩემო ნაბოლარა, შენ გაგაფრენ თბილისში და ახლა მამა მოეფერებოდა მამოს ამ იმედით ცოცხლობდა და ოცნებობდა მამაჩემი. ეს

ოცნება ერთხანს გაგრძელდა, წლები გადიოდა და მე ისევ ზუგდიდში ვიყავ. თუმცა ბედს არ ვემდურეოდი, იმიტომ, რომ გვერდით წენ მეგულებოდი. მამაშენს, მამაჩემის გვერდით ჰქონდა სამეგრეალო. მისი შეეკრილი ჩოხა-ახალუბი მთელს დასავლეთ საქართველოში იყო განთქმული. ვინ არ მოდიოდა მასთან ჩოხა-ახალუბის შესაკერად. ყოფილი თავადი და აზნაური, ვაჟარი და სოფლის მამასახლისი... შენ იქ ფუსფუსებდი ღუქანში, ხშირად შემოდიოდი ჩვენთანაც, ჩემს ღებთან საუბრობდი, მე ფარულად გიმზერდი და შენს თვალით მზერას რომ დავიჭერდი გულს ბავაზუგი გაჰქონდა. მერე უცბად ზღაპარივით წარმოვიდგენდი: ვითომ მე და შენ საქორწილოდ მორთულნი ცხენზე ამხედრებულნი, ხობის ეკლესიაში მივიდოდით ჭვრის დასაწყობად, უკან მაყრიონი მოგვდევდა, შენ მამაჩემის ვაკეთებულ „სედლოზე“ — ქალის უნაგირზე იჯექი, მე მამაშენის შეეკრილი თეთრი ჩოხა-ახალუბი მეცვა, ბეჭებზე თეთრი ღარიას ყაბალაჩი მქონდა გადავდებული — ხელში ჩემი დამზადებული მათრახი მეჭირა ხან ჩემს ცხენს გადაუშეკრიდი, ხან შენსა, და ასე მივაგლეგებდი კვარაცხელიების ულაყებს. მაყარი მომიღეროდა კუნჩხა ბედნიერს. მერე ჩვენი გზები გაიყარნენ, ჩემს მაგიერ კვარაცხელიების ულაყზე შენი ახლანდელი ქმარი ჟდა და ის მოავლევებდა შენს გვერდით ამ ულაყს, ღანარჩენი კი ყველფერი ისე იყო, როგორც მე ოცნებით წარმოვიდგენდი — მე, მე მამაჩემის ულაყით გამოვედევნე, შენ დომინანტ და იკივლე, გულშეღონებული ცხენიდან ჩამოგვდეს... ქორწილი მაინც შედგა, ქორწილი კი არა, პანაშვიდი იყო, ჩემი პანიშვიდი. ამის შემდეგ მე მაინც შენ გეპოტინებული და დღემდის მჭეროდა, რომ დამიბრუნებოდი... შენ იცი, რომ ბავშვობიდან მე ღუქსი მწევდა, ღუქსი და საქართველოს მზე-ღუქსისთვის ვევერ და ვეწევი, მაგრამ ვინ დამიფასა. გულში ძლიერ გააჭირებული ვიყავი ჩემს ბედზე, და ჩემს მტრებზე — „მტრები გამარავლდა, როგორც კალია“. და მინდოდა ისეთი რამე დამეწერა, რომ გულის ჯიჯი ამომეყარა, სამაგიერო მიმეზღო ყველასთვის, ვისაც ჩემი არ ესმის, ამის მაგიერად აი ეს სტრიქონები დავწერე:

ქართველმა ხალხმა გული მიწოლა
 მზე მიდის გაღმა
 დის ხმა ისმოდა,

მე პოეზიისათვის, საქართველოსათვის დამწე-
 ვარ პოეტს გივი მიწოდეს, გულის სახელით
 მომწალოეს. ასე სასტიკად გამიძეტეს, არა რა
 არის ეს თუ არა ბედის დაცინვა. ამით გამწე-
 რებულმა კიდევ ეს ორი სტრიქონი დავწერე:

ამ ხატის ცრემლი და მიწა ჩემი
 ცრემლია მხოლოდ და ჩემი ბოლო

ჩემგან სამყაროს ახსნას მოითხოვენ. ჩემი
 პოეზია კი მოთხოვნილებაა სულისა. მხო-
 ლოდ მოთხოვნილება და მეტი არაფერია.

იმ დღეს კი ტერენტის და ჩამოვიდა ზუგ-
 დიდიდან. ტერენტი ახვლედიანების სახლში
 არ დახვდა დას, მერე მეგობრები მოიკითხა,
 გენი ქელბაქიანმა უთხრა, ეს ერთი თვეა რაც
 არ მინახავსო, მწერალთა კავშირში იკითხა,
 იქ ნინო კლდიაშვილმა უთხრა, დიდი ხანა
 რაც აქ ჩვენთან არ გამოჩენილაო. რუსთავე-
 ლის პრისპექტზე დავით კობიძეს შეხვდა,
 დავითმა იგივე განიფერა, არ მინახავს დიდი
 ხანია, ამ ბოლო დროს ამ ბაღს, ალექსანდ-
 რეს ბაღსაც გაურბის. ამბობენ პეტრე-პავ-
 ლეს სასაფლაოზეო ხშირად. დამ იქითვე
 გასწია, სასაფლაოზე შევიდა თუ არა, ის
 ბებერი მესაფლავე შეხვდა, ახლა, ამ წუთს აქ
 იყო, აქ იქნება სადმეო, წუხელ ღამე, აქ,
 ჩვენთან გაათია... დიდხანს ეძებდა ერთად და
 სასაფლაოს ვინაჰქარს ნახეს, იდგა მარტო და
 კახეთისკენ მიმავალ მატარებელს შესცე-
 როდა გარინდებულ. ტერენტი და დინახა
 თუ არა, ტირილი აუფარდა. ტირილი და ეხვე-
 ოდა დას, მერე დამშვიდდა და თავისიანები
 მოიკითხა. და მოეფერა, უთხრა ყველაფერი
 ჩამოკრთა, საქმელიც, ტანისამოსიც და ახა
 წავიდეთო, აჩქარებდა. ტერენტი ისევ გარინ-
 დებული იდგა და რაღაცას ზუტუტებდა,
 ერთხანად ვახალისდა, დას ლეწკით მიმარა:

იდგა შუადღე, ვამზობდი დაო,
 მინდა აღერხე,
 ჩანდა ხაუდარი და სასაფლაო
 პეტრე-პავლესა.

დამ ისევ დიუყვავა, მოეფერა, სოფლის
 ამბები მოუყვა. მერე ის იყო ტერენტი გამო-
 ჰყვა დას, მაგრამ გაოგნებულს და დაბნეულს
 თითქმის არც ესმოდა რა ხდებოდა მის
 გარშემო. კარი ღარიბ ახვლედიანის ბიჭმა
 გაუღო, სახლში რომ შევიდნენ დამ მაშინათ-
 ვე სანთებავ ამოილაგა, ტერენტიმ ჰაჰის
 არაყი გადაკრა და თითქმის გონს მოეგო:

— იცი დიო, ჩემი საქმე ძალზე ცუდადაა,
 მე შენ ვამიჯებ ამის და ამიტომ აღსარებასა-
 ვით მიიტევას შენთვის, ყველაფერი მომერიცა,
 სევდაც, უფულობაც, მარტობაც და, რაც
 მთავარია სული ჩემი — დაცარიელდა, შენ
 იცი დიო, რომ მხოლოდ პოეზიით ვცოცხ-
 ლობ; ახლა მუზაც აღარ მწყალობს. დაშრა
 პოეზიის ანგარა წყარო. ეს კი სიკვდილის
 წინაღღეა, ჩემო დიო, ამ ბოლო დროს სულ

სმარგი ზილიბა
 მე და ჩემი პარფუმინი

გუფტრობ „ესენიზიით მოვიცლა თავი თუ სიცოცხლისთვის განვაგრძო ბრძოლა“. არა, თავს ვეღარ მოვიცლა, ჩემს მტრებს, ჩემს საკინებლად ახალ საბუთს აღარ მივეცე. ისე კი ვხედავ, რომ ჩემს ირგვლივ მხოლოდ ბურჟუაზია და ჩემი ზედის ვარსკვლავი უკვე აღარ მინათებს გზას, რომ გავარდეთ ბურჟუაზია და გავივლით გზა ძნელად სავალი. „პორტუგალია მიცემს, როგორც შეგი ყოფილი“. „საუფლო სხედს ღრდის ჩემს სულს და მე ვეწველი ჩემს გაჩენის დღეს“. „წმინდაო ღმერთო, რად გამაჩინე, მე ხომ სიცოცხლე არ მითხოვია“. წინდ, მაინც იყო რაღაც ხალისი, მე ხშირად შინ მომხატრდა და მერე დღით ისევ პალატი გავრბოდი „დალაშქრისას თათას ვეწვევი, როს გათენდებდა, მეგრებივარ ბაღში“ განიმეორა ეს სტრიქონი და დაუმატა, ეს წინათ იყო, ახლა სახლში მოსვლაც მეზარება, სასაფლაო, სასაფლაოა ჩემი ადგილი და მე ჩემს ტანჯულ სხეულს ახლა ამისთვის ვამზადებ. „თუ გტოვებ გივის შთაბეჭდილებას დაო, ეს მხოლოდ გრძნობის ბრალია“. ეს თქვა და თათახიდან გავიდა. და არ უშვებდა, ეხვეწებოდა, ცოტა ხანს მაინც დარჩიო, მე ახლავე წავიდა, გენოს და დავითს მოვიყვანო, ერთად ვისადილოთ. — ერთი დღე მაინც დაგატარე ჩემთან, მე ამედამე უკან უნდა დავბრუნდე და ეს დამე ნუ ჩამაშვარეო — დის მუდარას ტერენტო ყურს უკვე აღარ უგდებდა, ის ეზოლან უსიტყვოდ გავიდა. და საბოლოოდ დარწმუნდა, რომ ტერენტი ავად იყო, განუკურნებელი სენით შეპყრობილი. მთელი დღე წუხდა და დარბობდა, სადილო მოამზადა, ტერენტი აღარ გამოჩნდა ახვლედიანების სახლში, ტერენტისათვის გაწყობილი სუფრა დატოვა და იმავე საღამოს ზუგდიდს გაემგზავრა. პატარა ბავშვი მეზობელთან დატოვა ერთი დღით და ახლა შინსაკენ ეშურებოდა.

ხომ უჭირდა, უჭირდა საოკრად. მაგრამ მის სულს, მატერიალურ დახმარებაზე უფრო მეტად, მოფერება და ალერსი წყურბოდა. ღმერთების უბრალო შეგება და მოწონება უზომოდ ახარებდა; თუ სადმე თავისი ღმერთების ქებას გაიგონებდა, ამ დღეს სიხარულით ცას ეწეოდა, კარგ გუნებაზე იყო და ხალისიანი შენც გაბალისებდა, მაგრამ სამწუხაროდ მოწონება კი არა, ნამდვილი ჭოჯხეთი გამოიარა ტერენტომ და მისმა პოეზიამ. მეტწილად უსამართლოდ ებრძოდნენ. უნდადავოდ ათწინაწლუნეს ტერენტო და ეს უმარბელო ღმერთი ისედაც ნერვებამოიღეს და ნამდვილად ავადმყოფს, სულს უშფოთებდა. გონებას ურევდა, ამის გამო მუდამ გული ტკიოდა, ნერვიულობდა. გრანელი ზედავდა, გრძნობდა, რომ იმაზე უფრო დაბლა აყენებდნენ მის ნიქსა და მის პოეზიას, ვიდრე ნამდვილად იმსახურებდა. ამ ნიადაგზე განაწყენებულა, ისედაც ნერვიული

ბუნების პოეტი ერთგვარი პორტეტის ნიშნად 1926 წლიდან მთლად განუდგა ნოველებს, ცხოვრებას და ბავშვებსა, და ლოთობაში ახარჩოდა დარდს, სულის წუხილს, მთლად ამოვარდა ცხოვრების ნორმალური კალაპოტიდან. ადრე სხვა იყო. 1924 წელს კონსერვატორიის დარბაზში ტერენტი გრანელის საღამო მოეწეა, ამ საღამოზე გამოვიდნენ გ. ტაბიძე, ალ. აბაშელი, გ. ქუჩიშვილი და სხვანი. მერე საღამო რუსთაველის თეატრში გაიმართა.

საღამო სრულიად საქართველოს მწერალთა კავშირის თავ-რემ კოტე მაყაშვილმა გახსნა. უფრო ადრე კავშირის ორგანო გაზეთი „პოეზიის დღე“ მთლიანად მიუძღვნეს ტერენტი გრანელს.

ერთი სიტყვით რევოლუციის პირველ წლებში ტერენტი გრანელი აქტიურად მონაწილეობდა საქართველოს სამწერლო ცხოვრებაში, მერე ერთბაშად შეუტეის, უფრო 1926 წლიდან რაპელებმა და ფუტურისტებმა, ბოლოს მთლად გარიყეს მწერლობისაგან, ტერენტი კი მწერლობით, პოეზიით ცხოვრობდა. აქედან დაიწყო მისი ძლიერი სტულიერი ღებრესია და ეს დასრულდა იმით, რომ 1923 წლის ბოლოს ტერენტი გრანელი პირველად აღმოჩნდა „სულით დაავადებულთა სახლში“. ახლა, როცა მის საგმოდ მიდიდარს, მაგრამ არა სრულ არქივს ეცნობით, უფროდაუფრო რწმუნდებით თუ რა ჭოჯხეთი ტრიალებდა მის სულში. ამ უთავბოლო ჩანაწერებს, ჩანახატებს, ავტოგრაფებსა და დღიურებში. ბევრი რამ არის საინტერესო, რაც ამ ბუდდაშვარი პოეტის ცხოვრების საიდუმლოებას ფარდის ხდის.

1934 წლიდან, საბჭოთა კავშირის მწერალთა პირველ ყრბობიდან ჩვენი ლიტერატურული აზროვნება თანამედვერულად თავისუფლდებოდა რაპელების მიერ დანერგილი სქემებისაგან. ამ სქემებში ყველაზე მომავლდინებული იყო მწერლობის დაყოფა ორ ბანაკად: მოკავშირე ან მტერი. შიშველი პოლიტიკური სქემა, რომ საბჭოთა ხელისუფლების პირობებში მწერალი საბჭოთა ხელისუფლების მომხრე მისი მოკავშირე ან მტერია, ის სარეცელი იყო, რომლის მიხედვით ოციანი წლების ერთი წყება ქართველი მწერლებისა რაპელებისაგან მოიკვეთა. რასაკვირველია, წვენი არ გვაფიწყდება ის ფაქტი, რომ ძველმა ინტელიგენციამ ერთბაშად როდო მიიღო რევოლუცია. იყო მტრული გამოხატომები. მაგრამ რაპელებმა დიდიწყეს ლენინის მითითება იმის თაობაზე, რომ საჭიროა თანამშრომლობა ძველს ინტელიგენციასთან, რათა ისინი წავართვათ ბურჟუაზიას და გადმოვიყვანოთ ჩვენს პოზიციებზე. სწორედ ამგვარ სიფრთხილეს არ იჩენდნენ რაპელები და ერთბაშად უტევდნენ და რეპეციონერების ბანაკში განურჩევლად ერეკბოდნენ ამ ძველ თაობათა წარმომადგენლებს. რაპელებისაგან გამეტებულად

და მოკვეთილი პოეტი იყო ტერენტი გრანელიც. ხოლო როცა რაპელების უკუღმართობისაგან განათვისუფლდა მწერლობა, გრანელი უკვე გარდაცვლილი იყო. მაგრამ ის, რაც მოასწრო გრანელმა, ჩვენ უფლებას გვაძლევს ვთქვათ, რომ ეს საინტერესო პოეტი ცალკე კონკულად დგას ჩვენ მრავალმხრივ და რთულ ეპოქაში. სიცოცხლეში ერთადერთ მიზნად წიგნების გამოცემა მიაჩნდა, ბევრი უსიამოვნება მოსვლია ამ ნიადაგზე. ტერენტი გრანელის უპასვანელი ცდაც უიბლო აღმოჩნდა, მაშინ საბლიტგამს აკაცი რეზივამილი განაგებდა, ტერენტი მასთან აწარმოებდა მოლაპარაკებას თავისი ლექტების გამოცემის თაობაზე. გრანელმა საკუთარი ზელით გადაწერილი და შედგენილი ლექსების მთელი კრებული მოიტანა საბლიტგამში. საქალდეში ძალიან ბევრი ლექსი იყო თურმე. რეზივამილი დააბატმირეს და ის ხელნაწერები დაიკარგა. ვადარჩა თითო-ორთა ავტოგრაფი დასთან, ნაცნობ მეგობრებთან. გიორგი ლუონიძის სახელობის ლიტერატურულ მუზეუმში ინახება ყველაფერი ეს ერთად თავმოყრილი. აქვე ინახება მისი დაუთმობრებული დღიური, საქადანაც ჩვენ რამდენიმე ადგილი ამოვიწერეთ:

1 თებერვალი: „ისევე პირველი თებერვლის მზიანი დღეა, ზამთარი ნელა მიდის. ჩემი სურვილები ბერდებიან. ქვეყანა საესეა მზის სხივებით. ესლა ვზივართ მოვარობის სასახლის ბაღში და ვივარებთ იმ ვედს, რომელიც ამს წინათ გარდაიცვალა, როგორც ძვირფასი ქალი, მზე ვერ ათბობს ჩემს სხეულს. მზე თითქოს გულისა ზეცის. ვზივარ და ვფიქრობ მოვშორდე თბილისს, რადგან სამშობლო დიდი სამარეა ჩემთვის“.

3 თებერვალი: „მთელი დღე წვიმდა. მე დავდიდი ქუჩაში და დავეჭებდი თავშესაფარს. დაღამდა. თოვლიანი ღამეა და ეზოდან ვგრძნობ საშინელ მდუმარებას. მე მგონია ფანჯრიდან მესეროან ტყვიას. ესლა მინდა ჩემს ოთახში უკრავდნენ როიალს, მოვიდეს ვინმე ქალი და მომეფეროს, თმებზე გადამისივას მკრთალი ხელები. ესლა, როდესაც თოვლით იმოსება მთელი ქალაქი მე ვზივარ სრულიად მარტო და გულში ცეცხლი მიჩნდება“.

4 თებერვალი: „ხეტიალის შემდეგ ვგრძნობ ალექსანდრეს ბაღში. შევდივარ სახელგამში. ნიწიშვილთან სხედან: ს. აბაშელი და ტიციან ტაბიძე. აქედან მივდივარ ხელოვანთა სასახლეში“.

5 თებერვალი: „კვირა დღეა. მივდივარ სიონში... უსმენ ქართულ გალობას და ვივარებ საქართველოს, როგორც უხილავს. აქედან მივდივარ დიდუბისაკენ. ნელა თოვს. შევდივარ პანთეონში. პირველად ვნახულბი მ. ბარათაშვილის საფლავს. ვკითხულობ ასეთ წარწერას: „ქართველი ერი არ დაიფიწყებს შენს უკვდავ

სახელს“. ცოტანის დაფიქრების შემდეგ ვინახულუ ვაგას ობოლი სამარე. ღრუბლიან ქვეყანაში და თოვლიანი დედამიწა ორივე თეთრია მხოლოდ. სითოთრეა გარშემო, და ღუბილი, აქედან ვბრუნდები გზაში, ვვხვდები ლილა კობიძეს, შევდივართ რესტორანში, ვსვამთ.

6 თებერვალი: „შევდივარ კათოლიკების საყდარში, ეუსმენ ფისგარმონიას და ჩემ წინ იხსნება უფსკრული“...

7 თებერვალი: „თბილისი შორიდან მისჩანს, როგორც სასაფლაო, ვფიქრობ თვითმკვლელობაზე; თან ვკითხულობ ჩემს ლექსს „შემოდგომის პასტორალი“...

11 თებერვალი: „დავდივარ ალექსანდრეს ბაღში და ვფიქრობ. ბაღში შემოდის გერონტი ქიქოძე და ხარბტონ ვარდოშვილი. მე და გერონტი ვსაუბრობთ ლირიაზე, და ვანვლოლ დღეებზე“...

14 თებერვალი: „მთელი დღე ქუჩაში დავდივარ, ვივარე სასაფლაოზე. მიხდება ჩხუბი ქუჩის ავიარებთან. საღამოს დაბრუნებისას ვნახე ცაზე დაფრინავდნენ უამრავი ყვავები. თითქოს გაზაფხულის საღამოა. შევდივარ ოთახში. აქ საჩუქეა. არ ვიცი საიდან ისინი როიალის შორეულ დატეხილი ხმეა. მგონია უკრავენ „თავო ჩემო“... ესლა ვივარებ ქალს, რომელიც ერთხელ ნახვის შემდეგ დაიკარგა და ღარჩა ლანდი შორეულ მოვარების.

ღამეა. მწყურია ძილი და მოსვენება“. 15 თებერვალი: „მივდივარ ხელოვანთა სასახლეში. ეესაუბრები პლატონ კეშელავას და ვარლამ რუხაძეს რაღაც უხილავზე“...

20 თებერვალი. „შევდივარ სახელგამში, დგანან ფუტურისტები და ლაყბობენ. შევხვდი ვასილ ბარნოვს, ტიციან ტაბიძეს, ვალერიან გაფრინდშვილს. ვსაუბრობთ „არჩილიონზე“.

21 თებერვალი. „ვხვდები ჩემს მეგობარს იაშა ნიკოლაძეს. ჩვენ ვსაუბრობთ და ნელა თოვს...“

26 თებერვალი. „დილით მივდივარ სიონში: ეუმზერ ვკარზე გაკრულ ქრისტეს სურათს...“

1 მარტი. „დილის 9 საათზე შევდივარ მკლესიაში და ვკოცნი ქრისტეს სისხლიან სხეულის სურათს...“

11 მარტი: „არის პირველი საათი, მივეყვები დოცენტ იოსელიანის ცხედარს. გზაში მესაუბრება დათიკო კობიძე, პანაშვიდს ვხვდები როგორც მივალეზული...“

შევდივარ „ახალი სოფლის“ რედაქციაში გ. მუშიშვილთან...

1 აპრილი. „დადგა გაზაფხულის დღეები, დადგა ჩემი საღამოები. მე თეთრი ხალათით დავდივარ და მიმზრეს მთელი თბილისი“.

19 აპრილი. „საღამოს შემხვდა ჩემი მარა-

სმარტი ზილბაია
მი და ჩემი პროფესორი

დიული მეგობარი და ძვირფასი პოეტი გალაკტიონ ტაბიძე, ექვსი თვეა არ მენახა. შემზვდა დღეს, უცებ ვიგრძენით ერთმანეთი. ბევრი ვისაუბრეთ ალექსანდრეს ბაღში...*

23 აპრილი. ...გზარუნდები, ოთახში ზაქარია წევს, ავად არის.

24 აპრილი. დილით მიედივარ მხატვარ ირაკლი ფოფხაძესთან, რომელიც ხატავს ჩემს სურათს...

ფაქტიური მონაცემების მიხედვით ეს დღეები 1928 წლის თებერვალშია დაწყებული და აპრილის ბოლოს წყდება... ეს წელი ყველაზე საბედისწერო წელი გახდა გრანელი-სათვის. 1928 წლის აგვისტოს ბოლოს მე ის მუშაილში ვნახე. ნამდვილ შემოიღეს გავდა. თეთრი ხალათი ეცვა. ბაღში შევიღი და მივე-სალმე, ძლივს მიცნო, მერე არეული საუბარი დაიწყო. — იცი წუხელ შარვალ-ხალათი მომ-პარეს, ფეხსაცმელიც მომპარეს... უცბად ხალა-თი გაიხსნა და ჩემ წინ იდგა საცვლების ამარა, ფეხშიშველი, წვერებმოშვებული, გრძელ ოქ-როსთმიანი ცისფერთვალემა მთლად გასაცოდა-ვებული ტერენტი, რომელიც მონასტრებსა და ეკლესიებში ღახატულ იესო ქრისტეს მია-გავდა...

ამის შემდეგ ტერენტი გრანელმა კიდევ ექვსი წელი იტყორა. ეს ექვსი წელი ყველაზე ჯოჯოხეთური წლები იყო ისედაც უფერულ მის ხანმოკლე ცხოვრებაში. ბოლოს საშინელ წლებში ის მუშაილში მიიტოვა.

* * *

ტერენტის ბოლო წლებში ლექსის წერაც აღარ შეეძლო, სული მისი კი ისევ პოეზიით ცხოვრობდა და ბებერ მესაფლავებს უკითხავდა თავის ძველ ლექსებს. იმ დღეს ორი ლექსი წაუკითხა ბებერ მესაფლავეს:..

შავი ფიქრები გროვდება ისევ.
დგება წამების თეთრი საათი.
მიწა არ მინდა, და როგორც ქრისტე,
მეც ვეშაადები გაფრენისათვის.
ეს გული მხოლოდ შენ გესალმება,
შენ, ანგელოზო, მძიმე წარსულის.
რა იქნებოდა, რომ ჩემ წამებს
ქონოდა ხახე, ან დასასრული.
სხვა მეგობარი მე არ მყოლია,
მხოლოდ ჭარია ჩემი მსლბეული,
უფრო ზშირია მელანქოლია
და გაფიქრება შეუძლებელის.
იყო სიჩუმე, სამი წერტილი,
მას შემდეგ ბევრი ხანი გავიდა.
ახლა შორს ელავს ცა მოწმენდილი
მე მიხმობს ქრისტე მე ვარსკვლავიდან.
ალბათ ივნისი დადგება მაღე,
დღეს ხომ მაისის ოცდაშვიდია.
და მენატრება ისეთი მზარე,

ხადაც დუმილი და სიმშვილე,
ისმის სმაური, არის ცხელბა,
და უონავს წვიმა ოდნავ სმოვანი
ციხე დვას, როგორც საშინელება,
დამძიმებული და კეთროვანი.
გულის ტკივილი უფრო ღრმავდება,
როდესაც ვუშვრ ჭიბჭირს და ბანდიტს,
ალბათ ეს დამე არ გათავდება,
ძნელია მისვლა გათენებაში.
და იმედები ისევ ტირიან
და მწუხარება ჩემი მეობა,
კარები ირვლივ დაკეტილია
და ურავლები მდგომარეობას.
ადარე თენდება, უფრო ვღონდები,
ალბა ჩუმი და ნაწვიმობი.
ალბათ ვიდაცას იქ ვაგონდები
როგორც პოეტი და პატიმარი.

— მახსენდება, ეს ლექსი მაშინ დაწერე, მერტხის ციხეში რომ ვიჯექი, ციხეში, დიახ, ციხეში. პო, მართლა მეორე ლექსიც წაგიკით-ხო ბარემ, ის სოფელში დაწერე, სოფელში ცუდად გავხდი და იცი, მე სიკვდილისა კი არ შემეშინდა, იმისა უფრო შემეშინდა, ვაი თუ სო-ფელში მოვკვდე და თბილისში არ წამასვენონ. მეოქი და აი მაშინ დაწერე ეს ლექსი:

მე ისევ ძალას ვიკრებ დილისთვის
და ანგელოზი ჩემ სულში ცხოვრობს
რა ვნა, დღეს მინდა ვნახო თბილისი,
ვნახო თბილისი და მეუცხოვოს.
მზის ნაპერწკალი ეშვება ციდან,
მოღის შუადღე, როგორც ანთება.
ისევ თბილისის უქი მისილავს,
ისევ თბილისის ცა მენატრება.
მზიანი დღეა, მე ჩინარს ვუშვრ,
სოფელს სიჩუმის ღემონი იცავს
მაღე მოვკვდება და ვიცი გულზე
რომ დამყრიან თბილისის მიწას..

ეს ლექსები ძლივს წაიკითხა სვენებ-სვენებით. დიდი პაუზებით, ძალღონე ისე გამო-ლელდა, რომ ლექსის წაიკითხეც აღარ შეეძ-ლო, ახლა არაფრის თავი არ ჰქონდა, ბებერი მესაფლავე ყურს უგდებდა ტერენტის ტანჯ-ვას და უფრო შეიცოდა ეს ხელმოცარუ-ლი კაცი. და თითქმის თავისთვის განიმეორა „მაღე მოვკვდება და ვიცი გულზე რომ დამა-ყრიან თბილისის მიწას“.

ბებერი მესაფლავე წარმოშობით რაჭველი იყო, სანამ ძალღონე შესწევდა სადგურზე მეკურტნელ მუშაობა, მერე უბედურება ეწია, მოულოდნელად ცოლი გარდაეცვალა, ბებერმა, სრულიად უპატრონო. პეტრე-პავ-ლეს სასაფლაოზე დაიწყო მუშაობა მესაფლა-ველ, მერე იქვე დანიშნეს დარაჯად და ოთახიც იქვე მისცეს. ტერენტმა აქ გაიცნო და აქვე შევიდლა ამ ბებერ მესაფლავეს. ახ-

ლა პატრიონდ მართო ეს ბებერი მესაფლავე
მეკლუბობდა.

ამ ლექსის წაითხვის შემდეგ მართლაც
აფორიაქდა გრანელი. ვერ ისვენებდა, რაღა-
ცას ეძებდა, მერე უცხად ბალიდან გამოვიდა,
მოყვა ფეხდაფეხ და მეტეხის ციხის დაღმარ-
თი ჩამოათავა, მტკვარზე, ძველ ხილზე გავი-
და და სიონის აღმართს აყვა, ერთბაშად რუს-
თაველის პროსპექტზე აღმოჩნდა, რუსთავე-
ლის პროსპექტმა მას ახალგაზრდობა და პოე-
ტებთან პაექრობა მოაგონა. გრანელისათვის—
ახალგაზრდობა, პოეზია და რუსთაველის
პროსპექტი ლექსი იყო, ლექსები კი მი-
სი სუნთქვა, ახლა თითქმის განუსაზღვრად პოე-
ზიით დამწვარი გული და გახალსდა პოეტი,
რუსთაველის პროსპექტი ორჯერ შემოიარა,
მაგრამ ნაცნობებს ვერაფერს შეხვდა, დაღონდა,
წინათ სხვა იყო — „სთქვა“ ტერენტი გრანელი.
და ჩაიარა ქალმა... — გადაწყვიტა მწერალთა
კავშირში შევიდო, მერე ისევ გადაიფიქრა
„ის არ მეყოფა, რაც რომ ვიწვალე და კიდევ
სხვაგვარ-წამებას ველი“ და უქმყოფილად
ისევ პეტრე-პავლეს სასაფლაოსაკენ გამოსწია,
მოდიოდა და თან ბუტბუტებდა:

შემეძლო მეტოხ მოცემა,
მე დავხნეუღლი უდროოდ.
შორს გამიტაცა ოცენებამ,
სულში სირუმი მუდროობს.
მიდის ეს მტკვარი მდინარე
და მოიღრუბლა ცა უფრო,
ძვირფასო, აბა, ვინ არა?
ისევ მარტოვა ვხაუბრობ!
ასეთი განწყობილება,
სამარე უკვე შუალ არი,
ეს შემოდგომა იღვევა
და მიდის თეთრი ზამთარი...

სასაფლაოზე რომ მიიღწია, ისევ უკან
დაბრუნება გადაწყვიტა, მაგრამ შეატყო, რომ
ძალღონე გამოეღია და შიგ სასაფლაოში ერ-
თის სანასალით ძლივს შეაღწია. ბებერი მე-
საფლავე საფლავს თხრიდა. ზედ წაადგა, გამ-
წარებულმა უაზრო წაწყალით ხმამაღლა ჩას-
ძახა: „სული გაფრინდა ცისკენ, სხეული დარ-
ჩა მიწას“, საფლავიდან მესაფლავემ ამოხედა,
ტერენტიმ ქოხის გასაღები თხოვა, მესაფლა-
ოვემ გასაღები ჯიბიდან ამოიღო და ზევით
ამოუღო. ტერენტიმ გასაღები აიღო, ბებერი
მესაფლავის ქოხი გაიღო და ზედ ტახტზე დაე-
გდო. დალილ-დაქანცულს მკვდარივით დე-
ძინა.

გვიან საღამოს გაეღვიძა. ბებერი მესაფ-
ლავე სუფრას აწყობდა. აქ წესად ჰქონდათ
დღის ბოლოს სამზაბათს, ზუთმზაბათს, შაბათს
და კვირას — მიცვალებულებს რომ დასაფ-
ლავებდნენ ქირისუფლისაგან მიტანილ ტაბ-
ლას გაშლიდნენ და სუფრას მიუხსდებოდნენ,

მესაფლავენი, მათი მეგობრები, პეტრე-პა-
ვლეს სასაფლაოს გვერდით მომუშავე ხატუნუ-
ბი, და ხაბაზებიც. თამადად ტერენტი დაღა-
მ, ამ დღეს რადიანიარად აღვზნებული იყო და
ლაპარაკად იქცა. უშტკიცდება მესაფლავეებს
და მათ მომმეთ, — დალიეთ, დალიეთ და მუ-
დამ გამიხსენეთ და გაიხსენეთ, რომ თქვენ
ტერენტი გრანელთან გიქცევით. რომ ტე-
რენტი თქვენსავით ხარაზი იყო, მეწოდებ, ხე-
ლოსანი, ახლა თქვენ ხომ იცით, რომ მე ვარ
ღმერთი, ღმერთი, მეორედ მოსული ქრის-
ტი, ქრისტი პოეზიისა. ვილაკამ წამოიძახა,
ქრისტი და ღმერთი დიდახანია ტახტიდან
ჩამოაბრძანესო. დაანებე თავი მავ სისულე-
ლეს, გაჯერდა ტერენტი, ქიქა ყელამდე აფ-
სო და სულმოუთქმელად დალია, ელაპარაკე
შენ ახლა ამით, გაჯერებით იმეორებდა ერთი
და იგივეს. ამ დროს ტერენტის ნაცნობი, ამ
უბნის ხელოსანი პოეტი მოვიდა. ეს პოეტი
რაჰველი მებურე იყო, ყოველ დღე ტერენტს
დასდევდა. დასდევდა და თავის ლექსებს
უკითხავდა. მისგან თავი ჰქონდა მობეზრე-
ბული ტერენტის, მაგრამ ახლა გაუხარდა მი-
სი მოსვლა და იქაურებს გააცნო, როგორც
პოეტი. იმანაც ასიამოვნა ტერენტის და ერთი
ჩაის ქიქა გადაკრა თუ არა ტერენტის ლექსი
წაიკითხა.

მაღალი ცაო, ისევ შენ გიმწერ,
იქ უცხო მხარეში ალბათ მომელიან;
ძვირფასო, ვდგავარ გზაჯვარედინზე
და ვიცი, ჩემი გზა ახლა რომელია.
თხევ აქ ვარ, თუმცა ვარ იქაც,
და დექსა — გულია, და ღვიძი სისხლია.
სხვაგვარი დუმილით უსმენ მუსიკას
და ახლა ხიკვილი ახე ადვილია.

ტერენტი გრანელს თავად ყოფილ ხე-
ლოსანს, ეს ხელოსანი ხალხი, ეს ხელდაკო-
რილი და გულმართალი ხალხი გულით უყვარ-
და. მათთან ყოფნა სიამოვნებდა, მათში უფ-
რო ბევრს პოულობდა სიმართლეს და სიკე-
არულს, ვიდრე მწერალთა კავშირში. ღვინის
ესში მესულმა გრანელმა სცადა ამ აუდი-
ტორიის გამოყენება, თავისი აზრების გასაზრ-
ცელებლად. ახლა ამ გულმართალი და მშრო-
მელი ხალხის სადღეგრძელო შესთავაზა სუფ-
რას.

ცხოვრებას თავისი წესი და კანონი აქვს,
ეს აზრი მე ბავშვობიდანვე ჩამინერგეს. ბავ-
შვობიდანვე შემეყვარეს შრომა და ჩემზე
ერთგული შრომაში ჩემი ტოლი არ მეკუთლე-
ბოდა. შრომა და მშრომელი კაცო ჩემი იდეა-
ლი იყო და მე რომ მშრომელი აღამიანი არ
მიყვარდეს, ეს ბუნების საწინააღმდეგო იქნე-

სმარტი ზილანი
მი და ჩემი პროფესორი

ბოლო. დიას, მეც თქვენსავე მშრომელთა რიცხვს ვეკუთვნი. სოფელი გლეხი და ქალაქელი ხელოსანი მუშა—ეს ორი კაცი ჩემში ბავშვობიდან ზის: წალენჯიხელი გლეხი და ზუგდიდელი ხელოსანი — მუშა. ორივეს ვერტი, ორივე მთავარს. ჩემს კამერულ პოეზიას სოფლის სურათლება თან დაჰყვა და არც არასოდეს მოცილდება ეს მაღლი ჩემს პოეზიას. ოღონდ არც სოფელშია მარტო ქორწილი და მარტო შრომის სისხარული, სოფელსაც აქვს თავისი უსაშველო სევდა. ჩვენებული ტირილი რომ ნახოთ, მერე არ გაგიკვირდებათ ჩემს პოეზიაში ეგზოტ ცრემლი და სევდა. ეს სევდა სოფლის სევდაა, ქვეყნიერების სევდაა. ან ჩვენებული სევდიანი სიმღერები თუ მოვისმენიათ? და ტერენტომ ნელი ხმით დაიწყო: „ოუე ნანა, ოუე ნანა დღა ოუე ნანა... ხმა აუწყეს სუფრის წვერებმა...“. კაცი, მეც თქვენსავე მშრომელი და ხელოსანი კაცი ვარ. თქვენთან პურის ქამაც ამიტომ ჩემთვის ყველაზე დიდი სიამოვნებაც და კმაყოფილებაც არის. მოდით, ეს მშრომელ კაცს გაუმარჯოს, მის პატრონას მარჯვენას და კაცურ კაცობას გაუმარჯოს... სადღეგრძელო დღელია და ეშში შესულმა გააგრძელა: რა ექნა მწერალთა კავშირში არ მწყალობენ, ერთი მტრული პოეტიოთ, ზეცაში ხეტიალს თავი ვერ დაანებაო და თავისთავსაც ვერ მიხვდნაო. მათ ავიწყდებათ, რომ ყველა რეალისტზე დიდი ბოლისტი ჩვენი აკაცი ამბობდა: „არც მიწისა ვარ არც ცისაო“. მე პაინც უფრო ზეცა მწამს, რადგან იქ მეტია სიწმინდე, იქ აღმათ მწერალთა კავშირიც არ არის. ოჟმცა ზეცაშიც არ არის დიდი ბედნიერება. ამიტომ მე მიწამებია მესამე გზა. ჩემი მესამე გზა პოეზიაა, სისხლით ნაწერი ჩემი ლექსები ამ მესამე გზის ქადაგებაა და მე რომ მოვედებო, ეს მესამე გზა პოეზია დარჩება. საქართველო და მშრომელი ხალხიც მუდამ მწამდა: თქვენს მარჯვენას გაუმარჯოს მშრომელ საქართველო. ეს სადღეგრძელო ლექსით დაამთავრა:

თმაგაშლილი ქალის მე დამდეგს ლანდი
ფიჭირი ოცნებას საშველს არ ამღებს
და მაისია, მზე ნელა ჩაღის
და შავი კატა წევს ფანჯარაზე.
არ მეშინია მოვარდნელ ტალღის,
გავიმეორე ჩემი რითმები,
მწამს მხოლოდ ერთი: მშრომელი ხალხი,
მეც მშრომელ ხალხს რიცხვში ვითვლება.

ეს ლექსი რომ წაიკითხა, გრცელი განმარტებაც ზედ მიაყვალა.

—სხე იტყვიან ჩემზე: იყო ერთი პოეტი. იყო ერთი პოეტი, რომელსაც პოეზიის მეტი არაფერი წამდა. პოეზია იყო მისთვის ხალცთავე ხატი და ღმერთი. ამ ღმერთის სამს-

ხურს შესწირა მან ამ ქვეყნიური ყოველზე ბედნიერება.

დიას, ჩვენი დიდებული წინაპრების მიერ ანთებული პოეზიის დიდ სანთლების გვერდით ერთი პატარა სანთელი მეც ავანთე. მე მწამდა, მკეროდა, ამ რწმენით ვწერდი, რომ ჩემს მიერ ანთებულ პოეზიის სანთელს ჩემი მტრები ვერ ჩააქრობენ და ჩემს წამებულს სულს ძეგლად ეს ეყოფა. იყო და არა იყო რა, იყო ერთი პოეტი, რომლის სახელი და გვარი ტერენტი გრანელია. ასე დიწყებო ზღაპარი ჩემს შესახებ და ამ შეთხუღ თუ გაზღაპრულ ამბავში ბევრი რამ იქნება მოკონილი და გადაპარბეზული, ზოგანი დამამცირებენ მე, ზოგანი ზედმეტად განმადიდებენ. ზღაპარი რის ზღაპარია თუ ასეთ გადაპარბეზის ადგილი არ ექნება?

ჩემს შესანდობარს პოეტებიც დალევენ, მათ შორის გალაკტიონიც იქნება, პოეტების მეფე. ეს კი საქმარისზე მეტია და სხვა რამ დიდება არც მიძებნია. ეჰ, თუმცა სუყველაფერი წარმავლია, იყო და არ იყო რა!..

უსმენდნენ გაოცებთ, თვალეში შესცივინებდნენ პეტრე-პავლეს სასაფლაოს უბნის ხელოსნები გრანელს. ზოგს არც ესმოდა ამ საუბრის შინაარსი და მანაც ლენინსა და მწობის ეშხით ყელამდე სავსე სულგანაბლნი უსმენდნენ ქადაგად დამდგარ პოეტს: მოდით ახლა ჩვენი თბილისის სადღეგრძელო დავლიოთ, თბილისის სადიდებელი ვთქვათ. გრძელი, გაქიანურებული სიტყვა თბილისზე ლექსით დამთავრა.

ბებერი მესაფლავე ადგა, ტერენტი გულში ჩაიკრა და მწარედ აქვითინდა, ამ დროს მეწაღე მიტუაც აღრიალდა. ტირილი არ გამაგონოთ. მართალია ჩვენ სასაფლაოზე ვართ, მაგრამ ტირილი არ გამაგონოთ, ჩვენ აქ ახლა საქმიადობთ ვართ, ეს თქვა და თვითონაც ატირდა, ყველანი ინდოურების ქუეკბივით გამომთვარნი ერთმანეთს ეხუტებოდნენ და ტირილდნენ. მერე სტუმრები წავიდნენ და ამ ქოშში ისევ ტერენტი და ბებერი მესაფლავე დარჩა. დილით აღერ, რომ გამოიფიქიათ და ისევ გაშლილი სუფრა რომ ნახეს, ისევ მიცხნდნენ მაგიდის და ქეიფი გააგრძელეს. ბებერმა მესაფლავემ და ტერენტომ მთელი დღე სევს და გულიანად მოიხიზნეს. იმ ღამეს ავად ვახდა გრანელი. მთელი ღამე აბოდებდა, ვილაცას ეძახდა, დამიკადე, დამიკადე, მოვედივარ, მოვედივარ. წარაშარა იმეორებდა ამ სიტყვებს. დედა ეშხანა პოეტს, დედის აჩრდილი გამოეცხადა, მოუფერა: უტუ! მე შენ ისე დაგტოვე, რომ ჩემი ხელის სითბო, დედის ალერსი აღარ გიგრძენია, და მეტყუილა კადეც: შენი უსაშველო სევდა და სიმარტოვე უღელლობა, უჩემობა თან დაგანათლა ჩე-

მო ბიჭო. ვი რა ძნელია შეიღოს რომ დედის
აღვრისი არ ეღიროსება, უდებოდ გაზრდილ
ბავშვს სევდა ჰქვამს და ღრღინის, ნანასავით გა-
მოუცნობი, უძირთა სევდა, შენი ასე დაგ-
მართია.

უტუ! აწი ნუ გეშინია, ნანა შეიღო სულ
მაღე ჩემთან მოხვალ და იმის წილ რაც ბავ-
შეობაში დაგაქალდა და აწინდელ წილსაც ერ-
თად მოგიზღავ ჩემო ბიჭო. სამ შეიღო შენ
ერთადერთი ბიჭი იყავ და ყველაზე მეტი საზ-
რუნავი შენი მმართველდა, ვი რამ დაგაქალდა
ჩემვან ზრუნეაც და აღვრისიც. აწი ნურაფრი-
სა გეშინია ნანა, მოდი, მოდი, ნანა, და დიდი
ხნის უნახავი შეიღო გულში ჩაიკრა დედამ.
უდიდესი კმაყოფილებდა ივრძნო გრანელმა და
ოქროს ღიმილმა გადაჰარა მის დასიცხულ
სახეს.

თვალი გაახილა და გაქრა ზმანება. ისევ
მიღულა თვალი სიცხისაგან გონდაკარგულმა.
ახლა მამა ეზმანა, მამა გაუქავრდა. ეს რას
გავს შენი ცხოვრება. რა გადარეულს დამს-
გავსებობარო შეიღო, ასე იცის ქუჩამ, ქუჩას
ბედნიერება ვისთვის მოუტანია, შენ რომ
მოგიტანოს? დაუბრუნდი ოჯახს, დებს, დებს
მიამურე, იქ სახლიცა და კერაც გაიხარებს
შენის მასკლით. დებს უყვარხარ და არაფერს
დაიშურებენ შენთვის. მეც ზომ მუდამ გა-
გონებდით, რომ ერთად, ერთად ყოფილი-
ყავით განუტყრელად. წადი, წადი შეიღო, კერა
გეკახის, ოჯახის სმა ნუთუ არ გეცმის. სირცხ-
ვილია შენი ასე ზეტიალი, ოჯახის, ჩვენი საერ-
თო სირცხვილია, წადი, წადი სოფელს მიამუ-
რე. იქ ივრძნობ შევას და მოსვენებას, წა-
დი, წადი ბაბაია.. ტერენტიმ შელაპარაკება
სცადა, პირი გაადო, მაგრამ მთლად პირგამშ-
რალმა ხმა ვერ გაიღო. წყალი, წყალი დაიბ-
რიალა, დაივენესა, ბებერი მესაფლავე თავზე
ადგა და უმაღ წყალი მიაწოდა, პირთან მი-
უტანა წყლით სავსე ჭიქა. წყალი მოსეა და
თვალები გაახილა. მამა, მამა სად არის, იკით-
ხა, ვინ მამა გაოცდა ბებერი მესაფლავე, ჩემი
მამა, ჩემი მამა... ისევ დახუტა თვალები.
დღისანს ბორგავდა, მერე ისევ დამშვიდდა
და ახლა ლილი, ლილი გამოეცხადა. სასხუ
ისევ ღიმილმა გადაქრა პოეტს. და სცადა მოხ-
ვევოდა სასურველ სტუმარს, მაგრამ ხელები
ზე ვერ აზიდო, დამძიმებოდა ხელები და აღარ
ემორჩილებოდნენ ავადმოყვას. ლილი ზედ
მიეჭრა სარეცელს, პირადმა მწოლარე პოე-
ტის წინ დაიხოქა და ვედრებით მიმართა: აჰა,
მოვედი, ჩემი ტერენტი! შენ გინდოდა და
მოვედი, დაეტოვე ქმარი, შეიღი და ოჯახი,

მოვედი შენთან ძვირფასო, შენმა უსაფუძვლო
სიყვარულმა გამაბედინა ყოველივე ეს, მაინც
რა ყოფილა ეს პირველი სიყვარული, მოვე-
დი, სამუდამოდ მოვედი სანატრელო და ზედ
დაეკონა სატრფოს. აგადმყოფმა თვალები გა-
ახილა და არ დაიჭერა, ნუთუ მართლა მოვი-
და და თითქმის იყვარა ლილი! ლილი შენა
ხარ ეს. ლილი, ჩემო ლილი — რაღაცნაირი
სასოფელი წარმოთქვა ეს სახელი პოეტმა. —
ვინ ლილი! ისევ გაკვირვებით იკითხა მესაფ-
ლავემ — ჩემი ლილი; ჩემი ლილი. ლულ-
ლუდებდა რაღაცნაირად კმაყოფილი ტერენტი.
მერე, მერე ეს მოჩვენება გაქრა, ისე გაქრა,
რომ ასე რა უგარძენა დასიცხულ პოეტს,
დრო გავიდა და ახლა ხმამაღალი ბოგდა დაიწ-
ყო პოეტმა, ისე, რომ სიტყვებიც გაარჩია
მესაფლავემ:

ჩუმი ღამეა, უფრო სეტყაი
სევდა გამეფდა — გრიგოლს ექვასი!

ვინაა ეს გრიგოლი შე ბედდამწვარო ვინ?
გაკვირვებით იკითხა მესაფლავემ. ბებერი მე-
საფლავე ხედავდა, რომ საქმე სერიოზულად
იყო. გათენდა თუ არა შინ ნაცნობი მეეტლე
მოიხმო და საავადმყოფოში წაიყვანა გონდ-
კარგული ტერენტი...

საავადმყოფოში სამი დღე-ღამე ებრძოდა
სიკვდილს უბატრონოდ მიტოვებული ტერენ-
ტი გრანელი. ის დღეები არ ეცალა ბებერ
მესაფლავეს და ტერენტი ვერ მოიკითხა. მე-
შვიდე დღეს კი ბებერ მესაფლავეს მოაყენეს
ტერენტი გრანელი, ოღონდ ახლა არა ეტლით,
არამედ ბალახინით. ბებერი მესაფლავე
ელოდა ამას, თითქმის გულცივად შეხვდა
ძველს მეგობარს, ზოლო ის გაუჭირდა, რომ
ტერენტი გრანელის ცხედარს დების გარდა,
რომლებსაც იცნობდა, ბებერი მესაფლავე,
ახლა ოციოდე კაცი მოაცილებდა. საიდან?
იკითხა გაკვირვებულმა — ნუთუ ამ ოციოდე
კაციდან ერთსაც მაინც არ გახსენებია ტერენ-
ტი, რომ ამ ბებერ მესაფლავეს თვალით ენა-
ხა ტერენტისათვის გულშემატკივარი ადამი-
ანის შეიღო... პანაშვიდი დამთავრდა, კუბო
საფლავში ჩაუშვეს. ბებერმა მესაფლავემ ნიწ-
ბით მიწა მიავარა პოეტის კუბოს და ხმამა-
ღლა განიმგორა:

მაღე მოვედებო და ვიცო, გულზე
რომ დამაყრიან თბილისის მიწას.

ერთადერთი ნატვრა, რაც აღუსრულდა
პოეტს ეს იყო.

პიორგი სილაქა

პარტიზანული ჩხორი

ვუძღვნი საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების საქმეში თავდადებული მებრძოლის, გულითადი მეგობრის **მეზენი მასილისა** უბირიას ხსოვნას.

სოფელი ჩხორი და მის გარშემო შეიდი სოფელი: ნაფიჩხუ, კოლა, ხაბუმე, ახუთი, ლესიჩინე, კირკი და ლეწურწუმე ცარიზმის დროს შედიოდა წალენჯიხის უბნის საბოქალაქოში, მაგრამ რევოლუციის მერე ხსენებული სოფლები წალენჯიხას გამოეყო და დამოუკიდებელ რაიონში, ჩხორიწუს რაიონში შევიდა. 1918 წლის 5 მაისს კი სოფელი ჩხორიწუს რაიონის ცენტრად დამტკიცდა.

წარსულში წალენჯიხის, ჩხორიწუს და ნაწილობრივ — ნოღალე-მარტვილის უბნების მთიანი ნაწილი, რომელიც ეკუთვნოდა კავკასიონის მთაგორების, უგზოობასა და ტექნიკური კავშირის უქონლობის გამო მიუვალ-მიგადნოლად ადგილებად ითვლებოდა და მას უსოფარ დროიდან „ლაკადას“ ეძახდნენ.

პარტიზანებმა თავშესაფრად ადგილად და მთელი რიგი საორგანიზაციო საკითხების მოსაგვარებლად ლაკადა აირჩიეს. სახელდობრ, ჩხორიწუს, რომელიც ახლაც შედარებით მუდრო და სტრატეგიულად სრულყოფილ ადგილად ითვლება. გასათვარი სისწრაფით მიდიოდა მთელ სამეგრელოში ბოლშევიკური ორგანიზაციების გასამხედროება და წითელ პარტიზანთა რაზმების შევსება ფრონტიდან დემობილიზებული, რევოლუციურად განწყობილი ჯარისკაცებით და დაბალი „ჩინის“ ოფიცრებით.

თავდაპირველად დასავლეთ საქართველოში, კერძოდ, სამეგრელოს ყოველ რაიონში — არსებობდა პატარა-პატარა პარტიზანული რაზმები, თავთავიანთი შტაბებითა და რაზმის უფროსებით. ყველა ესენი დამოუკიდებელნი იყვნენ და რაიმე ცენტრალურ ხელმძღვანელობას არ ემორჩილებოდნენ. ასეთი სისტემა იწვევდა დამუქმაციებს და თავნებობას. რაზმებში ზოგ შემთხვევაში ირა ავანტიურისტები — ბედის მაძიებელნი და აქა-იქ ყაჩაღებიც, მენშევიკურ მთავრობასთან „შემდურებულნი“ რომ იყვნენ, მაგრამ ბოლშევიკებს „უჩივდებოდნენ“.

კოლაში 1918 წლის აპრილ-მაისში ჩამოყალიბებულ რაზმს, მავალითად, ხელმძღვანელობდა ამავე სოფლის კანცელარიის გადამწერი მისე შენგელია, რომელსაც ბოლშევიკებთან არავითარი კავშირი არ ჰქონდა. შენგელიამ თავისი რაზმი მეზობელ სოფელ დოშაყეს შეუსია, დაარბია ის და ადგილობრივ მცხოვრებ თოდუებს, როგორც „კონტრრევოლუციონერებს“, კონტრიბუციის სახით პირუტყვი ჩამოართვა, დაუხოცა და რაზმს შეაქმა. უფრო სავალალო საქმე მოხდა დაბა ხობში, ხობის რაიონის ერთ-ერთი პარტიზანული რაზმის ზოგიერთმა ავანტიურისტმა ადგილობრივი სავაჭროები გაძარცვა. ეს ეპიზოდი ცენტრალურმა მენშევიკურმა მთავრობამ სტატურად გამოიყენა და ვახუთ „ერთობაში“ სპეციალური სტატია მიუძღვნა მას, სადაც ბოლშევიკებს უდიერი სიტყვებით იხსენიებდნენ. ყოველ სუფთა საქმეს ყოველთვის ურევია ცოტადენი ხინჯი და აი, ამ ცოტადენმა ხინჯმა აქა-იქ პარტიზანულ მოძრაობას მიაყენა ჩრდილი.

1918 წლის აპრილის თვეში წალენჯიხის ორკლასიანი სასწავლებლის შენობაში ჩხორიწუსა და წალენჯიხის წითელი პარტიზანების გაერთიანებულ შეკრებაზე აირჩიეს სამხედრო რევოლუციური საბჭო, რომელშიც შევიდნენ დროითე კვარაცხელია, ხარბიონ მალაშხია, მისა და პლატონ შელიები, ევგენი უბირია, სოფელ ქვადუაშის ბოლშევიკური ორგანიზაციის წარმომადგენლები ბაკარტ ნაყუბია, ერასტი ესართია და თადა გოგუა. საბჭოში შეიყვანეს აგრეთვე აფხაზეთიდან ჩამოსული ამხანაგები კოსტა არქანია და აკაკი ქუჩულოია.

ზუგდიდში პარტიზანების ოპერაცია შეუძლებელი იყო იმის გამო, რომ მთელი მარის ხელმძღვანელობა და სამხედრო ნაწილები აქ იყვნენ თავმოყრილი, ამიტომ ზუგდიდელი პარტიზანები: ბიქტორ თორდია, ერეკლე ნაყუბია და სხვები ალ. თოლორაიას მეთაურობით, ენგურს გალა გავიდნენ, პაულე ძივლას პარტი-

ზანულ რაზმს შეუერთდნენ და ბრძოლაში ჩაებნენ: ჯერ შამგონში, შემდგომ კი ანალიაში. ამრიგად, გარდა ზუგდიდისა, მენშევიკურ მთავრობას ხელიდან გამოეცალა მზრის მთელი რაიონები. ზუგდიდიდან გვარდიელებისაგან შემდგარი დამსჯელი რაზმები გაგზავნეს ნარაზენში, ე. წ. „პროკურის“ სპირტის ქარხანაში, სადაც ისინი დაბანაკდნენ ქარხნის ეზოში.

70 გვარდიელი ოფიცერ მიხეილ ბელქა-ნაის მეთაურობით გაგზავნეს წალენჯიხაში, ისინი დაბანაკდნენ ვალაჟანშემორტყმულ მაღლის ეზოში. გვარდიელები დღისით სოფელს, კერძოდ, ბოლშევიკების ოჯახებს აწიოვებდნენ, ღამით კი ეკლესიის ეზოში შეილაღებოდნენ ზოლში. „პროკურის“ სპირტის ქარხნის ეზოში დაბანაკებულ გვარდიელებს თავს დაესხა პარტიზანული რაზმი ჯვებე ჩიჩუას მეთაურობით და განაიარაღა ისინი, პარტიზანებს ნაღავად დარჩათ საეჭრ-ამოღებული 2 ცალი ტყვიამფრქვევი, 8 ცხენი და 8 ტყვე. ყოველივე ამითურთ ჩიჩუა ჩამოვიდა ჩხოროწყუში და თავისი რაზმი სამხედრო საქმეში გამოცდილ თოდა გაგუას რაზმს შეუერთა. ტყვეებს შორის იყვნენ ზუგდიდის მენშევიკური პარტიის აქტიური წევრები: ვაზო ჯგუშია, ტერენტი ლატარია და 1905 წლის რევოლუციის დროს ყოფილი რაზმის ვანოქმული უფროსი სვიმონ გახას ძე თოლორაძეა. ამ უკანასკნელმა პარტიზანული რაზმების ხელმძღვანელობას აღუთქვა, რომ მენშევიკების საწინააღმდეგოდ იმუშავენდა, რის შემდეგ იგი გაათავისუფლეს. მან მართლაც შეასრულა სიტყვა და მენშევიკურ პარტიას გადაუდგა, რისთვისაც ის დაატუსაღეს და ქუთაისის დილევში მოათავსეს.

როგორც ცნობილია, რევოლუციამდე იგი ქუთაისის დილევში იჯდა, როგორც კატორღისკაცი და გაათავისუფლეს რევოლუციის დღეებში. ისევე დილევში ჯდომა, ამდენი ტანჯვა ვერ აიტანა და გარდაიცვალა (იმასაც ამბობდნენ, მენშევიკურმა მთავრობამ ვერ აპტია განდგომა და მოწამლეს).

მოულოდნელად ჩხოროწყუში ჩამოვიდა ალექსანდრე (სანდრო) ქაიხოსროს ძე მახარაძე! იმავე დღეს ს. ნაფიჩხოლან ჩამოვიდა

1 ალექსანდრე (სანდრო) ქაიხოსროს ძე მახარაძე რკპ(ბ) წევრი 1917 წლიდან, ყოფილი მეფის ჯარის ოფიცერი, 1918 წელს დასაგლეთ საქართველოს პარტიზანული რაზმის მეთაური, რაზმის დროებითი დაშლის მერე ხონში მიხა შელიასა და ვანო ჩაყვეტაძესთან ერთად გვარდიელებმა დაატუსაღეს და მოათავსეს ქუთაისის დილევში. გათავისუფლების შემდეგ გაგზავნეს მოზდოკს, სადაც თერგვარდიელებთან ბრძოლის დროს დაიღუპა.

ივანე (ვანო) ვასილის ძე ჩაყვეტაძე — დასველეთ საქართველოს პარტიზანული რაზმის მეთაური ლიტეკური ხელმძღვანელი.

იმჟამად ჩხოროწყუში ბრძოლისუნარიანი 200 პარტიზანი იდგა, 250 პარტიზანი კი ს. კურხუში იყო თავმოყრილი და ნიშანს ელოდნენ ჩაყვეტაძისაგან — რათა ჩხოროწყუელებს შეერთებოდნენ. ამ რაზმის შესაქმნელად ჩაყვეტაძემ დიდი ენერგია დახარჯა. უფრო ადრე მის მიერ მარტვილში შედგენილი პარტიზანული რაზმი — 60 კაცი — რომლებშიც ერივნენ პეტრე წიწორია, ლეონტი კარტოზია, ოლიფანტე ოჩიკავა, მიშა ვეგეჟკორი და სხვები — გაგზავნეს სოხუმში აჯანყებულების დასახმარებლად.

მახარაძემ და ჩაყვეტაძემ, თანახმად ა. გეგეჟკორის მითითებისა, გადაახალისეს სამხედრო საბჭო და შტაბი. სამხედრო საბჭოს სათავეში ჩაუდგა ვანო ჩაყვეტაძე, ზოლო შტაბს ს. მახარაძე. სამხედრო საბჭოს წევრებად აირჩიეს მიხა და პლატონ შელიები, ჯვებე ჩიჩუა, ევგენი უბირია, სანდრო გვასალია; შტაბის წევრებად აირჩიეს: თადა გოგუა, ერასტი ესართია, ფარნა შენგელია. ვანო ჩაყვეტაძის მიერ ჩამოყალიბებული პარტიზანული რაზმი — 250 კაცი — ჩამოვიდა სოფელ კურხუდან და ჩხოროწყულთა რაზმს შეუერთდა. 450 რაზმელი საგრძნობ ძალას წარმოადგენდა. რაზმელებს ჰქონდათ სხვადასხვა სისტემის „ვეიტოკეები“, ბერდანკები, ხელყუმბარები. და პისტოლეტები. უფრო ადრე მახარაძემ და ჩაყვეტაძემ განაიარაღეს ავანტურისტების პატარა-პატარა რაზმები, რაზმიდან დაუყოვნებლივ დაითხოვეს მოსე შენგელია.

რაზმი რეგულარული ჯარის სისტემის მიხედვით იქნა რეორგანიზებული: ათეულებად,

მასთან ერთად დაიღუპა მისი მეუღლე ანალია პეტროსიანი (კამოს და).

2 ივანე ვასილის ძე ჩაყვეტაძე — რკპ(ბ) წევრი 1917 წლიდან, დაიბადა 1893 წელს სენაკის მზრის ს. კურხუში ერთ-ერთი ნიჭიერი ორგანიზატორი და დამაარსებელი რკპ(ბ) უჯრედისა სენაკისა და ნაწილობრივ ზუგდიდის მზრებში. 1913 წელს დასაგლეთ საქართველოს პარტიზანული რაზმის უნარიანი პოლიტიკური ხელმძღვანელი (კომისარი), 1919 წელს ქუთაისის დილევადან განათავისუფლების მერე სამუშაოდ გადადის საბჭოთა აზერბაიჯანში. 1921 წელს ჩამოყვება XI არმიას. ეჭირა სხვადასხვა საპასუხისმგებლო თანამდებობა. გარდაიცვალა 1970 წლის თებერვალში.

გიორგი ციხლაძე
პარტიზანული ჩხოროწყუ

ოცეულებად და ასეულებად. ჩამოყალიბდა აგრეთვე სპეცდანიშნულების მსვერავთა ათეული, სსენებულ დანაყოფების მეთაურებად

დანიშნა იმპერიალისტური ომის პირობებში — მეფის ჯარის ყოფილი უმცროსი ოფიცრები — კერძო შემადგენლობა.

საქართველოს ოკუპაციები

1918 წლის მაისის ერთ ღამეს, 2 საათზე, წალენჯიხის მიმართულებით ჩხორიწყუდან დაიძრა პარტიზანთა რაზმი.

სოფელ ხაბუმესთან, მდინარე ხობისწყალზე გადებულ ბოგირის ვიწრო საცალფეხო ხილზე რაზმის გადაყვანას საკმაო დიდი ხანი დასჭირდა. მსვერავებს და მოწინავე დანაყოფს, რომლებიც წინაღინე იყვნენ გაზაფხულზე, ბრძანება ჰქონდა მიცემული, გათენებამდე ეკლესიის გალავნისათვის ალყა შემოეკრათ, მოულოდნელად შეეპყრათ ღამის გუშაგები და ამით გაეადვილებათ გვარდიელთა ტყვედ ჩაგდება და ოპერაციის უსისხლოდ ჩატარება, მაგრამ გუშაგები ფხიზლობდნენ, მათ ღროზე გაიგეს რაზმის მოახლოება და განვაში ატყესეს. პარტიზანთა გეგმა ჩაიშალა.

მტერს ეკლესიის მისადგომები კარგად გაემაჩვირა, მაღალ სამრეკლოზე დადგმული ტყვიამფრქვევი ამ მისადგომებს მბრძანებლობდა. გვარდიას ძალზე ხელსაყრელი პოზიცია ეკავა.

პარტიზანული რაზმის ხელმძღვანელობა სისხლის ღვრას ერიდებოდა, მიეღ ბრძოლაში მხოლოდ ერთი კაცი მოკლეს — მენშევიკების ადგილობრივი მთავრობის მილიციელი დათა კალანდია.

ს. მახარაძემ რამდენიმეჯერ შესთავაზა მ. ბელქინას კაპიტულაცია, მაგრამ მან თუარა და რაზმს ტყვიამფრქვევის ჯერით უბასუხა. ასე მიდიოდა ღრო.

პარტიზანულ რაზმს სამეგრელოს ყოველი კუთხიდან იარაღიანი და უიარაღო რაზმი ემატებოდა. ფოთის რკს(მ) ორგანიზაციამ გამოგზავნა თავისი წარმომადგენელი — ვასო ჭაბურია და აცნობა, რომ თავის რაზმს გამოგზავნიდა ზუგდიდის აღებისთანავე. ცხადდებოდნენ აგრეთვე ცალკეული პატარ-პატარა რაზმებიც, ისეთები, როგორიც იყო დარჩეული ბოლშევიკის მიხა მამფორიას რაზმი და სხვ. პარტიზანების ზურგში მათი თანამგზავნობი უიარაღო გლეხობა იყრიდა თავს, მათ ჭოღელ გიგო ხვიჩას ძე შენგელიას თაოსნობით მებრძოლების კვება იკისრეს, ახლომხლო მცხოვრებლებსაგან ნებაყოფლობით მოგროვილი სურსათით.

პარტიზანების რაზმს პერსპექტივაში მიზნად ჰქონდა დასახული ზუგდიდისა და სენაკის აღება და შემდეგ სამტრედიის იერისმითა.

ზუგდიდიდან ჩამოსულმა მაცნემ ს. მახარაძეს ცნობა მოუტანა, რომ ოფიცარი ანთელავას მეთაურობით გვარდიელების დასაპყრბილად ერთი ბატარეა მოდიოდა. მახარაძემ შეჩერებული რაზმი გაგზავნა, რათა გვარდიელებს ს. კორცხელთან ჩასაფრებოდნენ და შეეპყროთ, როცა ანთელავამ ეს გაიგო, შეშინდა, ქვეშევს წამართმევინო და სასწრაფოდ უკან გაბრუნდა.

მივე დეს მაცნემ ისევ მოიტანა ცნობა, რომ „ისევ დეს ბატარეა 200 გვარდიელის თანხლებით თქვენსკენ მოდისო“.

სერიოზული ვითარება შეიქმნა. ამას გრძნობდა მახარაძე და სასწრაფოდ საშხედრო საბჭოს თათბირი მოიწვია. მან წამოაყენა წინადადება, დაუყოვნებლივ, სანამ მსვერავი ნაწილი მოვიდოდა, ეკლესიის გალავნი აეღოთ და გვარდიელები დაეპყვევებინათ. ამისათვის გალავანში ხელუწყმარები უნდა ჩაეყარათ, შემდეგ რაზმი გალავანზე გადამგრალოყო და გვარდიელებისათვის ხელნართული ბრძოლა გაემართათ. ეს ღიბი მსხვერპლის გადებას მოითხოვდა, ვინაიდან გალავანს ერთადერთი კარი ჰქონდა და ერთი მისასვლელი გზა, რომელთაც ტყვიამფრქვევი იცავდა. თანაც, პარტიზანებს ძალზე ცოტა ტყვია ჰქონდათ, მახარაძის წინადადებას მიემხრნენ სამხედრო საბჭოს მცოდნე საბჭოს წევრებიც; არ იყო სხვა გამოსავალი. „უნდა ვიჭაროთ, თუ არა, გვარდია მოახლოებისას ქვეშეხიდან ცეცხლს გახსნის, ეს კი პარტიზანებს მორალურად დასცემსო.“ — თქვა მახარაძემ. გულმა თუ უგერძო ოფიცარი ბელქინას, რომ პარტიზანები უკიდურეს ზომებს მიიღებდნენ და შედრკა. გალავანზე თეთრი ალამი აფრიალეს. პარტიზანებმა უმსხვერპლოდ დაიკავეს ეკლესიის მისადგომები და ჭიშკარი.

გვარდიის მეთაურებს ეშინოდათ მოტყუებისა და გარანტიად მოითხოვეს, რომ მათთან მისულები მახარაძე და ჩაყვებამ, მაგრამ საშხედრო საბჭომ თანხმობა არ მისცა. მათ გამოუყვეს კომისია მიხა შელიას თავმჯდომარეობით; ისინი შევიდნენ ეკლესიის გალავანში და გვარდიელების ოფიცრის მიხედვით ბელქინას წინადადება მისცა. ყველანი განიარაღებულყვენ. გვარდიელებმა ეკლესიის ეზოში იარაღი დაყარეს; შელიას წინადადებით, განიარაღებული გვარდიელები ეკლესიაში შეიყვანეს და მცველები მიუჩინეს. მაგრამ აქ მოხდა უსამართლო ინციდენტი: ავან-

ტურისტები პარტიზანები, რომლებიც მასხარაძის და ჩავეჭაძის წმენდას გადაურჩნენ, ღია კარიდან შემოვივდნენ, ეზოში დახვებულ იარაღს დაესივნენ და დაიტაცეს, ზოგმა ორისამი შაშხანა აიკიდა მხრებზე, ატყდა ერთი ჯიკაობა და კინკლაობა, ზოგს თოფის საკეტი შერჩა ხელში, ზოგს უსაყეტო თოფი და სხვა.

ამის დანახვისას. ს. მახარაძე გაეცქნდა, ავირდა სამრეკლოზე, გვარდიელების მიერ უპატრონოდ მიტოვებულ ტყვიამფრქვევს მივარდა, სახელური გადასწია და მოკინკლავეების თავზე რამდენიმე ჭერი დაუშვა. ყველანი ერთ ადგილზე გაშენდნენ...

მე, მაშინ 16 წლის ყმაწვილი კახლით, მთელი სამი დღის ბრძოლის განმავლობაში უიარაღოდ ვიყავი, თეთრი აბრეშუმის ხალათი მეცვა, ერთი დანაყოფიდან მეორეში დავბრბოდი — მევედმირე ვიყავი და ყველა რანგელი მიცნობდა. მორიდებით, ცნობისმოყვარეობით შევეუბნე დიდების კინკლაობას. ამ დროს იყო რომ მახარაძემ სამრეკლოდან გადმოშახა:

— რა გეპარა ხარ, ახალგაზრდავ?

— წასწავია ვახლაყარ, ამხანაგო სანდრო!

— კარგი გეპარია! შეგიძლია გაწახანგო ეგ ავანტურისტები? მიხვდი? — იყვირა მახარაძემ.

— ვერა! (მაგრამ იმას კი მიხვდი, რომ მახარაძე რაღაცას ხუმრობდა.)

— ბიჭო, სროლა იცი?

— ვიცი.

— აიღე თოფი და მალურები, რომელიც მოგეწონება, ორივე გატენე და დადექი აი, იქ, სასვლავოს ძეგლთან — არ დამიყოვნებია და მაშინვე ავირჩიე ერთი „ეიტოვკა“ და მალურები.

— გატენე ტყვიებით ორივე! — მომამახა მახარაძემ.

— გაეტენე!

— ახლა მისმინე, ვინც დაყრილ იარაღს ხელს ახლებს, ესროლოდ და მოკალი, გასაგებია? — აი, ამას ჰქვია გაწახანგება!

— გასაგებია, ამხანაგო სანდრო! — გუპასუნე და მალურების ჩაშახი უკან გადავწვი.

— ახლა ყურადღება, — ისევ იქუხა მახარაძემ — ვინც იარაღი თოფივებურად აიღეთ, ამწამსვე დაყარეთ ისევე, ახა, სწრაფად, სწრაფად, — მახარაძემ ტყვიამფრქვევის საკეტი დაჩახუნა, აქეთ მე გატენილი მალურები აეწვი ზევიტო...

მასხარაძის ბრძანების თანახმად, რამდენიმე „პარტიზანმა“ იარაღი დაყარა.

— ნადელი იარაღი ასეულის მეთაურებმა უიარაღო ბოლშევიკ-პარტიზანებზე გაანაწილნენ, — ბრძანა მახარაძემ. მან გადაწყვიტა, გვარდიელები თავიანთი ოფიცრებითურთ გვეთავისუფლებინა, მხოლოდ პირობა ჩამოართვა,

რომ „შემდგომში ისინი პარტიზანების წინააღმდეგ არ იბრძოლებდნენ.“

სხვადასხვად არ შეიძლებოდა მოქმედოდა, მახარაძეს მდგომარეობა უკარანებდა ასეთი ღონისძიების ჩატარებას.

შემდეგ ზუგდიდის მიმართულებით მოენებნი ვაგზავნეს, რათა მომავალი მამველი გვარდიელებისათვის მოხერხებულად ეცნობებინათ, რომ წაღწევისში მყოფი ბელქინის დანაყოფი განიარაღებულია და დაახლოებით 2500 შეიარაღებული პარტიზანი მზად არის ზუგდიდზე იერიშის მისატანად.

ამ დროს ვასავალ კართან ხდებოდა შემდეგი ინციდენტი: ჰეშკარს იცავდა ოცეულის მეთაური, ჩხორიწყეული ბოლშევიკი დიანოზ პერტაია. მეც ამ ოცეულში ვიყავი.

კარს შიგნიდან მოადგნენ განთავისუფლებული გვარდიელები თავიანთი ოფიცრებითურთ და სამი ქალი: ორი ეკლესიის მონაზონი იყო, ერთი კი ადგილობრივი მღვდლის ქალიშვილი. მათ პირველ რიგში ითხოვეს გასვლის ნებართვა. როცა პერტაიამ მათი გაჩხრეკა ბრძანა, ქალებმა იყვირეს:

— როგორ? ქალების გაჩხრეკა და ისიც მონაზვნებისა როგორ შეიძლება?

— მამა გიცხონდათ, უბიწოები ბრძანდებით. აქ გვარდიელებთან ეყარეთ და კიდევ ბევრს ლაპარაკობთ, შავო ანგელოზებო! — უყვირა პერტაიამ.

ყველა მოერიდა ქალების გაჩხრეკას, მაშინ პერტაიამ პირადად სათითაოდ ყველა მათგანი მოურიდებლად — დეტალურად გაჩხრეკა. მათ აღმოჩნდათ მრავალი პისტოლეტი უზემბში, კაბისქვეშ და წარმოიდგინეთ საცელებშიც... ამ ოპერაციის შემდეგ პერტაიამ ატირებულ ქალებს დაუცახანა და კარში გაყარა...

მახარაძის გადაწყვეტილება გვარდიელების მიმართ პერტაიამ ალბათ რბილად ჩასთვალა და თვითონ მოიგონა მათი „დასჯის“ მეთოდი. შიგნიდან, კარის ორივე მხარეს, თითო-თითო საგანგებოდ შერჩეული ღონიერი პარტიზანი დააყენა და უბრძანა: ყველა გვარდიელს გასვლისას თითო-თითო მავარი პანდური უთავაზრეთ, ოფიცრებს კი ორ-ორიო. ამრიგად, ორმაგად გაპანდურებული გვარდიელები თავს ვერ იკავებდნენ და კართან, დამრეც ნიადაგზე თავდაყირა ვარდებოდნენ, რაც თავშეუკავებელ ხარასმა იწყევლა პარტიზანებში. ამის შემყურე გვარდიელების ოფიცრები მახარაძესთან გაიქცნენ და შესჩივლეს ასეთი დამცირება გაუგონარი ამბავიაო. მახარაძე მივარდა პერტაიას და დაუყოვნებლივ შეაწყვიტინა „დასჯა“. პერტაია ძლიერ ნაწყენი დარჩა,

პარტიზანმა
პარტიზანმა

იძახდა: — როგორ? ამ ბურჟუაზიზმმა ვირმეილებმა რეები არ ჩაიდინეს და ახლა ასე იოლად აქედან უნდა წაბრძანდნენ, მაგრამ რას იზამდა. მახარაძეს ხუმრობა რომ არ უყვარდა, ეს მან კარგად იცოდა და განუხეხა ამჯობინა.

წალენჯიხის ცენტრში ჩატარდა ხალხმრავლი მიტინგი, სადაც ვრცელ მოხსენებით გამოვიდა ი. ჩავეტაძე. მან გააშუქა დასავლეთ საქართველოში პარტიზანული რაზმის მოქმედების არსი და დასახა მომავალი პერსპექტივები. მოხსენების დამთავრების შემდეგ წალენჯიხის კანცელარიის აივანზე ჩავეტაძემ ხმაიალა წალენჯიხის რაიონში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარება გამოაცხადა და მიულოცა დამსწრეთ. ამ ცნობას პარტიზანები თოფების ბათქით შეხედნენ. წალენჯიხის რაიონის საბჭოთა ხელისუფლების ბოლშევიკურ კომისრად არჩეულ იქნა ბოლშევიკი იოსებ ანტონის ძე კვარაცხელია — „ჩე-დუღამი“⁴.

განიარაღებული გვარდიელებსაგან ნადევლად დარჩა 100-მდე „ვინტოვკა“, 60 პისტოლენი, ერთი ტყვიამფრქვევი — 5000 ვაზნითურთ, გარდა ამისა, მოსახლეობამ ჩააბარა 600 „ვინტოვკა“. ამ დროს ხელმძღვანელობასთან გამოცხადდა „შეირიკი პაკეტში ხელში ქუთაისის „გუბკომიდან“, ზუგდიდიდან კი მოვიდნენ დეღეგატები, რომლებმაც გადასცეს ცნობა: ზუგდიდის მთავრობა და მენშევიკური ორგანიზაცია აცხადებენ, რომ ქალაქს უბრძოლველად მივბრუნო.

„გუბკომიდან“ გამოგზავნილ პაკეტში აღმოჩნდა განკარგულება იმისა, რომ დროებით დაუყოვნებლივ შეეწყვიტათ ბრძოლა და დაეშალათ შეიარაღებული ძალები — იარაღის შეწირულობით. მხოლოდ მახარაძეს და ჩავეტაძეს აძლევდნენ წინადადებას გამოცხადებულიყვნენ ქუთაისის „გუბკომში“, განკარგულების

შეუსრულებლობა გამოიწვევდა პარტიის ერთ მათ დატოვებს და ურჩობა შეეხებოდა, როგორც ავანტიურა.

როგორც შემდეგში გამოირკვა, ასეთი დონისძიება იმით იყო გამოწვეული, რომ მენშევიკურ მთავრობას გერმანელების ჯარების დახმარებით უნდოდა ჩაენშო საქართველოში გლეხების აჯანყება, ამისათვის მათ ხელშეკრულება დადეს გერმანიის ჯარების სარდლობასთან. უთანასწორო ბრძოლაში მოსალოდნელი იყო დიდი მსხვერპლი და ამის თავიდან აცილების მიზნით ქუთაისის „გუბკომი“ მოითხოვდა დროებით ბრძოლის შეწყვეტას.

(მეუბრძვად იმისა, რომ სამხედრო საბჭოს ხელმძღვანელობა უხერხულად გრძნობდა თავს პარტიზანთა რაზმის წინაშე, მაინც არ შეიძლებოდა მას ანგარიში არ გაეწია „გუბკომის“ განკარგულებისათვის).

როცა მახარაძემ „გუბკომის“ განკარგულება გააცნო პარტიზანთა საერთო კრებას, ამან, როგორც მოსალოდნელი იყო, დიდი აღრზუბა გამოიწვია. ერთ-ერთი რაზმის მეთაურმა სანდრო გვასალიამ განაცხადა, რომ ეს „ნამდვილი დამცემლობა და დოლატაო“. ყველანი ყვიროდნენ... „ეს იმ დროს ხდება, როცა ზუგდიდი კაპიტულაციას ამირებს, კარზე მომდგარ გამარჯვებას ხელიდან ვტაცებენ“. მისა შელიამაც გამოთქვა აზრი: „გუბკომის“ განკარგულება უნდა შესრულდესო“, მაგრამ აღეშლებული პარტიზანები არ წყნარდებოდნენ... მდგომარეობა ისეე ჩავეტაძემ იხსნა. მან ვრცლად განუძარცა პარტიზანებს ის მოტივები, რითაც ხელმძღვანელობა „გუბკომში“, როცა ასეთ განკარგულებას იძლეოდა, ჩავეტაძემ გამოიყრა განკარგულება: „მახანაგებო, მენშევიკური მთავრობა მიხვდა, რომ თავისი ძალებით ჩვენზე ვერ გამამარჯვებდა და მუხანათურ ხერხს მიმართა. მან გერმანული ჯარების გენერალთან დახმარებისათვის ხელშეკრულება დადო... გერმანელი ჯარისკაცები გერმანელი ოფიცერების მეუთურობით უკვე აწიოვებენ აღმოსავლეთ საქართველოს ბოლშევიკურად განწყობილ სოფლებს. უთანასწორო ბრძოლაში დიდი მსხვერპლი რომ არ გვიღოთ, ამისათვის „გუბკომმა“ გადაწყვიტა, დროებით ხელი ავიღოთ ბრძოლაზე. ყოველ შემთხვევაში, გამოვუთ კომისია, რომელიც წავა ქუთაისში და „გუბკომში“ გაიგებს საქმის ვითარებას უფრო დაწვრილებით...“

ამ უკანასკნელმა წინადადება მღელვარე

3 მენშევიკურ გვარდიას ეცა აფურისფერი „ბურჟუაზიზმი“.

4 წალენჯიხაში სხვადასხვა დროს მოღვაწეობდა ორი იოსებ კვარაცხელია, ორივე ანტონის ძე, ერთი მთავანი — წარმომოებით ს. ნაიფულან, ბოლშევიკი იოსებ ანტონის ძე, ქაღარათშიანი „ჩე-დუღამი“ მეორე — იოსებ კვარაცხელია, წარმომოებით წალენჯიხიდან, მენშევიკური პარტიის აქტიური წევრი, მუშაობდა წალენჯიხაში — იყო მენშევიკური პარლამენტის წევრი, განათლებული და ტრბიუნი — (მავომიანი — „უჩა-დუღამი“). ისინი ერთმანეთისაგან რომ გავრჩათ, ერთს ხალხმა შეარქვა „უჩა-დუღამი“, მეორეს „ჩე-დუღამი“. იოსებ კვარაცხელია — „ჩე-დუღამი“ საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების მერე სიკვდილად მუშაობდა სხვადასხვა სასახლის მკვლელო თანამდებობაზე წალენჯიხაში.

5 1918 წლის მაის-ივნისის რკ(ბ) ქუთაისის „გუბკომის“ შემადგენლობა ასეთი იყო: 1. მამია ორახელაშვილი, 2. მიშა ოყუჯავა, 3. ნიკ. ოყუჯავა, 4. ვ. კანდელაკი, 5. ვანო სტურუა, 6. თედორე კალანდაძე, 7. ვარლამ კალანდაძე.

მასა დააწყნარა. შემდეგ სამხედრო საბჭომ და შტაბმა რაზმების მეთაურები მოიწვია. გადაწყდა, რაზმი დროებით დაეშალათ და იარაღი გადაეშალათ. განაწილების შემდეგ დარჩენილი იარაღი და ტყვიები შეინახეს ს. ნაიფუშვი, ნ. გვარამაძის ოჯახში.

წალენჯიხაში მომხდარი ამბების ვრცელი მოხსენება სპეციალური პავეტით „ჭაჭვისებური“ კავშირის მეშვეობით გაიგზავნა ა. გე-

გეჰკორთან ქ. ონში, არჩეული კომისია ქუთაისის გაემგზავრა, თანახმად „გუბკომის“ კარგულებისა, მაგრამ კომისიის სამივე წევრი ს. მახარაძე, ი. ჩავეტაძე, მ. შელია გვარდიელებმა დაპატიმრეს ზონში და ჩასვეს ქუთაისის დიდგეში, სადაც მათ დაჰყვეს 1919 წლის თებერვლამდე, ასე რომ ამ სამ კაცს შემდგომ პარტიზანულ ბრძოლებში მონაწილეობა არ მიუღია.

ბრძოლა აფხაზეთში

მდინარე კოდორთან ბოლშევიკების სასარგებლოდ ბრძოლის გათავების შემდეგ აფხაზეთში საბჭოთა ხელისუფლება იქნა დამყარებული ნესტორ ლაკობას, არშბას და ათარბეგოვის ხელმძღვანელობით. გალის რაიონში კი საბჭოთა ხელისუფლების ჩამოყალიბების რეალური იყო ვლადიმერ შონია.

ასეა ბრძოლამ ანაკლიაში გადაინაცვლა. მე ჟუშუალოდ ვმონაწილეობდი ამ მოვლენებში; აი რა მოხდა:

ჩხოროწყუს რაიონის ს. მეორე ქოლის ბოლშევიკებმა გადაწყვიტეს დახმარებოდნენ პ. ძიგუას რაზმს. 20 ბოლშევიკი, ივანე ნიკოს ძე გოგუას მეთაურობით, გაემგზავრა გალის რაიონის ს. ოტობაიაში. გვალვა წვადა ყველაფერს. ენგურის ისე იყო დაპატარავებული, რომ რაზმმა ს. ოცარცესთან ის დაუბრკოლებლად გადალახა.

ზუგდიდის მხრიდან ზარბაზნის გუგუნი ისმოდა, ყველა ღელავდა. ენგურის რკინიგზის დროებითი ხიდის გადმოღმა მიწაყრილის ორივე მხარეს წინააღმდეგობას პარტიზანების მიერ დახოცული გვარდიელები ეყარნენ. სიცხეს თავისი ექნა... ირგვლივ საშინელი სუნი ტრიალებდა.

შუალედ იქნებოდა. ზუგდიდის მხრიდან ქვემების სროლა ისევ ისმოდა. როგორც გავიგეთ, პარტიზანული რაზმის წინააღმდეგ

მენშევიკური მთავრობის ქართული ჯარის რეგულარული დივიზიის ნაწილები იბრძოდა გ. ქუთათელაძის მეთაურობით. საღამო ემსვოდას რაზმი ს. ოტობაიაში შევიდა. აქ ცნობილი გახდა, რომ ძიგუას რაზმს ანაკლია დაეტოვებია და თან ჩამოესვენებოდა იქ ბრძოლის დროს მოკლული წალენჯიხელი პარტიზანი, რაზმის ერთ-ერთი დანაყოფის უფროსი დიმიტრი შანავა. როგორც პარტიზანები ამბობდნენ, ის ხმაღამოდებული წინ დაუდგა დანაყოფს ძახილით: წინ, ამხანაგებო! წინ! ამ დროს ერთ-ერთი სახლის ფანჯარა გაიღო და ელიდა მღვდელმა ნავანიდან ზურგში ესროლა შანავას და განგმირა. წინააღმდეგობა მღვდელს დაეკადნა: ჩემი თეთრი წვერი ბოლშევიკის სისხლით უნდა შევღებო.

ძიგუას რაზმელები იმუქრებოდნენ: მღვდლის ვეარს დავადგენ, დეიჭერთ — ხეზე თავდაღმა ჩამოვკიდებთ და თეთრ წვერს თხის სისხლით შევუღებთ.

ოტობაიას კანცელარიის ეზოში დაღუპული შანავას პარტიზანულად გაიმართა სამკურნალო მიტინგი. აივნებიდან მგზნებარე სიტყვა წარმოთქვა პავლე ძიგუამ. ცოტა ხანიც და შანავას კუბო საიმედო პარტიზანებმა წალენჯიხის მიმართულებით წაასვენეს.

მოსაღამოდა. რაზმი ნელ-ნელა გაუჩინარდა ოტობაიის და თავილონის ტაობიან ტყეში.

პარტიზანების რაზმის ჩამოყალიბება სოფ. ხაბუშეში

1918 წლის 5 ივნისის კვირა დღეს, ა. გეგეჰკორის განკარგულებით, ყველა იარაღიანმა პარტიზანმა — 600 კაცმა — თავი მოიყარა ჩხოროწყუს რაიონის სოფ. ხაბუშეში, მდინარე ზობისწყლის მარჯვენა ნაპირზე გაშლილ მინდორში, ძირითადი რაზმელები იყვნენ ჩხოროწყუს, წალენჯიხის, ხიბულის, ხობის და ზუგდიდის რაიონებიდან მიტინგზე სიტყვა წარმოთქვეს ალექსანდრე და მიხეილ

გეგეჰკორებმა. დაახლოებით ასეთი შინაარსის იყო მათი სიტყვა:

„ამხანაგებო, თქვენ კარგად იცით, რომ ამ ცოტა ხნის წინათ ქ. ქუთაისის „გუბკომის“ განკარგულების თანახმად, ჩვენ გვარდიელების წინააღმდეგ ბრძოლა შევწყვიტეთ. ახლა

გიორგი ციხლაძე

პარტიზანული ჩხორიოყუ

გიმეორებთ, ჩვენი ბრძოლის გაგრძელება შეუძლებელი იყო იმის გამო, რომ საქართველოს მენშევიკურმა მთავრობამ ხელშეკრულება დადო ჩვენს ტერიტორიაზე მყოფი გერმანიის ჯარის გენერალთან, რათა ისინი დახმარებოდნენ გლეხების აჯანყების ჩაქრობაში. გერმანიის ჯარის ნაწილებმა იწყეს რეპრესიები აღმოსავლეთ საქართველოში. იგივე მოვლოდა დასავლეთ საქართველოსაც. ქუთაისის „გუმბ-კომმა“ გაითვალისწინა ეს და რათა აეცილებინა უთანასწო ბრძოლაში ცუდად შეიარაღებული პარტიზანების სისხლის ღვრა, გასცა განკარგულება, რომ ბრძოლა გვარდიელების წინააღმდეგ შეეგეწევიტა. ახლა კი იმავე „გუმბკომის“ ახალი განკარგულება გვაქვს, რომ დავეხმაროთ დღეშეთის აჯანყებულ გლეხობას. ჩვენი სვლა-გეზოა სოფლები: კურსუ, სალხინო, კინხა, გორდი, ცაგერი, ონი, მამისონის უღელტეხილი, ალაგირი, არდონი, ზესლანი, ვლადიკავკაი, ყაზბეგში შევერთედებით დღეშეთის აჯანყებულებს და შემდეგ ბრძოლას განვაგრძობთ, როგორც ამას მიგვიითობეს პარტია. ამხანაგებო, ჩვენი ბრძოლა სამართლიანია, საქართველოს წვრილ-ბურჟუაზიულმა მენშევიკურმა მთავრობამ მოგეწევიტა რუსეთს. ჩვენ გვინდა საქართველოში დამყარდეს საბჭოთა ხელისუფლება. ამას მოგვიწოდებენ, ამხანაგებო, სტალინი და ორჯონიკიძე. მაშ, გაუმარჯოს საბჭოთა ხელისუფლებას საქართველოში, ძირს წვრილ-ბურჟუაზიული მენშევიკური მთავრობა, წინ, წინ, ამხანაგებო“.

იგრილა პარტიზანების ვაშამ, რომელიც ეჭოდ მოედო ლეკადის მთებს.

პარტიზანების სახელით სიტყვით გამოვიდა თაღა გოგუა:

„ამხანაგებო, მე ვერაფერს დავუმატებ გეგმეკორების სიტყვებს, ყველაფერი ჩვენთვის გასაგებია, პარტიზანების სახელით მოგესალმებით. მზად ვართ შევასრულოთ ყოველგვარი თქვენი განკარგულება, რომელიც გამოიღონარეობს ჩვენი ბოლშევიკური პარტიას მითითებიდან. ერთი კიდევ, ჩვენ გვირგვია მოყვამან ამხანაგები, ვისაც არ უნდა ჩვენთან წამოსვლა, ვისაც ვერ შესწევს ვაჭაყობა, ჯობია ახლავე სთქვას უარი და ჩამოიცილოს, ჩვენ ამჟამად ვდგევართ. ისტორიულად გილზე. ზუსტად აქ, 1857 წელს, აპრილის თვეში, მუქედელ მიჭავას ლეკადელებს 12000-იანმა ურდუმმა ფიცი დადო, რომ ერთსულოვნად იბრძოდნენ ცარიზმის წინააღმდეგ. მიუხაბთ ჩვენს წინაპრებს და ფიცი დავდოთ, რომ ვიბრძოლებთ საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისათვის“.

გეკასმა პარტიზანმა იქუხა: „გფიცავთ, ვფიცავთ“. მე, როგორც მცირეწლოვანი, დამიწუნეს და უკან გამისტუმრეს, ეს ჩემი

მეზობლების თ. ფაცაცისა და ფ. შენგელიას „ნახელაჲ“ იყო უთუოდ.

რადგან საჩქაროდ უნდა წასულიყვნენ, ყველანი იმ ტანსაცმლით უნდა გამგზავრებულიყვნენ, რაც ეცვათ და იმ საგზლით, რაც სახლდან წამოიღეს, გორდში კი მათ გადაეცემოდათ საყებად 60 ცხვარი.

ჩრდილო კავკასიაში მაშინ საბჭოთა ხელისუფლება იყო დამყარებული.

ბუაჩიძის მოკვლის მერე, თერგის ოლქში მთავრობის თავმჯდომარედ იყო პასკევიჩი. ვლადიკავკაში კი მაშინ ფინანსთა მინისტრად ფილიპო მახარაძე მუშაობდა. ბევრი სხვადსხვა საპასუხისმგებლო თანამდებობანი მაშინ იქ მომუშავე ბოლშევიკებს ეჭირათ, მაგალითად სერგო ქავთარაძეს და სხვებს. რკ(პ) ცეკასავან იქ ორჯონიკიძე იყო მინაგრებული. ის დიდი ავტორიტეტით სარგებლობდა ამ ოლქში, კერძოდ, ქისტებსა და ინგუშებში.

საშა გეგეკეკორი ძლიერ უყვარდათ სამეგრელოში, როგორც თვალტანადი ვაჭაკი, „ჯენტლმენი“, გულადი და რომანტიკოსი.

პარტიზანულ ჯარს გვარდიელებთან მცირე შეტაკება მოუხდა სოფელ სალხინოსთან, დიქრა 2 რუსული, გვარდიელები გაუფანტნენ და რაზმი გაემართა გორდისაკენ. რაზმის ხელმძღვანელობას განსრახვა ჰქონდა გორდში ერთი თუ ორი დღე დაესვენა და დეცადა რაზმის შეესებისათვის, რაც მარტილას (ახლანდელი გეგეკეკორი) და ახალენავის (ახაკია) რაიონების მცხოვრებთა ხარჯზე უნდა მომხდარიყო. ე. წ. „ბუმბუას“ (პომპეუსის) ხილთან ცოტა შევისვენეთ და აი აქ მოხდა შემდეგი ეპიზოდი:

რაზმის დანაყოფების უფროსებმა ჯებე ჩირუამ და სახდრო გვასალიამ უარი განაცხადეს დღეშეთის აჯანყების დახმარებაზე, მოიმიზუნეს ის, რომ ისინი და მათი რაზმელები ოჯახს ვერ მიატოვებენ. ამ მოტივით რაზნს სცილდებოდა 150 კაცამდე, ეს კი საგრძნობი რიცხვი იყო.

იმ დამეს რაზმმა გორდში დადიანის სასახლეში დასვენა. აქ მათ მცირე რაზმით კოწია ჰაქვანიძე შემოუერთდა.

ა. გეგეკეკორმა ჰაქვანიძეს, როგორც გამოცდილ სამხედრო პირს, დაავალა რაზმის ხელმძღვანელობა.

მეორე დღეს უცადეს შეესებას მარტილიდან, სენაკიდან და სხვა ადგილებიდან, მაგრამ არაფერს გამოიწნა. მხოლოდ გზა და გზა, კერძოდ, ლეჩხუმში, მათ რამდენიმე კაცი შეუერთდა ცაგერში მოვიდა რამდენიმე პარტიზანი და თან მოიყვანეს ორი შებორკილი ყაჩაღი. შემდეგ ონში მ კაცი მოემართა. ეს იყო და ეს. გეგეკეკორის მოლოდინი არ გამართლდა.

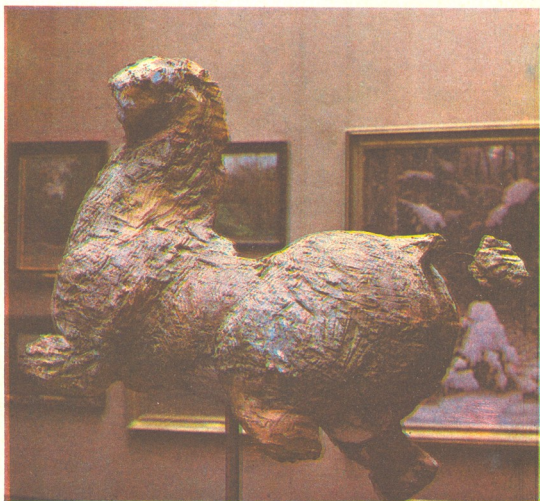

ნახევარ საუკუნეზე მეტია, რაც საქართველოში დაარსდა სამხატვრო აკადემია. მას შემდეგ ჩვენს კულტურას შეემატა ფერმწერთა, გრაფიკოსთა, მოქანდაკეთა და ხუროთმოძღვართა არა ერთი თაობა — სამხატვრო აკადემიის აღზრდილები. და თუ დღეს გვეაშუება ჩვენი სახვითი ხელოვნების მაღალი დონე, ამაში უდიდესი ღვაწლი სწორედ სამხატვრო აკადემიას მიუძღვის.

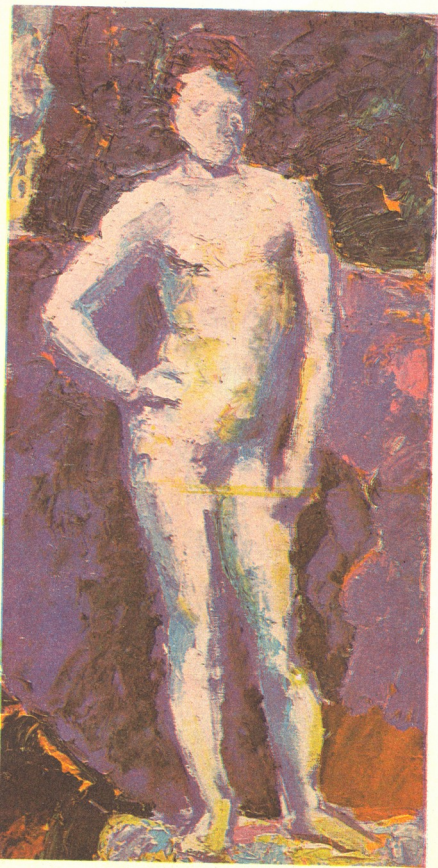
ბოლო წლებში განსაკუთრებული შემოქმედებითი გამოცოცხლება სახვითი ხელოვნების სახელოსნოებში. ფერმწერები, გრაფიკოსები, მოქანდაკეები ეძებენ ახალ გამომსახველ ხერხებს, ღრმად შეისწავლიან და გადაამუშავებენ ქართული ხელოვნების ტრადიციებს.

თბილისის სამხატვრო აკადემია დაძაბული და საინტერესო შემოქმედებითი ცხოვრებით ცხოვრობს, რაც იმის საწინდარია, რომ ქართულ სახვით ხელოვნებას მომავალშიც შეემატება არა ერთი ნიჭიერი ოსტატი.

ჟურნალი „ცისკარი“ აქვეყნებს სტუდენტთა რამოდენიმე ნამუშევრის რეპროდუქციას.

ცხენი. გ. შ ა ნ შ ი ა შ ვ ი ლ ი.

მტოული. ც. კალანდაძე.

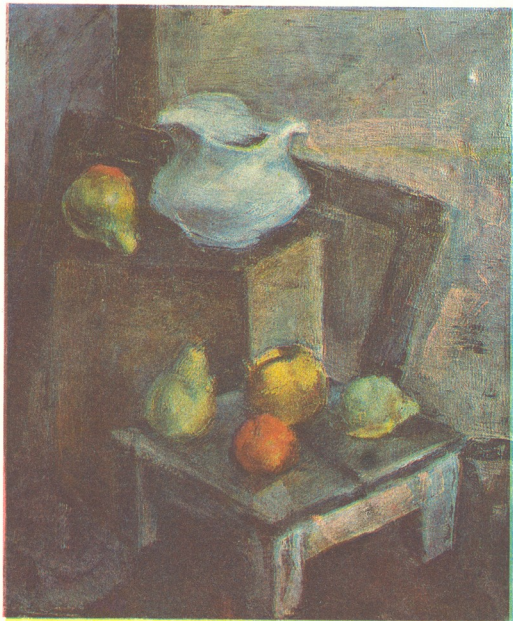
ბერიკაობა. ა. პოპიაშვილი.

დუკორაციის ეკიზი. თ. ნ ი ნ უ ა.

ნატურმორტი. ნ. ლ ი ა უ რ ი.

ა. გეგეჭკორმა მოიხმო თავისი კანცელა-
რიის უფროსი, ჰოლელი ფარნა შენგელია და
უბრძანა ბრძანება დაეწერა: აი, ამ ბრძანების
ტექსტი:
ბრძანება № 5 „სამწყობრო“ (დღიანშია
„სტროევი“) (ტექსტი დაცულია)

„დასავლეთ ამიერკავკასიის სოციალისტუ-
რი წითელი არმიის სამხედრო საველე შტა-
ბი წინადადებას აძლევს ყველა პარტიული
ორგანიზაციის რუსეთის რკპ(ბ) ყველა წევრსა
და ყველა პარტიის წარმომადგენელს, სოცია-
ლისტური წითელი არმიის შტაბებს მოახდინ-
ონ პარტიული ამხანაგების და ბოლშევიკების
თანამგრობობთა შეიარაღებული ძალების მო-
ბილიზაცია და ხუთშაბათს 27 ივნისს დილის
9 საათზე მოვიდნენ ქ. ონში დასავლეთ კავ-
კასიის სოციალისტურ წითელ არმიის სამხედ-
რო საველე შტაბში ქ. ონის სამაზრო სამხედ-
რო კომისარიატის შენობაში.

მთავარი შტაბის თავმჯდომარე —
ა. გეგეჭკორი
არმიის მთავარი სარდალი —
ბ. ჭავჭავაძე
1918 წელი 27 ივნისი ქ. ონი

აჯანყებულებმა ქ. ონში სამი დღე დაის-
ვენეს, გაქცეული გვარდიელების ყაზარმაში.
აქ მათ ტანსაცმელი გაირიცხეს, სურსათის
საძებნად „ტახევი“ იშოვნეს და მისამდე დღის
საღამოს მამისონის უღელტეხილს მიაღწენ.
ყოფილი ყაზარმიდან მეგრეების ცხვრის ფა-
რა გამოირევს და იქ დაისვენეს. მეორე დღეს
თოვლიანი მამისონის უღელტეხილი გადალა-
ხეს, გადალმა სოფელი ბოლშევიკური აღმო-
ჩნდა. მებრძოლებს სოფელი რახით, პურით
და ყველით გაუმასპინძლდა. იმავე საღამოს
მიაღწენ ერთ დიდ სტანიცას და რეალური
სასწავლებლის შენობაში დაბანაკდნენ.

აქ მოხდა ასეთი კონფლიქტი: პარტიზანებს
ცხენარანი ყაზაკები გარს შემოკრტყნენ და
განაირალება მოსთხოვეს, მაგრამ არა და-
წმუნდნენ, რომ მათ ცოცხლად არ დანებდე-
ბოდნენ, შეშინდნენ და ბოდიშის მოძლით გას-
ცილდნენ.

როცა მებრძოლები ალაგირში ჩაიდნენ,
იქ მცხოვრები ქართველები გულთბილად და-
ხედნენ პარტიზანებს და გაუმასპინძლდნენ.

ორი დღით ადრე ელადიკავკასს წასული
ა. გეგეჭკორი დაბრუნდა და თან ჩამოყვანა ლა-
დო ღუმბაძე.

აქაც მოხდა კონფლიქტი. პარტიზანებს
ეწვია 5 კაზაკი ოფიცერი, რომლებმაც პარ-
ტიზანებს წინადადება მისცეს ორადი მათთვის
ჩაებარებინათ და ამის მერე თვითონ იკისრე-
ბოდნენ მათ ჩაყვანას ელადიკავკასში.

ბ. ჭავჭავაძემ მიიღო სათანადო ზომები და

დაემუქრა მათ, რომ გადასწავდა მთელ სო-
ფელს, სოფლის მცხოვრებნი, კერძოდ ქართველ
ველები, ძალიან შეწუხდნენ ყაზაკების ასეთი
თავხედობით. ამის მერე კულამოძებული კა-
ზაკების ოფიცერები გაქრნენ. მეორე დღეს პარ-
ტიზანთა ჯარი დარკოხში გადავიდა. აქედან იგი
ვაგონებით გაგზავნეს ელადიკავკასს. ვლადი-
კავკასში მათ დახვდათ ფ. მახარაძე და სხვა
ხელმძღვანელი ქართველი ამხანაგები და მიუ-
ლოცეს მშვიდობიანი ჩასვლა. ელადიკავკასში
ფეხშიშველა ჯარს ჩააცვეს, შემოსეს, გამოკვე-
ბეს, „ბერდნაევი“ „გინტოვეებით“ შეუვლიეს
და სამი დღის შესვენების მერე ჯარა ყაზბე-
გის მიმართულებით გაემგზავრა ღუშეთში
აჯანყებულთა შესაერთებლად და შემდგომში
ერთობლივი მოქმედებისათვის.

იმ იმედით, რომ ა. გეგეჭკორს წინააწინ
ჰქონდა დახვეწილი ყაზბეგის მისადგომები,
ჯარი ყაზბეგში გულდამწვდებით, უშინ-
რად 11 სათზე შევიდა. ყაზბეგი დაცარიელე-
ბული იყო, სახლები გამოკეტილი, კაცი არსად
ქაანებდა. ჯარი სახტად დარჩა, მაგრამ 50
კილომეტრიანი მარშის შემდეგ დადოლი
მებრძოლები აქეთ-იქით მიმოიფანტნენ დასას-
ვენებლად. დაღამდა.. ყაზბეგის არემაზე გა-
ლუსული იყო რაღაცა საშინელების მოლო-
დინში. იმ ღამესვე მდინარე თერგის გადაღმა
სოფლიდან, რომლის მოსახლეობის უმრავლე-
სობა ბოლშევიკებს ემხრობოდა, მოვიდა სპე-
ციალურად გამოგზავნილი მაცნე მოხვევე, რო-
მელმაც რაზმის ხელმძღვანელობას აცნობა:

„ყაზბეგის მოსახლეობა, შეიარაღებულია
„გინტოვეებით“ და მალურებით, შეხიზნულია
ხეობის კლდეებში და მხარს უჭერს მენშევი-
კურ მთავრობას. აქვე მასაფრებულია გვარდი-
ელთა დიდი რაზმი ვალიყო ჭულელის მეთა-
ურობით, მასთანვე არის რეგულარული ჯარის
დიდი დანაყოფიც. თქვენ ახლა თამარის ციხის
მიდამოების ჩათვლით გარშემორტყმული ხართ
და დარიალის ხიდის ქვემოთ, ერთი კილო-
მეტრის დაშორებით ღვედ რომ არის, იმ
ღვედს ხეობით ციკაბომდე 2 კილომეტრის
სიმაღლეზე გადის ვიწრო ბილიკი, ეს ბილიკი
ჩამოღის ყაზბეგის ცოტა ზემოთ. აი სწორედ
ვალყო ჭულელს განზრახული ჰქონდა ამ ბი-
ლიკით გასულიყო და თქვენთვის დარიალის
ხიდთან ბუზა გადაეყვანა, ეს კი ვიცით, რომ
საღამო ექამს გვარდიელები მოადგნენ ამ
ბილიკს, მაგრამ დღის სინათლეზე მათ იგი
არ გაუვლიათ, ხოლო ბნელში მის გავლას ვერ
შეძლნენ. ეს ბილიკი ჩვენს სოფლიდან კარგად
მოსჩანს და ჩვენის აზრით, ის ჯერ არ არის
დაკავშირებული, სწრაფად დაიკავით იგი, თუ
არა მთლიანად ჩაეკეტილი იქნებითო.“

გიორგი ციხლაძე
პარტიზანული ჩხორიყვანა

რაზმა თავისი საშუალებებით შეამოწმა მოხვედრის ნათქვამი. ის მართალი აღმოჩნდა. მაშინ კ. ჭავჭავაძემ უბრძანა პირველ ასეულის მეთაურს თადა გოგუას სასწრაფოდ დაეკავებინა აღნიშნული ბილიკი.

გოგუა სასწრაფოდ გაემართა ხსენებული ბილიკის დასაკავებლად, თან მაცნე მოხვედრე წაიყვანა.

შემდეგ აქა-იქ გაფანტულ რაზმელებს თავი მოუყარეს და საბრძოლველად გააშაადეს. ჯერ კიდევ გათენებამდე, ჭავჭავაძის ბრძანებით, რაზმის ნაწილებმა წინასწარ მიჩნეული პოზიციები დაიკავეს. ერთი ასეული კი გაიგზავნა თამარის ციხის დასაკავებლად.

როცა ისინი, ჭავჭავაძემ დათვალაერა დაკავებული პოზიციები, მერე ისევ შეჯდა ცხენზე და უნდოდა ღამით დაეკავებულა ერთ-ერთი პოზიციიდან, მისი არაბელსაყრდენის გამო, სხვაგან გადაენაცვლებინა, მაგრამ ამ დროს მთებში აკაენდა ტყვიამფრქვევები, შაშხანები, მაუზერები და მტრის მიერ გასროლილი პირველი ტყვიით მოკლეს კოწია ჭავჭავაძე.

ბრძოლის მეთაურობა იკისრა ა. გეგეჭკორმა. გაიმართა საშინელი ბრძოლა... გვარდიელები, ჯარისკაცები და ადგილობრივი მცხოვრებლები. უჩინარად კლდეებს ამოფარებულნი, უვნებელნი რჩებოდნენ, მათი ცეცხლი კი დარიალის ზეობის გასწვრივ, ყაზბეგიდან ხიდის მიმართულებით, 4 კმ-ის მანძილზე ურტყამდა პარტიზანებს. უკან დახევის არავითარი საშუალება არ იყო, პარტიზანები ვარშემოტყმული და მოწყვდებული აღმოჩნდნენ მდინარე თერგის ნაპირზე. მდინარე კი აღიდებულ იყო. ბევრი პარტიზანი გადაარჩნის იმედით ჩაბტა აზვირთულებულ მდინარეში, მაგრამ ყველანი მდინარეში შთანქა... შეუადრევე უკვე გამოიყოფა, რომ პარტიზანული შენაერთის ხსნა შეუძლებელი იყო... ა. გეგეჭკორი მოწყალეების დებთან ერთად, რომლებსაც წითელი ჯვრის ნიშნები ჰქონდათ მკლავებზე გაკეთებული, დასხდნენ ავტომანქანაზე. გეგეჭკორი მანქანის იატაკზე დაწვიწეს, ზედ ბრუზენტი გადააფარეს და დარიალის ხიდის მიმართულებით წავიდნენ, რათა თავი დღეღწით ალყიდან გაერდიელებს არ ჰქონდათ საშუალება საფარიდან გამოსულიყვნენ და ავტომანქანა გაესინჯათ. ამრიგად, ა. გეგეჭკორი მოწყალეების დებითურთ სახიფათო ადგილიდან წავიდა.

თადა გოგუას ასეული შედარებით ხელსაყრელ პირობებში აღმოჩნდა. გვარდიელების ცდა გაერდიეთა გოგუას დაკავებული პოზიციი, უშედეგო აღმოჩნდა. გოგუას ასეული ერთადერთი იყო, რომელმაც გვარდიელებს საგრძნობი ზარალი მიაყენა. ასეულის ცეცხლმა ბევრი გვარდიელი ციკაბო კლდეებიდან ჩამოავდო. გოგუას ასეულის წყალობით და-

რიალის ხიდი პარტიზანების ხელში აღმოჩნდა. მაგრამ საქმეს ეს არ შეელოდა, ეგენებმა ნაწილები ხომ განადგურებულ იქნა... უნდა ვთქვათ, რომ ბრძოლაში.

თამარის ციხეში შეფარებული რაზმის ნაწილი გვარდიელებმა ყუბმარები დაუშინეს, ხოლო მათმა ტყვიამფრქვევებმა საშუალება არ მისცა რაზმს ციხის მიდამოებს გასცლოდა. რაზმის მთელი ეს ნაწილი ან ამოწყდა, ან თერგში ჩაიხრჩო. იქიდან, როგორც იტყვიან, ამის მომტანი არ დაბრუნებულა.

ერთ-ერთმა რაზმმა მეტყვიამფრქვევე სპირით კვარაცხელია უნარიანი მოქმედებით, ხოხვით დარიალის ხიდისაკენ ერთი კილომეტრით უკან დაიხია, მაგრამ აქაც გვარდიელების ჯვარედინ ცეცხლს წააწყდა...

მტრის ქვემეხების ყუბმარებმა 200 მეტრის სიგრძეზე მთლიანად გადათხარეს გზა. უკან დახევს ან წინ წაწევის საშუალება მოესპო პარტიზანული ჯარის ნაწილს. განსაკუთრებით მძიმე დღეში აგდებდა მათ კლდის მოფარებული ორი ტყვიამფრქვევი, აუცილებელი იყო ამ ორი საცეცხლე წერტილის მოსპობა. სპირიდან კვარაცხელიას ოპერატიული ღონისძიების ჩატარების შედეგად ორივე წერტილი მოისპო, მაგრამ ქვემეხის ცეცხლს გვარდიერი ვერ უშველეს... ამ რაზმის 28 კაციდან ცოცხალი და დაჭრილი დარჩა მხოლოდ 7 კაცი, რომლებმაც როგორც იქნა, დარიალის ხიდს მიაღწიეს. გადაარჩენილებში ერგნენ: ეგგენი ვასილის ძე უშირია, სპირიდან კვარაცხელია და სხვ.

ამ ტრაგიკული ბრძოლის შედეგად აღმოჩნდა, რომ ა. გეგეჭკორის რაზმის 410 კაციდან 15 კაცი გ. ჭულელმა დახვრიტა, აი ისინი: 1. ჭულელიორია ავაკი კოწის ძე, 2. გეგეჭკორი მიშა მელიტონის ძე, 3. ესართია ერასტი სიყვას ძე, 4. კვარაცხელია მაკარი თადას ძე, 5. არქანია კოსტა და სხვები.

70 კაცი ტყვედ ჩაივარდა. 61 კაცმა ვაარდვია ალყა და დაბრუნდა დარიალის ხიდის ვალმა. დანარჩენი ზოგი ბრძოლაში დაიხოცა, ზოგიც მდინარე თერგში დაიხრჩო. ასე დამთავრდა სისხლიანი ტრაგიკული დღე ყაზბეგში. აქ დაიხოცა 350-მდე პარტიზანი. არ განხორციელდა ღუშეთის აჯანყებული გლეხების და საშა გეგეჭკორის რაზმის შეფერვა.

„იმელის“ საარქივო მასალების თანახმად, მარტო ზუგდიდის მახრიდან ყაზბეგის ბრძოლაში დაღუპულია 39 კაცი. ინტერესს მოკლებული არ იქნება, თუ აქ მოვიყვანთ მენშევიკური გვარდის უფროსის ვალიკო ჭულელის ბროშურა „მძიმე ჯვარიდან“ ფრაგმენტს: „გუშინ ღამით სასტიკად დავამარცხეთ ბოლშევიკები, სრული საბოლოო განადგურება... წყაროთვით 2 ზარბაზნი, 4 ყუბმარა — სასროლი, ტყვიამფრქვევები და 200 ტყვე, (არაა

სწორი... ტრაბაზოს, გ. ც.) საშა გეგეჭკორის „სოციალისტურ რაზმისგან“ დარჩა „რქები და ჩლიქები“. კავკასიონის გზაზე ბლომად ყრია მოწინააღმდეგის გვაგები. მძიმე სურათია, გაქვავდა გული, მოკვდა გული, ტყვეებს შორის მძიმედ დაჭრილი თომა ჩუბინიძეა და სოხუმელი შანტაძისი მიშა გეგეჭკორი, რომელიც ხელს აწერდა მთავარსარდლის მაგიერ. (დედანშია „მეგრ“).

იქვე... მე ჩავიგდე ხელში საშა გეგეჭკორის ცხენი, თვით საშა აქაც გაგვექცა.“ მოხსენება გენერალ ვედევანოვს.

„1916 წ. 13 ივლისი ოფიცერ ფურცელაძეს კოლონას და ბოლშევიკებს შორის იყო ბრძოლა. თანახმად ბრძანებისა ჩვენი ნაწილი ყაზბეგისაკენ გაემართა. ბოლშევიკების მიერ დაკავებული ს. სიონი გავწმინდეთ. ფურცელაძის რაზმი უტევდა ხეობიდან. ბოლშევიკებმა დატოვეს 2 ზარბაზნი, ტყვიამურქვევები, ბომბის სატყორცნი და 50 ცალი ბომბი. ბევრია მოკლული, 130 ტყვე-მეგრელები და ლეჩხუმელები მიხილ გეგეჭკორის მეთაურობით“. ვლადიკავკაშში დაბრუნების შემდეგ გეგეჭკორის რაზმი შეივსო ახალი ნაკადით: ინგუშებით, ჩეჩენებით და ოსებით. რაზმში 200-ზე მეტი კაცი იყო, ახლა უკეთ იყვნენ შეიარაღებული.

ბოლიტიკური ვითარება ვლადიკავკაშში გართულდა, უქანდახელი დენიკინის არმიის შემოტევის საშიშროება შეიქმნა. ქალაქში დაარსდა თავდაცვის კომიტეტი, რომელსაც რამდენიმე ასეული ჰყავდა თავის განკარგულებაში. ამ ასეულებში მერყევა, ესერულად განწყობილი ჯარისკაცებიც ერივნენ, ამავდროს, მათში, როგორც შემდეგში გამოირკვა, მტრის ჯაშუშებიც აღმოჩნდნენ, ქალაქის დასაცავად 400-მდე რუსის ჯარისკაცი იდგა. ა. გეგეჭკორის რაზმის მიმატებით ეს შეადგენდა 800-მდე მებრძოლს.

დაახლოებით 1500 შეიარაღებული თეთრგვარდიელა ჯავშნიანი ავტომატებითა და ქვემეხებით ქალაქ ვლადიკავკაშს შემოესია,

როგორც მოსალოდნელი იყო, თავდაცვის რაზმის ნაწილების უმრავლესობა მტრის მხარეზე გადავიდა და წითლების წინააღმდეგ იწეეს ბრძოლა. თეთრგვარდიელების ნაწილებმა ყუმბარები დაუშინეს წითლების სამხედრო ნაწილების შტაბს, ჩამოანგრიეს შტაბის შენობის კედელი და დაანგრიეს სასტუმროს წინ მდებარე აფეთქების შენობა. სწრაფად მიღებული ზომების შედეგად თეთრგვარდიელების შემოტევა „ბეტონის“ ხიდთან შეაჩერეს... აქ გაიმართა ხელჩართული ბრძოლა თეთრგვარდიელებისა და წითლების ნაწილებს შორის, რომელიც მაშინ რკინიგზის სადგურთან იდგა. სასტიკი ბრძოლის შედეგად თეთრგვარდიელები დამარცხდნენ... ბრძოლის ველზე დარჩა მრავალი მკვდარი და დაჭრილი. ამ ბრძოლის დროს თავი ისახელა ა. გეგეჭკორის ერთ-ერთმა დანაყოფმა, რომელსაც ხელმძღვანელობდა წითელი რაზმელი ჩხოროწყუელი გვგენი ვასილის ძე უბირია, მის გვერდში მდგრად იბრძოდნენ მეტყვიამურქვევი სპირიდონ კვარაცხელია, ივანე ბოკუჩავა და სხვ.

ასეთ კრიტიკულ მომენტში ს. ორჯონიკიძე თავისი ჯავშნოსანი მატარებლით ბესლანში იდგა და ხიდის აფეთქების გამო ვერ შესძლო წითლების დახმარება.

ის უფრო გვიან, აფშერონის მხრიდან 1600 ცხენოსნით შემოიჭრა ვლადიკავკაშში. დაიწყო სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლა. ა. გეგეჭკორის რაზმი შეუერთდა რუსების გარნიზონს. იმ დღესვე თეთრებისაგან განთავისუფლებულ იქნა რკინიგზის სადგური.

რადენიმე დღის ბრძოლის შედეგად ვლადიკავკაშე თეთრებისაგან გაიწმინდა.

ამის შემდეგ ქალაქის დაცვა მიანდეს ა. გეგეჭკორის რაზმს. ფილიპე მახარაძე წერს, რომ მამისონის უღელტეხილით ჩრდილოეთ კავკასიაში გადასულმა საშა გეგეჭკორის პარტიზანულმა რაზმმა თითქმის გადამწყვეტი როლი შეასრულა ვლადიკავკაშში საბჭოთა ხელისუფლების გადარჩენის საქმეში.

(ამ შრომის დაწერისას ვისარგებლე შემდეგი მასალებით:

1. ძველი ბოლშევიკების სკკ წევრების 1917 წლიდან — ევგენი ვასილის ძე უბირიას და ივანე (ვანო) ვასილის ძე ჩაკვეტაძის (ნაწილობრივ) მოგონებებით.
2. სპ. სსრ ცენტრალური არქივის მასალით).

მწერლის არქივიდან

ამ წერილის სათაური — „ახალი სახელი ქართულ მწერლობაში“ — პრინციპული ხასიათისაა, წერილში ქაბუა ამირეჯიბის მოთხრობები შეფასებული.

ჭ. ამირეჯიბი დღეს უკვე ფართოდ აღიარებული მწერალია. შეიძლება ითქვას, რომ „დათა თუთაშხიას“ მიმართ გულგრილი არავინაა. ამ რომანზე ბევრს წერენ, ბევრს კამათობენ. ისინიც კი კამათობენ ერთმანეთში, ვისაც, არსებითად, მოსწონს ეს წიგნი. ისეთი პირი უჩანს, რომანის მეორე წიგნის გამოქვეყნების შემდეგ, კიდევ მეტი ითქმის „დათა თუთაშხიასზე“, — საკამათოც მეტი იქნება და უფრო ხელშესახებად გამოიკვეთება მისი ავ-კარგი.

გულზე ხელი დავიდოთ, ამ რომანამდე ჭ. ამირეჯიბის შემოქმედებას განსაკუთრებული გულისყურით ცოტა ვინმე თუ ეკიდებოდა. პროფესიულ ლიტერატორთა და მკითხველთა დიდი უმრავლესობისთვის ჭ. ამირეჯიბი ის მწერალი არ იყო, ვინც სამოცაანი წლების მიწურულის ფონზე თავისი სახით გამოკვეთილად ჩანდა, — იგი უფრო წარმოჩენილთათვის ფონის შემქმნელთა შორის იყო. თითქმის, დიდი ნახტომი მაინცდამაინც არც სამერმისოდ იყო მოსლოდნელი. ლიტერატურულ კრიტიკას, შეიძლება ითქვას, ხმა არ დაუძრავს მის მოთხრობებზე. რომლებიც „რიგითი წესით“ კანტიკუნტად ქვეყნდებოდა ჩვენს პერიოდიკაში.

და აი, გამოქვეყნდა „დათა თუთაშხია“.

ნოდარ ჩხეიძეს ეს რომანი არ წაუტოხავს. მოესწრო მხოლოდ მისი ერთი პატარა ნაწყვეტის გამოქვეყნებას, რომელიც რევაზ თვარაძის რედაქტორობის დროს გამოქვეყნდა გაზეთ „ლიტერატურულ საქართველოში“, მაგრამ ნ. ჩხეიძეს ეს ნაწყვეტიც კი არ პქონდა წაკითხული, როცა დაწერა სტატია, რომელსაც აქ ვაქვეყნებთ. ამით წერილის ფასი ერთიორად იზრდება. ნ. ჩხეიძის ამ ათი წლის წინათ დაწერილი ეს მცირე სტატია რაოდენ ბევრს ამბობს მწერლის მიერ უკვე გაკეთებულზე, რაც სხვათაგან ფაქტიურად შეუძინეველი იყო და, რაც განსაკუთრებით დასაფასებელია, რა ნათლად, რა უტყუარი ალღოთი მსჯელობს კრიტიკოსი მწერლის შემდგომ გზაზე...

ნ. ჩხეიძის, როგორც კრიტიკოსის, პროფესიული ქინი და ვენება ახალი ტენდენციების, ახალი მსოფლგანცდის, ახალი სახელების ძიებისკენ იყო მიმართული და ამ ძიებაში იგი მართლაც რომ დაუოკებელი იყო. ეს გახლდათ მისი უპირველესი პროფესიული ნიშანი, ამიტომაც პრინციპული ამ სტატიის სახელწოდება — „ახალი სახელი ქართულ მწერლობაში“.

დანარჩენს თვითონ სტატია იტყვის.

(სტატია მოგვაწოდა განსვენებული კრიტიკოსის მეუღლემ ლიანა ჩხეიძემ).

ჯუშუბარ თითქმის

ნოდარ ჩხეიძე

ახალი სახელი ქართულ მწერლობაში

1957 წლიდან დღემდე პროზის სათავეში, მის ავანგარდში მოთხრობა დგას. დაკვირვებული მკითხველი დავისახელებთ ტექნიკური შესრულებისა და ფორმის მხრივ სრულქმნილ, ნამდვილად ნოვატორულ, მნიშვნელოვან იდეებისა

და დიდი ვნებების მატარებელი ოცამდე მოთხრობას. მას გაუჭირდება თუნდაც ერთი ასეთი რომანის დასახელება, რადგან უმნიშვნელოა ამ პერიოდში დაწერილი რომანების არა მარტო რიცხვი, არამედ მათი საერთო დონე, — რო-

გორე შინაარსის, ასევე ფორმის თვალსაზრისით. ჩვენი დღევანდელი რომანი იმ ჩინაილა ურემს გაგვს, რომელიც მოსაწყენი ჭრიალით მისდევს ძველსა და დაუსრულებელ გზას.

თანამედროვე ქართული მოთხრობის წარმატებას ცნობილი პოლიტიკური, მორალური და ლიტერატურული წინამძღვრება აქვს. ასეთ წინამძღვრებს თან დაერთო ფსიქოლოგიური ატმოსფერო — საუკეთესო ძეგლების მტერისა და ხევისსაგან გაუმენდა, ყალბი ფსიქულობისა და ცრუ ავტორიტეტების გადაფასება. ლიტერატურას შეემატნენ ადამიანები, რომლებმაც თავისი ტალანტის, გამოცდილებისა და მსოფლშეგარქმების მხატვრული განვითება შესაძლებლად და საინტერესოდ სცნეს. მათ მოუხდათ არცთუ მოულოდნელი ზღუდეების გადალახვა, კონსერვატიული და სიახლით შეცბუნებული აზრის დაძლევა, უგეგმოვნობასა და პროვინციალიზმთან ბრძოლა. მათ აკლდათ ცხოვრებისეული გამოცდილება, არც სამწერლო თუ ჟურნალისტური გზა ჰქონდათ გველილი. მთელი მათი იმედი მცირე ცხოვრებისეულ გამოცდილებაში უმნიშვნელოვანესის პოვნაზე, ნიჭზე, ხილვებზე, თამამ ექსპერიმენტებსა და ორიგინალობაზე იყო დამყარებული. ყველაზე მეტად შესაფერისი ენანობა, ბუნებრივობა და ლოგიკურობა, მათთვის მოთხრობა იყო. და დღეს, მართალია, რომანი არა გვაქვს, მაგრამ ქართული პროზის კრიზისზე ლაპარაკი არავის მოუვა აზრად. ასეთი კრიზისი, ნამდვილი და არა გამოგონილი, მართლაც არსებობდა. უკანასკნელი წლების ქართულმა მოთხრობამ არა მარტო დასძლია კრიზისი, არამედ ახალ სიმაღლეზე, თვალსაჩინო კულტურულ დონეზე აიყვანა თანამედროვე ქართული პროზა. სწორედ მოთხრობებში გამოიყვანა ყველაზე მეტად მხატვრული აზროვნების თანადროული სპეციფიკა, ინდივიდუალური სულისკანონი და ინტელექტუალური ცხოვრებისადმი განსაკუთრებული ყურადღება, ეპოქის პოლიტიკური და კულტურული ცხოვრების ციებ-ციხელება და მისი რიტმი. ყოველივეს უარყოფისა და ყოველივეს ბუნებრივად გამოცხადების საკუთარ თავში ჩაყვებისა და საკუთარი თავიდან გაქცევის, უცნობი მომავლის შიშისა და ამ შიშით გაზრდილი სექსუალური ინტერესის, პარამონიულის მომადმურებლობისა და მაინც პარამონიულობისადმი ლტოლვის, ინერტულობისა და შმაგი ინტერესის, ყველაფრის პატარებასა და დაუნდობლობის, ყოველივეს გამახსრებისა და ყოველივესთან სერიოზული დამოკიდებულების, მელოდიური, პლასტიკური და კონკრეტული აზროვნების რიტორული, სიმბოლური და აბსტრაგირებული აზროვნებით შეცვლის ბუნებრივი თუ ხელოვნური, ავადმყოფური თუ ჯანსაღი, მაინც თუ სასარგებლო ტენდენციები.

ქართულმა მოთხრობამ მიაღწია ისეთ დონეს, საიდანაც წინ წასვლა ძნელი, მაგრამ შესაძლებელია. ასეთ სიახლესა და სიმაღლეს შეიძლება ველოდოთ რომანის სფეროში; შეიძლება გამოჩნდეს სრულიად უცნობი სახელები, შეიძლება მოვიდნენ ისინი, ვისთვისაც ეს დონე მხოლოდ და მხოლოდ საშუალო დონე იქნება (ამავე დროს, ამ დონემ განაპირობა ერთგვარი „ტექნიკური განათლება“, რის გამოც თქვენ ვერ მოძებნით, იშვიათი გამოჩაყლისის გარდა, უკანასკნელ დროს დაბეჭდილ „ცუდ“ მოთხრობას. ყველა მოთხრობა კულტურულადაა დაწერილი და ბიძაშვილ-მამიდამშვილეს გვანას). ან რაც კიდევ უფრო მეტად იქნება მისალოდნელი და ბუნებრივი, შეიძლება სწორედ მოთხრობების უკვე ცნობილმა ავტორებმა შექმნან სრულიად ახალი და მნიშვნელოვანი ნაწარმოებები როგორც მოთხრობის, ასევე განსაკუთრებით რომანის თარაში (ქართული მკითხველი დღე-დღეზე ელის ისეთი ცნობილ ნოველისტების რომანებს, როგორიც არიან ჰრილ სულაკაური, მერაბ ელიოზიშვილი, რევაზ ჭეიშვილი და გურამ გეგეშვიდი).

დღეს უფრო იშვიათად, მაგრამ კიდევ გაიგონებთ ლიტერატორების საყვედურს ზოგიერთი ახალგაზრდა მწერლის მიმართ. ეს საყვედური დროისა და თანამედროვეობისაგან ჩამორჩენას, მეცხრამეტე საუკუნის სტილით წერასა და აზროვნებას, გამოსახველობითი ხერხების სიძველესა და თემატიკის დრომოქმულობას გულისხმობს. ეს საყვედური განსაკუთრებით ხდება სინამდვილესთან ურთიერთობის, ამ სინამდვილიდან შერჩეული პრობლემისა და თვით ხელოვნების საგანთან დამოკიდებულების ხასიათს. ეს საყვედური არც ისე უმისაბართო და უსამართლოა, როგორც ერთი შეხედვით შეიძლება მოგვეჩვენოს, მაგრამ მას ჩამოყალიბება, დასაბუთება და ახსნა სჭირდება. მეორე მხრივ, მართალია, ზოგიერთი ახალგაზრდა მწერლის „საწვავი“ ისევე ძველია, როგორც ნავთი, მაგრამ სწორედ ამ საწვავით, და არცთუ იშვიათად, ანვითარებენ ისინი რეაქტიულ სისწრაფეს.

მეცხრამეტე საუკუნე არ გულისხმობს მხოლოდ და მხოლოდ კლასიკურ სიუჟეტს, კომპოზიციას, ამბის სწორზაზოვნებასა და მიდგომის, პოზიციის ეკლემტიკურობასა და ერთგვარობას. მაგრამ შეუძლებელია ხელი ავიღოთ დასრულებულობის, მთლიანობისა და პარამონიისაკენ იმ მისწრაფებაზე, რითაც მეცხრამეტე საუკუნე ყოველთვის დარჩება ნიმუშად და მაგალითად.

ჩვენ ვიცით ნამდვილად თანამედროვე მხატვრული აზროვნების პრინციპებზე აგებული

მოთხრობები, რომელთაც საფუძვლად უდევს ამბავი, სიტუაცია და დასრულებული პროცესი; ასევე ხშირია ერთი ადამიანური ვნებისადმი, საინტერესო ხასიათისა თუ ტიპისადმი მიძღვნილი მოთხრობებიც. პოეზიისა და ლირიკის ცნობილ შექრას პროზაში თან მოჰყვა განწყობილებათა, რთული და ხშირად გაურკვეველი, მტკივნეული სულიერი მდგომარეობების ასახველი მოთხრობები. პრიორიტეტი ეკუთვნის თანამედროვე ადამიანისათვის საინტერესო, მისი სულიერი, ინტელექტუალური და პრაქტიკულ-ემოციური ცხოვრებისათვის შესაფერ, მხატვრული სრულქმნილ ნაწარმოებებს. პრიორიტეტი ეკუთვნის არა მარტო იმ ნაწარმოებებს, რომლებიც თანამედროვე ცხოვრების გიჟურ რიტმს, თავდავიწყებისადმი ლტოლვას, თანამედროვე მკითხველის ნერვიულსა და ხშირად მტკივნეულ სულიერ ყოფას გამოხატავენ, არამედ იმ ნაწარმოებებსაც, რომლებსაც თავისი სრულქმნილებით, სიწმინდითა და სინათლით, სიხარული და შეგება მოაქვს.

სწორედ ზნეობრივი სიწმინდითა და სინათლით, ამაღლებული სულიერი თვისებების სიღამაში ხიბლავს მკითხველს ჰაბუა ამირეჯიბის მოთხრობები. და ეს საკითხებიც ამ მოთხრობებზე ფიქრმა, მათი ახსნისა და შეფასების სურვილმა დაბადა.

ჰაბუა ამირეჯიბი პირველივე მოთხრობებით ამოუდგა გვერდში მათ, ვინცდაც ზემოთ იყო ლაპარაკი, ვინც უკვე რამდენიმე წელია ყურადღებისა და აღიარების ძნელ გზას იკადვს. და ეს არა მარტო იმიტომ, რომ ჰაბუა ამირეჯიბს საინტერესო, ჩვენი ეპოქისათვის ნიშანდობლივი ბიოგრაფია აქვს, და არც მხოლოდ იმიტომ, რომ ის პატივისცემით მხარდაჭერითა და გულწრფელი სიხარულით მიიღეს კოლეგებმა. სკეპტისა, რომ მას არ დასჭირებია წერა-კითხვის სწავლა, რაც, სამწუხაროდ, იშვიათად როდი სჭირდებათ ხოლმე. გარდა ამისა, ვიდრე წერას დაიწყებდა, მას უკვე ჰქონდა, როგორც ეტყობა, კარგი განათლება და აღზრდა და, რაც მთავარია, აზროვნების კულტურა. გარდა ამისა, მისი სტილი და მანერა მთავითვე თავისუფლდება ჩვენი მწერლობის ყველაზე უფრო დიდი სენისაგან, — პროვინციულობისაგან, რამაც უნიჭიერეს ადამიანთა შემოქმედებასაც კი დაასვა თავისი დალი.

ყოველი მწერლის წინაშე, ადრე თუ გვიან, დრო დასვამს კითხვას—იღვა თუ არა ის თავისი ეპოქის განათლებისა და აზროვნების დონეზე, თავისი თაობის ყველაზე მწვევე, სასიცოცხლო სულიერი და ინტელექტუალური პრობლემატიკის დონეზე. მკითხველისაგან დასმულ შეკითხვას — თუ რა შემატა, რით გამაღივრა მწერალმა ლიტერატურა — მხოლოდ დრო უპასუხებს. მაგრამ ზედმეტი არ იქნება თუ ყველა ამ კითხვას წაუყენებთ ლიტერატურაში

უკვე შემოსულ და ფეხმოდგეულ ახალგაზრდა მწერალს. ასეთი, და თუ ეს შესაძლებელია, ყველაზე უფრო მაღალი პოზიციებიდანაა, რომელსაც ლაპარაკი უკლებლივ ყველასთან, როცა მაღალ და ერთ პოზიკიაზე არ ვდგავართ. როცა თითოეულისთვის ცალკე პოზიციას ვიგონებთ, წინასწარვე შეცდომას ვუშვებთ და ვეღარ ვაბრუნებთ იმ სიმაღლეს, რომელიც, როგორც იტყვიან, ერთნაირად გაასწორებს მკვდარსა და ცოცხალს. სწორედ ასეთი, პირადულისა და შემთხვევითობისაგან თავისუფალი, მიექტურა პოზიციების უქონლობის გამოა, რომ ხშირად, გამკითხება არავინაა.

ჰ. ამირეჯიბის მოთხრობათა მთავარი თემა მორალური ურთიერთობანი, მორალური პასუხისმგებლობა, მორალური სიწმინდე, მისი თემა ადამიანთა სხვადასხვა მოქმედებისა და ქცევის ზნეობრივი წინამძღვრები და შედეგები — სხვადასხვა დროსა და სხვადასხვა მომენტში. ის ცდილობს დახატოს ჩვენი საზოგადოების მეტნაყოფად სრული და ზუსტი ზნეობრივი სურათი გარკვეულ ისტორიულ პერიოდში. მისი მოთხრობები, — ეს მისი თაობის მხატვრული ავტობიოგრაფია და ავტობიოგრაფია. მისი თაობის ცხოვრება და თავგადასავალი მეტად საინტერესო და მიმზიდველი, მდიდარი და უცნაურია იმისთვის, რომ მას გვერდი აღუაროს მწერლობამ. მაგრამ, მეორე მხრივ, ეს ძალზე ცოტას ნიშნავს მწერლისთვის, რადგან მწერალია არა ის, ვისაც საინტერესო ცხოვრებით უცხოვრია, არამედ ის, ვისაც ჩვეულებრივ ცხოვრებაშიც დაუინახავს ეპოქისა და დროის ნიშნები, ეპოქისა და დროის ტკივლები.

პრობლემა, რომელსაც ავტორი დღევანდელი ქართული მწერლობის წინაშე აყენებს, და რომლის ფართოდ წარმოდგენა და გადაჭრამას გულწრფელად სურს — ეს არის პრობლემა ადამიანის ზნეობრივი აღზრდისა და შინაგანი თავისუფლებისა. ეს არ არის უცხო და ახალი პრობლემა საერთოდ, მაგრამ ის ერთ-ერთი უმთავრესია ადამიანთა ცხოვრებაში და მუდამ ახალ შინაარსს, საზღვრებსა და აქტუალობას იძენს სხვადასხვა ეპოქებისა და სხვადასხვა საზოგადოებაში. ჰ. ამირეჯიბის მოთხრობები გარკვეული აზრით, იმის ცდაა, რომ აჩვენოს გზები და წინამძღვრები ასეთი თავისუფლების მიღწევისა და დამკვიდრებისათვის (ხომ არ გულისხმობა შინაგანი თავისუფლების ცნება გონების უარყოფას ინსტინქტის სასარგებლოდ. ხომ არ უპირისპირდება ის საზოგადოებრივ კანონზომიერებათა აუცილებლობას? თვით საკუთარ თავთან ურთიერთობაში. ასეთი თავისუფლება რისკენ და რისკენ უმძივებს ინდივიდს, რას შთააგონებს მას—შინაგან წესრიგს და ვნებაზე ბატონობას, თუ იმ ქაოსისაკენ სწრაფვას, რომელსაც თან ახლავს ყოველივეს მის-

ტიური გამართლება და გარემოცველის, როგორც ხელისშემშლელისა და უცხო უარყოფა? ეს საკითხები მეტად მნიშვნელოვანი და მეტად მტკივნეულია იმისთვის, რომ ასე ნათქვამი და ზერელედ ვადავტრათ).

შენიარჩუნებს თუ არა კაცი სულიერ ღირსებებს უადრესად რთულსა და უკეთურ სიტუაციებში, დარჩება თუ არა მისთვის არსებობისა და თაობის განმსაზღვრელ თვისებად სიკეთისადმი შინაგანი და ქვეშეცნეული სწრაფვა? ადამიანი ხშირად იძულებული მოიქცეის ისე, როგორც ამას გარეგანი მიზეზები, შექმნილი მდგომარეობა და „პრაქტიკული ქუა“ უკარნახებს. მწერალი აჩვენებს ამ გარეგანი მიზეზებისა და შინაგანი გულისხმის წინააღმდეგობას, ასეთი ქცევის გარეგანი აუცილებლობისა და მასთან შეუღებელი შინაგანი თავისუფლების მძაფრ დაპირისპირებასა და დრამატრუმს. ასეთი პრობლემატისა და საკითხების დასამტკიცებლად უნდა გამოვიყენოთ და დამაბული, ხშირად უჩვეულო სიტუაციების შექმნას. ამიტომ მწერალი თითქმის არ ხატავს ჩვეულებრივ მშვიდსა და წყნარ მდგომარეობებს, როცა არადერი უჩვეულო არ ხდება. მაგრამ, ხანდახან, იმის გამო, რომ ის საგანგებოდ ამჟღავნებს სიტუაციებს და ჩერდება გმირის ცხოვრებიდან იმ მომენტებზე, რომლებიც ყველაზე მეტად ადასტურებენ ავტორის შეხედულებებსა და დასკვნებს — იქნება ტენდენციურობისა და ნაშალადგობის შთაბეჭდილება, რაც აშკარად ვენებს სიმაღლესა და დამაჯერებლობას.

კ. ამირეჯიბმა უკვე ორი წიგნი გამოსცა: „ძია“ და „ძია შოთას ბაღია“. ამ წიგნებში არ შესულა მისი ორი საუკეთესო მოთხრობა „გიორგა ზაქაძე“ და „ხარის აღსარება“. ბუნებრივია, რომ ამ წიგნებში ვერ შევიდოდა უანასკნელ დროს ქურნალ „დილაში“ გამოქვეყნებული მისი მწვენიერი აბაქო. საბავშვო მწერლობა დიდი მწერლობაა. ამის სახელად ერთი „ტომ სოიერიკ“ იკმარებდა. რაც შეეხება „გიორგა ზაქაძეს“ და „ხარის აღსარებას“, ისინი მწერლის ფართო ინტერესებსა და გარდასახვის უნარზე მეტყველებენ. ხასიათის სიძლიერით, მონოლოგთურობითა და ამაღლებული სულიერი ვეჟაციობით გიორგა ზაქაძე მთიელი კაცის ცოცხალი პორტრეტი, ტიპურობამდე ამოღებული ხასიათია. ამ სახის შექმნით კ. ამირეჯიბმა დამტკიცა, რომ ფლობს ტიპების შექმნის ხელოვნებას, ხოლო ტიპების შექმნა დღემდე რჩება პროფის ერთ-ერთ უპირველეს, საბატიო და ძნელ ამოცანად.

„ძია შოთას ბაღიაში“ გამოქვეყნებული ყველა მოთხრობის გმირი აჩიო ბაკრაძეა. ეს არის მართალი, ფიქტი, თვითნაღისა და ადამიანებში გარკვევაზე შეყვარებული ბიჭი. ეს მოთხრობებიც მისი ცხოვრების საინტერესო ეპიზოდებზეა დაწერილი — სხვადასხვა

ასაკში და სხვადასხვა დროს. ბიჭს მსგელობა და ფიქრი უყვარს. ყველაფრის ახსნას ცდილობს, ყველაფერთან საკუთარი დამოკიდებულება აქვს. საინტერესოა ზიკია, ძლიერი, თამამი, თავისუფალი. შინაგანად მისდევს გოეთეს ცნობილ შეგავნებას — „მოგტყვევინე, მაგრამ ნუ მოედრევენინე“. მოთხრობა „მესამე თვალში“ ბედმა მას მოულოდნელობებითა და უცნაურობით საესე დღე განუმზადა. და როგორც ეს ხშირად ხდება, ჩვენი სასაცილო და მართალი გმირი თავბრუდამხვევ ლაბირინთში შევიდა, რათა იქიდან ნახევრად დაბრუნებული, ნახევრად გულგატეხილი, ნახევრად დამარცხებული და მაინც გამარჯვებული გამოვიდეს. მან იწამა შოთას მესამე თვალში, განსჯისა და გონების თვლი, იწამა მისი საჭიროება და სარგებლობა. მოთხრობაში რამდენიმე ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელი, თავისთავადი მნიშვნელობის ეპიზოდია. თითოეული მათგანი ექსპრესიულია და სახიერი. მათ არ აკავშირებთ ორგანული სიუჟეტური ხაზი. ისინი ბედითა და განგებით ენაცვლებიან ერთმანეთს. მათი ლოკია უცნაურობისა და მოულოდნელობის ლოკია.

მოთხრობის რიტმი დღევანდელია. დღევანდელია ინფორმაცია, რომელსაც ბიჭი გარესამყაროსგან, ცხოვრებისგან ღებულობს. ეს ინფორმაცია ჭრელი, მრავალფეროვანი და სწრაფია. დღევანდელობის ხასიათი აქვს თვით ამ ინფორმაციების მონაცვლებას. აქედან გამომდინარეობს, გარკვეული ზრით, მწვავე და რთული ფსიქიური დატვირთვა. ასეთ ფსიქიურ დატვირთვას თან ახლავს შეფასების მომენტი და ერთგვარად დამთრუნეველი, ამორფული შთაბეჭდილებები. მოთხრობა ერთ ამბავზე არაა აგებული. მისი კომპოზიცია განსაზღვრულია არა ამბის განვითარებით, არამედ სხვადასხვა ამბების საერთო მორალური და ცხოვრებისეული ზრით, ამ ზრის გამომუშავებითა და დღევანდელი. ბიჭი იმ დასკვნამდე მიდის, რომ ცხოვრებაც ჭრელი და რთულია, ადამიანები საკუთარი და უცნაური, ხშირად მართალი, ხშირად კი ყალბი ცხოვრებით ცხოვრობენ, და თუმცა გულგრილობის ვერცერთ მუდამ არსებობს უფრადლება და თანაგრძნობა, შენ მაინც თვითონვე უნდა გაერკვე ყველაფერში, რათა სწორი ორიენტაცია აიღო და სიკეთის კვალი არ დაეარგო.

მოთხრობა „ძია შოთას ბაღია“ დაწერილია ისეთ ასაკზე, როცა ბიჭში კაცი იღვიძებს, როცა ჩვეულებრივი მექანიკურად აღარ აღიქმება, როცა მოვლენები კარგავენ ფიზიკურსა და ბიოლოგიურ ზრის და ღრმა სულიერსა და ინტელექტუარ ქვეტექსტს იძენენ.

ნოდარ ჩხიძე

ახალი სახელი ძარბულ მწერლობაში

ბიჭი მთელი დღის მშვიდობით. დედა და მამა ერთმანეთზე განწყენდნენ, არც ერთს არ უნდა სადილის გაკეთება. მამა თავის კაბინეტში მუშაობს, დედა მეზობლებთან მეცადინეობს. მაშინ ბიჭი, მშობლებისაგან დაუკითხავად, თითონ იწყებს სადილის კეთებას. სამზარეულოში შემოსულ მამას ჰგონია, რომ სადილს მეუღლე ამზადებს:

„— იყარა? უთხარი, კომბოსტო ბოლოს ჩაყაროს, — თქვა მამამ.

მამას ეგონა, კერძს დედა აკეთებდა!“

დედას კი, პირიქით, გონია, რომ სადილს მამა აკეთებს:

„— ძალიან კარგი ერთხელ მაგანაც სინჯოს როგორია დიდიდან საღამომდე სამზარეულოში ტრიალი... არაფერი უშავს!“

ამასთანავე სადილობის დროე მოვიდა და ძია შოთა ეწვიათ. აჩიკოს გაკეთებული სადილი მისი უღუფა გახდა.

„როდესაც ძია შოთამ წვეწას ბოლო მოუღო და ხორცს მიაღმა, კინალამ დაეყვირე — მშია! კინალამ დაეყვირე — ჩემი გაკეთებულია! კინალამ დაეყვირე — დედასაც და მამასაც შოთ!“

დედა და მამა კი ისხდნენ და მღიმარით, მზიარული თვალებით შესცქეროდნენ ძია შოთას: ეს შეენიშნენ და ძალიან გამივირდა.

მამა წამოდგა, ბოლთა დაჰკრა, მომიახლოვდა და გულდასამით დამაცქერა. ილიმებოდა, ყველაფრით ილიმებოდა — დაღლილი სახით, შავი კეთილი თვალებით... მამას რაღაც უხაროდა. მეც გამიხარდა.“

ბიჭი მშვიდი დარჩა. არ უყვირია, გაცივრებულ და გახარებულ იყო. საყუთარ თავზე გამარჯვებას, სხვისი გახარების სიხარულს გრძნობდა. სულიერი საზრდო გასინჯა, გემო გაუგო, ამაღლდა.

და მოულოდნელად, იმ დღეების შორიდან შემყურე, წლებითა და ცხოვრებით დაბრძენებული, მაგრამ ისევ ბავშვური გულბრწყინლობითა და ნაღველით სავსე ფართოდ გახეილი თვალები:

„მამა ტახტზე იჯდა. დედას თავი მის კალთაში ედო. უყვარდათ ასე ყოფნა. მოკალათდებოდნენ ტახტზე და ფიქრობდნენ. ნეტავი რაზე ფიქრობდნენ ხოლმე?“

კრებულის ერთ-ერთი ყველაზე ძლიერი მოთხრობა „მუთუხის სცეოლა“. აჩიკო ბაქურაძე სცეოლას გმირობას იმეორებს. ამ განმეორებას სხვაწარმოებისათვის აქვს — ოდნავ ჰუმორული და ამაღლდებელი უფროსების თვალში, მაგრამ თვითონ ბიჭისთვის: სავსებით სერიოზული და მტკივნეული. მან უნდა შეინახოს პირველი და დიდი საიდუმლო. საიდუმლო, რომელზედაც თითქმის უცნობი, მაგრამ უკვე ახლობელი და საყვარელი ადამიანის ბედია დამოკიდებული. აჩიკომ უნდა გაამართლოს ნდობა. ის უნდა იქცეს კაცად, რომელიც არა-

სოდეს არ იქნება გამცემი, არასოდეს არ იქნება მოღალატე. მისი სული უკვე ამდენად ამაღლდეს სხეულზე, მან ახლა უნდა გაიგოს ამაღლებული ადამიანური თვისებებისა და მოქმედების ზნეობრივი ფასი. მან უნდა იგრძნოს ასეთი მოქმედების სიღამაზე, რათა მთელი თავისი მომავალი ცხოვრება ამ სიღამაზის სიკვარულსა და ერთგულებაში გაატაროს.

ლევანმა ზღვაში ცურვის დროს პროთეზი დაჰკარგა, საიდუმლო აჩიკოს გაანდო და ისე წავიდა ზღვისპირა ქალაქიდან, რომ არავის არაფერი გაუგია. არ გაუგია არც აჩიკოს დედას, არც დას, არც იმ ქალიშვილს, რომელიც ასე მოსწონს, რომლის სიყვარულს ასე გულწრფელად ეძებს ლევანი. საიდუმლო არ გაუგია არც კაცოს, რომელზეც ძალიან ცუდი წარმოდგენისაა აჩიკო ბაქურაძე (მკითხველზე ცოტა უარყოფითად მოქმედებს თავისთავად პროთეზი და ისიც, რომ ამ ზელოვნურ კმობზეა დამყარებული ლევანის ბედი და მოთხრობის მთავარი დრამატული კოლოზია). ლევანი თბილისში წავიდა. მეგობარი ექიმი უნდა ნახოს და ახალი პროთეზი გაეკეთოს. მაგრამ ხომ შეიძლება, ექიმი იქ არ დახვდეს, ამიტომ აჩიკომ უნდა იპოვოს ზღვაში ჩავარდნილი პროთეზი და ლევანს დაახვედროს. მან იცის, რა ადგილზე დაიკარგა პროთეზი, და იწყებს ძებნას. დიდიდან საღამომდე, მშვიდ-მწყურვალე, დაღლილი და არაქათამოცილი მტკიველ-მტკიველ ათვალიერებს ზღვის ფსკერს, ეძებს ერთი დღე, მეორე, მესამე, ფსკერზე ჩასულს თავი ტკივა, ყურებიდან სისხლი სდის, ბრუ ეხსმის. აზრი ერევა, მაგრამ მაინც ეძებს. ნაპირზე კი დასცილიან და ახელებენ, დასცილიან, რომ გვარაფრის ვერ პოულობს და ვერც იპოვის. მაგრამ მან უნდა იპოვოს, მან უნდა დაუმტკიცოს ამ ხალხს, რომ ძლიერია, რომ წინ ვერაფერი დაუდგება, რომ დასძლევს სტიქიას, სიცივეს, დაღლილობას, შიმშილს და რაჟი, გადაწყვიტა, იპოვოს. და ბოლოს, მეოთხე თუ მეხუთე დღეს მან მართლაც იპოვა. და როცა აღმდგომი ზღვიდან გამოვიდა, როცა სიცილ-ხარხარი დაეყარეს და დასცილეს, როცა ცვლავ ჰკითხეს „— რა ქენი, ვერაფერი იპოვნეო?“ — ის მიტრიალდა პირისპირ მივიდა მათთან, ხელისგული გაშალა და ჯიბით თქვა:

„— ვიპოვნე!“

— ეს რა ქენი, აჩიკო! — ჩაილულულა კაკომ, უღონოდ ჩაქდა და დააყოლა, — რატომ არ მითხარი... რატომ გამოაჩინე!“

მოთხრობა აქ უნდა დამთავრებულიყო. ყოველივე გასაგებია, ნათელი და მტკივნეული, დასრულებული. ამის შემდეგ ლევანი ბრუნდება, ლილის ზეგდება, ისევ უკან მიდის, აჩიკოს ეფერება და ამხნევებს. მაგრამ არც პერსონაჟთა ხასიათში, არც ამბის განვითარებაში, არც მოთხრობის საერთო ფსიქოლოგიურ ქვე-

ტექსტში ახალი არაფერი ხდება, ამიტომ ეს ფი-
ნალი სრულიად ზედმეტი და გაჭიანურებულია.

შედარებით სუსტია მოთხრობა „ჩემი მე-
ჯიღი ბიძა“. საქმე მარტო ის კი არაა, რომ
ახიო ათასჯერ გაგონილსა და მომხდარს იმეო-
რებს (თანაც მისი გადაწყვეტილება, თუნდაც
იძულებითი, პრინციპშივეა მოკლებული ზნეო-
ბრივ გამართლებას). მთავარი ისაა, რომ აქ მო-
ჩაღებული ერთგვარად არ გულისხმობს ინტე-
ლექტუალურ წინამძღვრებს. ეთიკური იდეა-
ლის მატარებელია კაცი, რომლის არსებობას,
კერძოს გარესამყაროსათნ სულიერი და გონე-
ბრივი დამოკიდებულება არ შეადგენს. თუ ასე-
თ ამოცანას არ დავუსახავდით მოთხრობას,
მომინ უნდა ითქვას, რომ ის ერთ-ერთი ყველა-
ზე მეტად ორიგინალური, ჩინებული ოსტატო-
ბით შესრულებული ნაწარმოებია მთელს კრე-
ბულში.

ჰაბუა ამირეჯიბი, როგორც მწერალი, პირ-
ველ რიგში მხატვარია. მხატვრობის აზრით,
მისი ორივე წიგნი ერთ დონეზე დგას. მოთ-
ხრობა „გზა“, „გიორგი ზაქაიძე“, „ხარის ჩივი-
ლი“ მისი შემოქმედების უმაღლეს მიღწევას
წარმოადგენენ, — დღესდღეობით (მართალია
მოთხრობა „გზის“ ფინალი, სადაც პერსონაჟთა,
ცოტა არ იყოს, დეტექტიური და უდავოდ ხე-
ლოვნური ისტორია-ურთიერთობანია გახსნი-
ლი, გამოგონილის, ან, საუკეთესო შემთხვევა-
ში, გაგონილის შთაბეჭდილებას ტოვებს, მაგ-
რამ გზა ამ ფინალამდე პეიზაჟი, ნივთიერი სა-
ყარო, აღამიანთა ხასიათები და პორტრეტები
ჰემმარტი ოსტატობითაა შესრულებული). ბა-
ლადა გიორგი ზაქაიძეც კი ნამდვილი მწერ-
ლობაა. ასევე ითქმის „ხარის ჩივილზე“, „მე-
სამე თელსა“ და „მუციუს სცევილაზე“. იმ
დღე ამოცანათა შორის, რომლებიც დღევანდე-
ლი ქართული პროზის წინაშე დგანან, ერთ-ერ-
თი უმთავრესია თანამედროვე ქართველი კა-
ცის განზოგადებული და ცოცხალი ტიპის შე-
ქმნა. იქნებ ჯობდა, რომ ამ ახალ გამოქვეყნე-
ბული მოხრობები ერთ მთლიან ნაწარმოებად

დაწერილიყო. იქნებ დახატულიყო ტიპიური
ქართველი ახალგაზრდის სახე, რომელიც გაე-
რთიანებდა ომისწინა ახალგაზრდობის ბედს.
ტიკილს, სიხარულს და მისი ცხოვრებისათ-
ვის ყველაზე ნიშანდობლივ ინდივიდუალურსა
და საზოგადოებრივ ნიშნებს. მაგრამ გვიან არ-
ასოდეს არ არის. ასეთი სახეები უნდა დაიხა-
ტოს და შეიქმნას. უნდა შეიქმნას ისეთი სახეე-
ბი, ხასიათები და ტიპები, რომლებზედაც მო-
მავალში შეეძლება თქვან, თუ რანი და რო-
გორები იყვნენ. მრავალ დღევანდელ ქართულ
მოთხრობაშია დახატული ასეთი გიგანები. მაგრამ
მათ, ჟანრისა თუ სხვა მიზეზის გამო, ეროვნუ-
ლი მასშტაბურობა, საყოველთაოა აკლიათ.

ჰაბუა ამირეჯიბის ზოგიერთი მოთხრობის ნაე-
ლი შეიძლება ისიც იყოს, რომ ავტორი იშვია-
თად გამოდის მის მიერ შექმნილი ამბებიდან
და სიტუაციებიდან და არ უყურობს მათ, რო-
გორც მისგან დამოუკიდებლად არსებულსა და
მიმდინარე პროცესებს. ამავე დროს, წარსულის
შეფასებას ავტორი რეტროსპექტულად, ჰეუ-
დაშქდარი კაცის თვალით იძლევა. შეიძლება
ასეთი იყოს მისი მწერლური პრინციპი და პო-
ზიცია. მაგრამ ეს, არცთუ იშვიათად, მოგონე-
ბის სურათებს ართმევს პირველხილვისა და
უშუალობის ცოცხალ ფერებს.

ეს წერილი შედგება იმის ღრმა რწმენისა,
რომ მწერალს დიდი შესაძლებლობები აქვს.
მისი ცხოვრება და საინტერესო ბიოგრაფია,
ეტყობა, მშვენიერი სტიმულის როლს შეასრუ-
ლებს მომავალი შემოქმედებითი ძიებებისათვის.
მშვენიერი ქართული ენა, დაზვეწილი და ზო-
მიერად სუბიექტური სტილი, თვალსაჩინო აზ-
რობრივი დაკვირვებანი და მხატვრული მიგნე-
ბები უფრო მნიშვნელოვანი წარმატებების
იმედს იძლევიან.

ჰაბუა ამირეჯიბი ახალი სახელია ქართულ
მწერლობაში. ჩვენი მკითხველს სურვილიც
ისაა, რომ ყოველ ახალ სახელს, ახალი მხატვ-
რული სამყარო, ღირებულებანი და სიხარული
მოჰქონდეს.

ალექსი ჭინჭარაული

„ვეფხისტყაოსნის ლექსიპიდან“

(„საომართა“ თუ „საამართა“?)

ავთანდილის მიერ მოციქულად გაგზავნილ ვაზირს

მეფე დაჰხვდა შეკაზმული, პირი მწეებრ ეწაღმართა,
შეუშინდა, საწყენლისა მოხსენება ვერ შეჰმართა,
დაყრით დაღვა, იგონებდა არ საქმეთა საომართა (754/752).¹

ჩვენის აზრით, კონტექსტისათვის სრული-
ად შეუფერებელია მეოთხე სტრიქონის სა-
რითომო სიტყვა „საომართა“. რა საომარ საქ-
მეებზე შეიძლება იყოს აქ საუბარი? დამფრთ-
ხალმა ვაზირმა ავთანდილის შეთვლილობა,
„საწყენელი“ ამბავი უნდა უთხრას როსტე-
ვანს და წინასწარ იცის, რა უსიამოვნებაც
მოჰყვება ამის, ამიტომ დაბნეული დგას და
ფიქრობს, „იგონებს“ ე. ი. გონების თვლით
ზომავს მოსალოდნელ შედეგს. ეს იქნება არა-
სისიამოვნო, არა საამარი, ანუ არა საამური
ამბავი.

„ვეფხისტყაოსნის“ ხელნაწერებსა და ყვე-
ლა გამოცემაში იკითხება „საომართა“ მაგრამ
ამ სიტყვის უადგილობა, მისი შეუფერებე-
ლობა კონტექსტისათვის იმდენად აშკარაა,
რომ გვიბიძგებს კონიექტურისაკენ.

„საამარი“ რუსთველის ენისათვის სრული-
ად ბუნებრივი წარმოებაა და შეიძლება
იგი პოეტურ ლიცენციადაც კი არ მივიჩნიოთ.
იმავე „ამება“ — ზმნიდან პოეტს აქვს ნაწარ-
მოები სიტყვები: სიამოვნისა; სიამოვნისა
ღირთა იარეს, არ სიძნელითა (1037, 1);
დასაამო: მეფე, ყელსა აკოცებდა მართ ბაგი-
სა დასაამოდ (514/515).

საამარ-საამურ-ის მსგავსი ფორმები რუს-
თველთან ზნირია. შდრ.:

საწუნელი-საწუნარი: ჩემი ძე დავსვათ
ხელმწიფად, ვისგან მზე საწუნელია

(37/36) — (თინათინი) რა გაიზარდა, გაივსო,
მზე მისგან საწუნელია (35/34):

საცნობელი-საცნობარი: „თქვენი მესმა სა-
ლაღატო, საცნობელად გამოვევარი“
(436/433) — ჭერთ უწევრული, საღარო ბროლ-
მინა საცნობარისა (41/40).

საწყენი-საწყენო-საწყენელი-საწყენარი-სა-
წყენარი:

„ვიცი უცილოდ ამავსებს, შოება არ-სა-
წყენია“ (744/742) „გრძელი სიტყვა საწყ-
ენიოა, ასრე მოკლედ მოგახსენო“, 233/237)
— შეუშინდა, საწყენელია მოხსენება ვერ
შეჰმართა (754/752) — „ხამსა, კაცმან პატრო-
ნისა საწყენიარსა არ დახედნეს?“
(760/758) — ტარიელისკე იარნა მან გზანი
საწყენიარენი (1330).

რაც შეეება შესიტყვებას („არ საქმეთა
საამართა“), იგი აგრეთვე რუსთველურაა და
პოემაში სათანადო პარალელებიც დაეძებ-
ნება:

„პირისპირ ომი არ ძალ-გვიც, არ უამი
საკეხხარია“ (1393,3);

„ყოველსავე მართლად გითხრობ, არ სიტყ-
ვასა საკეხელსა“ (738/736).

„ომთი მოსული ტარიელ საქვრეტლად
სასურველია“ (478/475);

„მაშინდა ჰკადრე მეფესა არ საქმე სასურ-
ვლია“ (159/158).

ეს უკანასკნელი ტაბი მაინც პირდაპირ
ეხმიანება სადავო სტრიქონს: ავთანდილის
„არ საქმე სასურვლი“ — ც. როსტევის უნდა
მოახსენონ, ისევე ავთანდილთან დაკავშირე-

¹ ვიმოწმებთ ა. შანიძისა და ალ. ბარამი-
ძის რედაქციით 1966 წელს საიუბილეოდ გა-
მოცემულ ტექსტს.

ბით ვეზირი ელოდება როსტეგანისაგან „არ
საქმეთა საამართა“.

შმავე სტრიქონში „დაყრით დადგა, იგო-
ნებდა“-ს ნაცვლად ხელნაწერებსა, ინგოროყ-
ვასეულ (1953 წლისა) და 1957 წლის აკადემი-
ურ გამოცემებში იკითხება: „დაყრით დგა და
იგონებდა“. ეს წაკითხვა დატოვა სასკოლო
გამოცემაში (1974 წ.) ნ. ნათაძემაც.

აქ „დგა“ უდრის „იღგა“-ს, რაც ამჟღად
უფრო ეწყობა მომღეწო ზმნას — „იგონებ-
და“-ს (იღგა და ფიქრობდა), ვიდრე აორისტის
ფორმა „დადგა“. შდრ. ისევ ვეფხისტყაოს-
ნიდან: „შექარავენნი ზღვის პირსა დაყრით
დგეს, შეპირებულნი (ვარ. დაყმუნებულ-
ნი)“ (1028).

„დაყრით დადგა“ ნიშნავს: თავდალუწვით,
უჩუპრად, ხელებამოშვებულა დადგა. რო-
გორც წესი, ასე დადგომა საგანგებოდ, უცებ
კი არ ხდება, არამედ მძიმე მდგომარეობაში
ჩავარდნილნი ეერც იგებენ, როგორ აღმოჩნდნენ
ასეთ სიტუაციაში მოულოდნელობისა და გოგ-
ნებისაგან დგება კაცი დაყრით. ამიტომაც „და-
ყრით დადგა“-ს, ჩვენი აზრით, სჯობია „დაყრით
დგა“.

ბუნებრივია გვკითხონ: როგორ მოხდა,
რომ ყველა ხელნაწერში „საამართა“ „საო-
მართა“-დ გადაკეთდაო. როგორც ცნობილია,

ზოგი შეცდომა უკვე ავტოგრაფიდან გვი-
ველ გადამწერს მოსდის. ამის შემდეგ ნუსხებს
სხვა ცთომილებები და ინტერპოლაციები
ემატება და ა. შ. ის პირველი ცთომილებები
თუ ინტერპოლაციები უნდა იყოს ისინი, რო-
მელთაც ხელნაწერებში ვარიანტები არ გააჩ-
ნიათ — ერთხელდაერთხელ დაშვებული შე-
ცდომა დაკანონდა და ბოლომდე გამოჰყვა
ტექსტს. მათ შემდგომ შეიძლება გაუჩ-
ნლეთ ვარიანტები (ახალი ცთომილებები),
შეიძლება — არა, ასეთთა რიცხვს უნდა ეკუ-
თვნოდეს ზემოაღნიშნულიც. შეცდომის წყა-
რო კი შეიძლება გრაფიკულიც ყოფილიყო
(გადამწერს ა-ს ნაცვლად ო ამოყითხა) და
შეგნებულაც: მისთვის არაბუნებრივი „საამარ-
თა“ გადამწერს შეეძლო შეეცვალ საყოველ-
თაოდ ცნობილი და გასაგება სიტყვით —
„საომართა“, შინაარსობრივი მხარისათვის კი
ანგარიში აღარ გაეწია, უფრო სწორად: გადამ-
წერისთვის შინაარსობრივად „საომართა“ ალ-
ბათ უფრო მისაღები იყო, ვიდრე მის მიერ
სათანადოდ გაუაზრებელი „საამართა“.

ამრიგად, ზემოაღნიშნული სტროფის მე-
ოთხე სტრიქონი უნდა იკითხებოდეს ასე:
„დაყრით დგა და იგონებდა არ საქმეთა საა-
მართა“.

მოცია პაჭკორია

«მშვენიერება ღამეებელა მე»...

(ბაჩანა ბრიგვამი — „მიმდლანჯელოს პოეზია“)

დამოკიდებულება „ღვთაებრივ“ მიქელანჯელოსთან მყარდებოდა ჯერ კიდევ სიყმაწვილისას და ეს იყო მშვენიერი ზღაპარი (ჩვენ არ მოვერიდებით ეპითეტებს — ღვთაებრივი ტიტანი, გიგანტი, ასეთი იყო კენტაურიენტოს სტილი), შემდეგ, მყარდებოდა იმ დღიდან, როცა ჟურნალ „საბჭოთა ხელოვნების“ რედაქტორმა თამაზ ჭილაძემ მაინც და მაინც ბაჩანა ბრეგვაძეს დაუწვევთა სტატია — „მიქელანჯელოს პოეზია“; უფრო ადრე — როცა პლატონის „ნადიმის“, „ფედონის“, „დიდი პიბიას“ თარგმანი იქმნებოდა („თარგმანის შექმნა“ და არა მხოლოდ თარგმნა, აქ თვისობრივი სხვაობაა, სხვაობა ხელოვნებასა და ხელოსნობას შორის); მყარდებოდა მაშინ, როცა დანტე ალიგიერიმ თავის მთარგმნელებს (ბ. ბრეგვაძე, თ. ჩხენკელი) არა ერთი „მცირე“ და „დიდი განსაზღვრული განუზღადა და მათ წინაშე ჰქმნა რიტი სტილის, თავისი სტილის მოპოვების არჩევანი წამოჭრა; ეს იყო გარკვეული პრინციპის მორჩილებიდან თავის დახსნის, თუ შეიძლება ასე ითქვას, ლექსიკური ეგზეალტაციის გათავისუფლების, მთარგმნელობითი სისტემის პრაქტიკულად ძიების ხანა; აზრის სრულად და ნათლად გამოთქმის ხელოვნებისთვის ფიქრი და წვალება. „მიქელანჯელოს პოეზია“. დიწერა მაშინ, როცა მარკუს ავრელიუსისა და ფსევდო-ლონგინუსის სიმბრძნის „იღრმე და გარეგნული სისადავე პირადი გამოვლიანების განუყოფელი ნაწილი გახდა (როგორც ხედავთ, ყველაფერი მიქელანჯელოსეული ეთიკისა და ესთეტიკის რკალში თავსდება).

და კიდევ: არსებობს წმინდა რენესანსული ცნება — virtus — ქველობა, სიმამაცე, როგორც გარკვეული სიმადლის მიღწევისთვის აუცილებელი

პირობა. ამ სიმამაცეს უნდა ფლობდე, რომ მიიღო გამოწვევა:

„მე ვცოცხლობ ჩემივე სიკვდილით და, თუ კარგად დავუყვრდები, ბედნიერი ვარ ჩემი უბედური ხვედრით; და ვისაც არ ხწამს, როგორ ვცოცხლობ ტანჯვით და სიკვდილით, დე შემოვიდეს ამ ხანძარში, რომელშიც ვიწვი“.

ამ სიმამაცეს უნდა ფლობდე, რათა შეებოლო სამყაროს, სადაც ყალიბდება, სრულყოფას აღწევს და ყოველივეს განაგებს მიქელანჯელოს „თავზარდამცემი სიდიადე“. (ასე მერყევენ თვით მაღალი რენესანსი).

უნდა შეებოლო: რადგან ყოველთვის უნდა გაირღვეს კულტურული იზოლაციის რკალი; რადგან ქართული კულტურა, სულიერი ცხოვრება მხოლოდ იმას შეითვისებს და შეისისხლხორცებს, რაც მისი გონის, წარმოსახვის და აზროვნების ნაყოფი გახდება, საკუთარი ენობრივ წიაღში გამოიწრთობა და საკუთარი ტიკილით ახმანდება.

თემასთან კონტაქტი მყარდება უშუალოდ, მოკრძალებისა და ცრუდემამოსილების გარეშე. პირველივე სტრიქონებიდან იქმნება ის დაძაბული რიტმი და განწყობა, რომლის ბოლომდე შენარჩუნება თითქმის შეუძლებელიც კია. წერილის (თამაშად ვიტყვი — წიგნის) „მიქელანჯელოს პოეზია“ თვისებაა ამაღლებულთან „მაღალი შტილით“ მიახლოება; მნიშვნელოვანი კულტურული გამოვლიანება და საკუთარი თავის დაუცხრომელი წრთვნა; ტიკილი დანახული და ტიკილი გაზიარებული.

ბ. ბრეგვაძე ნათლად ხედავს „თავზარდამცემი სიდიადის“, „გახელების“, „სიშმაგის“, ფეხება და მატერიალიზებულ განხორციელებას, იგი წერს: — „ეს გრიგალია ველური ძალა, პირველქმნილი ვნების სიმძაფრე, ბარ-

ბაროსული ფანტაზიის მძინვარება, პავანის-ტური ექსტაზი სამუაროს უსასრულო მშვენიერების წინაშე... აქ ყველაფერი ფეთქებადი რიტმია, ყველაფერი ტიტანური ვნებითაა დაზუხტული, ყოველგვარი შემთხვევითობა და აქციდენტურისგან თავისუფალი და უნივერსალიზმის რანგში აყვანილი. ყველაფერი დი-ლია, მარმონული, ამაღლებული...”

იგი წერს ტიტანოზმის თაობაზე და იქვე, ყოველ წამს ურთავს: „ტანჯული გენია“, „გვი-მა“, „თვითგვემა“... თანდათან, ფრთხილად უახლოვდება იმ ზღვარს, სადაც ტანჯვის, ტრე-ვილის პოეტური გაცხადება იწყება, რადგან სიტყვა მაინც ყველაზე სრულქმნილი საშუა-ლებაა ტრევილის გამოსახატად.

— „ყველამ, ვისაც კი რაიმე სიქველე ჩაუ-დნია... უნდა აღწეროს თავისი ცხოვრება“ (ბენვენუტო ჩელინი) ასეთია იტალიური რე-ნესანსის ეთიკური დევიზი. ერთი ოღონდ „ცხოვრების აღწერა“ რაღაც ენერტიულ მო-ნაცვეთს, ქმედითობის დაქვეითებას, მომე-ტებულ მკვრეტელობას გულისხმობს, მი-ქელანჯელოსთვის უცხო იყო ამგვარი დაცხ-რობა, მისი ტკივილი იყო ტკი-ვილი ქმედების ქაშის, და აქ, წუ-თიერ შუალედში, ყურე კედელს დატანებულ სხივმფინარი ხვრელების ჭაჭეში, ჩნდება მის-წრაფება პოეზიისკენ, „სპირიტუალური გან-ზომილების კიდევ ერთი ასპექტი“.

ბ. ბრეგვაძე სრულიად ამომწურავად ხსნის ამ მოვლენის არსს:

„მიქელანჯელოს თვითგამოხატვისთვის საკ-მარისი არ იყო მარტოოდნე პლასტიკური ბე-ლოვნება. მის გოლიათურ ბუნებას, ტიტანურ ინდივიდუალობას არ ამჟავოფილებდა პლას-ტიკის სიმბოლური, უნივერსალური და აბსტ-რაქტული ენა. ამ „ოთხსულიანი კაცის“ „თვი-თგასარულება“ აუცილებლად მოითხოვდა აზ-რის და ვნების ინპერტული შინაარსის ჩტვირთვულ ცოცხალსა და უშუალო პოეტურ ნიტყვას, — მისი სულიერი ქმედითობის ში-ნაგან საფუძველს, მისი რელიგიური მხოფლ-განცდისა და ეთიკური თუ ესთეტიკური მრწამსის კონკრეტულ გამოხატულებას.“

„ეთითგასარულება“ სულიერ რესურსთა სრული ამოწურვის გზაცაა.

ადამიანი „თავისი ღირსების მიხედვით შე-მოგარსავს საკუთარი ბუნების საზღვრებს“, „თავისი სურვილით ირჩევს ადგილს, საქმესა და მიზანს“, „იგი თვითაა თავისი არსის შე-მოქმედი და თვითვე გამოკეთებს დასრულებულ საკუთარ სახეს“ — ასწავლის პიკო დელა მი-რანდოლა „მალალ რენესანსს“.

ამ ზნეობრივ მონუმენტთა სფეროში ეძებს ბ. ბრეგვაძე მილექანჯელოს პოეტურ სახეს; ეძებს, ვით „ოთხსულიანი კაცის“ კიდევ ერთ სულს, უზენაეს უნივერსალიზმს, ფორმათა

ფორმას, „ეთიკურ იმპერატივს“ და არ იგეწ-ყებს არცერთ მომენტს — პიროვნულს, ლტო-ეზობრივს, სოციალურს, ეროვნულს...

ძნელი სათქმელია, როდენ აკრთობდა მი-ქელანჯელო თანამედროვეთ, ხედავდნენ თუ არა მასში დემონურს (ან დემონურსა და ღვთაებრივს ერთად, როგორც ძველი ბერძენ-ბი ზოგჯერ აიგივებდნენ დემონსა და ღმერთს). აქ ერთიცაა საცნაური, რას წარმო-ადგენდა კვანტროჩენტო და ჩინკვეჩენტო? საკმარისია ვაზარის „ცხოვრებანის“ თუნდაც თვალის გადავლება, რომ უნებლიე ძრწოლა აგრიანს — იტალია პირდაპირ გუნდ-გუნდად წარმოშობდა გენიოსებს, ეს იყო ეროვნული ენერგიის ვულკანური ამოფრქვევა. და თუ მიქელანჯელო ჭიბრისა და პაექრობის გრძნო-ბას მხოლოდ ლოწარღოს მიმართ განიცდიდა, იმის გამო, რომ ამ მნათობმა რუკაზეც გან-ცალკევებით იღგენ ორნი (იქნებ ამ ორს დაამატა მხოლოდ განგებამ ზღვარდაუღებო უნივერსალიზმი და, იქვე, წრეგადასული ტრა-გიზმიც, მაგრამ ვინ იცის, შესაძლოა, ტრაგი-კული აუცილებელი ნაწილიც კი იყო მარმო-ნისა).

მას თაყვანისცემაც უნახავს, შურიც, მტრობაცა და დამცირებაც (მარტო ბრამანტე რად ღირდა, მაღალინიკიერი და სულმოყლე, მოშურნე და ცბიერი ბრამანტე); ისიც უნა-ხავს, როცა გვიანდელი რენესანსის ტიპური პირში, ზეიადი, ამაყი, თავისუფალი პიროვნე-ბის დაუოკებელი ეგოიზმის პიროშაში გა-დამკვეთი, თავზედი და დაურიღებელი ბენ-ვენუტო ჩელინი „ღვთაებრივ მიქელანოლო ბუანაროტად“ უხმობდა.

რომენ როლანი კი „გამუდმებით მხალს უწოდებს“, რაც სამართლიანად აღიზიანებს ბ. ბრეგვაძეს და იქვე მოაქვს გაეთეს სიტყ-ვები — „არსებობენ სიქველენი, რომლებიც თითქოს უძლურებას უფრო გვანან, მაგრამ, სინამდვილეში, უდიდეს ძალად გვევლინები-ან, მხოლოდ ინტროვერსიულ ძალად...“

უროს როლი ყველას უფრო სასურველი და საპატიო მგონია, ვიდრე გრდემლისა, მაგ-რამ რა ძალას უნდა ფლობდნენ, რომ გაუძლო ამ დაუსრულებელ, გამუდმებით განმეორებად დარტყმებს“.

ძალას უნდა ფლობდნენ, მაგრამ ტკივილსაც ხომ უნდა გრძნობდნენ და იგი სიტყვიერ საზო-სელს მოითხოვს — გრდემლის ძალა და გაძ-ლება აღმოთქმული პოეტურ ყვედრებად; და თუ ეს პოეზიაა, მაშინ უკვე აღარ არის „ინ-ტროვერსიული ძალა“.

და კიდევ ტკივილის ერთი სათავე: „ოპ,

ოზბა პაპოკორი
„მშვენიერება დამებდა მე“...

საბრალო, საბრალო სამშობლო ჩემო! (დანტე), „უმაღლესო სამშობლო“ (მიქელანჯელო).

ბ. ბრეგვაძე მოცულობრივად მოგარსავს „ტკივილის“ ამ სურათსაც: „უსხივო დამე სამშობლოს ცაზე, წყვდიადის სუფევა სამყაროში, და ეს სიხნელე—ჩაიბრქვავებული, ჩაწურული, ჩაცლილი სულში, რომელიც ასე აშკარად გრძნობს თავის ნათესაობას და წილნაყრობას დამესთან“.

უცნაური ქალაქი იყო ფლორენცია, მონასტრის ყველა წინამძღვრის შეველო ეთქვა ფრაზა — „გვარცმა ყოველთვის ავტოპორტრეტი“. (ი. სტოუნე), ამით იქედნურად გაემყვანებოდა ერესის ზიფათი და ხელოვნების წყდოების უნარი.

მილანის მმართველს კი შეეძლო „მოხდენილი“ ცინიზმით წარმოეთქვა — „თქვენ ჩამჩინებთ — იტალია, იტალიაო. მაგრამ მე არასოდეს მინახავს იგი“. ლოდოვიკო მორო ვერ ხელავდა იტალიას (ჩეველებრივი ფეოდალური სიბეცე), მაგრამ იგი ლორენცო მედის თანამედროვე იყო, თუ მას კულტურითა და აზრის ბრწყინვალეობით ჩამორჩებოდა, არას დაუთმობდა უკვდავებისთვის ზრუნვით (საამისოდ ლეონარდოს სახელი და წინაპრის ქანდაკება ჰირდებოდა, ფრანკ კონდორტიერებს არაფერი ესაქმებოდათ სფორცათა გვარის უკვდავებასთან და არც თიხის კოლოსის შთამომავლობისთვის გადარჩენას დაგიდედნენ: გულგრილოდ, შეუსატყუნების ბოროტი იუმორით შემუსრეს იგი). მორო ვერ ხელავდა იტალიას, ხელადნენ დანტე, მიქელანჯელო, სებასტიანო დელ პიომბო... კიდევ, ნიკოლო მაკიაველი — რეალურად, უილუზიოდ. ე. ვიტენბურგის სიტყვით — „იგი აღრე გაეცნო პოლიტიკის ჩრდილოვან მხარეს“. იქნებ ამის გამო არგუა ბედმა დაცინვა — გულმუხუთვალე რესპუბლიკელი და ქუმანისტი თაობათა წინაშე მონარქისტად, პოლიტიკური უპრინციპობისა და ე. წ. „მაკიაველიზმის“ დამფუძნებლად დასახა. (სხვათაშორის, სანტა კროჩეს ტაძარში ერთად წიანან მაკიაველი და მიქელანჯელო ბუონაროტი... ჩინებულად მგუედა პეტრუსის იმ „თავისუფლად“ ქვეყანაში ერთის „ეთიკური ინდეფერენტისმი“ მეორის „ეთიკურ მაქსიმალიზმს“).

ტკივილის კიდევ რა წყარო არსებობდა: „საგონაროლასეული კონველსია“, მძევნაფრე ასკეტიზმი, აპოკალიპსური ძრწოლვა, ქვებით დასეტყვილი „დავითი“, კროჩის სენარირის წინ და სანდრო ბოტიჩელის ალით დაფერილი სილუეტი, თავის ტკოლებს ცეცხლში რომ ყრიდა.

სახეშეცვლილი, დაცემული, დაკარგული ფლორენცია — აქედან, მიქელანჯელოს ნოსტალგია, მიქელანჯელოსეული წყევალად აღდგნილი სინანული:

„რა მრჩიდა, რას ვაკლავდი თავს, მანდნა ფიტულს, თუკი ეს იყო ჩემი ბოლო, მნავსად იმისა, ვინც გალაცურა ზღვა და საყუთარ ქვითინში კი ჩაიხრჩო მერე.“

ოღენდაც სათაყვანებელსა და კერპად დასახულ ბელოვნებას ვუმაღლი ამას — საწყალობოები ბერიკაცი, ველური ძაღლის მონა.

ცოცხლადვე დაღინგრევი, თუ სულზე არ მომისწრო სიკვდილმა“.

(ტერც. XXXI).

„ხელოვნების ვემაღლი ამას...“ — უარყოფი, ყველაზე, სინანული... ბ. ბრეგვაძე აქ ფრთხილად; წუთით იფიწყებს მაღალ რეგისტრს, ქებათაქების საზიგმო ეღერადობას.. მოკლედ, მაგრამ საფუძველთა წვდომით მიაყრობს თვალს იტალიური რენესანსის დასაბამსა და დასასრულს, დიდებულსა და ტრაგიკულ პოეტებს, გამოსხატულს მიქელანჯელოს ცხოვრებით.

პლატონი — ბ. ბრეგვაძის სისხლობრივი საქმეა, წიადი, მრავალწლიანი ღვაწლი. იქნებ ამის გამოც იგი ძუნწია, თავშეკავებული, ზომიერი, მიქელანჯელოს მსოფლმეგობრების, ეთიკისა და ესთეტიკის დასაბამსა და ევოლუციას მხოლოდ ცალკეული სონეტის, მადრიგალის, კანცონის განხილვისას მიუთითებს. სიჭაბუკის გარეგანზე ლორენცო მედიჩის არეალში მოხვედრილი მიქელანჯელო ეზიარა პლატონიკოსთა სწავლებას, მის წინაშე გაიხსნა ანტიკური სამყარო. „შემდეგ?“

„გააცოცხლა საბერძნეთის გამირული ფორმები, რომელსაც შემატა სიშმაგე“.

(სიშმაგე-ხასიათი, ის ხასიათი, რომელსაც გვიან სტენდლი უკვე ახალი პარმონის შინარსს ანიჭებდა და ანტიკური სკულპტურის სრულქმნილსა და „ცივ“, მისთვის ნაკლებმეტყველ, პრაორიციებს და განყენებულ ესთეტიკას უპირისპირებდა. აქ საკულისხმია ერთი, პოეზიასთან არც თუ ისე დაკავშირებული, მაგრამ თავისთავად ფრიალ უჩვეულო და მნიშვნელოვანი ფაქტი: სტენდლისეული უკმარისობის, ნაკლულობის განცდა (უცნაურია, იგი თითქმის არასოდეს მსყელობს მიქელანჯელოზე) ქვეცნობიერად უახლოვდება მისი დროისთვის ჭერ კიდევ გაუმგებელ ვითარებას: საქმე ისაა, რომ ანტიკური სკულპტურა „სრულიადაც არ იყო ისეთი მაღალი ზეშთაგონების, ესთეტიკურად განყენებული, ისეთი კეთილშობილი ინდივიდუალური სიშმვიდის მფლობე“ და აბსტრაქტული, როგორც წარმოგვიდგენია — „თეთრი მარმარილო“ ეს ამბოღებული, ცივი, უთვალისჩინო მშვენიერება ახალგაზრდული, აღორძინებისეული“ (ა. ლოსევი — „ხელოვნებათან ანტიკურობის ურთიერთობის სპეციფიკური სათვის“), ანუ მიქელანჯელოს (მეთლი რენე-

სანისი) „უწებლიე“ მონაბოვარი. რენესანსმა არა უწყობდა რა ბერძნული ქანდაკების პოლიტიკონიულობის თაობაზე (არ იცოდა, რომ ფიდაისი, პრაქსიტელი, პოლიქტეტი... თავის ქანდაკებებს ფერმწერებს გადასცემდნენ შესაღებად), ფაქტურად იგი მიუბრუნდა იმას, რაც არ არსებობდა (ან არსებობდა, როგორც შუალედური ფორმა და არა ესთეტიკური კონცეფცია) და „აღმოაჩინა“ ის, რის აღმოჩენასაც არ ესწრაფოდა. ეს იყო კოლუმბის შეცდომის ფასი შეცდომა, „სკულპტურული ინტუიციისა“ და ტრადიციის რწმუნების მოვლიდნელი და მაღალი შედეგი; ისე კი, თურმე ჩვენს ესთეტიკურ მოწიწებას ანტიკური კლასიკური ქანდაკების, უთვალისწინო, თეთრი მარმარილოს ქანდაკების წინაშე „არაფერი არაა აქვს ანტიკურობასთან“, რა თქმა უნდა, თუ ამგვარი კონტრგრატიულობა ძალზე თამამი და პირობითი არ არის.

ყოველივე ამის გამო იქნებ სიტყვაზე არ ჩამოგვედგო, პოლიტიკონიულობის არსებობის ფაქტი შინაგანად რომ არ უკავშირდებოდეს ჩვენს წარმოდგენების შეცვლას, რაც მთავარია, „საბერძნეთის გმირული ჟღერების“ ტრადიციული შინაარსის ტრანსფორმირებას რომ არ იწყებდეს და ამით თავისებურ, ცოტა არ იყოს, ირონიულ ასპექტს არ ქმნიდეს).

დავებრუნდეთ თემას: ბ. ბრეგვაძე ხშირად უიღბურეს სიზუსტესა და ხატოვან სიცხადეს აღწევს. ავიღოთ თუნდაც: „ამ ბნელ საფლავში ჩაეკეტილა ვარ მე საპყარი და მარტოსული“... ბ. ბრეგვაძისეული შეფასება — „...არა-ნაკლები კომიზმითაა გადმოცემული სნეული ბერიკაცის მიუსაფრობა და მარტოსულობა, მისი უნუგეშო და უსიხარულო ყოფა, ამ შთამბეჭდვ ტერიცინებში გროტესკი ისე ტლანქია, ირონია ისე შემპარავი, ხოლო სიტყვა ისე ნახვილი და ბასრი, რომ გგონია შეიძლება უცაბედად შეაქრა ხელი, როგორც მარმარილოს ნამსხვრევებში დაუდევრად მიგდებულსა და მივიწყებულ საჭრეთელს“.

ბ. ბრეგვაძე აღნიშნავს — მიქელანჯელო პოეზიის სფეროში ისე შეჭურვილი არ შედის, როგორც პლასტიკური ხელოვნების სფეროში. ქანდაკებაში იგი უფალია და გამგებელი, ყველა საიდუმლოს მფლობელი, ყოვლის წამოღები და დამბადებელი... პოეზიაში მოდის ტკივილის გზით, მოდის ვით შემქრთალი და შეძრწუნებული („საშინელება, შიში... შიში!“), როგორც არაპროფესიონალი (სუსტი სონეტების ავტორი). თუმცა, განსაცვიფრებელია ბ. ბრეგვაძის მიერ მოტიანილი თემის მანერული კვალიფიკაცია — „თვითმპყრობელური არაკომპეტენტურობა“ („რიპარდ ვაგნერის საღმრთა და სიდიადე“), თავისი შინაგანი

ენერგიით, ტევადობით, მნიშვნელობით. სწორედ ეს „თვითმპყრობელური არაკომპეტენტურობა“ და უნივერსალური გენია პოეზიაშიც არგუნები მწვერვალთა წვდომის ბედნიერებას („...მიქელანჯელო იმდენ აზრს ღებხლექსის ვიწრო ჩარჩოში და ეს აზრი, თავისთავად, იმდენად ღიღებულა, რომ მისი თარგმნის სიძნელე დაუძლეველი შეჩვენება“). (გორდესკოტი. შენიშვნა 33).

გავისვენოთ ერთი პატარა მადრიგალი: „ქეშპარიტ ნიშუშად ჩემი მოწოდებისა დაბადებითვე მშვენიერება დამებდა მე...“ ბ. ბრეგვაძე „პოეზიის“ ამ მადრიგალს, რათა ძუნწად, ლაკონურად, სულ ორიოდ აზნავში თქვას უმთავრესი („გარანდებ-კონკრეტული მშვენიერების ჭვრეტითი შემეცნების გზით უწინაეს მშვენიერებამდე ამაღლების პლატონური კონცეფცია“, „მშვენიერების იდეასთან ზიარებით მონიჭებული მშვენიერება“ და ა. შ.). აქ მეტის თქმა არც არის საჭირო, „განზომილება“, (ამ შემთხვევაში მოცულობის აზრით) არ წყვეტს საკითხს, მთავარია შთაწვდომა, თუ გნებავთ, თაყვანისცემა.

ბ. ბრეგვაძეს, რა თქმა უნდა, შეეძლო სათქმელი ათეულ გვერდზე გაეწეა (ზოგჯერ ჩნდება კიდევ შესვენების, ამოსუნთქვის მოთხოვნა), მაგრამ მაშინ, იქნებ შინაგან რიტმსა და ნერვულ დაძაბულობას მიაღწენდა, რამდენადმე გააზნავდა აზრის თავმოყრისა და შეკუმშვის სამაგალითო „ნიშუშ“. ამ დამლული „ინტენსიფიკაციის“ მიღმა ბევრი რამ დგას — ცოდნა, შემონახული სათქმელი, წუხილი (თვით მიქელანჯელოს პოეზიის თვისება), რომელიც კუმშავს სივრცეს, ზუთავს პერს, ბ. ბრეგვაძე არ შეუშინდა მკითხველის ემოციურ და ინტელექტუალურ გადაქცევას, რაღაც ენდო (იქნებ ზედმეტად) მის კულტურასა და განსწავლულობას; წერილი დაწერილია ღიღი ნდობით მკითხველისადმი.

წერილი იწყება ვაზარის სიტყვებით, მთავრდება მიქელანჯელოს ფრაზით. ეს კომპოზიციური ჩარჩო და მიქელანჯელოს ხასიათის სრულქმნილ პარამონიას მიუთითებს: ცხოვრებით დაღლილი, „საპყარი და მარტოსული“ პლატონის აკადემიის მოძღვართა ერთგულებას ერთხელ კიდევ ადისტურებს — „სიცოცხლის უკანასკნელი დღე — თავისუფლების პირველი დღე“.

ბ. ბრეგვაძე უარყოფს ჭოჩო ვაზარის „ტლანქი და მოუქნელი ენით“ დახატულ პორტრეტს — „მას ჰქონდა მრგვალი სახე: ოთხკუთხე, ფართო, შეიდი ნაოჭით დაღარუ-

მტნა პაპორონი

„მშვენიერება დამებდა მე“..

ლი შეზღუდული...“ „ამ პედანტურად ზუსტი, მაგრამ ზერეაღ და ზედაპირული აღწერითობისათვის სრულიად უცხოა ის სიღრმისეული განზომილება გენიალური შემოქმედის შინაგანი სამყაროს წვდომისა და მისი ინტიმური ინტერპრეტაციის ყველა ის ელემენტი, რაც ესოდენ ძალუმაღ მჟღავნდება მიქელანჯელოს სკულპტურულ პორტრეტში...“ და მართლაც, იქნება ვაზარისეულ პორტრეტზე უფრო მეტყველი და სიღრმისეულია ი. სტოუნის მიერ მიკელანჯელოს სეტინიანოელ ქვისმთელთა ერთი აფორიზმი — „ვიცი ქვაზე მეშაობს, იგი თვითა ქვას ქვას — გარეგნულად რუხია და ტლანქი, შიგნით კი ნათელი“. (თუმცა, ვაზარის დასაცავად — იგი ყოველთვის რადიკალურად „მოუტყნელი“ და „ზერეაღ“, მისი „ცხოვრება“ აბრეშო ზუსტ დავიკრებებს, ხატოვან თქმას, ღრმა საერთო დახასიათებას შეიძლება, თუნდაც „სიღრმისეულ განზომილებას“ და „ინტიმურ ინტერპრეტაციას“. ავიღოთ თვით „მიქელანჯელოს პოეზიის“ შენიშვნა 85 — „... თითქმის შესაძლო გახდა შეუძლებელი და საჭრეთელი ფუნჯად იქცა“ — ეს სიტყვები აღმოსდება ვაზარის „მოხეს“ მეგრულზე დაფენილი „რბილი“ და „ფაფუკი“ წვერის აღწერისას“).

„მიქელანჯელოს მოვლინება იტალიურ ხელოვნებაში შეიძლება შევადაროთ შმაგსა და წინააღმდეგობა ნაკადს, რომელმაც განაყოფიერა და იმავე დროს გააპარტახა კიდევ ქვეყანა“ — მოჰქვს ბ. ბრეგვაძეს ველფლინის სიტყვები (დაახლოებით ამასვე იმეორებს როლანდი).

გენიოსის მიმართ ვერ იხმარ სიტყვას — „ზომიერი“ მაშინ უნდა უკუაგდო სიმშვე, გახლემა, ტიტანური ვნება (რენესანსული რეგალიები), რადგან ისინი იმთავითვე გამოირიცხავენ ზომიერს (ყოველ შემთხვევაში, ზომიერის იმ გაგებას, რომელიც იქვე, პარალელურად, მედიწების სამყაროში, ბურჟუაზიული ეთიკის წარმომადგენლის განსხვავებულ ფუნქციას იძენდა, ე. წ. „ბურჟუაზიული უზამსობის“ ბურჯი ხდებოდა).

რაც შეეხება ველფლინის სიტყვებს, ქართული კულტურისთვის არც ისე უცხო იყო „წინააღმდეგობელი ნაკადი, რომელმაც განაყოფიერა და იმავე დროს გააპარტახა კიდევ ქვეყანა“, არა ერთ საუკუნესა და თაობაზე გამოიჩინა თავისი დესპოტური ძალა. ეს გახლავთ, თუ შეიძლება ასე ითქვას, ცენტრალიზებული ხელოვნება (ქართული რენესანსი), რომელსაც ძალუმაღ თავის შემდგომ ბევრი რამ შეეფერებოდა, მანიერიზმის ნაკლებ მიმზიდველი სიღრმეებისკენ ებიძგა, გაეპარტახებოდა კიდევ, მაგრამ იმდენად „განუყოფიერებოდა“, რომ საბოლოო ჯამში ერის კულტურის გადაერჩინა.

ბია“, რომ საბოლოო ჯამში ერის კულტურის გადაერჩინა.

ნიშანდობლივია; ლეონარდოსა და მიქელანჯელოს კარტონები პარალელურად გამოფინეს (ანგარიის და კაშინის ბრძოლები), ჩელინი წერდა — „ეს იყო სკოლა მთელი ქვეყნისთვის“. ეს იყო სკოლა, რომელმაც დათრგუნა თაობები. წაართვა ინდივიდუალობა, დაიპყრო... აქედან მოდის ირონიული და საკმაოდ ზუსტი შეფასება: „იმის ნაცვლად, რომ ყოფილიყვნენ პირველნი მეორეთა შორის, ლორენცო დი კრედიტმა, რიდილფო გირლანდაიოზმა, რაფელინო დელ გარბოვმა, პიერო დი კოზიმოვმა ამჯობინეს ყოფილიყვნენ უკანასკნელნი პირველთა შორის“.

ეს იყო ეპოქა, რომელიც თავისთავად, ორგანულად მოითხოვდა ევება მასშტაბებს (ძნელი იყო იმის უარყოფა, რისთვისაც ხშირად არც ძალა ემართა და არც ვნება), ხან კვანტრონიკის დანებწილი, კეთილშობილი და ფაქიზი ფორმებით მღავენდებოდა, ხან თავისივე წიაღში წარმოქმნიდა იმგვარ გარემოცავ მონუმენტალიზმს, რომელსაც მართლაც შეეძლო ყოვლის „გაპარტახება“.

ეს იყო „თაღისმშენებელთა“ ეპოქა, სადაც მუდმივად მოქმედებდა „ქრისტიან მეტაფიზიკოსთა არქიტექტურული გრძნობა“, „გონივრული წესრიგი“, „პარმონული წონასწორობა“.

თითქმის არც ისე ძნელია ამ ერთიანი, არქიტექტურულად „შეკრული“ სამყაროდან მიქელანჯელოს პოეზიის ცალკე ფენომენად გამოყოფა (თუმცა, როგორც ბ. ბრეგვაძე მიუთითებს, ეს თვით იტალიელებსაც გაუჭირდათ; ერის ცნობიერებასაც აქვს თავისი საზღვრები, ისე დესპოტურად, თვითმპყრობელურად მოიცვა იგი მილქანჯელო სკულპტორმა და ფერმწერმა, რომ მიქელანჯელო პოეტისთვის, ალბათ, არც სივრცე დარჩა, არც ადგილი), ისიც უნდა ითქვას, ბ. ბრეგვაძეს ამ მხრივ თითქმის არავითარი ლიტერატურული წინამძღვარი და მაგალითი არ გააჩნდა. ბოლოს და ბოლოს, მიქელანჯელოს პოეზია არც ისე უპირისპირდება მის ხელოვნებას, როგორც ეს კაცს ერთის შეხედვით შეიძლება მოეჩვენოს. იგი ინარჩუნებს წონასწორობას, არ არღვევს სისტემის ფარგლებს, იმეორებს პლასტიკაში განხორციელებულ მოტივებს. ბ. ბრეგვაძე მიუთითებს ასეთ კავშირებს: „მონები“, ალეგორიული სხეულები მედიტოა სამარხზე, „ღამე“ და ოთხბჭყარედი:

ძილია შვება და ქაღ ქცევა კეთილი ხვედრი, ვიდრე მქვინვარებს ლაფდასხული ეს საუკუნე;

არათერსა ეგრძნობ, არასა ეკერტ, არას
ვუტურებ,
მაჲ, ნუ მალეიძებ დაძინებულს — ამსლა
გვდარი.

(თარგმნა თ. ჩხენკელმა).

საქირთ იყო სისტემის წარმოდგენა (არა
მარტო ცოდნა, წარმოსახვის უნარიც), მოდუ-
ლის შექმნა, შინაგანი ევოლუციის ნათელყო-
ფა. ბ. ბრეგვაძე განვითარების ამ პროცესს
სისტემისვე ფარგლებში აქცევს, ერთიან ფი-
ლოსოფიურ კონცეფციას უქვემდებარებს,
რაც მწყობრი კომპოზიციური სტრუქტურის
ჩამოყალიბებაშიც შეეღობა. მაგრამ აქვე აღ-
ნიშნავს — „რა თქმა უნდა, ჩვენ უფლება არა
გვაქვს, მიქელანჯელოს ინდივიდუალობა, მი-
სი თამამი და თავისთავადი აზრი სხვისი სის-
ტემის მონად წარმოვიდგინოთ, საქმე ეხება
არა პლატონის იდეების მექანიკურ ტრანსპო-
ნირებას, არამედ მათი პოეტური ასიმილაცი-
ისა და სუბიექტურ ტრანსფორმირების ხა-
რისხის“. „ტრანსფორმირების ხარისხი“ სეკულ-
ატურაში დაახლოებით ასე გამოიხატა — „სა-
ბერძნეთის გმირული ფორმები“ პლუს
„სიმშავე“. პოეზიაში?

„ცნობილი გალმდვლი ოქროთი და ვერ-
ცხლით ავსებას ელის ცარიელი ყალიბი
სრულყოფილი ქმნილები, რომელიც მხო-
ლოდ მაშინ იხილავს დღის ნათელს, როდესაც
ყალიბს შემოამსხვრევენ ირგვლივ...“

საოცარია შექმნილი ხატი:

„საუყვარელი მაღალი ქალი ჩამოიღის ჩემში
ისეთი ვიწრო გზით, რომ მერე ვეღარასოდეს
დაადწევს თავს ჩემს არსებას. თუ თვითონ
ნამსხვრევებად არ ვაქცევი და არ დავინგ-
რევი...“

(მადრიგალი XIV)

თვით იგია „ყალიბი სრულყოფილი ქმნი-
ლებისა“ და ქმნილება ისე ვერ იხილავს
დღის ნათელს, თუ ყალიბი არ შეეწირა
სრულყოფას. ოღონდ, „ვერც ქანდაკება, ვერც
ფერწერა ვეღარ ანიჭებს სიმშვიდეს სულს,
მთელი არსებით მიქცეულს ღვთაებრივი სიყ-
ვარულის მიმართ, რომელმაც ჩვენდა მისარქ-
მენლად გაშალა მკლავები გვარზე“.

(სონეტი XV).

თეოლოგია უკვე თემებსა და მოძღვრებს
კი არ აწვდის (როგორც, მაგალითად, ანტი-
კურ სეკულატურას მითოლოგია): „ეს უკვე
აღარაა ეგზალტირებული სიყვარული მისი
მრისხანე „კერპისა და ბრძანებლის“ — ხე-
ლოვნების მიმართ“ — უფრო ღრმად და
ღრმად მიყვება ბ. ბრეგვაძე განვითარების
გზებს — „საუყვარელ ქალს და საუყვარელ ხე-
ლოვნებას კი არა, ამიერიდან რწმენას ეკუთ-

ვნის მისი ვნება, სიყვარულიც, სწრაფვაც,
გულისთქმაც, ამიერიდან ხელოვნება მისარქმე-
ვანი კი აღარ არის, არამედ ღვთისმსახურე-
ბის საშუალება“.

ეს ერთიანი, განუწილველი რწმენა, მსა-
ხურება, ზედროულის მიღწევა სწორედ პოე-
ზიით გაცხადდა. და საერთოდ, იქნებოდა კი
მიქელანჯელო ესოდენ ტრაგიკულად დიადი
ფიგურა პოეზიის გარეშე, მიადწევდა კი თვით-
გამოხატვის ასეთ სისრულეს, იქნებოდა მისი
ზემოქმედება რილკეზე, მანსა და ვორდსვო-
რთზე ასე ძალუმი? პასუხს ბ. ბრეგვაძე ჩვენ-
გან აღდგომიანილი ციტატით თავიდანვე იძ-
ლევს: „... მის გოლიათურ ბუნებას, ტიტანურ
ინდივიდუალობას არ ამაყოფილებდა პლას-
ტიკის სიმბოლური უნივერსალური და აბსტ-
რაქტული ენა...“

მართალია ამით ბ. ბრეგვაძე მხოლოდ
პოეზიაში მიქცევის რთულ პროცესს გან-
მარტავს, და არა რაიმე უპირატესობას მიუ-
თითებს, მაგრამ ზოგჯერ „მკრეხელური“ ეპი-
ზოდები გავკენწლავს, რა არის აქ მეორადი —
სიტყვით ნათქვამი „მშვენიერება დამებდა
მე...“ თუ „ღვთისმშობელი კიბესთან“ და
„კენტაურთა ბრძოლა“, რომელიც მოგვჩვენ-
ბით „სუფთა ბერძნულ“ ფორმებს პლატონის
აქადემიის მესვეურნი დასცინოდნენ კიდევ.

„უკუნითი უკუნისამდე, რომი მხოლოდ
კეისრისა და კონსტანტინეს ქალაქი არ იქნე-
ბა, რომი იქნება მიქელანჯელოს ქალაქი“ —
ამ ურყევ რწმენას იტოვებს ნუგეშად გარდა-
სული გენიის ყმაწვილი შეგირდი, რომელმაც
მიქელანჯელოს ნეშტი ფლორენციას უნდა
დაუბრუნოს.

უკუნითი უკუნისამდე, იტა-
ლია იქნება მიქელანჯელოს პო-
ეზიის ქვეყანაც — ამ რწმენითაა გამ-
სკველული ბ. ბრეგვაძის წერილი, მას პირად-
მა შემოქმედებითა ენერგიამ და შრომამ ამ
მაღალ კემზარტებასთან ზიარებას სიხარული
არგუნს.

„მეორე მკითხველი“ — ამ სიტყვებით და-
ხასიათა მწერალმა დემნა შენგელიამ ის ლი-
ტერატურისმცოდნე, რომელიც თემასთან
უშუალოდ, პირდაპირ კი არ მიდის, როგორც
პირველადომენი, არამედ შუამავალი ჭირ-
დება და ძირითადად სხვისი ნაზრებისა და
იდეების „ტრანსპონირებას“ ჯერდება.

მე შეგნებული მაქვს, რომ ამჯერად რამ-
დენადმე „მეორე მკითხველი“ ვარ და ვემორ-
ჩილები „მიქელანჯელოს პოეზიის“ ზემოქმე-
დებას, მაგრამ ჩემი მისია წინასწარ იყო გან-

ოტბი პაპოკონია

„მშვენიერება დამებდა მე...“

საზღვრული — კიდევ ერთხელ მიმეპყრო მკითხველის ყურადღება, ჩემი აზრით, ესოდენ მნიშვნელოვანი აქტისთვის, აღმეძრა ვინმეში სურვილი წერილთან ისევ და ისევ დაბრუნებისა, რადგან მისი ერთხელ გადაკითხვა საკმარისად არ მეჩვენება.

მართალია, ვცდილობდი დამერთო ზოგი რამ (ბენვენუტო ჩელინის ცხოვრებიდან, მაკიაველის „ფლორენციის ისტორიიდან“, ირვინგ სტოუნის, ლოსევის, იმავ როლანის წიგნებიდან, და სხვ.), მაგრამ ეს მხოლოდ წვეთია ზღვაში. საქმე ის კი არ არის, რომ ბ. ბრეგვაძეს შეუძლია თვით მიწვდეს ყოველგვარ პირველწყაროს და არავითარი შუამავალი არ ჰქირდება, მთავარი ისაა, რომ იგი მძლავრ წარმოსახვასა და აზროვნებას ფლობს; მან შეძლო მიქელანჯელოს ხელოვნების ერთიან სისტემად წარმოდგენა, ამ მონოლითიდან პოეზიის ცალკე ფენომენად გამოყოფა; ხშირად, საოცარი ასოციაციების დამყარება; უაღრესად ვრცელი, პირდაპირ ზღვარდაუღები

მახალის ორგანიზება; სრულმნიშვნელოვანი ციური სტრუქტურის შექმნა, თავისი განწყობილებების, ემოციის, სულიერი მღელვარების წარმოჩენა; ამ სფეროს ხელყოფა ფრიად ძნელი გაზალათ.

არსებობს მოაზრული სარგდაქციო გამოთქმა — „მასალის ორგანიზება“ — ჩვეულებრივი, პროფესიული მოვალეობა, გაცილებით მნიშვნელოვანია იდეის დაბადება, ხომ დაიბადა „მიქელანჯელოს პოეზიის“ დერწის იდეა „საბჭოთა ხელოვნების“ რედაქციამ; დარწმუნებული ვარ, არ დაახანებს ცალკე წიგნის გამოცემის იდეაც; წიგნისა, რომელმაც პირადად ჩემთვის გახსნა ფეხშეუღდამი სამყარო და ერთხელ და სამუდამოდ შეავსო და გააცოცხლა ჩემი ყმაწვილური, ცოტა არ იყოს ქრესტომატიული, ბავშვობის მითებიდან შემორჩენილი წარმოდგენა მიქელანჯელოზე, აღმავსო ღიაღის წინაშე მოკრძალებით და მშვენიერების მარადისობის რწმენით.

150

რევოლუციის მგზნებარე მომღერალი თავისუფლების კუნძულიდან

(ზოსე მარტის გარდაცვალებიდან 80 წლისთავის გამო)

ამბოზენ, თითქმის ერთხელ, გვიანი შემოდგომის ერთ მთვარიან ღამეს, კუბის შორეული სოფლიდან პავანაში ჰაბუე მოგზაური ჩამოსულა: დალილ-დაქანცულსა და მშვიდს ტან-საცმლიდან მტვერიც კი არ ჩამოუბერტყავს, არც ის უკითხავს, სად შეიძლება ღამე გაეთია ან წაეხემა. პირდაპირ ქალაქის ცენტრში აღმართულ ხოსე მარტის ძეგლისაკენ გაუწევიდა.

იმასაც ამბოზენ, როგორ დაცემულა მუხლებზე უცნობი მგზავრი ხოსე მარტის ძეგლის წინ და ცრემლი წასკდომია თვალთაჟან. ჰაბუეს მოეჩვენა, რომ ამ ილუმინებით მოცულ მთვარიან ღამეში ხოსე მარტი შეირხა, გაილიმა და მისკენ ხელგაწვდილი წამოვიდა, ისე, როგორც მოსიყვარულე მამა დიდი ხნის უნახავ შეილთან შესახვედრად.

ასე გადაეცემა თაობიდან თაობას სიცოცხლეშვედღაგენად ქცეული ხოსე მარტის სახელი. კუბელი ხალხი წმინდად ინახავს კუბის განთავისუფლებისათვის ბრძოლაში დაცემული პოეტისა და რევოლუციონერის ხოსე მარტის ხსოვნას. მისი სახელი კუბელი ხალხის სისხლით დაწერილ ეროვნულ-განმათავისუფლებელ ბრძოლების ისტორიის თავფურცელში მოიხსენიება.

ხოსე მარტის მომადლებული ჰქონდა მრავალმხრივი ნიჭი. იგი იყო პოლიტიკოსი და ორატორი, პოეტი და დრამატურგი, კრიტიკოსი და პუბლიცისტი, პედაგოგი და იურისტი. მის პიროვნებაში გაერთიანებული იყო პოეტის უნახესი, ფაქიზი სული და თავისუფლებისათვის თავდადებული რევოლუციონერის შეპართება. იგი საბრძოლო ლოზუნგებითა და პატრიოტული ფრაზებით არ იფარგლებოდა, როგორც სხვა ამერიკელი ლიდერები, არ ემყოფილებოდა მარტო კრიტიკით, როგორც მრავალი ლიტერატორი. იგი მუდამ თავისი ღირსის მხატვრად გვევლინება, რომელსაც არაჩვეულებრივად ფართო და თავისებური შინაგანი სამყარო აქვს.

ხოსე მარტი დაიბადა 1853 წელს პავანაში, ღარიბი ესპანელი სამხედრო მოსამსახურის ოჯახში. პოეტის სიკვდილის წლები კუბაში ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობას დაემთხვა. კუბელი ხალხი რამდენიმე საუკუნის მანძილზე განიცდიდა ესპანეთის პოლიტიკურსა და ეკონომიურ ბატონობას. კუბაში, ისე როგორც მსოფლიოს სხვა ქვეყნებში, კა-

პიტალიზმის განვითარებას თან მოჰყვა მშრომელთა ეკონომიური მდგომარეობის გაუარესება. დაბალი ხელფასი და სიღარიბე, მუდმივი ბრძოლა ლუბმა პურისათვის, ასეთი იყო კუბელი ხალხის მძიმე ზვედრა.

კუბელი ხალხის ბრძოლამ თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისათვის ხელი შეუწყო ახალი, ეროვნული ლიტერატურის შექმნას. სწორედ ამ ნიადაგზე აღმოცენდა კუბური ლიტერატურაში რევოლუციური რომანტიზმი. მე-19 საუკუნის კუბელ რევოლუციონერ-რომანტიკოსთა შორის თვალსაჩინო ადგილი უკრავთ ხოსე მარია-ერენდიას, დომინგო დელმონტეს, პლასიდის და ანსელმო რომეროს. მათ ლიტერატურა და ხელოვნება სამშობლოს თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის მძლავრ იარაღად გადაქციეს. მათ ნაწარმოებებში ასახვა ჰყოფა ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის მოწინავე იდეებმა, ბრძოლა უსამართლობის წინააღმდეგ. ამ მწერალთა მთელი შემოქმედება აშკარა პარტესტია კოლონიალიზმის წინააღმდეგ, ისინი უმღერიან თავისუფლებას, ადამიანის ღირსებასა და უფლებებს, რომლებშიც თამამად ჟღერს მოწოდება დესპოტიზმისა და კორუპციის წინააღმდეგ.

1868 წლის 10 ოქტომბერს მსხვილმა კუბელმა მიწათფლობებელმა აჯანყება მოაწყვეს ესპანელი კოლონიატორების წინააღმდეგ. აჯანყებას გლეხთა ფართო ღენებიც გამოეხმაურნენ. პავანელი სკოლის მოსწავლე ხოსე მარტი ამ ფართო სახალხო მოძრაობას აღფრთოვანებული მიესალმა და უძღვნა სონეტი: „10 ოქტომბერი“, რომელიც სკოლის ხელნაწერ ქურონალში მოათავსა.

და პა, მონობის საძულველი დამხნენ ბჟენი. მილწ-მოლწა ბორკალები, გაფანტა ჯანლი, თავისუფლების გზას დაადგა მშრომელი

ხალხი,

ახლა, აღსრულდა უწმინდესი ოცნება ჩვენი!

რევოლუციური რომანტიზმის გავლენა იგრძნობა ხოსე მარტის პირველსავე დრამატულ პოემაში „აბდალა“. ნაწარმოების მთავარი გმირია აბდალა. იგი განუთავადებული სახეა აჯანყებული კუბელი ხალხისა რომელიც იბრძვის თავისუფლებისა და ეროვნული დამოუკიდებლობისათვის. მართალია, ნაწარმოების გმირი ბრძოლაში იღუპება, მაგრამ სიკვდილის წინ მას სჯერა, რომ ხალხი გამარჯვდება. მომავალი იგი აბდალა ამბობს: „მშვენიერია სიკვდილი,

როცა სამშობლოსა და მისი თავისუფლებისათვის კვდებით!“

„აბაღალა“ გამოქვეყნებისთანავე მიიპყრო ხელისუფლების ყურადღება. 1869 წლის 21 ოქტომბერს ხოხი მარტი დააბატონრეს. სასამართლომ 17 წლის პოეტს ექვსი წლით კატორღა მიუსაჯა. მეგობრების დახმარებით ციხე ესპანეთში გადასახლებით შეუცვალეს. სწორედ ამ პერიოდში შექმნა მან მეტად საყურადღებო ნარკვევი „პოლიტიკური ციხე კუბაში“. აი, როგორ აღწერს ხოხი მარტი იმ შემზარად სურათს, რომელიც მან ციხეში ნახა:

— მარტი, მარტი, — მეუბნება ერთხელ დილით ჩემი საცოდავი მეგობარი. მეგობარი-მეთქი იმითმე ვამბობ, რომ ისიც პოლიტიკურია პატიმარი იყო ჩემსავით. — შეხედე, ვინ არის ეგ პატარა, აქეთ რომ მოდის? გავიხედე. ნამდვილად ბავშვი იყო, მოზრდილ აღამიანს წელაღე ძლივს მოსწვდებოდა. იგი ვაიციებული დაჰყურებდა ფეხებზე დადებულ ბორკილებს.

— რამდენი წლის ხარ? — ვკითხე ხმის კანკალთ.

— თორმეტის, სენიორ.

— რა ჩაიდინე ასეთი, რომ დაგაბატონრეს?

— არ ვიცი, სენიორ. დედ-მამასთან ვცხოვრობდი, ერთ დღეს ჯარისკაცები მოვიდნენ და მამა დააბატონრეს. მერე მოვიდნენ და მე წაიძლიყვანეს. დემრთმან, ცუდი არაფერი ჩამიდგნია, სენიორ! იქნებ თქვენ მაინც მითხრათ, რატომ მომიყვანეს აქ, რად არ მაძლევენ უფლებას მშობლებთან ვიცხოვროვო?“

თორმეტი წლის ბიჭს ლინო ფიგერედოს ესპანეთის მთავრობამ ათი წლით კატორღა მიუსაჯა!

თორმეტი წლის ბიჭს დაადეს ბორკილები, შეაგდეს სისხლის სამართლის დამნაშავეებს შორის.

ხოხი მარტი ერთხანს მადრიდისა და სარაგოსას უნივერსიტეტებში სწავლობდა, სადაც რამდენიმე სამეცნიერო ხარისხიც მიიღო. შემდგომ წლებში კი იწყება მისი ემიგრაცია ეროვნულ-ქვეყნიდან მეორე ქვეყანაში. პოეტის დაკვრებულ თვალი ყველაფერს ამჩნევს, ყველაფერს ხედავს. მისი საღად მოაზროვნე გონება ღრმად სწვდება ცხოვრების ღრმანთქაში.

1878 წლის ოქტომბერში კუბელმა ემიგრანტებმა გამათავისუფლებელი ომის გენერლის — გარსიას მეთაურობით შექმნეს კუბის რევოლუციური კომიტეტი, რომლის რწმუნებულად ხოხი მარტი აარჩიეს. იგი მაღე ისევ დააბატონრეს და გაავზავნეს ესპანეთში. აქედან კი 1880 წელს ამერიკაში გაემგზავრა. ნიუ-იორკში იგი დაუახლოვდა პროგრესულ მწერლებს ლონგფელოს, უიტი უიტმენს, მარკ ტვენს და სხვ. ხოხი მარტი არ იფარგლებოდა ვიწრო ეროვნულ ინტერესებითა და ამერიკის ტერიტორიაზე მიმდინარე პოლიტიკური ბრძოლედ.

ბით. იგი ინტერესით აღევნებდა თვალყურს შორეულ რუსეთში დაწყებულ რევოლუციურ მოძრაობასაც. მკითხველი მის ნაწერებში ხშირად შეხვდება ბელისკის, სტანკევიჩის, გრანოვსკისა და სხვათა სახელებს. 1880 წელს მოსკოვში პუშკინის ძეგლის გახსნას ხოხი მარტი გამოეხმაურა ლექსით „პუშკინი“.

ამერიკაში ცხოვრების პერიოდში შექმნილ ნაწარმოებებს დაჰყავს მძაფრი პუბლიცისტური ხასიათი. მარტი დაუღალავად იბრძოდა ლათინური ამერიკის ხალხთა სრული და საბოლოო გამარჯვებისათვის, მათ შორის ძმური დამოკიდებულებისათვის, მშვიდობის განმტკიცებისათვის. იგი თავისი ეპოქის მოწინავე აღამიანი იყო.

1880 წელს გამოდის ხოხი მარტის პოეტური ნაწარმოებების კრებული „მარტივი ლექსები“. პოეტმა შემთხვევით არ უწოდა თავის წიგნს „მარტივი ლექსები“. ამიერიდან ფორმის სისადავე და ნათლად გამოთქმული აზრი ხდება საუფძველი მისი პოეტური ოსტატობისა.

„ჩემმა მეგობრებმა კარგად იციან, — წერდა ხოხი მარტი, — რომ ეს ლექსები დიდი შინაგანი წყნის შედეგად დაეწერე. ყოველი პოეტი საუთარი გულის მონაწერია. არც ერთი სტრიქონი არ დამიწერია იმ დიდ და ლამაზი შთაგონების გარეშე, რომელსაც სამშობლოს სიყვარული ჰქვია. მე მიყვარს უბრალოება და მწამს, რომ გულწრფელი გრძნობა ნათლად, მისაწვდომი ფორმით უნდა გამოიხატოს. ლექსებმა ხალხს სარგებლობა უნდა მოუტანოს, უნდა ამაღლოს სულიერად“.

იგი პოეტისაგან გულწრფელობასა და ინდივიდუალობას ითხოვდა, რომელსაც არაფერი ექნებოდა საერთო აზრის სესხებასა და თვამომწონეობასთან. მარტის პოეზია ინტიმური გულისნაღების გამომდევნება იყო, რომელიც ისევ და ისევ თავისი ხალხის სულიერ მოძრაობას გამოხატავდა. იგი მარტივ და გულწრფელ პოეტურ ფორმაში უპირისპირებს მონობისა და ექსპლუატაციის სამყაროს დიდი აღამიანური გრძნობების სამყაროს. მის პუბლიცისტურ წერილებსა და გამოსვლებს წითელ ზოლად ვაძღვეს ის აზრი, რომ მხოლოდ ყველა ეუბელის, მდიდრისა და ღარიბის, ზანგისა და თეთრკანიანის გაერთიანებით შეიძლება სასწრაფო მიზნის, კუბის დამოუკიდებლობის მიღწევა, მარტის აზრით, კუბა უნდა გამხდარიყო ბარიერი ჩრდილო ამერიკულ იმპერიალიზმსა და ლათინური ამერიკის ქვეყნებს შორის. ამაში ხედავდა ხოხი მარტი კუბელი ხალხის დიდ ისტორიულ მისიას. მან მთელი ცხოვრება თავისი ქვეყნის, თავისი ხალხის თავისუფლებისათვის ბრძოლას მიუძღვნა.

გადაპარება არ იქნება თუ ვიტყვით, რომ ამერიკის კონტინენტზე არ მოიძებნება მეორე ისეთი კრიტიკოსი, პოეტი, ჟურნალისტი და მოაზროვნე, რომელშიც ასე თანაბრად იყოს

შერწყმული გამომსახველობითი ძალა და სტი-
ლის სახლე. იგი არის მწერლის ნიშნში, მკი-
ნდრად დაკავშირებული ხალხთან, მათი ინტე-
რესებითა და მისწრაფებებით რომ ცხოვრობს.

პოეზიაში ტრადიციული ფორმების გადა-
მუშავების შედეგად ხოსე მარტიმ შესწოლ ახ-
ლბურთი ინტერპრეტაცია მიეცა ლირიული
ლექსებისათვის. ამ ლექსებს დღესაც არ დაუ-
კარგავს თავისი ენა და განუმეორებელი სუ-
რნელუბა, რომელიც ასე დამახასიათებელია
მისი პოეზიისათვის. ხოსე მარტის მიერ დატო-
ვებული მდიდარი ლიტერატურული მემკვიდ-
რება მოიცავს პოეზიას, მხატვრულ პროზას,
დრამატურგიას, პუბლიცისტიკას. 80-90-იანი
წლებით არის დათარიღებული ხოსე მარტის
მრავალი ლიტერატურული ნაწარმოები. მათ
შორის რომანები: „დამოუკიდებელი მეგობრობა“,
ლექსების კრებულები „თავისუფალი ლექსები“
და „მარტივი ლექსები“, საბავშვო ნაწარმოებ-
თა ციკლი: „ოქროს ხანა“. მან ესპანურ ენაზე
თარგმნა ჰაინეს, პოეზიის, ბალზაისა და სხვა
გამოჩენილ მწერალთა ნაწარმოებები. მკითხ-
ველისათვის დღესაც საყურადღებოა ხოსე მარ-
ტის ლიტერატურული წერილები და გამოკე-
ლევები მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის ლიტერა-
ტურისა და ხელოვნების მოღვაწეთა შესახებ.

ხოსე მარტის სამშობლოს გათავისუფლე-
ბისათვის ბრძოლის ერთ-ერთ უდიდეს სამუშა-
ლებად ხელოვნება მიაჩნდა. იგი არასდროს არ
ყოფილა მომხრე წმინდა ხელოვნებისა. ლი-
ტერატურა და თეატრი მისთვის ეროვნული
დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის იარაღი,
ხალხის ფართო მასების თავისუფლების სუ-
ლისკვეთებით აღზრდის საშუალება იყო. „ლი-
ტერატურამ უნდა ასახოს იმ ხალხის ხასიათი,
რომელმაც იგი შექმნა“, — წერდა ხოსე მარ-
ტი. იგი ამავე დროს ეროვნული თეატრის
შექმნისკენ მოუწოდებდა.

1892 წელს ხოსე მარტი აარსებს კუბის რე-
ვოლუციურ პარტიას, რომლის უშუალო, ხელ-
მძღვანელობად მას ირჩევენ. მარტის უშუალო
მონაწილეობით გამოდის პარტიის ოფიციალუ-
რი ორგანო გაზეთი „პარტია“ (სამშობლო). ეს
გაზეთი კუბელი მუშების მიერ შეგროვილი
ფულით შეიქმნა. 1893 წელს ხოსე მარტი აქე-
დევნებს ისტორიულ მნიშვნელობის „რევოლუცი-
ური პარტია კუბაში“. იგი განსაზღვრავდა გა-
მათავისუფლებელი ომისა და რევოლუციის
ამოცანებს. 1895 წლის 24 თებერვალს მთელ
კუბაში იფეთქა სახალხო აჯანყებამ. „დამოუ-
კიდებლობა ან სიკვდილი“, — ასეთი იყო
აჯანყებულთა ლოზუნგი. 18 მაისს, ბრძოლის
წინ, დაღუპვამდე რამდენიმე დღით ადრე,
ხოსე მარტი თავის მეგობარს მანუელ მერკა-
დოს წერდა:

„ძვირფასო მეგობარო, შესაძლებელია ყო-
ველ წუთს დავიღუპო ჩემი მოვალეობის შეს-
რულების დროს — სამშობლოს გათავისუფ-
ლებისათვის ბრძოლაში. ვიცი, რაში გამოიხა-

ტება ეს მოვალეობა და მე ბოლომდე მეყრდნე
ვაქცევთა შევასრულო იგი. სიცოცხლის ყველაფერს
სადაც რომ დავგივდეს, უნდა გავათავისუფ-
ლოთ კუბა. თუ ვაღიქვამ ამ სისხლისმღვრელ
ბრძოლას, კვლავ კუბელ ხალხს შორის ჩავ-
დგები, რომ ხელახლა გიბრძოლო ესპანეთის
კოლონიალიზმისა და ჩრდილოეთ ამერიკის იმ-
პერიალიზმის წინააღმდეგ“.

ხოსე მარტის მოწინავე შეხედულებები
დღესაც იდეურ იარაღს წარმოადგენს დამოუ-
კიდებლობისათვის მებრძოლი კუბელი ხალხი-
სათვის. თავისუფლების კუნძულზე სათუთად
ინახვენ და აგრძელებენ ხოსე მარტის რევო-
ლუციურ ტრადიციებს, პატივს სცემენ მის
ხსოვნას, როგორც კუბის ეროვნული გმირი-
სა და მასწავლებლისა. კუბას სამართლიანად
უწოდებენ ხოსე მარტის სამშობლოს.

ხოსე მარტი ცოცხალია მათ გულებში,
ცინც იბრძვის თავისუფლებისა და დემოკრა-
ტიისათვის. 1953 წლის ივნისში სამხედრო
ტრიბუნალის სასამართლოს სხდომის დროს,
რომელიც იხილავდა ბატისტას დიქტატურის
შტურმის მინაწილთა საქმეებს, შეკითხულა
თუ ვინ იყო ამ გამოსვლების იდეური შთამა-
გონებელი, ფიდელ კასტრომ უპასუხა: „ერთ-
ერთი იდეური შთამაგონებელი ხოსე მარტია“.

1959 წელს კუბაში მომხდარმა რევოლუ-
ციამ აიტაცა რევოლუციური ესტაფეტა თავისი
გმირი წინამორბედებისაგან, რომელთა შორი-
საც განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს დიდ
რევოლუციონერსა და პოეტს ხოსე მარტის.
კუბის კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის
წევრმა ს. დელვალემ თავის მოხსენებაში გა-
მოიხნილი რევოლუციონერის ანტონიო მასეოს
გარდაცვალების წლისთავზე აღნიშნა: „ანტონიო
მასეოსა და ხოსე მარტის შეხედულებები
არა მარტო იდეოლოგიურ საფუძველს წარმო-
ადგენდა 1895 წელს მომხდარი აჯანყებისა, მან
რამდენიმე ხელი შეუწყო 1959 წლის რევო-
ლუციის ტრიუმფს... მოახდინა სიცოცხლისტუ-
რი რევოლუცია“.

„კუბის რევოლუცია, — წერდა ერთ-ერთი
კუბური გაზეთი, — საუკეთესო ძეგლია ხოსე
მარტისა და მე-19 საუკუნის ყველა წამებული
გმირისა, რომელთა წყალობითაც შესაძლებე-
ლი გახდა ჩვენს ხალხის ისტორიული გამარჯ-
ვება მეოცე საუკუნეში“.

მარტის სახელი მაზლობელი და ძვირფასია
საბჭოთა ხალხისთვისაც, მთელი პროგრესული
კაცობრიობისათვის. მარტის ცხოვრება, ეს
არის დიდი რევოლუციონერისა და მოაზრო-
ვნის მიერ გმირულად განცდილი, წინააღმდეგო-
ბებით აღსავსე გზა. იგი ერთგულად ემსახუ-
რებოდა რევოლუციის საქმეს, თავისი ხალხის
ბედნიერებისათვის ბრძოლის საქმეს. მის სრუ-
ლი უფლება ჰქონდა ეთქვა:

თვალებში მშვიდად შემიძლია ჩაგხედო
სიკვდილს,
რადგან ამ ქვეყნად მოვიხადე მე ჩემი ვალი.

ნაგალია ოკროპსკაია

იბერია XVII საუკუნის ინგლისურ პიესაში

1611 წელს ლონდონში დაიდგა იმ დროს ჯერ კიდევ ახალგაზრდა დრამატურგების — ფრენსის ბომონტის და ჯონ ფლეტჩერის პიესა „მეფე და არამეფე“. აღორძინების ხანის ინგლისში თანავეტორობა გავრცელებული მოვლენა იყო, მაგრამ ამ ორი მწერლის სახელი ერთმანეთთან განსაკუთრებით მჭიდრო კავშირში იმყოფებოდა. ეს იმით აიხსნება, რომ სწორედ ერთად დაწერილი პიესებში მიაღწიეს ამ დრამატურგებმა უდიდეს წარმატებას და სრულყოფამდე მიიყვანეს ტრაგიკომედიის ჟანრი, რომელმაც იმ პერიოდში განსაკუთრებული პოპულარობა მოიპოვა.

როგორც ცნობილია, აღორძინების ეპოქა ინგლისში მკაფიოდ გამოიკვეთა დრამაში და თავისი განვითარების მწვერვალს XVI-XVII საუკუნეების მიჯნაზე, შექსპირის ქმნილებებში მიაღწია. ბომონტისა და ფლეტჩერის შემოქმედება ინგლისური დრამატურგიის განვითარების ახალი ეტაპია; იგი განეკუთვნება XVII საუკუნის პირველ მეოთხედს და მაჩვენებელია ინგლისური ჰუმანიზმის დაწყებული კრიზისისა. მათი შემოქმედება ემთხვევა ინგლისში რეაქციისა და პოლიტიკური დამახულობის გაძლიერებას. მაგრამ ბომონტისა და ფლეტჩერის პიესები ცენტრალურ თემად თანამედროვეობის მწვერულსაკითხებს კი არ აყენებენ, მაყურებელი მათ შეჰყავთ რომანტიკული თავგადასავლები პირობით სამყაროში. მათი ტრაგიკომედიები ძალზე თავისებურნი არიან. ტრაგედიისაგან განსხვავებით, მათში არ არის პეროიკული პათოსი და ისინი ბედნიერად მთავრდებიან. მაგრამ მთელი მოქმედების განმავლობაში გაფანტული დამახულობის კონფლიქტები ქმნიან ტრაგიკულთან მიახლოებულ სიტუაციებს და ეს ნაწარმოებს კომედიურობის ხასიათს აწორებს; მაყურებელს კი მუდმივ დამახულობაში აყვავებს.

პიესა „მეფე და არამეფე“ დაწერილია მის ავტორთა ყველაზე ნაყოფიერი თანამშრომლო-

ბის პერიოდში და, მკვლევართა აზრით, წარმოადგენს ბომონტისა და ფლეტჩერის ტრაგიკომედიითა ყველაზე ნათელ ნიმუშს. მოქმედება მასში გაღატანილია აღმოსავლეთში,¹ ხოლო ნაწარმოების მთავარი გმირი არბასისი — იბერიის მეფეა. ნაწარმოების მოქმედება სომხეთში იწყება. პირველვე სცენაში ჩვენ გვგვჩვენებს, რომ არბასისმა მოიპოვა ბრწყინვალე გამარჯვება და დამარცხა სომეხთა მეფე ტიგრანის. არბასისი ბრუნდება სამშობლოში, ჯარითა და ღატყვევებული ტიგრანით. იგი გახარებულია და დიდულოვნად აპირებს ტიგრანის შინ გაშვებას, ხოლო მის ქვეყანასთან მეგობრობას, ამისათვის ტიგრანმა ცოლად უნდა მოიყვანოს არბასისის და ჰანთია. მაგრამ ტიგრანს ჰყავს საცოლო, რომლის მიტოვება მას არ სურს და რომელსაც ერთგულებას შეჰფიცებს. არბასისი არ ფიქრობს დატყვევებული მეფისა და საყუთარი დის გარდაცვალებაზე და დაეინებით იხოვს მათ შეუღლებას. პანთია მას დიდი ხანია არ უნახავს, ხოლო როდესაც შინ დაბრუნებული დაინახავს, მისი სილამაზით დატყვევებულია და თვითონ შეუყვარდება იგი. იქმნება სწორედ ისეთი მწვერულგომარეობა, რომელიც ასრევს დამახასიათებელია ბომონტისა და ფლეტჩერის ტრაგიკომედიისათვის. ამ შემთხვევაში შეიქმნება გაღატაკი წინააღმდეგობა: მძას შეუყვარდება საყუთარი და.

ეს კოლოზია იძლევა საშუალებას პიესაში ემოციური დამახულობა უფრო გაძლიერდეს. არბასისი თავის ვნების მონა ხდება. პანთიას-

¹ გიორგი ჯაბაშვილი, ვინც ჩემი ყურადღება ამ პიესას მიაპყრო, აპირებს მის თარგმანს ქართულ ენაზე; ამრიგად, იქნებ უნდა ვიჭონით, რომ ახლო მომავალში ჩვენი მკითხველი საზოგადოებრიობა შეძლებს ბომონტისა და ფლეტჩერის ამ ნაწარმოების გაცნობას.

თან პირველი შეხვედრის სცენაში მეფეები მოულოდნელად როლებს შეიცვლიან. პანთეას სრლამზე ტიგრანზე უდიდეს შთაბეჭდილებას ახდენს, იგი ივიწყებს თავის სატრფოს და წამლათუმ ასხენებს იბერიის მეფეს თავის ვაღაწყვეტილებას. არბასის კი პირიქით, სრულად აღარ უნდა ეს ქორწინება და ექვიანობით შეპყრობილი ბრძანებს ტიგრანის ციხეში დამწყვდევას. ნაწარმოების ლირიული კულმინაციაა და მისი პაემანი, სადაც ისინი ერთმანეთს გამოუტყდებიან სიყვარულში. მაგრამ ამ გრძნობებს ეწინააღმდეგება მოვალეობა და ზნეობრივი პრინციპები. ეს სცენა მთავრდება იმით, რომ ისინი აქეთ-იქით გაიქცევიან, თითქოს საერთო თავს გაუბრაიან.

პიესის მოქმედება ზოგიერთ ადგილას ისე მწვავედ იმაბება, რომ მოსალოდნელი ხდება საბედისწერო დასასრული. მარდონიუსი, პატიოსანი და კეთილშობილი ადამიანი სთხოვს მეფეს დათრგუნოს თავის თავში აღძრული არასაყარისი ენება, მაგრამ არბასისი გაბოროტდება და კინაღამ შემოაკვდა თავისა მეგობარი. მომდევნო სცენაში მეფე თვითმკვლელობას განიზრახავს, მაგრამ დროზე გაჩერებენ. საბოლოოდ, უკანასკნელ მოქმედებაში, არბასისს მისი მოკლას თავისი ერთგული ზღუდებიერი, სოხუკი გობრიუსი, რომელიც მას პანთეას სილამაზეზე სწერდა და თითქოს განგებ ცდილობდა დისადმი მისი სიყვარულის გაღვივებას.

მაგრამ ამ ტრაგიკულ მომენტში ხდება მოულოდნელი კანძმის გახსნა. გამოირკვევა, რომ სინამდვილეში არბასისი გობრიუსის ვეფია და დაბადებით სრულად არ არის მეფე. იბერიის დედოფალს დიდხანს არ ჰყავდა შვილი და არაო სახელმწიფოში თავისი ძალაუფლება განმტკიცებინა, ყველა მოატყუა იმით, რომ გამოაცხადა, რომ არბასისი ჩემი ღვიძლი შვილიყო. მაგრამ მოგვიანებით მას გაუჩნდა ქალიშვილი პანთეა. დედოფალი გამოუვალ მდგომარეობაში მოექცა. სიმართლის თქმა არ შეეძლო, ხოლო ჩადენილი სიყალბის გამო ნამდვილი ტანტრის შემკვიდრე არ გამოეგებულა. დედოფალმა ერთხელ არბასისის მოწამულაც კი განიზრახა, მაგრამ გობრიუსმა ხელი შეუშალა.

შექმნილი მდგომარეობა ძირეულად ცვლის სიტუაციას, როდესაც არბასისი შეიტყობს თავის წარმოშობის საიდუმლოებას. ეს ცნობა პიესაში ახალ ფსიქოლოგიურ კონფლიქტსა და დაძაბულობას შეიტანს. ხდება სიყვარულისა და პატივმოყვარეობის დაპირისპირება. მეფეს შეუძლია დამალოს სიმართლე — მის გარეშე ხმას არავინ დაძრავს. მაგრამ, თუ იგი შეინარჩუნებს ძალაუფლებას, როგორც კანონიერი მეგვიდრე, მაშინ ვეღარ მოიყვანს ცოლად პანთეას, რომელიც მის დად ითვლება. ბედნიერების მისაღწევად მან უნდა გამოაშკარაოს თავისი წარმოშობა და ქვეყნის მართვა კანონიერ მეგვიდრეს გადასცეს. არბასისი ამ საკითხს

უყოყმანოდ სწყვეტს. მისთვის მთავარი სიყვარულია. იგი ბედნიერია, რომ წინააღმდეგობას ისმობა. არბასისი გამოაცხადებს რომ მეფე აღარაა მეფე და მის დაქორწინებას პანთეასთან გერაფერი აღუდგება წინ.

ბედნიერი დასასრული მწვავე მდგომარეობასა და დაძაბულ სცენებს წერტილს უსვამს. ტრაგიკომედია მისთვის ჩვეულ კეთილ დასასრულს აღწევს. თუმცა ზოგიერთ სცენაში სავსებით შესაძლებელი იყო ტრაგიკული ბოლო და მაყურებელიც დაძაბული უცქერდა მოქმედების განვითარებას, საბოლოოდ ყველაფერი კარგად დასრულდა.

მთავარი ინტრიგის გარდა, პიესაში არსებულ პარალელურ მოვლენებსაც შეაქვთ მასში დაძაბულობა და სიმწვავე. პანთეას სილამაზით თავბრუდამხვეული ტიგრანი დაივიწყებს თავის სატრფოს. მაგრამ სულ მალე იგი სინდისის ქენჯნას განიცდის. იბერიაში ტიგრანის გული-სათვის ჩამოსულ სატრფოსთან პაემანი იწყება საყვედურებით და მთავრდება შერიგებით. სცენა სავსეა ემოციურობით, რაც საზოგადოდ დამახასიათებელია მთელი ამ ნაწარმოებისათვის.

პიესის კომპოზიციაში გრძნობებით აღსავსე სცენები ოსტატურად ერწყმიან კომიკურ ეპიზოდებს. არბასისის ფიცხ ბუნებას, მის მაღალფარდოვან მეტყველებას კარგად ეხამება მისი მეგობრისა და დამრიგებლის მარდონიუსის სატირული შენიშვნები. პათეტიკური დაძაბულობის შემდეგ ავტორები შექმნიან პიესაში განსხვავებულ განწყობილებას და ამოღვენი საინტერესოების მაყურებელს ამოისუნთქოს იუმორით სავსე კომიკურ სცენებზე. პიესის კომიკური ხაზი ძირითადად დაკავშირებულია გმირთან, რომლის სახელია ბესუსი და რომელიც შექსპირის ფალსტაფის სახეს გავაოვნებს. მისთვის არ არსებობს ცნებები, როგორიცაა თავმოყვარეობა ან სამხედრო ღირსება. პატიოსანი სახელი მისთვის ცარიელი სიტყვაა, ვერც ფულს მოუტანს და ვერც გაათბობს. ბრძოლის ველზე იგი მოულოდნელად სახელს გაითქვამს შეცდომის წყალობით. ბრძოლით დამფრთხალი ბესუსი გაბრის, მაგრამ გზა შეეშლება და მოწინააღმდეგისაყენ გაემართება. მას თანამებრძოლები გაჰყვებიან და ამის დანახვაზე მტერი უკითხევს. ასე რომ სიმხალე და შემთხვევითობა ბესუსს გმირად აქცევს. მაგრამ ამითი მის სიმაძაქრე არ მომატებია. იგი კვლავაც შშაშარა რჩება და უარს ამბობს დღეულში გასვლაზე. ეს იძლევა საბაზს კომიკური სიტუაციისათვის, რომელიც საბოლოოდ ჩხუბით მთავრდება.

ბომონტისა და ფლეტჩერის დრამატურგიის სუსტ მხარედ ითვლება ხასიათების არასაკმაირისი განვითარება. მათ ნაწარმოებებში, რო-

გორც წესი, მეორდება ერთნაირი პერსონაჟები, მაგალითად, ენებით შეპყრობილი გმირი, ლირიკული გმირი ქალი, ერთგული მეგობარი და ა. შ. პიესაში „მეფე და არაჟმეფე“ ასეთი პერსონაჟები გამოყვანილია, მაგრამ ისინი უფრო მკაფიოდ არიან დახატულნი. კეთილშობილური მისწრაფებანი და თვითნებური ხასიათი მეფე არბასის ძირითადი თავისებურებაა. იგი ვერ აღიზნება წინააღმდეგობას, რადგან მიჩვეულია მბრძანებლობას, ადვილად აპყვება თავის გრძნობებსა და გაღიზიანებას.

მეფის ასული პანთეა დახატულია ძალზე შთამბეჭდავი ფერებით. იგი არის სიყვარულის, ერთგულებისა და სიმშინდის განსახიერება. სრულიად განსხვავებულია დედამისი — პატივმოყვარე ღელთფალი, რომელიც მზადაა ჩაიდინოს ბოროტმოქმედება და სურს თავისი ქალიშვილი დასვას მეფედ. პატიოსანი და გამპრიახი გობრიუსი, რომელიც არბასისი მისა აღმოჩნდება, მხალაი ბესუსი — ყველა ეს პერსონაჟი პიესაში სხვადასხვა ხასიათების საინტერესო შესაძლებას წარმოადგენს.

მოქმედების ადგილის გადატანა სხვა ქვეყნებში საზოგადოდ დამახასიათებელია ინგლისური აღორძინების დრამატურგიისათვის. მაგრამ ავტორები სრულყოფილად არ ცდილობდნენ შეექმნათ თავის პიესებში თემის შესაბამისი ადგილობრივი კოლორიტი. ბომონტისა და ფლეტჩერის პიესების მოქმედება ხშირად მიმდინარეობს იტალიაში, ესპანეთსა და სხვა ევროპულ ქვეყნებში, ზოგიერთ პიესაში მათ მოქმედება უფრო შორს გადააქვთ: მოლდავეთში, მოსკოვსა და სხვა ადგილებში. მაგრამ ყველა ნაწარმოებებში გამოყვანილია მათი დრამატურგიისათვის დამახასიათებელი პერსონაჟები და ნებისმიერი ქვეყნის ფონზე ისინი ეგებიან თავის თანამედროვე ინგლისის სინამდვილეს. ასე, მაგალითად, არბასისი, რომელიც სამშობლოში ბრუნდება, ზელება მოქალაქეებს; იგი უყვება თავის გამარჯვებებზე და მადლობას უხდის ფულზე, რომელიც მათ ომის ხარჯების დასაფარავლად გაიღეს. ასეთი სცენა კარგად უჩვენებს XVII საუკუნის ინგლისური ბურჟუაზიის გაძლიერებას და სრულიადაც არ შეესაბამება იბერიის შორეული წარსულის სინამდვილეს.

მაგრამ, რაც უნდა თავისუფლად მოპყრობოდნენ ბომონტი და ფლეტჩერი ადგილობრივი კოლორიტის საკითხს, მათ მაინც სჭირდებოდათ ხელთ ჰქონოდათ რაიმე წყარო, რომელიც მისცემდა საშუალებას, პიესის მოქმედება გადაეტანათ აღმოსავლეთში. მართალია, პიესის წამყვანი ინტრიგა სასიყვარულოა, მაგრამ პოლიტიკური მომენტები ჩანს პიესის დასაწყისში, სადაც ლაპარაკია ახლახან დამთავრებულ ომზე. მოქმედების ადგილთან კავშირი შეიძლება ენახათ როგორც გეოგრაფიულ სახელწოდებებში, ასევე გმირების სახელებშიაც.

ნაწარმოების მთავარი გმირები იბერიის სამხეთის მეფეები არიან. თვით მოქმედების ადგილის, დასახელება — იბერია — მიუთითებს, რომ ავტორები თავის ნაწარმოებს ძველი ისტორიის მოვლენებს უკავშირებენ. ამ ეპოქის შესახებ მონაცემები ბომონტსა და ფლეტჩერს, როგორც ჩანს, ჰქონდათ იმ ბერძენი და რომელიც ისტორიკოსებისაგან, ვინც აღორძინების ეპოქაში კარგად იყვნენ ცნობილი. პიესის წყაროს შესახებ ინგლისურ კრიტიკულ ლიტერატურაში არსებობს ზოგიერთი მოსაზრება. მკვლევარები ასახელებენ წარსულის ისეთ ავტორებს, როგორიც არიან ქსენოფონტე და ევტროპიუსი; მათი ნაწერებში ბომონტსა და ფლეტჩერს შეეძლოთ მოეძებნათ მასალები სომხეთსა და იბერიაზე. მაგრამ პიესაში მოცემული მოვლენები არ შეესაბამება იმ ცნობებს, რომლებიც მოცემული აქვთ ზემოხსენებულ ავტორებს.

თავისთავად, ნაწარმოების უშუალო წყაროზე ლაპარაკი ძნელია, რადგან იგი არ არის აგებული ზუსტ ისტორიულ მონაცემებზე. უფრო სწორად მიგვაჩნია თვლი გავადევნოთ პიესას იმ ელემენტებს, რომლებიც დაკავშირებულია ისტორიასთან და აღებულია ინგლისში იმ დროს ცნობილი ანტიკური ხანის ავტორების ნაწარმოებებიდან.

სომხეთის მეფეს პიესაში ამ ქვეყნისათვის ძალზე დამახასიათებელი სახელი ჰქვია. ტიგრანის სახელს ინგლისელი ავტორები შეიძლება შეხვედროდნენ შრომებში, რომლებიც აღწერიდნენ ძველი ისტორიის სხვადასხვა პერიოდს. ბერძენი ისტორიკოსი ქსენოფონტე თავის „კიროპედიკაში“, რომელიც ჩვენ წელთაღრიცხვამდე VI საუკუნის სპარსეთის მეფე კიროსს ეხება, ახსენებს მეფისწულ ტიგრანს.

სომხეთის მეფის ტიგრან II-ის სახელი ინგლისელ დრამატურგებს შეეძლოთ ენახათ რომის ისტორიის შესახებ არსებულ სხვადასხვა შრომებში, რომლებშიაც აღწერილია ჩვენ წელთაღრიცხვამდე I საუკუნის მოვლენები, კერძოდ, რომელიც მხედართმთავრების ლუკულუსისა და პომპეუსის ლაშქრობები აღმოსავლეთში. ეს ლაშქრობები მიმართული იყო, როგორც რომის მთავარი მტრის პონტოს მეფის მითრიდატეს წინააღმდეგ, ასევე მის მოკავშირე ტიგრან II-ის წინააღმდეგაც. რომაელები გამარჯვებით დამთავრებული, ეს ომები, ინგლისელი მკითხველისათვის ნაცნობი უნდა ყოფილიყო თუნდაც პლუტარქეს შრომებიდან.

თუ ბომონტსა და ფლეტჩერს ხელთ ჰქონდათ უძველესი ისტორიის მასალები, ისინი მათში ტიგრანის გარდა, იბერიის მეფის არტაგისა და მისი სამეფოს ამბებსაც ამოკითხავდნენ. მაგრამ მის შესახებ მოცემული ისტორიული ცნობები არ შეესაბამება ზემოხსენებული პიესის შინაარსს: იბერიის მეფე კი არ ებრძოდა ტიგრანს, არამედ პირიქით ეხმარებოდა მას

რომელების წინააღმდეგ ომში. ჩვენ წელთ-
აღრიცხვამდე 68 წელს არტაშატან ბრძოლაში
მონაწილეობას იღებდნენ იბერიელები, რომ-
ლებზედაც, — როგორც წერს პლუტარქე, —
„ტიგრანი ყველაზე დიდ იმედს ამყარებდა სხვა
ერის მეომართა შორის“. მაგრამ მათ გაერთიან-
ებული ძალებითაც კი ვერ შეძლეს წინ აღ-
დგომოდნენ ლუქსუსის რომაულ ლეგიონებს.
ხოლო რამდენიმე წლის შემდეგ სომხეთი და
საქართველო პომპეუსმა დალაშქრა.

პიესაში იბერიელები ამარცხებენ ტიგრანს
და ტყვედქმნიან მას. ისტორიულად ტიგრან II
რომელებს ებრძოდა; იგი ტყვედ არ ჩავერდ-
ნილა, მაგრამ დაკარგა ადრე დაპყრობილი სა-
მფლობელოები და ასე განაგრძობდა სამეფოს
მართვას. ინგლისელ დრამატურგებს შეეძლოთ
ისტორიიდან ესესხებინათ ცნობები ხანგძლივი
ომების შესახებ, რომლებიც სომხეთის ტერი-
ტორიაზე მიმდინარეობდა, აგრეთვე ტიგრანის
დამარცხების ამბავიც.

მაგრამ რატომ შეცვალეს ავტორებმა რომა-
ელები იბერიელებით? რასაკვირველია, ტრაგი-
კომედიისათვის და სასიყვარულო თავგადასავ-
ლისათვის ძნელი იყო გამოეყენებინათ რომის
ისტორიაში კარგად ცნობილი სახელები და მოვ-
ლენები. მაგრამ მაინც იბერიელებისა და სომ-
ხეთის დაპირისპირებისათვის საჭირო იყო თუნ-
დაც რაიმე მონაცემი. რომის ისტორიის მასა-
ლებშივე ბომონტსა და ფლეტჩერს შეეძლოთ
წარმოედგინათ ჩვენი წელთაღრიცხვით I საუ-
კუნის მოვლენები, როდესაც იბერიელებსა და
სომხებს შორის ხდებოდა მწვევე დაპირისპი-
რება. ამ დროს თავისი ბრძოლისუნარიანობით
განსაკუთრებით გამოიყვება იბერიელთა მეფე
ფარსმან I, რომელიც აქტიურად ერეოდა მეზო-
ბელი სახელმწიფოების საქმეებში. ტაიტუსის
თავის „ანალებში“ აღწერს, რომ პართელებ-
თან ბრძოლაში ფარსმანმა მძიმედ დასჭრა მათი
მეთაური მეფისწული ოროდი და ამით ბრძო-
ლის ბედი თავის სასარგებლოდ გადაწყვიტა.

ბომონტისა და ფლეტჩერის ნაწარმოებში
ხანგრძლივი ომი ერთი ორთაბრძოლით წყდებ-
ა, რომელშიაც იბერიის მეფე იმარჯვებს. რაც
შეეხება ტაიტუსის ცნობებს ორ სახელმწიფოს
შორის არსებულ პოლიტიკურ ურთიერთობაზე,
პიესაში ამის შესახებ ლაპარაკი არ არის.

ისტორიული ფაქტების სიზუსტეს ჩვენ
ვერც მოვითხოვთ, რადგან უნდა გვახსოვდეს,
რომ ბომონტი და ფლეტჩერი ისტორიულ ქრო-
ნიკას კი არა. რომატიკულ ტრაგიკომედიას
წერდნენ. მასში კი თავისუფლად არის შერწყ-
მული ერთმანეთთან ცნობები, რომლებიც ამო-
კრეფილია სხვადასხვა წყაროებიდან. ამ მონა-
ცემების ნაირფეროვნება მოქმედ გმირთა სახე-
ლებშიც შეინიშნება. როგორც ჩანს, ავტორებს
სწრდათ ნაწარმოებისათვის აღმოსავლური იე-
რნი შეეცათ, ამიტომაც მოქმედ პირთა სახელები
„გამოვანილი არ არის; ისინი ავტორებმა

აღმათ აღმოსავლეთის ისტორიის სხვადასხვა
პერიოდიდან ამოკრფეს. სახელები პანთეონში
გობრიუსი გვხვდება ქსენოფონტეს ზემოხსენ-
ებულ ნაშრომში, რომელიც ჩვენ წელთაღრიცხ-
ვამდე VI საუკუნის ამბებს აღწერს. მარდონი-
უსი ცნობილი ისტორიული პირია, იგი სპარსე-
ლი მხედართმთავარი იყო, ებრძოდა ბერძნებს
და დაიღუპა ერთ-ერთ ბრძოლაში ჩვენ წელთ-
აღრიცხვამდე 479 წელს.

ისტორიულ პირთა და პიესის მოქმედ პირ-
თა ხასიათებში შესაძლებელი ხდება გარკვეუ-
ლი მსგავსებების შენიშვნა. ასე, მაგალითად, მარ-
დონიუსი, ნაწარმოებში მამაცი მეომარია,
ომებში გამომბრძმადილი. ბესუსი მხდელი ადამი-
ანია, რომელიც ყოველგვარ სისამკლეს ჩაი-
დენს. ამ პერსონაჟის სახელი ავტორებს შეი-
ძლება აეღოთ აღეშინაძრე მაკედონელის ლაშ-
ქრობების აღწერიდან, სადაც მოთხრობილია
მოღალატე ბესუსის შესახებ; მას მონაწილეობა
მეუღლია სპარსელთა მეფის დარიუსის მეკვლეო-
ბაში. იბერიელი მეფის ასულის პანთეას სახე-
ლი შეიძლება აეღოთ ჩვენ წელთაღრიცხვამდე
VI საუკუნის ისტორიისათვის მიძღვნილ მასა-
ლებიდან. როგორც აღწერს ქსენოფონტე,
ახალგაზრდა და მშვენიერმა დედოფალმა პან-
თეამ, ვერ აიტანა თავისი მეუღლის დაღუპვა
ომის დროს და თავი მოიკლა. ჩვენთვის საინ-
ტერესო პიესაში, მართალია, მოქმედება კარგად
მთავრდება, მაგრამ მთავარი მოქმედი პირი
ქალი პანთეა — სილამაზის და ერთგულების
განსახიერებაა.

ზოგიერთ სიღავო საკითხს წამოჭრის ბე-
რიის მეფის სახელი — არბასისი. შესაძლებ-
ელია ეს სახელი იბერიის შესახებ არსებულ
ცნობებზე იყო დაფუძნებული. ლუქსუსისა
და პომპეუსის ლაშქრობების დროს იბერიის
მეფე იყო არტაგი. რომის ისტორიის მასალებ-
ში მისი სახელის ტრანსკრიპცია სხვადასხვანა-
რია. ინგლისელი მეკვლევარების აზრით, ბომონ-
ტსა და ფლეტჩერს ხელთ ჰქონდათ რომის
მოკლე ისტორია, რომელიც IV საუკუნეში
შექმნა რომაელმა ისტორიკოსმა ევტროპიუსმა.
ეს ნაწარმოები ითარგმნა და გამოქვეყნდა ინგ-
ლისში 1564 წელს; მასში იბერიის მეფის სახე-
ლი ისეთივეა, როგორც ბომონტისა და ფლეტ-
ჩერის პიესაში, განსხვავება მხოლოდ ერთ ბგე-
რაშია.

პიესის პერსონაჟთა შორის განსაკუთრე-
ბულ ყურადღებას იპყრობს ჯაქურის სახე-
ლი. ეს გახლავთ მეფესთან დაახლოებული პი-
რი — „ლორდი“. ასეთი სახელის გამოყენება
ავტორებს არ შეეძლოთ სრულიად შემთხვე-
ვით. ქსენოფონტესა და ევტროპიუსის ზე-
მოხსენებულ ნაწარმოებებში ეს სახელი არ
გვხვდება. როგორც ჩანს, ბომონტსა და ფლეტ-

ნათალია ორლოვსკაია
ნაბერი XVII საუკუნის ინგლისურ პიესაში

ჩერს ხელთ ჰქონდათ იბერიის შესახებ არსებული სხვა მონაცემებიც, საიდანაც მათ აიღეს ამ ქვეყნისთვის ასე დამახასიათებელი სახელი.

დასავლეთში ბაკურის სახელი ცნობილი ხდება ქრისტიანობის გავრცელების ისტორიასთან დაკავშირებით. იბერიის მეფე ბაკურის შესახებ წერენ საეკლესიო ისტორიის სხვადასხვა ავტორები. იბერიელთა მოქცევა, მაგალითად, აღწერილი ჰქონდა რუფინუსს თავის ნაწარმოებში, რომელიც V საუკუნის დასაწყისშია დაწერილი და საეკლესიო ისტორიის ერთ-ერთ ძირითად მასალას წარმოადგენდა. ამ წიგნში მოთხრობილია ლეგენდა, თუ როგორ მოიქცნენ ქრისტიანებად იბერიელები. იბერიელთა მეფე ბაკურს გზაში თავს ქვეა-ქუხილი დაატყდა და იგი იძლევა პირობას, რომ ქრისტიანობას მიიღებს თუ ამ უბედურებას გადაურჩება. როგორც კი იგი ასეთ აღთქმას წარმოთქვამს, სასწაული ხდება, ცა განათდება და მეფე მშვიდობიანად ბრუნდება შინ. რუფინუსს ამ მეფის სახელი ასეთნაირად აქვს ტრანსკრიბირებული — **Bacurius**. ასეთი ტრანსკრიპციითვე და ლეგენდით გადადის ეს სახელი მოგვიანებითი პერიოდის ლიტერატურაში და შემდეგ კი ლექსიკონებსა და ცნობარებში. ასე, მაგალითად, XVII საუკუნის ლუი მორერის ისტორიულ ლექსიკონში მოთავსებულია ცნობა იბერიელთა მეფის ბაკურიუსის შესახებ.

უნდა ვივარაუდოთ, რომ ერთ-ერთი ასეთი წყარო, რომელიც იბერიელთა ქრისტიანობაში მოქცევას აღწერდა, ხელთ ჰქონდათ ინგლისელ დრამატურგებს და მათ აქედან აიღეს თავისი პიესის პერსონაჟის სახელი.

პიესის წყაროების ძიების საკითხში ასეთ ვარაუდზე შორს ვერ წავალთ. რაიმე ისტორიული ფაქტები ნაწარმოებში ვერ ვხედავთ, თუმცა გამოყენებულია ცალკეული ცნობები და გმირთა სახელები არ არის უბრალოდ გამოგონილი, ისინი ავტორებმა იმ დროს არსებული ისტორიული ლიტერატურიდან აიღეს.

პიესა ისტორიულ სინამდვილეს არ ასახავს და გადაწყვეტილია რომანტიკულ ფერებში, მაგრამ მხატვრულ მთლიანობაში იგი თავისი დროის დრამატურგიის მნიშვნელოვან მოვლენას წარმოადგენს; ტრაგიკომდიის ჟანრი მასში აღწევს თავისი კომპონენტების განსაკუთრებულ პარმონიას, არ გადადის ვნებათა გადაჭარბებაში ან მოვლენათა არადამაჯერებლობაში. ხასიათთა შერჩევა ქმნის ტიპების ნაირფეროვნებას, რომელიც არიან მეზნეუბარებით აღსავსენი, გონიერნი, ზოგჯერ დაუფიქრებელნი და თავისი ვალის ერთგულნი. უნდა აღინიშნოს, რომ პიესაში აღამიანებთან კეთილი დამოკიდებულების პრინციპი და კეთილშობილური სურვილები სძლევენ ავ და ბოროტ მისწრაფებებს. პიესა ძალზე სცენიურია და თავის დროზე იგი მტკიცედ იყო შესული თეატრალურ რეპერტუარში, ბევრჯერ იქნა გამოცემული როგორც XVII საუკუნეში, ასევე მოგვიანებითაც. ნაწარმოები ახლაც ინტერესით იკითხება და იძლევა ნათელ წარმოდგენას იმ პერიოდის თეატრალური ჟანრის შესახებ, რომელმაც უდიდესი პოპულარობა მოიპოვა ინგლისის გვიანდელი აღორძინების ეპოქაში.

პაჩილ გოგელია

ნონა და ნანა

ამ ორ სახელს ნაირნაირ კონტექსტში ასხენებდნენ. მინდა ხაზი გავუსვა სიტყვას „ასხენებდნენ“, რადგან დღევანდელი სიტუაცია ჰგავს და არცა ჰგავს დღევანდლამდე არსებულ სიტუაციებს ჭადრაკის მოყვარულთათვის და იმათთვისაც, ვისაც საერთოდ არ უყვარს ეს თამაში. ნონა და ნანა მშობელი ხალხის წარმოდგენაში მარტო მოჭადრაკეები არ არიან. ბევრმა სრულებით არ იცის ჭადრაკის თამაში, ის კი არა, შაშისა და ჭადრაკის ფიგურებს ძლივს ანსხეავენ ერთმანეთისავე, მაგრამ ნონასა და ნანას თამაშს ისევე განიცდიან, როგორც ჭადრაკის გამოაზრდილი და სტაჟიანი გულშემატკივრები. არ ვიცი, რას შეეძალო ეს სიყვარული, რომელიც, აშკარაა, მარტო ჭადრაკიდან არ იღებს სათავეს. მათ, ამ ნიჭით მადლცხებულმა მოჭადრაკეებმა თავიანთი ხელოვნებით საქვეყნოდ გამოაზრწყინეს ქართველი ქალის ინტელექტის სიღრმე, მისი ჭკუაგონების ნათელი...

აი, რატომ სევდენ თავიანთ ჩვენში ნონასა და ნანას ისინიც, ვისთვისაც ჭადრაკი ჩინური ანბანია, აი, რატომ კითხულობდნენ გაზეთებში პირველ რიგში ყველანი ალექსანდრია — ლევიტინას მატჩის დღეებში საჭადრაკო მიმოხილვას, აი, საჭარბოვანო უჩვეულო საჭადრაკო ბუქის, ანდა ციებ-ციხელების უტყუარი მიზეზი.

ნონა და ნანა... შეიცვალა თუ არა ჩვენი დამოკიდებულება ამ სახელებისადმი, უფრო სწორად ამ სახელების თანაფარდობისადმი მოსკოვური მატჩისა და ნანას ტრიუმფის შემდეგ? კვლავ ასხეიბენ თუ არა ამ სახელებს ძველებურ კონტექსტში? უმრავლესობა ქვეშევსენულად ფიქრობს, რომ დრონი იცვალენ, რომ გვირგვინოსანს გამოუჩნდა ერთ-ერთი ყველაზე სახიფათო მეტოქე, როგორიც კი მას ჰყოლია თავისი კარიერის მანძილზე. ეს მართალია, ცამდე მართალი და საწინააღმდეგოს სათქმელად ვერც სპეციალისტებს და, მით უმეტეს, ვერც

მე, ენა არ მოგვიბრუნდება. რა არის მართალი? ის, რომ ნანა, უბრალოდ, არასოდეს მიახლოვბია დედოფლის ტახტრევეას ისე, როგორც მოსკოვური მატჩის შემდეგ. თუმცა, ეს შესაძლებლობა, ეს სიტუაცია, როგორც ახლა ხშირად წერენ, სანახევროდ იწინასწარმეტყველა ეახტანგ ქარსელაძემ, დედოფლისა და ინფანტას უნიჭიერებაში მწვრთნელმა. იგი დაახლოვბით ასე ამბობდა: რა იქნება, რომ ერთ მშვენიერ დღეს ნონა და ნანა ერთმანეთს ეთამაშონ მსოფლიო ჩემპიონის წოდებისათვის? და თურმე იქვე დასძენდა: გამოირიცხული არ არის, სრულიადაც არა.

რას ფიქრობდა ქარსელაძე, როცა ამ სიტყვებს ამბობდა? ზუსტად იმას, რასაც ფიქრობდა. აქ არაფერ შუაშია ეგრეთწოდებული საჭადრაკო დიპლომატია, რომელიც ხშირად ისევე იღუშალი და ფრთხილია, როგორც გენიალური მოჭადრაკის მოულოდნელი სვლა. ფიქრობდა თუ არა ეახტანგ ქარსელაძე, რომ ნონა და ნანა პოტენციურად ერთმანეთის ტოლფასოვანი მეტოქენი გახდებოდნენ? ამას ვერავინ იტყვის, რადგანაც თვით ქარსელაძეს ასეთი ვარაუდი არ გამოუთქვამს, ზოლო იმ დროს ნონასა და ნანას შორის საკმაოდ დიდი ასაკობრივი ზღვარი იყო (ნიჭის გაფორმების სხვადასხვა პერიოდი, ოსტატობის ხარისხი და სხვა).

ისინი, ორივენი ქართველები არიან, ორივეს ერთი მწვრთნელი ჰყავდა, ერთ სასახლეში იფურჩქნებოდა მათი ნიჭი. და მაინც, მათს შორის მუდამ იყო და არის სხვაობა. ეს განეუთვნება არა მარტო ნონასა და ნანას დამოკიდებულებას წმინდა საჭადრაკო ხელოვნებისადმი, არამედ ცხოვრებისეულ საკითხებსაც, ტემპერამენტსაც, ნებისყოფის სიმტკიცესაც... ამას მეუბნება მათთან მეგობრობისა და ნაცნობობის მრავალწლიანი გამოცდილება. მე მინახავს და მისაუბრია მათთან ჭადრაკის სასახლეში, პიონერთა სასახლეში, უფრო ადრე ლესელიძის

სპორტულ პანსიონატში, სტალიონზე რედაქციებში, რა თქმა უნდა, ოჯახშიც.

1969 წელს რადიოკომიტეტში ვმუშაობდი. იმ წელს ნონა მესამედ იცავდა დედოფლის გვირგვინს. მე საჭარბოვანო, ალბათ, ერთ-ერთი პირველთაგანი ვიყავი, რომელმაც შეიტყო ნონას კიდევ ერთი გამარჯვება. ოპერატორულით რადიოს ჯერჯერობით არაფერი შეედრება და ძალზე მიხაროდა, რომ რადიოს თანამშრომელი ვიყავი. „ხაზზე მოსკოვი, ხაზზე მოსკოვი“ — ვაღმოვცემდა ტელეფონისტი ქაქი, რომელიც მღელვარებისაგან ხან ქართულად ლაპარაკობდა და ხან რუსულად. ჩვენ ჯერ არაფერი ვიცოდით, მაგრამ ადამიანის ხმა სახედ-ნიეროდ, უტყუარ ინფორმაციას იძლევა. მაშინ ყველამ, ვინც კი სტუდიაში ვიყავით, რედაქტორებმა, ოპერატორებმა, დავინახეთ ნანა აღექ-სანდრია.

მე ახლაც ჩამესმის მისი მღელვარებისგან, სიხარულისგან გაბზარული ხმა — იგი ულოცავდა უფროს მეგობარს საგულისხმო წარმატებას. ნანამ ყველაზე უკეთ იცოდა ამ უძნელესი გამარჯვების ფასი.

ნონა... ამ სახელის მიღმა დგას პიროვნება, შემეყული სიამაყითა და ნებისყოფით, გამჭირა-ხებითა და გონიერებით, არასანტიმენტალური ქალურობითა და ზოგჯერ ბავშვური სიჭაუბრით იგი მხოლოდ გამარჯვებისათვისაა დაბადებული. მსოფლიო ქალთა ჰალარაის საქმეთა გამგებელია და ფიგურაა, ურომლისოდაც ჰალარაი მსოფლიოში ვერა მენჩიკის დონეზე დარჩებო-და. იგი არის ის, ვინც მამაკაცები დაარწმუნა, რომ ქალები სალონურ ჰალარაის არ თამაშობენ...

მე დღივ ხანია ვიცნობ მათ, ნონასა და ნანას და ისინი უერთმანეთოდ ვერ წარმოიდგენია. ორივე ბევრჯერ მინახავს ერთად და, როცა მათს სიახლოვეზე ვფიქრობ, უპირველეს ყოველის, ვხედავ გონების თვალთ დროისგან უკვე საკმაოდ გაყვითლებულ ფოტოსურათს; ნონა და ნანა გარს შემოხვევიან ქართული ჰალარაის ბერძნულ ვახტანგ ქარსელაძეს. მათ ერთი სა-ჰალარაი მამა ჰყავდათ, სიღრმელო ერთმანე-თისაგან არაფერი ჰქონდათ. ერთად იცინოდნენ, ერთად მხიარულობდნენ, ერთად თამაშობდნენ ჰალარას, მაგრამ სხვადასხვანაირად. ტემპერა-მენტით ნანა უფრო ახლოს იდგა თავის მას-წველებელთან, ვიდრე ნონა. აღმზრდელს ორ ენაზე უხდებოდა ლაპარაკი. მთავარი კი ის არის, რომ იგი ელაპარაკებოდა სხვადასხვა ენაზე ორ ურთულეს ადამიანს, ორ უნიჭიერეს მოჰალარაეს, მსოფლიო ჰალარაის ორ მომავალ ლიდერს და არა ჩვეულებრივ „მოკვდავთ“. იგი მოესწრო ნონას ტრიუმფს და ჰალარაის დე-დოფლის გვირგვინის სხივებზე თბებოდა. ამავე დროს, იგი ნანაზე ფიქრობდა. მან არ გაუშვა ნორჩი ნანა ერთხელ საცაქშირო ჩემპიონატში

ხათამაშოდ. „ბაქოს ჩემპიონატი მისთვის ნაა-რეგია, იგი ძალზე სათუთია და ნაზავი“ დაძაბულობას ჯერ ვერ გაუძლებს. ნანა მან მაინც წაიყვანა ბაქოში. „უყურის სხეების თამაში, გამოცდილება შეიძინოს, ნა-ხოს, რომ ჰალარაი — მარტო თამაში კი არ არის, ნერვების ომია.“ ამ სიფრთხილში, ამ, შესაძლოა, გადამეტებულ ფერება-მზრუნველო-ბაში არის რაღაც ძალზე ნიშანდობილი და სა-გულისხმო. ნანა მუდმივ მზრუნველობას, თუ გნებავთ, მოფრთხილებას საჭიროებდა, ნონაზე ამას ვერ ვიტყვით: იგი მაშინვე მტკიცე და თავდაუზღოვლები იყო, როცა ბავთიანი ზუგდი-ლიდან ჩამოიყვანეს. ნონაში მხოლოდ საჰალარა-კო ძალა არ იგრძნობოდა. მთელი ქვეყანა ფეხ-ზე დადგა, როცა 15 წლისამ დაუმარცხებლად ჩაატარა სერბოვული ტურნირი და ყველასათ-ვის ცხადად გახლდა თავისი კამეჩა ნიჭი და, რაც ყველაზე მთავარია, ამ ასაკისათვის შეუფერებე-ლი ნებისყოფა და მიზანსწრაფვა. ის არას-დროს არ „ეცოდებოდათ“, მისთვის თითქმის ასაკი არ არსებობდა. ის პირდაპირ „ციდან ჩა-მოვარდა“ მსოფლიო ჩემპიონად, ოლონდ, „მი-წაზე“ მზრუნველი გულისხმიერი და გონიერი მწვრთნელი დახვდა.

ნანას კი ერთობ გაუგრძელდა მოწაფეობის ხანა, მაგრამ ჰალარაის მოყვარულებს მისი იმე-დი ჰქონდათ. ალბათ სპეციალისტები აღნიშნა-ვენ, რომ მის შემოქმედებაში, ხალას ნიჭთან ერთად განსაკუთრებით იგრძნობა თავისებური, განუმეორებელი სიკისკასი, ზოგჯერ ზომიერე-ბა: გაღაცალებული გაბეზულება, იმპულსური გააზრება, შთაგონების წრეგადასული გამოდევ-ნება. იგი ამკვიდრებს თავისი თამაშით „ოტი-მიზმს, ხალისს, მხნეობას. გრძნობა ხშირად ეკიბრება გონების ხმას. ეს ყოველივე მეტრის მეტად მომხიბლავია, მაგრამ ამ მანერის, ამ მე-თოდს ნანასთვის მუდამ როდი მოჰქონდა სა-სურველი შედეგი. თუ სპეციალისტების შეფა-სებას სხვა მხრიდანაც „ეთარგმნით“, ემოცია, მძაფრი ემოცია, ნანასთვის მოკავშირეც იყო ამ მეტოქეც: შთაგონების „პაროქსიზმები“ მას ხშირად თვალშეუფლებ საჰალარაო სივრცეში გატყორცნიდა, მაშინ იგი, უბრალოდ, დაუმარ-ცხებელი იყო, — მაგრამ იგივე შთაგონება სა-ბოლოოდ შედეგზე არცთუ იშვიათად უარყოფი-თად მოქმედებდა.

ჩემპიონის შემოქმედება უნაკლოა. უნა-კლოა იგი არა მარტო შთაგონების სიღრმითა და გაქანებით, არამედ, თუ შეიძლება ითქვას, ჰალარაის ურყევი კანონების მუდმივი პატივისცე-მის თვალსაზრისითაც. თვით რისკსაც კი, ზოგ-ჯერ უნაბირო რისკს, ჩვენ აღვიქვამდით, რო-გორც ყველაზე ლოგიკურ, რაციონალურ მე-თოდს. შთაგონებას ამისაგან ფრთხილად, მოქმე-ბა. რისკი გამართლებული ფორმენტია, რომე-ლიც ჰალარას ამა თუ იმ საჰალარაო პარტიის

მთლიან კომპოზიციას. რამდენჯერ მიდის გაფრინდავილი რისკზე ერთ პარტიაში? ნაკლებად კომპეტენტურ მასურებელს მიაჩნია, რომ არც ერთხელ, — იმდენად ბუნებრივი და ორგანულია რისკი ნონა გაფრინდავილის მიერ შექმნილი ნაწარმოებისათვის. ამ შემთხვევაში იგი ჰგავს უფრო ტალს, ვიდრე რომელიმე სხვა მოჭადრაკეს, თუმცა მსოფლიო ჩემპიონის შემოქმედებაში თავმოყრილია ყოველივე საუკეთესო, რითაც ქალთა ჰადრაკი ამაყობს. ჯერ არ ყოფილა შემთხვევა, რომ ნონას საჭადრაკო კარიერაში რაიმე ლაფსუსი მომხდარიყო. მან დიდი ხანია დაკარგა ამის უფლება. ჯერაც არ დავუშვებულვართ მისი რომელიმე მატჩის ანდა ტურნირის საბოლოო შედეგში. საერთოდ, ნონა და ექვი, ნონა და სკეპტიციზმი შეუთავსებელი ცნებებია.

სამაგიეროდ, ნონამ თვითონ გაუჩინა სერიოზული ექვი საჭადრაკო სამყაროს. „საქალეთი“ მისთვის ერთობ ვიწრო ასპარეზია. მისი ნიჭი გადასწვდა ისეთ „ხელშეუხებელ ნაყრალს“, როგორიც ვეთა ქადრაკია...

რახან სიტყვამ მოიტანა და ვეთა ჰადრაკი ეახსენება, ალბათ თქვენთვის საინტერესო იქნება თუ რა აზრისანი არიან ევრეთწოდებული „ფიშერის პრობლემის“ თაობაზე ჩვენი საჭადრაკო მნათობები.

— ფიშერი უღრდესი მოვლენაა საჭადრაკო სამყაროში — ამბობს ნონა. მის ფენომენალურ ნიჭში ექვი არავის ეპარება. უდავოა, მან თავის დროზე ბევრი გააკეთა მსოფლიოში ჰადრაკის პოპულარიზაციისათვის მაგრამ, სამწუხაროდ, აქ უნდა დაუესვათ წერტილი ფიშერის ლირსებებს. იგი ყველაზე „სკანდალური“ მოჭადრაკეა, როგორც კი მინახავს. მის ახლანდელ პოზიციას, რომელიც უპირისპირდება უმდიდრესი საჭადრაკო ქვეყნების მოსაზრებებს, სამართლიან მოსაზრებებს, ზიანის მტერი არაფერი შეუძლია მოუტანოს მთელს საჭადრაკო მოძრაობას და პირადად ფიშერს.

ზუსტად ასეთივე აზრისაა ფიშერის საექვო აქტივობი ნანა ალექსანდრის, ფიშერის შეუძლია მავალზე აიღოს ჩვენი ნონასავან, ამბობს იგი. — ჯერ არ ყოფილა შემთხვევა, რომ ნონას ოდნავ მაინც გადაეხვიოს საყოველთაოდ მიღებული საჭადრაკო კანონმდებლობისაგან. მეტიც, გადახედეთ მის საჭადრაკო კარიერას და დარწმუნდებით, რა მორალური სიწმინდით, თავმდაბლობით, მეტოქისადმი პატივისცემითაა აღბეჭდილი მისი თითოეული ნაბიჯი. ნონა ამ მხრივაც ჩემი კერპია.

დიახ, ალბათ, ნონა რომ არ ყოფილიყო, არ იქნებოდა ნანაც, დღევანდელი კლასიფიკაციით მსოფლიოს მეორე მოჭადრაკე. არ იქნებოდა ქართული ჰადრაკის მძლავრი ნორჩი ჯეჯილი — გამპირიხი მიაა ჩიბურდანიძე, არ იქნებოდა ნანა იოსელიანი — ქალთა ჰადრაკის იმედი, არ

იქნებოდნენ სხვებიც, რომლებიც ქართული ქალთა ჰადრაკის ლირსეული წარმომადგენლები არიან. ქალთა ჰადრაკი ჩვენში ნონამდგამდე ფილა, მაგრამ მან კემპარტად დედოფლური სხინათელი მოჰფინა ჩვენს სკოლას, მსოფლიოში ისოდენ აღიარებულ და განთქმულ სკოლას.

ნონას ასაკი არა აქვს, განა იმიტომ რომ მიღებულია და ქალს წლოვანებას არ ეკითხებიან. ის, მოწიფული, ჩამოყალიბებული, დიდი მწვერვლების დასაპრობად მოვიდა იმთავთვე. ვინ იცის, იქნებ ნონა ახლა უფრო ახალგაზრდაა საჭადრაკო თვალსაზრისით, ვიდრე მაშინ, როცა ვახტანგ ქარსელაძის ხელმძღვანელობით ერკვეოდა თამაშის ურთულეს ნიუანსებში. მისი მებრძოლი ხასიათი მოჩანს ყოველცხოვრების თვით უმნიშვნელო პრობლემების გადაწყვეტის დროსაც კი. იგი ვერ იტანს უსამართლობას, ტრახასს, ყოყორიბას. თვითონ მას ვინ რას გაუბედავს. ის ზრუნავს სხვებზე, მნიშვნელობა არა აქვს, ვინ იქნება დაზარალებული, ის იბრძვის ადამიანის ლირსების, გრძნობების დასაცავად და მის ხელყოფას არსად არავის ამატებებს.

შარშან ერთი სერიოზული საერთაშორისო შეჯიბრების წინ საბჭოთა კავშირის ნაკრები გუნდი ლიკანში ემზადებოდა, უფრო სწორად, მზადება უნდა დაეწყო. მაგრამ მოხდა უპრეცედენტო ამბავი: ერთ-ერთი სანატორიუმის ხელმძღვანელმა გუნდს უარი უთხრა დაბინავებაზე. არაფერმა არ გასჭრა, სანატორიუმის თანება პატრონი აშკარად უსამართლოდ იქცეოდა. მაშინ სიტყვა აიღო ნონამ. მალე გაირკვა, რომ ის მხოლოდ ჰადრაკის დაფასთან როდი იყო ძლიერი. მოდი, ნუ გამოვეყიდებით დეტალს, მაგრამ სანატორიუმის დარცხენილმა ხელმძღვანელმა ბოდიში მოიხადა.

კეთილშობილ ადამიანებს საზოგადოდ, არაფერი აქვთ დასამალი. მათი ცხოვრება გადაშლილი წიგნივითაა, რომელიც მილიონობით ადამიანზე მოქმედებს კეთილისმყოფლად. მით უმეტეს, თუკი ისინი მსოფლიო მნიშვნელობის პიროვნებებს წარმოადგენენ. არ მახსოვს, ოდესმე ნონას რაიმე დაემალოს, არ გამოემქლავებინოს. ჟურნალისტთან იგი ენაწყლიანი მოსაუბრეა, მაგრამ, ჰადრაკისა არ იყოს, არც ერთ სიტყვას ქარს არ ატანს. ყოველი ფრაზა შეკრული, ლოგიკური და გააზრებულია. ჩემპიონს არცა აქვს უფლება სხვაგვარი იყოს.

მე მინახავს პირგამეხებული ნონა, მომისმენია მისი მკაცრი საუბარი ზოგიერთ ჟურნალისტთან. არის ერთი ცნობილი ჟურნალისტი, რომელსაც აშკარად არაობიექტური აზრი გამოუთქვამს ჩვენს ჩემპიონზე. მან ბოდიში მოი-

არჩილ გოგელიძე
ნონა და ნანა

ხადა, განა იმიტომ თითქმის ნონას იგი თავისი ავტორიტეტით დაეჩაგრას. მან დაარწმუნა ჟურნალისტი, შეხედულმა შეაცვლივინა. მე არ ვისურვებდი გყოფილიყავი იმ ჟურნალისტის ადგილზე...

ფეიქრობ, ნონა გაფრინდაშვილის ქებას არც მღიქნელობაში ჩამომართმევინ და არც პატრიოტულ მიეკრძებებაში. ქართულ სპორტს მასზე დიდი ფიგურა არა ჰყავს. ეს მარტო ჩემი აზრი არ არის. ერთხელ, როცა ნონაზე ნარკვევს ვწერდი, ამხანაგმა საინტერესო რამ მიითხრა. ამ ინფორმაციამ ძალზე დამაინტერესა და გადაწყვიტე შემემოწმებინა. ეს ღეტალი იმ ნარკვევში არ გამოიყენებია. აჯაკი შანიძის სამუშაო ოთახში კედელს ივანე ჯავახიშვილის უზარმაზარი სურათის გვერდით ნონა გაფრინდაშვილის ფოტოსურათიც ამშვენებს. არ ვიცი, უკეთესად კიდევ როგორ უნდა გამოიხატოს პატივისცემა და დაფასება ჩვენი მართლაც შეუღარებელი ნონასი.

ნონას განუსაზღვრელი თაყვანისცემით ექცვიან. გაცუთილი ფრზა, მაგრამ მაინც უნდა გამოვიყენო: უთვალავ წერის ღებულობს ჩვენი ნონა, უთვალავი ადამიანი სიზოვს რჩევა-დარიგებას, უთვალავი ადამიანი ელის მისგან პასუხს ცხოვრებისეულ კითხვებზე. ის ყოველთვის იცის, მარად მოუღესი მოღვაწე და მეორეაქ ქალი, ის ყველას იმეღია და სიამაყე. აი, ვინ არის ჩვენი ნონა...

ნანა ალექსანდრია ნონას სიმღერას აგრძელებს. ზოგჯერ ღუტეტი ისე ხმაუფყობილად ვერ მდგროდა, როგორც მათ გულშემატიკვებებს უნდოდათ. ღიას, ნანას ნონასაგან განსხვავებით ურთულესი გზა უნდა გაეკლ. განსაკვირებელი გამარჯვებები ერთი შეხედვით ამოუცნობ, დასანან მარცხს ენაცვლებოდა. მას უნდოდა, ტურნირი იყო თუ მატჩი, ერთი ამოსუთქმით დაემთავრებინა. ჩემპიონის სტაბილურობა კი ეპიკურ სიღინჯესა და აუჩქარებლობას მოითხოვს. საბჭოთა კავშირის სამეზბის ჩემპიონი, ბევრ საერთაშორისო მასშტაბის ტურნირში გამარჯვებულ... განა. ეს ახლანან გამოთქმული აზრის საწინააღმდეგოდ არ ლაპარაკობს? და მაინც, უკანასკნელ დრომდე ნანას თამაშში არ იგრძნობოდა ფოლადის ქლედილობა, მას ნაწილობრივ აკლდა ის თვისებები, რომლებიც საჭიროა უმაღლესი მწვერვალის დასაყრობად. ამიტომ საჭადრაკო ტასტრეანთან ახლოს ვერ მივიდა, მოსკოვურ მატჩამდე ვერაფერით ვერ გახდა მსოფლოს მეორე მოქალაქე, თუმცა, ამ ტიტულს უკვე კარგახანია იმსახურებდა. და აი, ახლა, კი ეს ორი შეუღარებელი მოქალაქე შინაურ, მეგობრულ „დავაში“ გამოირკვევს, რომელს უფრო მოუხდება: ჰალარაის დედოფლის გვირგვინი. ბევრი ოცნე-

ბა შეგვისრულეს ჩვენმა სახელოვანმა მოქალაქე ქალბებმა, მაგრამ ასეთი რამ პირველად ხდება, პირველად, რათა სამუდამოდ დაეწეროს ოქროს ასოებით ჩვენი სპორტის ისტორიაში.

ნანა ალექსანდრია... ჩვიდმეტრაუნდიანი საქალაქო ბრძოლა მან გამოცდილი, გამაბრძნე-დილი სარდალივით წარმართა. მას უნდა მოეგო ეს ბრძოლა, იგი ღირსი იყო ამისა, არა მარტო იმიტომ, რომ კონკრეტულ მატჩში ოდნავ ძლიერი აღმოჩნდა თავის ახალგაზრდა მეტოქეზე, არამედ მთელი თავისი შემოქმედებით, მიზანსწრაფვით, თავისი გამარჯვებებითა და დამარცხებით თავისი სიხარულით და წუხილით. დღევანდელი ნანა გაცილებით ძლიერია იმ ნანაზე, რომელიც ლეგენდისათვის არაქათგამოცლელ მატჩის თამაშობდა. აკი თვითონაც განაცხადა, რომ უჩვეულო პასუხისმგებლობამ და მატჩის დაძაბულობამ ერთგვარი დალი დაჩინა მისი თამაშის შემოქმედებით მხარეს.

ის ორიგინალში კითხულობს ფოლანგს. ნანას არ უყვარს არაფერი ასლი, გინდა წიგნი იყოს, გინდა საქალაქო მანერა. მისი შესრულებით, მისი მიდრეკილებით ყველაფერს, რაც გარშემო ახვევია, ხალასი ორიგინალურობის ბეჭედი აზის. როცა უნივერსიტეტის დასავლეთ ევროპის ენებისა და ლიტერატურის ფაკულტეტი დაამთავრა, ნიჭიერ სტუდენტს ასპირანტურაში დარჩენა შესთავაზეს. მისი სადიპლომო შრომა „პემინგუეის სტილი“ ყველას ძალიან მოეწონა, მეცნიერის კარიერა უწინასწარმეტყველეს. მაგრამ სამეცნიერო საქმიანობას მოქალაქის მოუსვენარი ნიჭიერ აფხობინა. და, როგორც ხედავთ, ეს თავისებური მსხვერპლი სათანადოდ დააჯილდოვა ჰალარაის ქალმებრთა კაისამ. იქნებ მაღლიერების ნიშნად მოსკოვური მატჩის გადაწყვეტა. უპაფერეს პარტიაში სწორედ ამიტომ დადგა ნანა ალექსანდრიას მხარეზე.

ნონა და ნანა. ნონა გატაცებით თამაშობს მაგიდის ჩოგბურთს და ბილიარდს, ნანა დიდი სიყვარულით მისდევს ჩოგბურთსა და ცურვას. ორივენი ახალგაზრდები და პატარა ბიჭების დედები არიან.

ნონა და ნანა... ამ ორ სახელს ნაირნაირ კონტექსტში ახსენებდნენ. ისინი მუდამ ნიშნავდნენ ჩვენი ქართული ჰალარაის ორ ღიდ იმედს. სიტუაცია შეიცვალა. პირველად მრავალი წლის შემდეგ მათი საქალაქო ფიქრები ლაიპორგიან ერთმანეთის წინააღმდეგ, რათა ამ ბრძნულ თამაშს კიდევ უფრო მეტი ეშხი შესძინონ. დამარცხებული წლევანდელ საშემოგომო მატჩში არ იქნება, გამარჯვებს მსოფლიო ჰალარაი, გამარჯვებს ქართული საქალაქო სკოლა, გამარჯვებს საქართველოს ერთ-ერთი სახელოვანი წარმომადგენელი.

შ ა ყ ი რ ი

შაპირი და შაპირობა ბევრს ახალი სიტყვა ჰგონია. თანაც ზოგიერთები ამ სიტყვას არ-გოტიზმების რიგს მიაკუთვნებენ და მაინცა და მაინც დიდი პატივისცემით არ ეყიდეიან. არადა, უტყუარი საბუთებით დასტურდება, რომ შაყირიც ისეთივე არქაიზმია, როგორც, ვთქვათ, პური ან ბადრიჯანი. რუსთველოლო-გების ერთი ნაწილის მტკიცებით, „ვეფხისტყაოსანში“ ბევრ ადგილას გვხვდება ეს სიტყვა. ასე, მაგალითად:

„შაყირობა პირველადე სიბრძნისაა ერთი ღარგი“.

ან კიდევ:

„მოშაყირე არა ჰქვიან, თუ სადმე თქვას ერთი, ორი“.

თვითონ „ვეფხისტყაოსანი“ შაყირითაა დაწერილი. არსებობს შაყირას ორი სახე — დაბალი და მაღალი შაყირა.

შაყირ-სიტყვა ოდითგანვე იყო ცნობილი საქართველოში:

„შაყირ-სიტყვითა მესტიერემ ღმერთი მა-ღალი ახსენა“.

ცისკარზე, ხომ?

განსაკარმა“ გადაწყვიტა, გაცოცხლოს ლი-ტერატურის ეს უსაძრთლოდ მივიწყებული უნარი, რომელიც თავისი ხასიათით სატირისა და იუმორის ელემენტებსაც შეიცავს, მაგრამ ამასთან განხვავდება კიდევაც მათგან.

ამიერიდან ყურნალს ექნება ახალი განყოფილება — „შაყირი“.

მასში მონაწილეობა შეუძლია ყოველ მსურველს.

შევიძლიათ გააშაყიროთ ყველა, ვინც ამას იმსახურებს.

(წინათ შეჯიბრებებიც კი ტარდებოდა თურმე ლიტერატურის ამ სახეობაში. ეს შე-ჯიბრება „მუშაყირას“ სახელით იყო ცნობი-ლი).

მას ასე, ვიწყებთ შაყირს. გთხოვთ, მიიღოთ მონაწილეობა.

ვიშაყიროთ და ვიყოთ, მეგობრებო!

ბია-ბია

მწერალთა კავშირის ცხოვრების ქრონიკა

ამას წინათ ყრუ-მუნჯთა საზოგადოებამ შეხვედრა მოუწყო მწერალ ზორბეგ ჭამქამაძეს. მწერალმა წაიკითხა ნაწევრები თავისი ახალი ანონიმური პიესიდან.

შეხვედრის დასასრულს მწერალმა და მკი-თხველებმა გაცვალეს მაისურები.

მწერალი ზორბეგ ჭამქამაძე და მწერალი ღურამიშხან დაკოდილოვი დიდი ხანია, შემო-ქმედებითად ეჯიბრებიან ერთმანეთს. შეჯიბ-რების მთავარი მამოძრავებელი ფაქტორი,

ცხადია, შურია. როგორც შემოწმებამ ცხადყო (იხ. მწერალთა კავშირის პოლიკლინიკის სა-მედიცინო დასკვნა, № 921), მას შემდეგ, რაც დაკოდილოვმა სამი რომანითა და ამდენიმე ინსცენირებული პიესა-სცენარით საგრძნო-ლად გაუსწრო მეტოქეს, ამ უკანასკნელმა შე-ჯიბრების მსვლელობაში მიიღო ღმრთი. ასე რომ ჭამქამაძის ბოლო რომანი, მიუხედავად მისი უდავო მხატვრული ღირებულებისა, გაუქმე-ბულია.

ანგარიში კვლავ ძველებურია: 19:8 დაკო-დილოვის სასარგებლოდ!

დავა სასწორმა გადაწყვიტა

უგანდა-ბურუნდის ლიტერატურის კათე-დრის გამგის ვაკანტური თანამდებობის და-საკავებლად გამოცხადებულ კონკურსში მეც-ნიერებათა კანდიდატებს იოზა კენჭაძესა და ოზია კვათაძეს სავსებით იდენტური მონა-

ცემები აღმოაჩნდა. კონკურსის საბოლოო შე-დეგი გადაწყვიტა სასწორმა: რაკი კვათაძე კენჭაძეზე 9 კგ-ის მეტს იწონიდა, გამარჯვე-ბაც მას ღარჩა.

მწერალთა კავშირში, კრიტიკის სექციის
ბაზაზე, გალიბდება კლუბი „წყალწაღებულთა
გადარჩენისათვის“. მართალია ზოგი ჩვენი
კრიტიკისი წყალწაღებულთა გადასარჩენად
ეპიზოდურად აქამდეც ზრუნავდა, მაგრამ ამი-
ერიდან ამას სისტემატური ხასიათი მიეცემა.

კლუბის წევრებად მიიღებიან ფიზიკურად
ძლიერი და გონებრ.ად სუსტი აღმანები.

ღეშულვა ღვინის მსმელთათვის

იყო დრო, როცა მოქალაქეებისათვის
პრაქტიკური რეგლამენტი არ არსებობდა: მი-
უსხდებოდნენ მაგიდას მოცლილი ჭინტლმე-
ნები და ფიქრობდნენ. სვლის მოფიქრებაზე
დახარჯულ დროს ზმირად კურიოზული მას-
შტაბები ჰქონდა, ყოფილა შემთხვევა, როცა
პარტია თვსზე მეტ ხანს გაგრძელდებოდა. პო-
და, როგორ გგონიათ, ვითომ პატივისცემის
ღირსი არ არის ის კაცი, თამაშისათვის გან-
საზღვრული დრო რომ გამოუყ? ახლა მე
თქვენ გეკითხებით, ვითომ ქართული სუფრაც
ასევე არ საჭიროებს ერთგვარ მოდერნიზაცი-
ას? არა, ჩვენ ღმერთმა დაგვიფაროს იმ რე-
ფორმებისაგან, რასაც ქართული სუფრისთვის
ზოგიერთი დიეტით კუჭგამხმარი ქალაქუნა
გვთავაზობს. ისლა გვაკლია ახლა, დავით
გურამიშვილის, სულხან საბა ორბელიანის,
ივანე ბერიტაშვილის ან ნიკოლოზ მუსხე-
ლიშვილის სამშობლოში საექვო ვაჟკაცობის
მქონე ბურგუნდიელების რეცეპტით სამ
დღეს ვსვათ ერთი ქიქა ღვინო. არაფერი შე-
გეშალოთ, ბატონებო, ქართული სუფრის
საფუძველი მუდამ იყო შეჭიბრი სმში. ასე
რომ ყოველგვარი რეფორმა უნდა გატარდეს
ამ საფუძველის დაურღვევლად. მაშ ასე, ქარ-
თული სუფრა სმში შეჭიბრებად გამოვაცხა-
დეთ. ახლა ენახათ, ყოველთვის წესისა და
რიგის მიხედვით ტარდება თუ არა ეს შეჭიბ-
რება მტკიც, აქვს კი რაიმე წესდება ან დე-
ბულება ამ შეჭიბრებას? პირდაპირ უნდა
ვთქვათ, ამ მხრივ სწორედ რომ სავალალო
მდგომარეობა გვაქვს. წარმოიდგინეთ ორას
კაციანი იდეალური სუფრა. იდეალური იმ
აზრით, რომ ყველა სვამს და, მასხადამე, პა-
ტივცემულ თამადას არაფერი აქვს საწერვი-
ულო. კარგია თუ ცუდი? ვიცო, კარგაო იტყ-
ვით. ახლა მე გეკითხებით, მერედა ვისთვისაა
კარგი? ვთქვათ, თამადამ ზუთი ბოთლი ღვინო
დალია (შეარგოს ძმობის გამჩენმა), იგივე
ზუთი ბოთლი უნდა დალიოს მეც, არა? მე,
სამოც კილოს რომ ძლიერ ვიქონი, ყბაში
რომ ლანდი გამდის და ვერც ღვიძლი მაქვს
მთლად ისეთი, თქვენ რომ გაგებარდებათ!

რაკი კაკალი იშვიათი ხილია და
ძვირიც, მწერალთა კავშირში გაიხსნა ექს-
თვიანი კურსები, სადაც მსურველნი გამობრძ-
მედილი ოსტატების ხელმძღვანელობით სულ
რალაც სამოთხე თვეში დაეუფლებიან ბამბის
ჩხრიალის ბელოვნებას.

კურსებზე უკონკურსოდ ჩაირიცხებიან 40
წელს გადაცილებული მწერლები, რომელთაც
კაკალი ცხოვრებაში თვალთაც არ უნახავთ.

არა, ეს უსამართლობაა, და რაც უფრო მალე
მოეღება ამ უსამართლობას ბოლო, მით უკე-
ნის რესპუბლიკისთვის. დრო რომ არ დავკარ-
გოთ, ახლავე მოგახსენებთ, როგორ უნდა გა-
დახალისდეს ქართული სუფრა. შეჭიბრება
კრივში, ჭიდაობაში და ა. შ. ტარდება წონითი
კატეგორიების მიხედვით. სმში შეჭიბრებაც
შეჭიბრებაა. ამიტომ ისიც უნდა წონითი კატე-
გორიების მიხედვით ჩატარდეს. კრივის, ჭიდა-
ობისა და ა. შ. განსხვავებით, სმში შეჭიბ-
რება ჩემი აზრით 40 კგ. წონიდან უნდა და-
ვიწყოთ. ამით ჩვენ შევძლებთ, ფართო სმში
ჩავაბათ ჩვენი მოსწავლე ახალგაზრდობა.
ერთი წონის ხალხი სუფრაზე ერთმანეთის
პირდაპირ უნდა იჭდეს. მათი არბიტრობა
არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება იკისროს
უფრო ნაკლები წონის მსმელმა, სუფრიდან
გასვლის ან სუფრაზე შემოსვლის საკითხის
ერთი და იმავე კატეგორიის მსმელები წყვე-
ტენ, (არაა მაგი თამადის ჭკუის საქმე). წონი-
დან წონაში გადასვლა შეიძლება იმ შემთხვე-
ვაში, თუ მსმელის წონაში მომატების მიზე-
ზია სმბ. წონიდან წონაში გადასვლა არ შე-
იძლება, თუ წონის მომატების მიზეზია მშამბ,
ახალი დებულების მიხედვით, თამადად შეიძ-
ლება დაინიშნოს მხოლოდ და მხოლოდ მძიმე
წონის მსმელი, ამავე დებულების შესრულე-
ბისათვის ოჯახი (აგრეთვე რესტორანი, სასაუ-
ზე და ა. შ.) ვალდებულია, იქონიოს ზუსტი
სასწორი. მკითხველი იოლად შეამჩნევდა,
რომ ჩვენი დებულება ყველაზე ჰუმანურია
დღემდე არსებულთა შორის. იგი სპობს უთა-
ნასწორობას სუფრაზე, როცა, კარიერისტუ-
ლი თუ სხვა მოსაზრებებით, სამოც კილოიანი
წრიაა შუბლით ასკდებოდა ას ოც კილოიან
ღორმუცელას.

მაშ ასე, მეგობრებო, ძმობასა და ერთო-
ბას ქართულ სუფრაზე ამიერიდან ემატება
თანასწორობა!

შეიძინეთ სასწორი და იფიქრეთ თქვენს
წონაზე.

პატარა სახმისით, მაგრამ წრფელი გულით

გარეკანის მე-2 გვერდზე ნახატი თ. მირზაშვილისა და ო. ჭიშკარიანის.

ქურნალი გააფორმა დ. ერისთავმა.

ტექნიკური ხელმძღვანელი ს. ციციშვილი.

კრიტიკისა და პუბლიცისტის განყოფილება მასალებს მიიღებს არა უმეტეს ერთი საავტორო
თაბახისა.

რედაქციის მისამართი: თბილისი, შალვა დადიანის ქ. № 2.

ტელეფონები: მთავარი რედაქტორი — 99-89-44. პ. მგ. მდივანი — 99-71-69. განყოფილებათა გამგეები — 99-85-81. პრესის — 99-84-86. ლიტერატურული თანამშრომლები — 99-75-69. „ნობათი“ — 98-17-68.

გადაეცა ასაწყობად 24/VII-75 წ., ხელმოწერილია დასაბეჭდად 25/IX-75 წ., ქალაქის ზომა
თაბახი 14,5. შეკვეთა № 2948 უფ. 12628. ტირაჟი 29.050.
70×108. ფიზიკურ ფორმათა რაოდენობა 10. პირობით ფორმათა რაოდენობა 14. სააღრ-საგ.

საქ. კპ ცკ-ის გამომცემლობის სტამბა, თბილისი, ლენინის ქ. № 14.

Типография Издательства ЦК КП Грузии, Тбилиси, ул. Ленина, 14.

ფან 60 333.

საქართველოს
საბჭოთაო
საზოგადოებრივი
მედიის
სახელმწიფო
ბიბლიოთეკა

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-
ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ И
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ

«ЦИСКАРИ»

ИЗДАТЕЛЬСТВО
ЦК КП ГРУЗИИ
ИНДЕКС 76236